

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

УДК 070:930.2:061.2-055.2 (477.83/.86):1-11

КОЧКОДАН ВІРА РУСЛАНІВНА

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ
ТОВАРИСТВ ГАЛИЧНИНИ (1884 – 1939)**

07.00.06 – історіографія, джерелознавство
та спеціальні історичні дисципліни

Подається на здобуття ступеня кандидата історичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. Р. Кочкодан

Науковий керівник –

Дерев'янку Сергій Миронович,

кандидат історичних наук, доктор політичних наук,

професор кафедри політичних інститутів та процесів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Дрогобич – 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	15
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Стан наукового опрацювання теми.....	22
1.2. Характеристика джерельної бази та класифікація періодичних видань.....	43
1.3. Методологічні основи дослідження.....	55
РОЗДІЛ 2. ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРЕСІ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ	
2.1. Організаційне оформлення жіночого руху в Галичині на сторінках пресових видань жіночих товариств	67
2.2. Українська періодика про жіночі товариства.....	92
2.3. Організаційна розбудова польських жіночих товариств краю за польськими пресовими виданнями.....	117
РОЗДІЛ 3. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ТА КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКОЇ І ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ	
3.1. Особливості відображення діяльності українських жіночих товариств у власних пресових виданнях	142
3.2. Українська періодика про громадсько-політичну, соціально-економічну та культурну діяльність жіночих товариств краю	157
3.3. Висвітлення у пресі діяльності польських жіночих товариств	178
ВИСНОВКИ	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	209
ДОДАТКИ	278

АНОТАЦІЯ

Кочкодан В. Р. Преса як джерело вивчення діяльності жіночих товариств Галичини (1884 – 1939). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни, підготована у Державному вищому навчальному закладі “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Захист здійснюється в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. Дрогобич, 2019.

Дисертаційна робота має джерелознавчий характер, присвячена дослідженню періодичних видань, розкриттю їх інформаційного потенціалу для висвітлення процесу виникнення жіночих спілок, різних напрямів та форм їх діяльності.

Доведено, що жіночий рух у Галичині – одне з унікальних явищ суспільного життя краю 1880-х – 1939 рр. Періодичні видання займають вагомe місце за чисельністю та інформативною значущістю серед усього комплексу джерел вивчення феміністичного руху, є репрезентативними для вивчення генези та специфіки його розвитку, впливу на політичне, соціально-економічне, релігійне та культурно-освітнє життя у політично ключових та повітових містах краю.

Проблематика актуалізується й тим, що у процесі побудови громадянського суспільства в Україні важливим є застосування досвіду діяльності жіноцтва, його боротьби за свої політичні та освітні права. Доцільним видається використання апробованих форм діяльності жіночих організацій, особливо у культурній сфері, практика співпраці з іншими галицькими товариствами для реалізації поставлених цілей. Помітною є і роль пресових видань у формуванні серед громадськості образу тодішнього жіноцтва.

У дисертаційній роботі здійснено огляд праць українських та закордонних учених, які висвітлювали історію розвитку жіночого руху останньої чверті ХІХ

– 30-х рр. ХХ ст. та його ретроспективного відображення у пресі, з'ясовано методологічні засади дослідження. Установлено, що вивчення періодики характеризується значними напрацюваннями у плані теорії, методики джерелознавчої евристики та критики. Науковці вивчали різнопланову періодику, але перевагу віддавали провідним часописам східної частини Галичини, здебільшого звужуючи хронологічні (міжвоєнний період) та територіальні (м. Львів) межі.

На підставі здійсненої загальної характеристики видань, у дисертації обґрунтовано їх класифікацію, застосовано змістовий, або тематичний критерій та критерій “цільової адресності”. Використані у роботі принципи й методи наукового дослідження дозволили всебічно проаналізувати фактичний матеріал часописів, виділити жанрово-стильові особливості дописувачів, розкрити змістову наповненість публікацій. Також удалося визначити спосіб розподілу видань, виокремити рубрики (постійні чи тимчасові), дати оцінку зовнішнього оформлення тексту, вивести статистичні дані щодо пріоритетності тем у пресі в окреслений період, розподілі часток згадуваності товариств та їх діяльності у різних сферах суспільного життя. Отримані дані графічно узагальнені у вигляді діаграм та таблиць.

Використання мовного та гендерного принципів поділу періодики уможливило порівняння українських / польських та жіночих / громадсько-політичних видань, дало змогу виявити схожості (питання культурно-освітньої, економічної чи політичної діяльності) та відмінності (мета, організаційна структура тощо) між ними.

Деталізовано й узагальнено особливості висвітлення засобами преси питань створення, формування структури та розвитку українських і польських жіночих товариств у 1880-х – 1939 рр. Обґрунтовано залежність кількісного представлення матеріалів про жіночі спілки від загального стану феміністичного руху. Стверджується, що періодика різного напрямку виявляла високу зацікавленість у розкритті організаційної розбудови об'єднань, вбачаючи у цьому запоруку ефективності своєї праці. Відповідно до цього, у

виданнях найбільшу увагу дописувачів статей привертала завдання й структура жіночих спілок, питання емансипації, щорічних з'їздів, методичної роботи, створення й розбудови філій, особливо в малих містечках та селах. Це яскраво видно на прикладі “Союзу українок” та “Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet”, про які знаходимо найбільшу кількість інформації. В австрійський період у цьому плані не було явного лідера. Також встановлено важливість розміщення у періодиці матеріалів ідеологічного змісту, що сприяли зростанню ролі жіноцтва в громадському житті краю і стали одними із чинників зміни традиційних цінностей, норм і стереотипів щодо українок та польок.

Акцентується й пояснюються причини особливої уваги преси до Українського жіночого конгресу 1934 р., що засвідчило ставлення громадськості до з'їзду як до важливої події для всіх українців та, як до ще одного кроку на шляху відродження державності.

Досліджено питання авторства (здебільшого очільниці чи активістки жіночих товариств, рідше чоловіки), обсягу (від кількох рядків до двох сторінок), характеру (інформаційного та аналітичного), місцерозташування (перші чи прикінцеві шпальти) публікацій на сторінках видань. Це допомогло з'ясувати ставлення редакцій до окремих жіночих товариств, їх вагомості у суспільному житті східної частини Галичини.

У дисертації також розкрито динаміку запровадження окремих рубрик чи видань протягом досліджуваного періоду. Більшість згадок про жіночі організації знаходилися в загальних колонках і часто вони поступалися звісткам про політичні події, питання економіки, освітнього й спортивного життя.

Джерелознавчий аналіз повідомлень засвідчив різнопланову працю жінок, яка широко висвітлювалася на сторінках преси та інколи перетиналася в політичній та філантропічній площинах. Виявлено, що періодика розглядала насамперед діяльність власних національних інституцій та висвітлювала ті проблеми жіноцтва (освітні, виборчі, соціального забезпечення та ін.), які були актуальними у певний час.

Найбільш репрезентативними виданнями 1880-х – 1939 рр. в діяльності жіночих товариств були: “Наша мета”, “Жіноча доля”, “Нова хата”, “Жінка”, “Руска нива”, “Діло”, “Мета”, “Ster”, “Przegląd Kobiocy”, “Głos Dziewcząt Polskich”, “Kurjer Lwowski”, “Gazeta Lwowska”. Увага в них фокусувалась здебільшого на культурно-просвітницькій праці різних об’єднань, менше – на політичній та соціально-економічній, що об’єктивно відображає сутність більшості тодішніх жіночих спілок. Відзначено, що в австрійський період тематика українських і польських видань практично співпадала, а у міжвоєнний період були певні відмінності. Зокрема польська преса робила акцент на розбудові власної держави та боротьбі за повні виборчі права.

Аналіз статей, присвячених культурно-просвітницькій діяльності продемонстрував прагнення товариств поєднати у цій сфері як практичні та теоретичні фахові знання, так і виховання жінок у національному дусі. Публікації на згадані теми мали аналітичний та інформаційний характер. Особливо різнобічно висвітлювалася практична сторона діяльності жіноцтва: організація курсів, свят, вечорів часто із філантропічною метою.

Помічено тенденцію, що протягом 1919 – 1930-х рр. у виданнях зростала систематичність та аналітичність статей про працю жінок. Це дає змогу детальніше простежити послідовність їх дій, зміни форм діяльності, її результати і вплив на громадськість. Вивчення публікацій також допомогло порівняти різні жіночі товариства в процесі праці та дізнатися про найнагальніші проблеми тогочасного суспільства, шляхи їх подолання галичанками.

У процесі реалізації дослідження встановлено, що вагоме значення для розкриття провінційного жіночого руху мають матеріали повітових україно- та польськомовних газет, які найбільше висвітлювали організаційну та культурно-просвітницьку діяльність місцевих жіночих товариств. Публікації були невеликі за обсягом, деталізовані, розміщувалися в окремих рубриках, а також з’являлись у формі статей інформаційного та аналітичного характеру.

Окрім того, у роботі поглиблено науково-методичні підходи до аналізу преси. Отримали подальший розвиток окремі теоретичні аспекти вивчення періодики за тематичною спрямованістю та вироблені історичним джерелознавством підходи до з'ясування інформативних можливостей матеріалів періодичних видань. Науковий апарат, представлений у дослідженні, дозволив автору отримати науково обґрунтовані результати, досягти поставленої мети, виконати дослідницькі завдання.

Практичне значення одержаних результатів визначається актуальністю і полягає в можливості їхнього засосування в науково-дослідних, навчальних цілях. Матеріали та узагальнення дослідження можуть допомогти сучасним жіночим товариствам у їхній організаційній розбудові та повсякденній роботі.

Ключові слова: історичне джерелознавство, преса, жіночі товариства, Галичина, організація, громадсько-культурна діяльність, Український жіночий конгрес.

ABSTRACT

Kochkodan V. R. Press as a source of the study of the activity of women's societies of Galicia (1884 – 1939). – The qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation was prepared to obtain PhD degree in historical sciences in specialty 07.00.06 “Historiography, Source Studies and Special Historical Disciplines” in a Higher State Educational Institution Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. The defense will be held in Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Drohobych, 2019.

The dissertation has a source-based nature, dedicated to the study of periodicals, the disclosure of their information potential to cover the emergence of female unions, different directions and forms of their activity.

It is proved that the female movement in Galicia was one of the unique phenomena of the social life of the region of the 1880s – 1939. Periodicals occupy a considerable place in the number and informative significance within the whole complex of sources of the study of the feminist movement; they are representative for the study of its genesis and specificity of its development, influence on political, socio-economical, religious and cultural-educational life in the politically main and county cities of the region.

The problem is actualized by the fact that in the process of building a civil society in Ukraine it is important to apply the experience of women's activities, their struggle for their political and educational rights.

It is expedient to use the tried and tested forms of the activity of female organizations, especially in the cultural sphere, the practice of cooperation with other Galician societies in order to achieve the set goals. The role of the press in determining the image of women of that time among the public is also prominent.

The dissertation reviewed the work of Ukrainian and foreign scientists, who covered the historical development of the female movement in the last quarter of the 19th - 30s of the 20th centuries and its retrospective reflection in the press, clarified the methodological background of the study. It was established that the study of

periodicals is characterized by considerable achievements in the theory, methodology of source heuristics and criticism. Scientists have studied the multifaceted press, but they preferred the leading magazines of the eastern part of Galicia, narrowing mostly the chronological (an interwar period) and territorial (Lviv) borders.

Based on the general characteristics of the publications, the dissertation substantiated their classification, applying the content (or thematic) criterion and the criterion of “targeting”. The principles and methods of the scientific research used in the work made it possible to thoroughly analyze the actual material of the journals, to highlight the genre-style features of the contributors to reveal the substantive content of the publications. It was also possible to determine the manner of distribution of journals, to distinguish columns (permanent or temporary), to evaluate the external layout of the text, to derive statistics on the priority of topics in the press in the outlined period, the distribution of mentions of companies, as well as their activity in different spheres of public life. The obtained data are graphically summarized in the form of diagrams and tables.

The usage of linguistic and gender-based principles of press division made it possible to compare Ukrainian / Polish and female / socio-political editions, identifying similarities (issues of cultural, educational, economic or political activity) and differences (purpose, organizational structure, etc.) between them.

It was detailed and generalized the peculiarities of media coverage of issues of the creation, formation of the structure and development of Ukrainian and Polish female societies in the pre-war and inter-war periods (or 1880s – 1939). It was substantiated the dependence of the quantitative presentation of materials about women's unions on the general state of the feminist movement. It is proved that periodicals of different directions showed a high interest in uncovering the organizational development of associations, seeing in this the key to their work efficiency. According to this in the publications the greatest attention of the article contributors was drawn to the tasks and structure of female unions, the issues of emancipation, annual congresses, methodical work, creation and construction of branches, especially in small towns and villages. It is clearly seen in the example of

the Union of Ukrainian Women and “Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet”, which we find the greatest amount of information about. In the Austrian period, there was no obvious leader in this sphere. Also, it has also been established the importance of placing in the periodicals the materials of ideological content that contributed to the growing role of womanhood in the public life of the region and became one of the factors of changing traditional values, norms and stereotypes about Ukrainian and Polish women.

It was accentuated and explained the reasons for the special attention of the press to the Ukrainian Women's Congress of 1934, which testified the attitude of the public to the congress as an important event for all Ukrainians and as another step towards the revival of statehood.

It was analyzed the issues of the authorship (mostly a female head or an active member of women's societies, more rarely men's), volume (from several lines to two pages), character (informative and analytical), location (first or final covers) of publications on the pages of periodicals, the names of sections were investigated. This helped to clarify the attitude of the editorials to individual female societies, their importance in the public life of eastern Galicia.

The source analysis of the reports showed the diverse work of women, which was widely covered in the press and sometimes crossed in political and philanthropic areas. It was revealed that the periodical considered first of all the activities of its own national institutions and covered those problems of womanhood (education, election, social security, etc.) which were relevant at a certain time.

The dissertation reveals the dynamics of the introduction of individual headings or publications during the study period. Most mentions of female organizations were in general columns, and they were often inferior to news of political events, issues of the economy, educational and sport life.

The most representative publications of the 1880's – 1939's in the activity of women's societies were “Наша мета” (“Our Purpose”), “Мета” (“Purpose”), “Жіноча доля” (“Women's Destiny”), “Нова хата” (“New Hut”), “Жінка”

(“Woman”), “Руска нива” (“Russian Field”), “Ster”, “Przegląd Kobiety”, “Głos Dziewcząt Polskich”.

They focused mainly on the cultural and educational work of various associations, less on political and socio-economic ones, which objectively reflects the essence of most female unions of that time. It was noted that in the Austrian period the subjects of Ukrainian and Polish editions practically coincided, and in the interwar period there were some differences. In particular, the Polish press focused on building its own state and fighting for full suffrage.

The analysis of articles on cultural and educational activities has shown the desire of societies to combine in this field both practical and theoretical professional knowledge and education of women in the national spirit. The publications on these topics were analytical and informative. It was particularly versatile covered the practical side of women's activities: the organization of courses, holidays, parties often with a philanthropic purpose.

There was noted a tendency that during the period of the 1919 – 1930's the systematic and analytical nature of articles on women's work in the editions increased. It allows a detail tracing the sequence of their actions, changes of forms of the activity, its results and influence on the public. Studying the publications also helped to compare different women's societies in the labour process and to find out about the most pressing problems of that time society, ways of their overcoming by the Galician women.

In the process of the research, it was found that materials of county Ukrainian and Polish-language newspapers, which mostly covered the organizational, cultural and educational activity of local women's societies, were important for the disclosure of the provincial women's movement. The publications were small in size, detailed, published in separate sections, and appeared in the form of articles of informative and analytical nature.

In addition, in the work it was deepened the scientific and methodological approaches to the analysis of the press. There have been further developed some theoretical aspects of the study of periodicals by thematic orientation, and there have

been elaborated the approaches to clarifying the informative possibilities of periodical materials by historical source studies. The scientific apparatus presented in the research allowed the author to achieve scientifically substantiated results, to achieve the set goal, to perform research tasks.

The practical significance of the obtained results is determined by the relevance and lies in the possibility of their usage for scientifically investigative and educational purposes. Materials and generalizations of the research can help modern women's societies in their organizational development and daily work.

Key words: historical source study, press, women's (female) societies, Galicia, organization, public-cultural activity, Ukrainian Women's Congress.

**ПУБЛІКАЦІЇ,
ЩО ВІДОБРАЖАЮТЬ ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ**

Статті у фахових виданнях України

1. Кочкодан В. Відображення діяльності жіночих товариств Східної Галичини в україномовній періодиці (1914 – 1939 рр.). *Галичина*. Івано-Франківськ, 2013. Вип. 25. С. 546 – 551.

2. Кочкодан В. Відображення діяльності польських жіночих товариств у газеті “Kurjer Stanisławowski” (“Кур’єр Станіславівський”) упродовж 1910 – 1930-х рр. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, 2013. Вип. 2. Частина 1. С.241 – 245.

3. Кочкодан В. Українська преса про Жіночий конгрес у Станіславові 1934 року. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, 2014. Вип. 1. Частина 2. С. 201 – 206.

4. Кочкодан В. Газета “Діло” про діяльність українських жіночих товариств Східної Галичини у міжвоєнний період. *Галичина*. Івано-Франківськ, 2015. Вип. 27. С. 321 – 329.

5. Кочкодан В. Жіночі товариства Східної Галичини на сторінках польської преси (1900 р. – 1939 р.). *Гілея*. Київ, 2016. Вип. 107. С. 40 – 44.

6. Кочкодан В. Організація жіночих товариств Східної Галичини на сторінках їхньої періодици (кін. XIX ст. – 1939 р.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Серія: Історія*. Вінниця, 2017. Вип. 25. С. 381 – 388.

Статті у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій

7. Кочкодан В. Преса про українське жіноцтво Східної Галичини у контексті регіональних державотворчих процесів (1914 – 1939 рр.). *Україна–Цивілізація. Том 5. Утвердження українського цивілізаційного простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку* : зб.

наук. праць X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 3 – 4 листопада 2016 року). Ужгород, 2016. С. 138 – 147.

8. Періодичні видання про діяльність релігійних жіночих товариств Східної Галичини у 1900 – 1939 рр. *Науковий вісник Івано-Франківського Богословського Університету “Добрий Пастир”. Серія: Теологія”* : зб. наук. праць конф. “Митрополит Андрей Шептицький в релігійно-церковному та громадсько-культурному житті України” (до 150-річчя з дня народження, м. Івано-Франківськ, 26 листопада 2015 р.). Івано-Франківськ, 2015. Вип. № 8. С. 144 – 154.

9. Використання контент-аналізу в українському пресознавстві на прикладі діяльності жіночих товариств Східної Галичини (1919 – 1939). *Теорія і практика актуальних наукових досліджень* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 28 – 29 квітня 2018 р.). Одеса, 2018. С. 62 – 66.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ГІКА – Генеральний інститут Католицької акції
- ДКО – “Дружина княгині Ольги”
- ЖГ – “Жіноча громада”
- ЗМІ – Засоби масової інформації
- КА – Католицька акція
- КАУЖМ – Католицька акція української жіночої молоді
- КПЗУ – Комуністична партія Західної України
- МД – “Марійська дружина”
- МТ(Д)П – “Марійське товариство (дружина) пань”
- ОУН – Організація українських націоналістів
- СГ – “Сільський господар”
- СУ – “Союз українок”
- СУПРУГА – “Союз українських приватних урядників Галичини”
- УЖК – Український жіночий конгрес
- УНДО – Українське національно-демократичне об’єднання
- УНМ – “Українське народне мистецтво”
- УСДП – Українська соціал-демократична партія
- УСРП – Українська соціалістична радикальна партія
- ЧСВВ – Чин св. Василя Великого
- KL – “Kurjer Lwowski”
- “Koło Pań TSL (Towarzystwa Szkoły Ludowej)” – “Коло пань Товариства народної школи”
- “Koło Żeńskie LOPP (Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej)” – “Жіноче коло Ліги протиповітряної та газової оборони”
- КРОК – “Komitet Pracy Obywatelskiej Kobiet” – “Комітет громадської праці жінок”
- KS – “Kurjer Stanisławoski”
- КРК – “Komitet Równouprawnienia Kobiet” – “Комітет рівноправ'я жінок”

KZK – “Katolicki Związek Kobiet” – “Католицький союз жінок”

KZMŻ – “Katolicki Związek Młodzieży Żeńskiej” – “Католицький союз жіночої молоді”

“Liga Kobiet NKN (Naczelnego Komitetu Narodowego)” – “Ліга жінок Головного національного комітету”

NOK – “Narodowa Organizacja Kobiet” – “Національна організація жінок”

“Oddział kobiet POW (Polskiej Organizacji Wojskowej)” – “Відділ жінок Польської військової організації”

PZKK – Polski Związek Kobiet Katolickich – “Польське об'єднання католицьких жінок”

PZS – “Polskie Zjednoczenie Studentek” – “Польське об'єднання студенток”

TOK – “Towarzystwo Oszczędności Kobiet” – “Товариство ощадності жінок”

ZRPK – “Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich” – “Союз рівноправ'я польських жінок”

ZRK – “Związek Równouprawnienia Kobiet” – “Союз рівноправ'я жінок”

ZPOK – “Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet” – “Союз громадської праці жінок”

ВСТУП

Актуальність теми. Жіночий рух у Галичині – одне з унікальних явищ суспільного життя краю 1880-х – 1939 рр. Репрезентативними для вивчення генези та специфіки його розвитку, впливу на політичне, соціально-економічне, релігійне та культурно-освітнє життя регіону є періодичні видання. Вони займають вагомє місце за чисельністю та інформативною значущістю серед усього комплексу джерел вивчення феміністичного руху. Їх дослідження дає змогу, по-перше, більш повно розкрити не тільки сутність жіночого руху загалом, але й життя окремої суспільно активної жінки (як індивідуального явища). По-друге, періодика допомагає дослідникові досягнути як стан феміністичного руху в політично ключових містах Галичини, так і особливості його вияву у повітах. По-третє, не менш важливою є наявність у пресі не лише фактичного матеріалу, але й оцінних суджень пересічного громадянина як основи формування певної думки в суспільстві про події, пов'язані із жіноцтвом.

Актуальність дослідження зумовлена й тим, що у процесі побудови громадянського суспільства в Україні важливим є застосування досвіду діяльності жіноцтва, його боротьби за свої політичні та освітні права. Практично значущим видається вивчення з цією метою досвіду використання преси як масового джерела, засобу відображення багатоманітної діяльності жіночих товариств та пропагування національних ідей українства в умовах відсутності власної державності. Виявлений та проаналізований новий пресовий матеріал збагатить джерельну базу української історії феміністичного руху та стане для сучасних жіночих об'єднань важливим орієнтиром в організаційній та громадсько-культурній праці.

Пожвавленню інтересу до цих проблем повинна сприяти підготовка до відзначення у 2021 році 100-річчя з часу проведення об'єднавчого з'їзду жіночих організацій Галичини, Наддніпрянщини, Буковини, Волині, Закарпатської України, який підтвердив створення Всеукраїнської організації

“Союз українок” – найвпливовішого і найчисленнішого жіночого товариства краю. Таким чином, обрана для вивчення тема актуальна в науковому сенсі та має вагоме суспільне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукової програми факультету історії, політології і міжнародних відносин Державного вищого навчального закладу “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” “Етнополітичні та етнокультурні процеси в Галичині у кінці XIX – середині 40-х рр. XX ст.: джерела та історіографія” (номер державної реєстрації – 0113U005479).

Об'єктом дослідження є сукупність періодичних видань, які впродовж останньої чверті XIX ст. – у першій половині XX ст. (до 1939 р.) виходили в Галичині й висвітлювали діяльність жіночих товариств краю (проаналізовано 101 найменування періодики, з них 20 – польськомовної, 81 – україномовної).

Предмет дослідження – особливості відображення пресою становлення та організаційного оформлення жіночих організацій, їх громадсько-політичної, соціально-економічної і культурної діяльності.

Мета дисертації полягає в тому, щоб здійснити комплексний аналіз україно- та польськомовних часописів як джерел вивчення історії організованого жіночого руху в Галичині від його виникнення до згорання з початком Другої світової війни.

Поставлена мета зумовила необхідність реалізації таких **завдань**:

– вивчити стан наукового дослідження історії жіночих організацій та періодичної преси Галичини, з'ясувати її джерелознавчий потенціал, відтворити особливості методології дослідження;

– здійснити систематизацію виявлених та опрацьованих періодичних видань, запропонувати та обґрунтувати їх класифікацію;

– увести до наукового обігу нові джерела – не досліджені раніше видання та окремі матеріали (документи повітових філій польських товариств);

- розкрити специфіку відображення у пресі жіночого руху в Галичині залежно від ідейних переконань видавця, місця, періодичності та часу виходу видання тощо;

- дослідити та порівняти особливості подання інформації про жіночі товариства в україно- та польськомовній пресі;

- проаналізувати відображення організаційних засад та розбудови жіночих товариств на сторінках жіночих і громадсько-політичних періодичних видань;

- систематизувати й узагальнити матеріали польської та української преси про громадсько-політичну, соціально-економічну та культурну діяльність жіночих товариств, встановити їхню джерельну цінність;

- здійснити статистичний аналіз отриманої інформації.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1884 до 1939 років. Нижня межа зумовлена початком виходу у пресі повідомлень про створення у м. Станіславові (нині – Івано-Франківськ) Н. Кобринською першого українського національного жіночого товариства під назвою “Товариство руських жінок” на західноукраїнських землях. Верхня межа пов’язана із забороною діяльності жіночих організацій після встановлення радянської влади на Західній Україні на початку Другої світової війни, що призвело до закриття більшості досліджуваних періодичних видань.

Територіальні межі охоплюють історичний регіон – Східну Галичину – (з кінця XVIII ст. – частину Королівства Галичини та Лодомерії) у складі Австрійської (Австро-Угорської імперії); з 1918 року Львівське (1918), Станіславівське (1920) і Тернопільське (1920) воєводства у складі Другої Речі Посполитої (нині – території Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей України).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- це одне з перших комплексних, узагальнювальних і систематизованих досліджень відображення у пресі створення та діяльності жіночих товариств у Галичині як цілісного самостійного явища;

уперше:

- здійснено класифікацію періодичних видань з досліджуваної проблематики;
- залучено до вивчення історії жіночого руху польськомовну періодику (20 найменувань);
- зіставлено висвітлення процесів організації та діяльності жіночих товариств на сторінках громадсько-політичних періодичних видань;
- узагальнено з використанням методу контент-аналізу та відображено у формі діаграм кількісні характеристики повідомлень преси про жіночі товариства, сформовано таблиці витягів із матеріалів періодики про Український жіночий конгрес;

поглиблено:

- науково-методичні підходи до аналізу преси;

отримали подальший розвиток:

- окремі теоретичні аспекти наукового аналізу галузевої періодики (за тематичною спрямованістю);
- вироблені історичним джерелознавством підходи до з'ясування інформативних можливостей матеріалів періодичних видань.

Практичне значення одержаних результатів одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть становити інтерес для вчених-істориків, політологів, пресознавців, культурологів, краєзнавців, для тих, хто цікавиться історією жіночих товариств. Здійснене наукове дослідження може бути використано при написанні підручників і навчальних посібників з історії України; стати основою для спецкурсів. Матеріали та узагальнення дослідження можуть допомогти сучасним жіночим товариствам у їхній організаційній розбудові та повсякденній роботі.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації представлені у доповідях на наукових конференціях різного рівня. Серед них: *міжнародна* “Утвердження українського цивілізаційного простору: духовно-історичні передумови, сучасні тенденції та перспективи розвитку” (Ужгород, 3 – 4 листопада 2016 р.); *всеукраїнські*: “Митрополит Андрей Шептицький в

релігійно-церковному і громадсько-культурному житті України” (до 150-річчя від дня його народження, Івано-Франківськ, 26 листопада 2015 р.), “Теорія і практика актуальних наукових досліджень” (Одеса, 28 – 29 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 9 наукових статтях, у тому числі: п’ять – у фахових виданнях України, одна – у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus, а також 3 статті у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (1218 позицій) та додатків. Загальний обсяг роботи – 308 сторінок, з них основного тексту – 191 сторінка.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукового опрацювання теми

Становлення та розвиток українського і польського жіночого руху в Галичині останньої чверті XIX – першої третини XX ст. знайшли своє відображення у масових джерелах, насамперед, у періодичній пресі краю. Оскільки преса є одним із основних джерел інформації для населення, своєрідною скарбницею епохи, яка різнопланово висвітлює події, то закономірно, що в історичній науці їй приділяли значну увагу.

Проведені пошук та опрацювання наукової літератури засвідчують, що представлення історії діяльності жіноцтва на сторінках преси в досліджуваний період здійснювалося в Україні й Польщі з різною інтенсивністю. Це зумовлено більшою зацікавленістю науковців власне жіночим рухом, якому присвячено десятки книг, сотні статей, низку дисертацій. Тому висвітлення організації жінок у періодиці проходить у його межах.

Усю сукупність виявлених наукових розвідок відповідно до вироблених вітчизняною та зарубіжною історіографією класифікаційних схем пропонуємо систематизувати таким чином:

- праці, які присвячені українській і польській періодиці, що вийшли друком в австрійській та польській періодиці історії східної частини Галичини (1880 - ті рр. – 1939 р.);
- праці про часописи, написані українськими вченими в зарубіжних країнах (1920 – 1991 рр.);
- праці з означеної проблематики, що вийшли в радянський період (1921 – 1991 рр.);
- праці українських науковців про пресу східної частини Галичини (1991 – 2017 рр.);
- праці польських істориків про періодику досліджуваного регіону, опубліковані впродовж 1940 – 2017 рр.

Вивчення української преси почалося на зламі XIX – XX ст. Серед перших її дослідників слід виокремити О. Маковея [340], І. Франка [626 – 629], М. Грушевського [114, 1013], В. Щурата [658, 1112], М. Возняка [1009], які безпосередньо мали стосунок до журналістського фаху. Вони першими науково підійшли до вивчення історії української преси, здійснили спроби її періодизації, обґрунтували принципи і функції публіцистики, визначили її властивості й внутрішні закономірності [1204].

Окремо хотілося б розглянути аналіз преси, зроблений І. Франком у “Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.”, де він детально характеризував редакторів, стилістику, зміст видань тощо. У ньому чимало сторінок присвячено газетам “Діло”, “Зоря”, “Правда” та ін. Із жіночих часописів згадано тільки альманах “Перший вінок” [1100]. Позитивно відгукнувся письменник про нього і в журналі “Ruch” [734] (на відміну від “Зорі” та “Народу”) [419], а згодом він підтримав другий випуск ще одного жіночого часопису “Наша доля” (1895). І. Франко стверджував, що це одне з “найкращих і найбагатших змістом наших видань із того десятиліття” [1101, с. 352 – 354].

На початку XX ст. з’явилися перші праці про пресу бібліографічного характеру. Зокрема, це розвідка І. Кривецького “Українська преса в Галичині в 1918 – 1919 рр.” (1919) [1050]. Спробу систематизації часописів для жінок здійснено у виданому до Українського жіночого конгресу “Каталозі”. Укладачі подали список преси, що виходила в Галичині протягом 1853 – 1934 рр., а також біографічні відомості про жінок-редакторів, видавців тощо [1157].

У 1920 – 1930-х рр. поживалося дослідження періодики, що пов’язано із її кількісним зростанням. З’явилися розвідки про окремі часописи. Зокрема, В. Гнатюк досліджував рукописні гумористичні видання: “Дуля”, “Гомін”, “Страхопуд”. Автор розкрив зміст друкованих матеріалів, подав відомості про їх редакторів [1012].

У цей період першим жіночим альманахам присвятили увагу такі освітні діячі, як М. Деркач [120], М. Фуртак [630], С. Кабаровська [287] та ін. Глибокий

аналіз жіночої преси, розкриття її зв'язків із розвитком громадського жіночого руху в Галичині був зроблений К. Малицькою (письменниця і поетеса, засновниця і довголітня голова гуртка ім. Г. Барвінок, провідна діячка “Жіночої громади” в Чернівцях і Львові, заступниця голови “Світового Союзу українок” – В. К.) в огляді “Про значіння власної преси для жінок і як вона у нас розвивалася”. Письменниця подала відомості про історію газет “Мета” і “Наша Мета”, охарактеризувала зміст видань, назвала їх активних авторів [342].

Її справу продовжили дослідники: Л. Бурачинська “Про завдання жіночої преси” [55], О. Дучимінська “Від самого початку” [144], Д. Дзерович “Перегляд української жіночої преси” [143], Х. Кононенко “Жінки і читання часописів” [285], І. Величко “До генези видання першого жіночого альманаху “Перший вінок” [64], анонімні автори статей “Наша жіноча преса” [377] та “Українська жіноча преса в Галичині” [543].

Так, д-р Дарія Дзерович (дружина М. Дзеровича – лікаря, громадського і церковного діяча – В. К.) досить об'єктивно охарактеризувала найбільш відомі жіночі часописи станом на 1937 р. На початку статті авторка висловила задоволення зростанням їх кількості та різноманітністю, схвально відгукнулася про “Жіночу волю” і “Світ молоді”, “Нову хату”, тому що вони “виховують наше жіноцтво до праці над собою, над своїми дітьми” [143, с. 5].

Окремої згадки, на нашу думку, заслуговує огляд “Українська жіноча преса в Галичині”, підписаний криптонімом С. Г. Автор публікації подав докладну інформацію з історії періодичних видань для жінок, які виходили у 1853 – 1927 рр., охарактеризував їх зміст та найважливіші публікації, назвав прізвища активних дописувачок. Цінною є інформація про чотири випуски “Жіночого діла”, оскільки в усіх інших джерелах згадуються лише два з них [543].

Уже в цей час були намагання окремих активісток жіночого руху не тільки проаналізувати історію преси, а й охарактеризувати читацьку аудиторію з метою підвищення її самосвідомості при виборі й перегляді газет і журналів. З цього погляду оригінальністю відзначається стаття Х. К. (Хариті Кононенко –

редакторки жіночої сторінки в газеті “Діло”, громадської активістки, докторки економічних наук – В. К.), яка поділила інтелігентну читацьку жіночу аудиторію на три групи: перша (більшість жінок) перечитувала несистематично і неметодично ті щоденники, “що їм попадають під руку”. Друга група жінок, їх меншість, цікавилася політикою, але тоді вони підтримувала свій часопис. Найменше ж таких, які вміли перечитати часопис критично, перечитати не один, а кілька “денників і винести свій об’єктивний осуд” [285, с. 5]. У кінці статті авторка висловила побажання жінкам – більше звертати увагу на події громадського життя, які відбувалися поблизу них.

Польську пресу, що виходила в досліджуваній період у Галичині, почали вивчати з кінця ХІХ ст. Перші розвідки мали бібліографічний, енциклопедичний та описовий характер, а їх авторами стали письменники, видавці чи журналісти. До цих розробок належать, наприклад, двотомна праця С. Чарновського “Literatura periodyczna i jej rozwój” (1892), де проаналізовано статистичні показники видань, згадано різні типи газет, зокрема жіночі [1116, 1117]. Студія П. Хмельовського (співробітника львівського “Steru”, емансипатора, літературного критика – В. К.) “Zarys literatury polskiej z ostatnich lat szesnastu” [1116] меншою мірою пов’язана з темою нашої дисертації. Її автор вивчав жіночу літературу, зокрема твори феміністки Е. Ожешко.

Серед праць цього періоду слід виокремити “Stulecie “Gazety Lwowskiej” 1811 – 1911”. Це була збірна ювілейна публікація, видана у Львові в 1912 – 1914 рр. Її перша частина стосувалася історії однойменної газети протягом вищезгаданого періоду, а інші розділи були присвячені редакторам: Н. Камінському, М. Сартині, В. Лозинському, А. Рудинському, А. Креховецькому та ін. У третьому томі подано бібліографію тем, які автори статей розкривали на сторінках видання протягом ста років [1151]. У її переліку були публікації, присвячені виборчим правам жінок.

Про зростання кількості пресознавчих досліджень, у бібліографічному ракурсі, свідчить поява розвідок “Czasopisma w Polsce” Я. Борнштейнної (1928) [1114] і “Prasa ukraińska w Polsce (stan na początku 1930 roku)” М. Фелінського

(1930) [1121]. В обидвох працях автори подавали перелік видань, їх редакторів, тираж, частоту виходу. Лише українську пресу вивчав другий науковець. Він виділив різні категорії часописів: політичні (“Діло”, “Громадський Голос”, “Новий час” та ін.), господарсько-кооперативні, спортивні, наукові та ін. До речі, автор не виокремлював жіночі видання, а розподілив їх по інших групах. Із жіночих журналів М. Фелінський згадав тільки “Нашу мету” (1919 – 1920) та “Нову хату” (1925 – 1939). Проте ця праця мала певні недоліки: не подано джерел, звідки брав інформацію науковець, згадані переважно проросійські видання.

На думку А. Гарлицької, доробки згаданих авторів мали синтетичний характер в руслі журналіствознавства, а не історико-пресознавства через те, що таку мету ставили перед собою самі науковці [1124, с. 47 – 48]. У дисертації студії С. Чарновського, Я. Борнстейнної та М. Фелінського використані при загальній характеристиці періодики у підрозділі 1. 2.

Дослідження польської жіночої преси проводила С. Залеська. У своїй монографії “Czasopisma kobiece w Polsce (materiały do historii czasopism): rok 1818 – 1937” [1155] вона охарактеризувала розвиток періодики протягом ХІХ – першої третини ХХ ст. Науковець зосередила свою увагу здебільшого на варшавських і краківських видавництвах, але згадувала й про їх філії, які існували у Львові.

Книга С. Залеської вдало структурована: у ній спочатку зроблено короткий огляд історичних умов виникнення і діяльності певного товариства, а потім названо журнал, який воно видавало, і наведено такі дані: місце і рік випуску (інколи дослідниця не називала період, коли виходив часопис – В. К.), кількість сторінок, формат, головний редактор, цитати із першого номера часопису, де вказана мета, з якою його друкували, дописувачі, рубрики тощо. Серед видань авторка наводить такі: “Zorza Ojczyzna” (1906 – 1918, Львів), “Ruch Kobiecy” (1931 – 1935, Львів), “Na Posterunku” (1917 – 1919, Краків), “Ster” (1907 – 1912, Варшава), “Nasz Dom” (1905 – 1915, Варшава), “Świat Kobiecy” (1904 – 1908,

Варшава). Праця має більш наративний характер, позбавлена широких узагальнень і може слугувати додатковим засобом інформації у бібліографії.

Другу групу досліджуваних історіографічних праць складають доробки українських науковців, які опубліковані за кордоном. Уже у 20 – 30 - ті рр. ХХ ст. вони активно зацікавилися питаннями пресознавства. Наприклад, С. Наріжний видав у Чехо-Словаччині книгу “Українська преса” [1069], у якій коротко подав історію преси в українських землях. Дослідником вітчизняної періодики був і Л. Лукасевич – автор узагальнюючої праці “Нарис історії української преси 1816 – 1930 рр.” [1054]. Фактичний матеріал, зібраний двома вищезгаданими науковцями, частково використано нами у роботі при характеристиці видань.

Звернемо увагу й на надбання ще одного закордонного дослідника періодики українського походження – А. Животка [1199]. Його монографія “Історія української преси” (1946) детально структурована, хронологічно послідовна. На початку кожного розділу науковець обов’язково висвітлював тло тієї чи іншої епохи і її вплив на пресу. Автор усебічно розкрив розвиток періодики в Україні і в діаспорі від козацьких часів до Другої світової війни. Книга охоплює значний фактичний матеріал і велику кількість архівних джерел, що видані за кордоном. Кожному із часописів (“Діло”, “Зоря”, “Земля і воля” та ін.) А. Животко присвятив окремий підрозділ, коротко і змістовно їх охарактеризувавши. Виділені вченим періоди історії української преси практично збігаються з тими, що були запропоновані його попередниками. Відмінності полягають у тому, що періодизація дослідника більш деталізована. Автор описав господарсько-кооперативну (не вказав на газету “Сільський господар” – В. К.), провінціальну та релігійну пресу.

Питанням історії жіночої періодики присвячено два розділи монографії дослідника, у яких автор вперше розглянув ці видання як окрему групу преси. Її відлік у Галичині А. Животко починав від часопису “Мета” (1903) – українського за змістом і мовою видання. Однак, вважаємо, що перелік

феміністичної періодики, у праці є неповним, оскільки у ній не згадано альманахи-календарі часопису “Жіноча доля”.

Вивчення української жіночої преси дослідниками у зарубіжних країнах поживалось у другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст. Фахівцями цього періоду були: І. Книш [1036, 1037], М. Залеська-Онишкевич [1027], М. Давидович [1014], Л. Волинець [1010], І. Павликовська [1076] та ін. До прикладу, Л. Волинець у статті “Українська жіноча преса в минулому” спочатку коротко подавала історію жіночого руху, починаючи з “Товариства руських жінок”, згадувала перші жіночі видання “Ладу” і “Русалку”. Альманах “Перший вінок” вона оцінила як “справжнього предтечу жіночої преси” [1010, с. 116]. Досить лаконічно авторка охарактеризувала подальші видавничі починання українок, зокрема часопис “Мета” (1908 – 1909 рр., Львів), високо оцінила журнали “Нова хата” і “Жінка”. Публікація Л. Волинець важлива своїми судженнями про найпопулярніші часописи і дає загальне розуміння становища української жіночої преси Галичини.

На особливу увагу заслуговує монографія дослідниці І. Книш “Смолоскип у темряві. Наталія Кобринська і український жіночий рух” [1037], де вона у контексті біографії діячки подає аналіз виданих за її участі часописів (“Перший вінок”, три випуски “Нашої долі”). На переконання науковця, “Перший вінок” втілював найвищу ідею соборності нації.

У 1974 р. у США вийшла монографія Ю. Тернопільського “Українська преса з перспективи 150-ліття” [1094]. Це історико-статистичний нарис, тому автор одразу наголошує, що “... дати, цифри, назви преси – на першому місці, а не ідеологічно-політична аналіза на тлі історичних подій” [1094, с. 5]. Науковець характеризує пресу як Наддніпрянської, так і Наддністрянської України, а також еміграційну пресу. Він розробив періодизацію історії розвитку українських видань, навів кількісні показники періодики (1620 назв) з 1848 до 1916 рр. для західноукраїнських земель. Автор вказував, що, незважаючи на утиски польської влади, преса Наддністрянщини у міжвоєнний період вдосконалилася щодо змісту, національної свідомості, позбулася вузького

регіоналізму та охоплювала всеукраїнське життя. З'явилося багато фахових видань, присвячених науці, літературі, посилилася диференціація газет тощо [1095, с. 45 – 46]. Серед них автор назвав жіночі видання, (але тільки “Союзу українок”, далі – СУ – В. К.); політичні (“Земля і воля”, “Діло” та ін), молодіжні (“Вісті з Лугу” та ін.). Загалом праця має наративний характер без широких узагальнень, але цінними є статистичні таблиці, дані про українську пресу на виставках, зібрання рідкісних експонатів та біографії представників преси (н-д, Н. Кобринської), порівняння кількісних показників закордонної україномовної преси, її бібліографічний покажчик.

Відзначимо і ґрунтовне довідково-інформаційне видання, підготовлене польським дослідником українського походження Є. Місилом [1165]. Автор у своїй праці зауважував, що завжди більша увага науковців приділялася політичній пресі і лише невелика – педагогічній, жіночій, господарчій, молодіжній, релігійній та ін. Загалом у бібліографії зареєстровано 1104 газети і журнали, які виходили на території Польщі, 40 серійних видань, 148 календарів, 21 звіт українських організацій і установ.

Отже, дослідники українського походження за кордоном приділили у своїх студіях увагу загалом усім часописам, про які було відомо. Проте детальне опрацювання праць з нашого дослідження дає підстави стверджувати, що вони мають здебільшого описовий та фрагментарний характер, їм бракує глибини аналізу та систематизації, не достатньо висвітлюється й преса жіночих товариств (крім СУ). Очевидно, це було спричинено відсутністю у авторів повного доступу до всіх оригінальних видань. Також у процесі нашого дослідження не вдалось знайти відповідь на питання, яку роль громадсько-політична преса відігравала у висвітленні діяльності жіночих товариств. Незважаючи на це, доробок зарубіжних науковців, вважаємо, став основою для сучасних українських учених в опрацюванні часописів.

Дослідження періодики у радянській Україні (1921 – 1991 рр.) розпочалося у 1920-х рр. виходом у світ праці В. Ігнатієнка “Українська преса (1816 – 1923): (історично-бібліографічний етюд)” [1030], де автор дав чітке визначення

поняття “преса”, дослідив історичні умови її розвитку, здійснив статистичну обробку періодики та ін.

Іншою опублікованою студією дослідника є “Бібліографія української преси (1816 – 1916)” [1162]. Показчик складається з двох частин: у першій вказано пресу, що виходила українською мовою, у другій – двомовну періодику. Загалом названо 630 газет і журналів. З огляду на предмет дослідження, цінною є наведена у цій студії інформація про галицьку періодику для жінок, зокрема повний опис часописів “Русалка”, “Мета”, двох випусків кварталника “Жіноче діло” та ін.

Вивчення преси в УРСР із 1930-х рр. характеризувалося високим рівнем заідеологізованості. Так, це можна простежити у періодизації історії періодики, яку здійснив М. Жовтобрюх [1026]. Учений поклав за основу поділу етапів розвитку видань економічний критерій – скасування панщини та кріпацтва. Аналізом преси у цей період також займався О. Дей [1017, 1018]. Комуністичні видання Західної України (1919 – 1939 рр.) досліджували Й. Цьох [1104], Я. Дашкевич [1016] та ін. Слід зауважити, що творчі можливості науковців обмежувалися ідеологічними догмами, усталеними концепціями. Згадані автори в основному розглядали русофільського напрямку газети (“Земля і воля”, “Наше слово”) та товариства (“Общество руських дам”, “Товариства ім. М. Качковського”), уникаючи при цьому українських.

Четверту групу складають праці дослідників незалежної України, коли вивчення історії вітчизняної преси отримало новий імпульс. Питання аналізу видань окремих регіонів, передумов виникнення періодики, особливостей її розвитку і функціонування, оцінка стану і найважливіших завдань, значення як історичного джерела, місце в суспільно-політичному житті нації, специфіку пресових текстів висвітлено у працях провідних науковців України: В. Качкана [1033 – 1035], Я. Дашкевича [1015], М. Нечиталюка [1070,1071], О. Мукомели [1032], М. Романюка [1087, 1088], В. Іванова [1042], С. Костя [1044, 1045], І. Михайлина [1063, 1064] та ін. Крім того, згадані дослідники вивчали біографії редакторів видань, а також дали високу оцінку жіночої періодики, яка

“збагатила громадсько-політичне життя непересічними зразками редакторсько-видавничої та публіцистичної вправності” [1035, с. 31].

Системне вивчення сукупності опрацьованої історіографічної літератури дає підстави стверджувати, що для сучасних пресознавчих досліджень характерна вузька спеціалізація за принципами хронології, фаховості, регіональності. Наприклад, галицькими виданнями міжвоєнного періоду цікавляться дослідники: М. Васильчук [1006], О. Дроздовська [1160], М. Савчук [1090], М. Галушко [1158, 1159], В. Глаголюк [1011] та ін. Сатирично-гумористичну пресу 20-30-х рр. ХХ ст. опрацьовує Л. Сніцарчук [1194]. Діяльність окремих редакторів, журналістів ХІХ–ХХ ст. досліджують С. Квіт, В. Тарасюк, Н. Сидоренко [1083] та ін. Предметом аналізу в цей період став також симбіоз преси та виховання, преси і державотворчих процесів, преси і національної свідомості тощо.

Найбільш вивченими виданнями західноукраїнських земель є “Діло” і “Нова Зоря”. Відомими дослідниками першої газети є Ю. Шаповал [1105] та К. Курилишин [1053]. У їхніх працях є згадки про додаток “Жіноче діло”, а також розкрито політику часопису в різні періоди його існування. Крім того, ці монографії важливі для розуміння ролі “Діла” як газети демократичної, національної, що керувалася ідеалами громадянського суспільства та піднімала свідомість населення.

Релігійній газеті “Нова Зоря” присвятили свої праці науковці В. Передирій [1082], М. Дядюк [1022]. Їхні студії дають змогу глибше розкрити редакційну політику цього пресового органу, який у всіх сферах дотримувався католицьких засад і поглядів.

Серед прикарпатських дослідників преси знаним є М. Васильчук [1006]. Науковець у своїй праці “Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина ХІХ – ХХ ст.)” подав перелік часописів краю у різні періоди: у роки правління австро-угорської влади, ЗУНРу, Польщі. Варто відзначити, що автор велику увагу приділив вивченню видавництва часописів з 1864 до 2000 року (друкарня М. Білоуса, згодом М. Бойчука, А. Кисілевського та ін.), їх

динамічності, біографії редакторів (О. Ванкевич – “Українська праця”, П. Стефанович та С. Ласійчук – “Коломийські вісті” та ін.). Особливо детально охарактеризовано партійну, релігійну та торговельно-економічну пресу, менш повно – жіночу. Зокрема, автор стверджує, що “Жіноча доля” намагалася не стільки відстояти ідеї емансипації, скільки підняти загальний рівень світогляду жінок [1006, с. 76 – 77].

Історія друкарства в м. Коломійі стала предметом дослідження також А. Куридирика [1052] і Б. Романенчука [1086], М. Романюка і М. Галушко [1171]. М. Савчук у брошурі “Часописи Коломійі” [1090] подав перелік 79 українських часописів, список 22 українських, польських, єврейських видавництв Коломійі. Автор стисло охарактеризував пресу міста впродовж вказаного періоду й наголосив, що воно – унікальний видавничий центр української провінції. Згадані праці також містять інформацію про жіночі видання, які виходили в Коломійі.

Відомим коломиєзнавцем є й прикарпатський дослідник, професор І. Монолатій. У кількох своїх працях (“Цісарська Коломия 1772 – 1918 рр.” [1066], “Коломиєзнавство: нариси з історії Коломійі” [1065] та “Часопис “Жіноча доля” (1925 – 1939) і його роль у розвитку національного жіночого руху в Галичині” [1067]) він згадує про жіночу пресу, друкарську справу міста, історичні умови, у яких вона розвивалася (війна, російська окупація тощо), видавництва (“Галицька накладня” та ін.), видавців (гебрей Яків Оренштайн та ін.).

Одним із аспектів сучасних досліджень часописів є видання їх партійної належності. Значний фактичний матеріал про періодику політичних партій, зокрема Української націонал-демократичної, Української радикальної, Української соціал-демократичної міститься в публікаціях прикарпатських науковців О. Жерноклеєва [1024] та М. Кугутяка [1051]. Перший автор у своїй монографії наводить вимоги українських та польських соціал-демократів про надання виборчих прав для жінок, організацію ними мітингів, початок друку додатка “Głos kobiet”. Другий дослідник звернув увагу на статтю із газети

“Діло”, де йшлося про жіночий рух і найближчі завдання українських громадянок у всіх сферах життя. У своїй праці він також навів заклик УНДО до всіх жителів краю у газеті “Свобода” йти на вибори 1927 р.

Роль часописів у формуванні ідеології українського національного руху в Галичині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. проаналізовано у праці львівського дослідника П. Шкраб’юка [1107], який також окреслив бачення М. Павликом “жіночого питання”.

Серед бібліографічних видань відзначимо дослідження М. Мартинюка [1164], праці Науково-дослідного центру періодики Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України “Репертуар української періодики ХІХ–ХХ ст.: матеріали до бібліогр. Т. 1. Західноукраїнська періодика 20 – 30-х рр. ХХ ст. [1170], “Українська преса в Україні та світі ХІХ–ХХ ст.” в 4-х томах [1175, 1176], 3 томи “Періодики Західної України 20 – 30-х рр. ХХ ст.: матеріали до бібліографії” [1167 – 1172] та ін. [1177, 1183]. У них подано розширені анотації та повні описи українських часописів Галичини, Волині, Буковини і Закарпаття. У такого типу виданнях знаходимо систематизовану інформацію про жіночі та громадсько-політичні видання.

Заслужують на окрему увагу такі комплексні, ґрунтовні праці цього центру: 3-х томник (у 4-х книгах – В. К.) “Українські часописи Львова 1848 – 1939 рр.: історико-бібліографічне дослідження” [1179 – 1182] та “Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника” [1172]. Зі згаданих студій автори (М. Романюк, М. Галушко) аналізують кожне видання, його рубрики, тематику в умовах австро-угорського (1848 – 1918) та польського (1919 – 1939) панування. Зокрема, ми знаходимо тут інформацію як про жіночу періодику, так і про “жіноче питання” на сторінках економічної, молодіжної, фахової преси. Полегшують роботу з книгою іменний покажчик редакторів, друкарів та видавців, алфавітний і хронологічний покажчики часописів, алфавітний покажчик друкарень. Загалом у книзі вміщено 856 назв часописів. У другій праці подано короткі біографії відомих редакторів та авторів періодики

минулого і сьогодення, серед яких багато жінок (О. Кисілевська, І. Вільде та ін.).

Слід також відзначити такі регіональні бібліографічні дослідження: М. Галушко “Українські часописи Тернополя і Тернопільщини” [1159], “Українські часописи Станіслава” [1158], “Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914 – 1939: бібліографічний покажчик” у двох томах [1173, 1174]. У них знаходимо коротку інформацію про рубрики місцевих газет, які були присвячені розвитку жіночого руху. У матеріалах конференцій “Українська періодика: історія і сучасність” виявлено відомості про гендерні концепти в публіцистиці Мілени Рудницької, про пресу як історичне джерело (вийшло 12 матеріалів на 2018 рік) [1095, 1096].

Щодо жіночої преси, то у роки незалежності її дослідження різко поживалося. Найвідомішими науковцями у цій сфері є В. Передирій [1078 – 1081, 1083], О. Сушкова [1093], С. Кость [1046], Л. Кліщ [1190], П. Дутчак [1019], Т. Орлова [1075], М. Комариця [1040, 1041], А. Озеран, [1073] О. Залізняка [1161] та ін. Загалом відзначимо, що їхні праці збагачені фактичним матеріалом про видавців, редакторів, зміст, долю часописів; а також містять різні класифікації періодики і порівняння з іншими виданнями. Часописи розглянуті в контексті жіночого руху, визвольних змагань, поширення і підтримки ідеї національної ідентичності в умовах бездержавності.

Найпершою систематизованою працею про жіночу пресу стала монографія В. Передирій “Періодика для жінок як джерело досліджень національно-культурного життя Галичини 20 – 30-х рр. ХХст.” [1193]. Наукова новизна роботи полягає у тому, що в ній уперше зроблена спроба цілісного дослідження періодики для жінок як одної групи видань. Авторка аналізує зміст жіночої періодики і на її матеріалі висвітлює етапи розвитку громадського жіночого руху, простежує закономірності його переростання у національно-визвольний рух, розкриває цінність жіночої преси як джерельної бази. В. Передирій вперше видала анотований каталог українських жіночих видань (22 назви), що виходили в Галичині у 1853 – 1939 рр. [1178], у якому розкрито їх характер,

зміст і проблематику публікацій, вміщено біографії авторів (110 осіб). Серед них: Блянка Баранова, Надія Суровецька-Олицька, Катерина Грушевська та ін.

Роль українського жіноцтва у державотворчому процесі й національному відродженні, його вплив на культурно-просвітницьке життя суспільства з кінця XIX до XX ст. в контексті аналізу галицької періодики показано в колективній праці В. Передирій, Н. Сидоренко, Т. Старченко “Жіноча доля на тлі доби: (Літопис жіночого руху у світлі українських видань)” [1083].

Важливе значення для вивчення жіночої преси має монографія О. Сушкової [1093]. У праці авторка зауважує, що матеріали періодики можуть розглядатися у світлі вивчення історії феміністичного поступу. Дослідниця аналізує основні статті видань та наводить цитати із перших номерів часописів. У них вона вказує, з якою метою з'явилася публікація. Далі висвітлює основну ідею журналу чи газети, їх завдання та причини, через які вони припинив своє існування. Авторка наводить відомості про редакторів та перші періодичні видання жінок. За її словами, тільки у середині 1920-х рр. були створені часописи, які своєю програмою і формою привернули увагу широкого кола читачів. Вони порушили питання, пов'язані з емансипацією, підготували до їх сприймання громадськість. У ті роки помітно зріс професійний рівень видань, відбулася диференціація періодики для жінок.

Дослідженням історії західноукраїнської преси 1850 – 1939 рр. займається львівський професор С. Кость. У своїй статті (“Жіноча преса”) [1046] автор розкрив динаміку розвитку жіночої періодики, розглянув її у контексті жіночого руху та відзначив його самобутність порівняно із загальноєвропейським. Найбільше уваги науковець присвятив друкованим органам СУ (“Новій хаті”, “Жіночій долі”, “Жінці”), зробивши їх детальний огляд з 1925 до 1939 рр. За його словами, “Жінка” – “це найкраще, очевидно, жіноче видання міжвоєнного двадцятиріччя. Орієнтувалося воно на українок із інтелігентного середовища” [1046, с. 134]. Значно менше автор висвітлює “Жіночий голос” (видання соціалістичної “Жіночої громади” – В. К.), одним-двома реченнями згадує про газету москвофільського напрямку “Очаг”.

Історіографію жіночого руху міжвоєнного періоду в контексті суспільно-політичного життя Західної України вивчає дрогобицький науковець В. Футала [1099]. Автор зауважує широке зацікавлення цим питанням сучасних дослідників: М. Богачевської-Хом'як, Б. Савчука, М. Дядюк, Т. Раєвич та ін. На його думку, у їх доробках панує ідея переваги національно-визвольних прагнень жінок перед феміністичними. В. Футала дає високу оцінку змісту та джерельної бази праці О. Маланчук-Рибак, яка висвітлила еволюцію завдань емансипації жінок.

З огляду на предмет дослідження вважаємо доцільним згадати наукові розробки таких прикарпатських науковців, як С. Дерев'янка [1007, 1019] і Л. Шологон. Перший – вивчає історіографічні джерела в новітній українській періодиці. Друга – зробила внесок у розробку методології дослідження історичних джерел, зокрема періодики (біографічний метод, метод контент-аналізу, компаративістики тощо), здійснила класифікацію останньої.

Чимало наукових статей дослідниці присвячені періодиці як історичному джерелу. До прикладу, це статті про часописи “Просвіти” [1109] та жіноцтва [1110], газету “Діло” [1108]. Авторка наводить інформацію про окремі статті, написані про жіночий рух. Вони, за її словами, виступали важливим інформаційним ресурсом національно-культурного життя Галичини. Також Л. Шологон вивчала джерела про громадську і літературну діяльність Н. Кобринської [1111].

У контексті аналізу феміністичного руху окремі історики подавали у своїх студіях інформацію про жіночу пресу. Зокрема, до найперших належить українська дослідниця зі США М. Богачевська-Хом'як [1004]. Авторка використала публікації як джерельний матеріал для вивчення становлення й діяльності галицького жіноцтва, дослідження питань міжнародного жіночого руху та проблем тодішнього суспільно-політичного життя.

На якісно новий етап піднесено вивчення феміністичного руху, а заразом і преси, у працях О. Маланчук-Рибак [1057, 1058]. За допомогою її численних робіт можна зрозуміти, чому на сторінках жіночих видань у різні періоди

популярними були ті чи інші проблеми. На думку дослідниці, такі часописи, як “Жіночий вісник” (1922), “Жіночий голос” (1931 – 1939), “Жінка” (1935 – 1939), “Тромадянка” та інші, містили цінний інформаційний матеріал про основні події в житті жіноцтва Галичини. Одним із своїх завдань редакційні колеги цих журналів вважали постійно підкреслювати рівноцінність та важливість усіх складових частин тріади “тромадянка – дружина – мати”.

Схожими за принципами дослідження є праці М. Дядюк [1023], Б. Савчука [1089], Л. Смоляр [1092], Ю. Юрків [1113], С. Івах [1029], З. Нагачевської [1068] та ін. Наприклад, дослідниця С. Івах для висвітлення своєї теми про відкриття виділової жіночої школи ім. Шевченка у Львові використовує замітки, повідомлення, заклики, які були розміщені у пресі кінця ХІХ ст. (“Діло”, “Руслан”, “Учитель”) з приводу цієї події.

Серед сучасних українських дослідників вивченням жіночої польської преси займається М. Павлюх [1077]. Науковець здійснює порівняння різних видань, стверджуючи, що вони співіснували на території м. Львова впродовж 1853 – 1939 рр., і помічає в них багато спільних ознак: порушення “жіночого питання”, розважальний характер перших публікацій, їх просвітницький і моралізаторський тон та ін. Авторка подає перелік найвідоміших жіночих часописів (“Zorza”, “Zorza Ojczyzna”, “Głos kobiet” та ін.), а також побіжно аналізує форму видань від книжечки до повноцінних журналів, які з часом ставали все якіснішими. Це було пов’язано із відокремленням у кінці ХІХ ст. журналістського фаху від літератури, унаслідок чого преса стала прибутковою. Однак, відзначимо, у праці М. Павлюх мало аналізу періодики міжвоєнного двадцятиліття та проблем, які розглядалися на сторінках жіночих видань.

Загалом, слід погодитися із думкою О. Пастушенко, що у новітньому історичному дослідженні преси переважають розвідки, присвячені періодиці західноукраїнських земель, і найчастіше вони охоплюють період другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. [1166].

П’яту групу історіографічних студій складають польські дослідження преси Галичини. У 1950 – 1980-х рр. науковці публікували праці присвячені

гумористичним, спортивним, педагогічним, молодіжним, регіональним, суспільно-політичним виданням. Останні вивчав Є. Мислінський [1143, 1138]. Він подав відомості про тираж, хронологічні межі, редакторів таких газет, як: “Gazeta Lwowska”, “Słowo Polskie”, “Wiek Nowy”, “Свобода” та ін. Також у цей час з’явилися перші бібліографічні розвідки загального характеру: І. Туровської-Бар [1154], А. Гарліцької [1188], серед яких згадуються і використані нами у дисертації видання.

Серед праць минулого століття слід, з огляду на предмет дослідження, виокремити трьохтомну фундаментальну роботу “Historia prasy polskiej”, присвячену періодиці у країнах, які поділили Польщу: Росії, Пруссії (з 1871 р. – Німеччина) та Австро-Угорщині. В цілому у другій книзі згадано 1250 назв журналів, серед яких додаток “Głos kobiet” [1126]. Третє видання, “Prasa polska w latach 1918 – 1939” [1145], є синтезом історії преси Другої Речі Посполитої і містить результати роботи А. Пачковського. Вона ввела у науковий обіг величезний фактичний матеріал. Дослідник наводить близько 20 тисяч назв газет і журналів, виділяє пресу правого, центрального, лівого угруповання, національну та іншу, детально аналізує її. В основному в книзі домінує інформаційно-описовий стиль, що “шкодить” аналітичним елементам, але робота науковця і на сьогодні залишається фундаментальною в історії преси і журналістики. Вона цінна для розуміння умов, у яких створювалися часописи, зокрема у питанні цензури польської влади.

Зазначимо, що більшість польських праць 1880 – 1991 рр. написана у позитивістському стилі, оскільки вони містять багато фактичного матеріалу, але їм бракує аналізу. Це об’єднує їх із першими розвідками діаспорних українських учених.

Серед сучасних дослідників польської періодики вирізняються Є. Яровецький та В. М. Коласа. Перший науковець вивчає здебільшого пресу Львова з 1790-х до 1945 рр. Увага дослідника, як правило, спрямована на тираж видань у різні історичні періоди, форму, тривалість існування, класифікацію, видавництва та редакторів. Ці дані використані нами при аналізі кількісних

характеристик преси у підрозділі 1.2. і дали змогу побачити динаміку розвитку часописів у м. Львові.

Для Є. Яровецького також характерна диспропорція в аналізі спеціальної преси. Так, найбільше уваги він приділяє педагогічним, суспільно-політичним та партійним газетам, найменше – жіночим та спортивним часописам. Низка праць і статей дослідника містить аналіз української періодики, яка видавалася в 1867 – 1918 рр. [1127 – 1129]. Опис функціонування часописів подано на тлі характеристики суспільних умов: низький рівень освіти української спільноти, яка проживала в Галичині; суспільне диференціювання населення краю тощо.

Одним із провідних дослідників преси є також професор Інституту інформаційних наук Педагогічного університету ім. Комісії народної освіти в Кракові В. М. Коласа [1131, 1132]. Його розвідка присвячена статистиці і географії польської періодики у 1832 – 1918 рр. Учений виділяє, насамперед, перешкоди у вивченні преси цього періоду. Однією з них була територіальна розділеність країни між Росією, Австро-Угорщиною і Пруссією. У кожній із частин колишньої Польщі були зовсім інші політичні умови, пресове право, стан освіти і заможність станів, а також інші можливості видавництва. Науковець пише, що польські видання концентрувалися в західній Галичині з центром у Кракові, а в східних повітах їх репрезентація була меншою, за винятком Львова [1132]. Студії дослідника важливі для розуміння розвитку преси (кількісні показники, вплив Першої світової війни) у досліджуваній нами період.

Характерними ознаками вищезгаданих праць були: географічна спеціалізація, аналіз певного типу часопису, брак комплексних публікацій із досліджуваного періоду, велика увага до політичних видань, а саме – соціалістичних. Значно менше дослідники цікавилися мистецькими, науковими, католицькими, жіночими часописами, дитячою і молодіжною, спортивною пресою, а також календарями.

Сьогодні вивчення польської періодики відбувається у таких наукових інститутах, як: Komisja Prasoznawcza PAN (Polska Akademia Nauk), Instytut

Badań Literackich PAN (з 1958 до 1993 рр. існувала Pracownią Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego XIX i XX wieku – В. К.), Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie (Komisji Edukacji Narodowej). Перший заклад випускає “Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, де аналізом феміністичного руху в пресі через призму видань для жінок займається С. Сокіл.

За допомогою таких бібліографічних праць, як: “Bibliografia polska. Cz. 1. Stulecie XIX. Lata 1881–1900, T. 2.” [1185], “Spis tytułów prasy polskiej 1865–1918” [1188], “Prasa lwowska w latach 1864–1918 : bibliografia” [1187] та інші [1184] – нам вдалося у ході дослідження виявити як жіночу, так і громадсько-політичну періодику.

Однією з найновіших праць (вийшла друком 2013 р.) є “Bibliografia opracowań historii prasy polskiej” [1186]. Книга є розробкою історії польської преси і складається зі статей, розвідок, згадок та рецензій, розміщених у монографічних працях і журналах. Стосуються вони початків періодичних видань до вибуху Другої світової війни. Крім того, у 1995 р. видано і дво томний словник псевдонімів польських письменників [1217].

Досить цінним матеріалом є розробки наукових конференцій “Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku” [1133, 1213]. Перший такий форум відбувся в 1986 р. і проходить що два роки. Станом на 2017 р. відбулося 13 засідань і відповідно видано 13 збірок матеріалів цих зустрічей. У ході їх проведення йде співпраця Instytutu Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN із Львівським університетом ім. Івана Франка, Львівською національною науковою бібліотекою ім. Василя Стефаника, Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника, Дрогобицьким педагогічним університетом імені І. Франка та іншими закладами. Серед дослідників нашої тематики слід відзначити Є. Яровецького (вивчає статистичні дані по пресі Галичини, зокрема і м. Львова) [1127], С. Сокіл (аналізує перші львівські феміністичні часописи, питання освіти на

сторінках видань) [1147 – 1149], Д. Домаранчик (опрацьовує журнал “Ster”) [1118].

Чимало фактичного матеріалу, широких узагальнень і висновків з історії емансипації жінок в Галичині, представлених крізь призму матеріалів преси, містить монографія Є. Франке “Polska prasa kobieca w latach 1820 – 1918” [1123]. Зі свого боку, дослідниці К. Лозовська-Марцінковська [1139], К. Орецька [1144] у своїх статтях детально розглядають перші часописи польок, їх зміст, редакторів, напрямки тощо.

До спроб сучасних зарубіжних істориків проаналізувати українську жіночу пресу належить стаття науковця Люблінського університету імені Марії Кюрі-Склодовської Ю. Купідурі “Ukrainska prasa kobieca w Galicji Wschodniej w latach 1884 – 1939” [1134]. Авторка зазначає, що з 1884 р. до 1939 р. видавалося 12 часописів для жінок, а також аналізує їхні формат (альманахами, одноразові видання тощо), характер, спрямованість (для селянок, жінок, що працюють, феміністок та ін.). Дослідниця традиційно описує такі видання: “Перший вінок”, “Мета”, додаток до “Діла” “Жіноче діло”, “Наше мета”, “Жіноча доля” та ін. і так аж до 1939 р. – і зауважує, що “Жіноча преса, яка видавалася в Східній Галичині в 1884 – 1939 роках, являє добру базу для дослідження розвитку емансипаційного руху в цій (Центрально-Східній – В. К.) частині Європи та вивчення ідей і проблем, з якими не тільки цей рух, а й українська громадськість стикнулися” [1134, с. 269].

Таким чином, вивчення періодики окресленого періоду пройшло свій еволюційний шлях розвитку: від перших розвідок, фактологічних і бібліографічних описів (кін. ХІХ – перша третина ХХ ст.) до синтетичних праць із широкими узагальненнями та увагою до спеціалізованих видань (партійні, молодіжні, педагогічні часописи та ін.) у другій половині ХХ – поч. ХХІ ст. Ця тенденція характерна як для українських, так і для польських праць. За цей час науковцям вдалося виробити поняттєвий апарат, методологію дослідження, створити періодизацію функціонування преси та її класифікацію,

залучити раніше не відомі видання до наукового обігу, здійснити статистичний аналіз часописів тощо.

Науковці, вивчаючи пресу Галичини, переважно звертають увагу на ту, що видавалася у Львові, менше – на періодику Станіславова і Тернополя. Остання, у випадку із польськими розвідками, практично не згадується. Ця тенденція зберігається і до сьогодні. Це можна пояснити тим, що столиця Галичини була потужним видавничим центром (третім після Варшави і Познані – В. К.), у якому виходило багато газет і журналів, а також їх доступністю та тим, що вони добре збереглися до нашого часу.

Перший аналіз організаційної розбудови та діяльності жіночих товариств здійснювали частіше самі видання для жінок і рідше газети, які цікавилися цим питанням. Їх статті стосувалися поточних проблем, які на той час турбували жіноцтво. У наступних історіографічних періодах вивчення преси стало структурованішим, ґрунтовнішим. Водночас дослідження праці жінок та їх видань зайняло другорядні позиції. Історики згадували про феміністичний рух у контексті супільно-політичних подій.

У часи незалежності інтерес до жіночої періодики значно зріс через зацікавленість питанням гендерної політики. З'явилася низка комплексних та бібліографічних праць, де основну увагу звернено на видання “Союзу українок” та “Комітету рівноправ'я жінок”. У цей період спостерігається тенденція до вивчення діяльності жіноцтва через призму освітніх питань, проблем державотворення. Важливим стало дослідження повітових газет та аналіз їх рубрик з приводу діяльності жіноцтва, а також поява комплексних студій, присвячених редакторам, авторам статей, дописувачам до жіночих видань.

Водночас у сучасній історіографічній науці немає окремої монографічної праці про висвітлення жіночого руху на сторінках громадсько-політичної преси, недостатнім є використання у науковому обізі інформаційного потенціалу провінційних газет з цієї проблематики. Перспективним видається залучення австрійської та єврейської періодики, які більш широко розкриють досліджуване питання.

1.2. Характеристика джерельної бази та класифікація періодичних видань

Виявлені, систематизовані і досліджені джерела роботи охоплюють дві великі групи: неопубліковані та опубліковані. До першої належать архівні документи редакцій газет і журналів, жіночих товариств, державних органів влади. Слід зауважити, що основу дисертації складає використання власне періодичних видань. Вони зберігаються в окремих установах Національного архівного фонду України, Республіки Польща та в бібліотеках цих двох держав. Також у дисертації використані джерела особового походження.

Неопубліковані джерела зберігаються в центральних та регіональних архівах України та Польщі. Найперше джерельні свідчення з нашої теми знаходимо в Центральному державному історичному архіві України у м. Львові (ЦДІАУ). У фонді 319 (“Українське жіноче товариство “Союз українок” у Львові. 1924 – 1939 рр.”), крім інформації про статuti організації [2, 3], містяться відомості про редакції журналів “Жінка” та “Українка” (спр. 234) [4]. У фонді 508 (“Марійське товариство молоді”) знаходимо окремі статті о. І. Назарка “Ювілейний з’їзд Марійських дружин Пань” [8] (спр. 87), “Святкування 30-літнього ювілею жіночої дружини” [7] (спр. 86) та ін.

Досить репрезентативним є фонд. 841 (“Об’єднання польських християнських жіночих товариств у м. Львів. 1918 – 1939 рр.”), у якому зберігаються статті про громадсько-політичну діяльність жіноцтва із таких польських видань, як: “Gazeta dla Kobiet”, “Slowo Polskie”, “Kurjer Lwowski” та ін. [13]. Водночас тут є статuti понад 20 товариств, які входили до цього об’єднання [14].

У фондах 779 (спр. 1 – 123. “Редакція газети “Діло”) [10], 483 (спр. 48. Administracja gazety “Wiek Nowy” we Lwowie) [6], 787 (спр. 10. “Редакція газети “Українські вісти”) [12], 315 (спр. 28. “Редакція газети “Новий час”) [1], 785 (спр. 32. “Редакція газети “Неділя”) [11], 27 (спр. 48. “Редакція журналу “Нова хата”) [5], 773 (спр. 54 “Редакція газети “Жінка”) [9] містяться поряд із фінансовими та організаційними питаннями поодинокі статті про культурно-просвітницьку діяльність “Союзу українок”.

У науково-довідковій бібліотеці архіву є збірки газет і журналів, які видавалися у Львові. Серед них: “Gazeta Lwowska”, “Kurjer Lwowski”, “Діло”, “Батьківщина”, “Зоря”, “Громадський голос”, “Жіноча доля”, “Сільський господар”, “Новий час” та ін.

Деякі документальні матеріали з теми зберігаються у Державному архіві Львівської області (ДАЛО). У ф. 1 (“Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ у справах товариств. 1921 – 1939 рр.”) містяться документи про створення, реєстрацію філій та кружків різних товариств у воєводстві, їх чисельність [15]. Тут же зберігаються номери жіночих часописів: “Жіночий голос” (ф. 110, оп. 3), “Жінка” (ф. 139, оп. 5); релігійних: “Мета” (ф. 110, оп. 3, ф. 139, оп.5), “Вістник марійських дружин”, “Правда” (ф. 110, оп. 3, ф. 139, оп. 5); партійних: “Наш прапор” (ф. 110, оп. 3; ф. 139, оп. 5), “Батьківщина” (ф. 139, оп. 5), “Вперед”, “Поступ” (ф. 110, оп. 3); господарських “Кооперативні вісті” (ф.139, оп.3), “Кооперативна родина”; загальноінформаційних: “Новий час” (ф. 306, оп. 2; ф. 110, оп. 3.) та ін. У фонді 300 зберігається документація товариства “Общества русских дам во Львове”.

Матеріали центральних архівів доповнюють документи обласних архівосховищ. Зокрема, у ДАІФО (Державний архів Івано-Франківської області) містяться фонди жіночих товариств: ф. 373 – “Філія “Союзу українок” у м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства”, ф. 627 – “Марійські Товариства. Марійська конгрегація жінок і дівчат парафії Станіслав-Гірка, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства”, ф. 593 – “Філія Крайового господарського товариства “Сільський господар” у м. Коломия Коломийського повіту Станіславського воєводства”, ф. 361 – “Станіславське воєводське об’єднання Союзу громадської праці жінок, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства”.

У них є циркуляри, документи з організаційних та фінансових питань товариств, повідомлення про проведення ними свят, ведення листування із різними організаціями та своїми відділами. У фонді 373, зокрема, є вказівка

філії СУ у м. Станіславові до кружків звертати увагу на видавничу діяльність [16].

В одному із розпоряджень центрального відомства “Związku prasy obywatelskiej kobiet” за 1933-ий р. підкреслено, що в органах місцевої преси необхідно якнайбільше писати статей про самоврядування [19, ф. 361, оп. 1, спр.1, арк.6] (див. **Додаток Б**). Така ж думка прозвучала на з’їзді членів союзу у Варшаві [17, арк. 1]. Інших матеріалів, які б відкривали діяльність цих же організацій, немає. У цьому ж фонді є тези реферату “Праця як чинник виховання” [18, ф. 361, оп. 1, спр. 2, арк. 3]. У ньому наголошено на потребі створення видавничих осередків преси, які будуть органами ідеології “Związku Prasy Obywatelskiej Kobiet”. У **Додатку А** наводимо факсимільне зображення цього документа.

У фондах архіву міститься велика колекція таких видань, як “Діло”, “Жіноча доля”, “Жіноча воля”, “Нова хата”, “Галичанин”, “Руслан”, “Неділя”, “Правда”, “Нова Зоря”, “Сільський господар” та ін. Досить багато місцевої україно- та польськомовної преси: “Станіславівські вісті”, “Зеркало”, “Веселка”, “Народ” “Kurjer Stanisławowski”, “Gazeta Kolomyjska” та ін.

З матеріалів Держархіву Тернопільської області (ДАТО) нами використано документи фонду 231 (“Тернопільське воєводське управління. Відділ громадської безпеки. 1924 – 1938 рр.”) [20] та фонду 3205 (“Автобіографія Блажкевич І. О. 1931 р.”) – (письменниці та громадської активістки – В. К.) [21]. Достатньо в колекції установи представлені газети “Сільський господар”, “Рідна школа”, журнал “Нова хата” (1928, 1934, 1935), а також окремі екземпляри газет “Бережанський вісник”, “Зборівські вісті” та ін.

Цінні документи зберігаються в Archiwum Aktów Nowych у Варшаві у фонді 185 (“Arhiwum Naczelnego Zarządu Ligi Kobiet. 1919 – 1939 rr.”) [22]. Зокрема, це відомості про діяльність жіночих організацій “Ligi Kobiet”, “Związek Prasy Obywatelskiej Kobiet” (далі – ZPOK – В.К.) та ін. У цьому ж архіві є окремі номери галицьких газет [23, 24].

Найбільша кількість періодики міститься у фондах Львівської національної бібліотеки ім. Василя Стефаника (ЛНБ) [1201]. Особливо вирізняються три відділи ЛНБ: періодичних видань імені Мар'яна та Іванни Коців, україніки та рідкісної книги. Загалом у них нами опрацьовано 61 україномовне видання і 18 польськомовних. Слід відзначити загальну тенденцію, що в усіх книгосховищах найбільше представлена преса міжвоєнного періоду.

У першому відділі можна знайти часописи загальнорегіонального значення: “Діло”, “Прикарпатська Русь”, “Руслан”, “Мета”, “Правда” “Сільський господар”, “Новий час”, “Громадянка”, “Жіночий голос” “Kurjer Lwowski”, “Gazeta Lwowska”; місцеві видання: “Бережанський вісник” (Бережани), “Русская рада” (Коломия), “Подільське слово” (Тернопіль), “Станіславівські вісти” (Станіславів), “Gazeta Podkarpacka” (Stanisławów), “Głos Polski” (Tarnopol); закордонні – “Канадійський фермер” (Вінніпег) та ін.

У відділі україніки також зберігаються комплекти щоденників: “Діло”, “Руслан”, “Новий час” та газет “Свобода”, “Нова Зоря”, “Слово”, “Правда”, “Руска нива”, “Жіночий голос”, журнал “Нова хата”; районна преса: “Подільський голос”, “Голос Поділля” (Тернопіль), “Батьківщина” (Коломия) та ін. У відділі рідкісної книги містяться журнали: “Світ молоді” (1927 – 1930), “Неділя. Літературно-науковий тижневик” (1911 – 1912).

Колекція Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського представлена номерами “Жінки”, “Громадянки”, “Жіночої долі”; соціалістично-радикальних газет “Громадський голос”, “Земля і воля”; видань “Наш прапор”, “Мета”, “Нова Зоря” та ін. [1196].

За кордоном у окремих бібліотеках є багаті фонди деяких типів видань української преси. Наприклад, Бібліотека письменників товариства Ісуса у Варшаві має фонди релігійної преси; Бібліотека Головної школи планування статистики (Варшава) – видання господарської і кооперативної періодики та ін. Номери окремих газет і часописів представлені в Українській бібліотеці ім. С. Петлюри (Париж), Національній бібліотеці у Варшаві [1165], бібліотеці Католицького університету Любліна [1207], Мазовецькій та інших [1214].

Іншу групу джерел дисертації складають опубліковані та оцифровані матеріали. До перших належать нормативні документи: статuti жіночих організацій, що діяли в міжвоєнній Польщі, зокрема “Союзу українок” [26], НОК [29], “Zjednoczenia Polskich Chrześcijańskich Towarzystw Kobięcych” [30] та ін.; збірники документів і матеріалів (“О. Дучимінська. Вибрані твори” [1021], “Н. Кобринська. Вибрані твори” [1008] “Мілена Рудницька. Статті. Листи. Документи” [1189]); а також спогади керівника Станіславівської філії СУ “Хроніка філії Союзу українок у Станіславоі” А. Рубель [1156]. У них відтворено діяльність цієї організації та “Дружини княгині Ольги”, розкрито взаємовідносини з політичними партіями в регіоні, вказано біографічні дані членкинь. Останні дві книги цінні наведеними статтями про роботу товариства, згадками про жіночу та громадсько-політичну пресу, фотографіями діячок феміністичного руху та Українського жіночого конгресу (далі – УЖК – В. К.), переліком філій та кружків СУ, очільників спілок протягом 1884 – 1939 рр.

Для розкриття теми дисертації є важливими матеріали, які видавалися жіночими товариствами і присвячувалися певним ювілеям, з'їздам тощо. Наприклад, найважливіші події конгресу СУ 1934 р. представлені в книзі “Український жіночий конгрес у Станіславоі” [28], а “Пропам'ятна книга з'їзду Марійських дружин” [25] містить матеріали з'їздів, доповіді до 30-річчя першого з'їзду організації.

До оцифрованих джерел належить преса, яка зберігається в електронних базах бібліотек України та Республіки Польща. До них належать: Архів української періодики “LIBRARIA”, що містить колекцію “Міжвоєнна преса Галичини” [1195]; е-бібліотека “Чтиво” [1197], “Періодика” [1202], Електронна колекція газет України [1198]. У згаданих базах оцифровано номери газет “Діло”, “Українська думка”, “Неділя”, “Свобода” (УНДО), “Думка” та ін.

Значний масив оцифрованих матеріалів містять польські цифрові платформи. Велика кількість цих матеріалів зафіксовано в цифровій бібліотеці Ягеллонського університету в Кракові [1212]. Серед них колекції “Gazety Lwowskiej” (1811 – 1939), “Gazety Narodowej” (1863 – 1915), “Przeglądu

politycznego, społecznego i literackiego” (1885 – 1907), “Głosu Polskiego: organu narodowego dla Podola”(1913), “Kurjera Lwowskiego” (1883 – 1926), “Słowa Polskiego” (1895 – 1915, 1918 – 1926) та ін. Із жіночих видань тут зберігаються “Głos Dziewcząt Polskich” (1929 – 1934), “Tygodnik Mód i Powieści: pismo ilustrowane dla kobiet (1871 – 1891, 1896 – 1906), “Nowa Reforma” (1882 – 1928).

Багато матеріалів зібрано на платформі Федерації цифрових бібліотек (FBC) [1210], у Великопольській [1208] та цифровій бібліотеці Варшавського університету [1209]. В останній зберігається досить велика кількість жіночих друкованих видань. Наприклад, “Ster: organ równouprawnienia kobiet” (1907 – 1912), “Na Posterunku” (1917 – 1919), “Nasz Dom” (1913 – 1914) та ін.

У Podkarpackiej Bibliotece Cyfrowej є колекції преси “Ognisko: pismo miesięczne ilustrowane, poświęcone nauce, sprawom społecznym, literaturze, sztuce” (1904 р.), регіональних видань Дрогобича, Самбора, Борислава, Сокаля, Стрия, Трускавця та ін. Наприклад, “Echo Karpackie: tygodnik ilustrowany” (1926 – 1929 pp.) [1215]. На сайті Anno – Austrian newspapers online можна знайти випуски газет “Kurjer Stanislawowski” за 1900 – 1918 pp. та “Kurjer Lwowski” за 1896 – 1918 pp. [1206].

Основу джерельної бази дослідження становлять українські та польські газети і журнали, яким дамо коротку характеристику. При загальному огляді досліджуваної періодики було здійснено її поділ на дві групи: жіночі видання і громадсько-політичні видання.

У 1880-х – 1918 pp. жіноча преса була представлена альманахами “Перший вінок”, “Наша доля” (про них ми детально згадали у підрозділі 2.1), газетою “Мета” (1908), додатком до газети “Діло” – “Жіноче діло” (1912 р., редактор О. Кисілевська). “Мета” була друкованим двотижневим органом українських поступових жінок. Його організаторами стали члени львівського “Кружка українок”: Д. Старосольська, О. Охримович-Залізник, І. Січинська. Газета була розрахована, насамперед, на провідниць громадських жіночих організацій і міську інтелігенцію. У грудні цього року на з’їзді українського жіноцтва

двотижневик був закритий з надією організувати роботу періодичного видання на значно вищому рівні.

Для другого періоду розвитку преси (1919 – 1939 рр.) характерне кількісне та якісне зростання жіночої періодики. У цей час з'являються журнали “Наша мета” (1919 – 1920), “Жіночий вісник” (1922), “Нова хата” (1925 – 1939), “Жіноча доля” (1925 – 1939), додаток до “Сільського господаря” “Українська господиня” (1929), “Жіноча воля” (1932 – 1939), “Жінка” (1935 – 1939), “Громадянка” (1938), “Українка” (1938 – 1939), “Світ українки” (1938), “Очаг” (1936 – 1939) та інші (див. **Додаток 2**).

Одним із перших часописів робітничого жіноцтва стала “Наша мета”, випуск якої з'явився у Львові 1 лютого 1919 р. за редакцією Д. Шухевич-Старосольської. Журнал спочатку виходив як двотижневик, згодом – як місячник і призначався для всього жіноцтва без огляду на соціальні відмінності. На кілька місяців видання закрилося польською владою. Після відновлення випусків у 1920 р. через нестачу коштів газета перейшла у власність Української соціал-демократичної партії [1093, с. 17].

Згодом вийшов у світ перший примірник газети нового жіночого утворення “Союз українок” під назвою “Жіночий вісник” (друкувався як додаток до “Громадського вісника” (березень – серпень 1922 р.) і “Діла” (вересень-грудень 1922 р. як тематична сторінка, редактор М. Рудницька). Протягом 1925 – 1939 рр. у Коломиї за редакцією сенаторки О. Кисілевської виходила “Жіноча доля”. Вона призначалася для селянок та міщанок, а метою було допомогти жіноцтву, “щоб воно стало моральне, патріотичне, щоб любило свою неньку Україну, щоб стали добрими й зразковими жінками своїм чоловікам, і матерями своїм дітям” [1093, с. 30]. Потім редакція випустила як журнал “Жіночу волю” – часопис СУ, який виходив двічі на місяць і призначався для сільських господинь (1932 – 1939)

Починаючи з 1925 р. до 1939 р. у Львові виходив місячник, а згодом двотижневик для інтелігентного жіноцтва “Нова хата”, який видавала кооператива “Українське народне мистецтво” (виникло у 1922 р.). Заснували

часопис С. Савицька, А. Вергановська, С. Охримович, І. Лежигубська, М. Струтинська, І. Макух-Павликовська та ін. За своїм змістом, художнім оформленням, орієнтованістю на традиції української культури цей двотижневик приділяв багато уваги моді, ручній праці, історії українського мистецтва, містив схеми вишивок, господарські поради, куховарські приписи тощо.

У 1935 р. постало видання “Жінка: Орган центрального українського жіночого товариства “Союз українок” у Львові. Двотижневик був газетного формату і виходив до 1939 р. Він став “трибуною для вислову поглядів зорганізованого жіноцтва”, “речником і оборонцем думок, прав і змагань українського жіноцтва та його репрезентантом назовні” [1181, с. 39]. Головним редактором газети була М. Рудницька, а відповідальним – О. Федак-Шепарович. У 1938 р. цей часопис виходить під назвою “Громадянка”. Цього ж року світ побачили видання: “Українка”, “Світ Українки”. Виходили вони недовго, до 1939 р.

У дисертаційному дослідженні використано газету “Жіночий голос”. За структурою, поданням інформації вона нагадувала “Жінку”. Це видання українських жінок, які працюють з 1931 року публікувалося раз у місяць, згодом – двічі. Спочатку воно друкувалося як тематична сторінка “Громадського голосу”, а з 1936 р. – як самостійне видання.

Згадується у праці жіноча преса різного спрямування: релігійного – “Доля” – орган товариства дружин священників; москвофільського – “Очаг” (1936 – 1939), “Руска нива” (виходила з 1938 р.). Два останні часописи були місячниками і відстоювали інтереси “Общества русских дам”.

Серед групи громадсько-політичних видань виділяємо українську провідну газету Галичини “Діло” – перший, найстаріший український щоденник (перший номер вийшов друком у Львові 1880 року, щоденно з 1888 р.); офіційний орган Української національно-демократичної партії (УНДП), згодом Українського національно-демократичного об’єднання (УНДО). На початку 1920-х через

цензурні переслідування видання часто змінювало назву: “Громадська думка”, “Українська думка”, “Український вістник”, “Громадський вістник”, “Свобода”.

До загальноінформативних можемо віднести такі газети: “Вперед”, “Правда”, “Українське слово”, “Неділя” (Львів) та ін. “Вперед” та “Земля і Воля” були офіційними органами УСДП. Перший часопис виходив з перервами з 1911 до 1934 рр., а другий – теж несистематично протягом 1906 – 1939 рр. у Чернівцях, а потім у Львові. Зі свого боку, народовецький літературно-науковий журнал “Правда” друкувався з деякими перервами у 1867 – 1898 рр., а Український комітет випускав щоденник “Українське слово” (1915 – 1918). У 1928 р. з ініціативи партії УНДО побачив світ ілюстрований тижневик “Неділя”. Його редакція друкувала статті на політичні, економічні теми, інформувала про культурно-просвітницьку роботу серед українського населення і про полонізацію українських шкіл. У 1931 р. газета перейшла у власність Українського католицького союзу. Інший друкований орган УНДО (з 1925 р., до того – Української націонал-демократичної партії) – тижневик “Свобода” – почав виходити з 1897 р. і друкувався до 1938 р. Його редакторами в різний період були: С. Баран, В. Бачинський, К. Левицький, М. Струтинський та ін.

У 1923 р. у Львові за дорученням Української військової організації почала виходити позапартійна газета “Новий час”. Її фінансувала українська діаспора США та Канади. Згодом часопис став власністю львівського видавця Івана Тиктора. У 1939 р. з друку вийшло останнє число “Нового часу”. Це – найпотужніший і найбільш тиражований (після “Діла”) періодичний орган преси в східній частині Галичині 20 – 30-х рр. ХХ ст. (тираж сягав 16 000 примірників). Інший тижневик з концерну І. Тиктора “Народна справа” був призначений для селян і видавався у Львові протягом 1928 – 1939 рр. Політичну позицію Фронту національної єдності представляли “Українські вісти” (1935 – 1939, редактор Д. Гладилевич), а Української радикальної партії – “Громадський голос”. Остання газета з різною періодичністю та під різними

назвами (“Новий громадський голос”, 1904 – 1905) виходила у Львові (1895 – 1939).

Греко-католицькі часописи представлені такими львівськими тижневиками, як: “Мета” (видавав Український католицький союз, упродовж 1931 – 1939 рр.), “Правда” (виходив за сприяння Інституту Непорочного Зачаття в 1927 – 1939 рр.), та станіславівським друком “Нова Зоря” (1925 – 1939), яка мала поширювати ідеї Української християнської організації (УХО).

До газет економічного напрямку відносимо: “Сільський господар”, “Господарсько-кооперативний часопис”, “Економіст” та ін. Зокрема, перший згаданий часопис виходив з 1925 р. і видавався щомісячно крайовим господарським товариством з однойменною назвою за участю крайового молочарського союзу “Маслосоюз” аж до 1943 р. Він був одним з наймасовіших сільськогосподарських видань у Західній Україні. У міжвоєнний період його тираж становив від 5 до 11 тис. примірників. “Господарсько-кооперативний часопис” (1921 – 1939) – друкований орган спочатку товариства “Сільський господар” (далі – СГ – В. К.), з 1922 р. – Комітету організації кооперативів. “Економіст” – економічно-господарський місячник, згодом орган Крайового ревізійного союзу у Львові (1904 – 1914), що виходив раз на місяць.

Серед педагогічних та молодіжних видань нами опрацьовано: “Учитель” – педагогічно-науковий збірник (1923 – 1925), “Поступ” (1921 – 1930) – студентський вісник, який виходив щомісяця, завдяки матеріальній підтримці Марійського товариства молоді, “Вісти з Лугу” – офіційний друкований орган Української лугової організації (1926 – 1939) та місячник “Сокільські вісті” – орган української організації “Сокіл” (1928 – 1939).

З регіональної преси до дослідження було залучено “Станіславівські вісті” (політичний, просвітницький і економічний тижневик, виходив у м. Станіславові у 1909 р., 1912 – 1913 рр., 1937 р.), “Городенські вісті” (двотижневик, що друкувався протягом 1934 – 1937 рр. у м. Городенка), “Рогатинець” (друкований орган гуртка українського повітового товариства “Рідна школа” в Рогатині, 1923 – 1924), “Подільський голос” (1909 – 1912) –

тижневик Тернополя, який видавав городський комітет, а згодом Й. Ковальський. З закордонних видань було використано інформацію з “Канадійського фермера” – тижневика, що був найстарішою українською газетою в Канаді, заснованою британською Ліберальною партією 1903 р. у Вінніпезі.

Щодо польської преси, то її, як і українську, поділено на жіночу та громадсько-політичну. До першої підгрупи відносимо “Ster”, “Ruch”, “Kronika Powszechna”, “Na Posterunku” та ін. Наприклад, “Ster”: *dwutygodnik dla spraw wychowania i pracy kobiet* виходив у Львові протягом 1895 – 1897 рр. Головною редакторкою була Павліна Кучальська-Рейншміт. Через фінансові проблеми двотижневик був закритий. Згодом у Львові почав виходити щомісячний додаток до “Kurjera Lwowskiego” – “Głos Kobiet” (1911 – 1914).

Зі свого боку, львівський журнал “Ruch: czasopismo literackie, artystyczne, naukowe i polityczne” виходив два рази на місяць протягом 1887 – 1888 рр. Його редакція створила спеціальну рубрику “Ruch Kobiecy” для висвітлення актуальних жіночих питань. Католицькими поглядами вирізнялася “Kronika Powszechna: tygodnik społeczny, literacki i naukowy”, яка мала додаток “Głos Kobiet Polskich” у 1913 – 1914 рр.

Видання “Na Posterunku: tygodnik kobiecy poświęcony sprawom społecznym, ekonomicznym, pedagogicznym i etycznym / Liga Kobiet NKN [Naczelnego Komitetu Narodowego]” виходило у Кракові протягом 1917 – 1919 рр. Варшавським друкованим органом “Zjednoczone Koło Ziemianek” у 1908 – 1921 рр. була газета “Ziemiańska”. Інший жіночий часопис “Nasz Dom: tygodnik mód i powieści: pismo ilustrowane, poświęcone sprawom kobiecym” виходив у 1905 – 1915 рр. у Варшаві, згодом – у Кракові (див. **Додаток 4**).

До другої підгрупи належать “Słowo Polskie”, “Gazeta Lwowska”, “Kurjer Lwowski”, “Nurt” Р. В. А. Р. та ін. Львівське “Słowo Polskie” видавалося з 1895 р. до 1939 р. Це була газета Народно-демократичної партії (“ендеків” – В. К.), яка користувалася підтримкою польських промисловців, торговців, чиновників, духовенства й університетської молоді. Її тираж на 1905 р.

становив 20 тис. примірників. Найстарішою польськомовною газетою, що виходила друком у Львові протягом 1811 – 1944 рр. була “Gazeta Lwowska”, а однією з найпопулярніших – “Kurjer Lwowski” (1883 – 1935). Тираж останньої у міжвоєнний період становив 18 тис. екземплярів. Цікавість до науки, суспільних справ, літератури і мистецтва мав місячний ілюстрований журнал “Ognisko”, який видавався у Львові з початку ХХ ст. до Першої світової війни. Меншою тривалістю друку характеризувався “Nurt” Р. W. А. Р. (Południowo-Wschodniej Agencji Prasowej), що виходив у Львові 1938 – 1939 рр.

Нами використано також і матеріали польської регіональної преси: “Kurjer Stanisławowski” (тижнева газета м. Станіславова з 1886 р. до 1939 рр.), “Gazeta Kolomyjska” (тижневик суспільно-економічного характеру, 1889 – 1914); “Głos Rokucia” (газета політико-соціального напрямку, яка виходила у Коломиї), “Echo Karpackie: tygodnik ilustrowany” (друкувався у Стрию та Львові протягом 1926 – 1929 рр.) та ін. Всі вони мали загальноінформаційне наповнення. Ці видання оформленні у колаж (див. **Додаток 3**).

Таким чином, джерельна база досліджуваної теми є досить значною за обсягом та репрезентативною. Вона сформована з неопублікованих та опублікованих документів і матеріалів. Серед них – фонди редакцій та газет, преса, статутні документи українських та польських жіночих товариств, звіти поліції. Важливим компонентом для вивчення роботи стали спогади та вибрані статті активісток жіночого руху, їхні автобіографії.

Основний комплекс джерел дисертації склала преса, яка зберігається в бібліотеках Львова, Кракова, Варшави. Використані у роботі джерельні матеріали дозволили розкрити тему дослідження, вирішити завдання, що впливають з його мети, а саме: здійснити систематизацію виявленої та опрацьованої періодики; увести до наукового обігу нові джерела – не досліджені раніше видання; охарактеризувати організаційні питання жіночих товариств, їх діяльність тощо. Короткий огляд періодики дав змогу виділити загальні атрибути конкретного видання, які зі свого боку допомогли у розкритті редакційної політики газет і журналів.

1.3. Методологічні основи дослідження

Обрання теоретико-методологічного підґрунтя дисертації зумовлене конкретними завданнями роботи та специфікою досліджуваного матеріалу. Зокрема, важливим у науковій праці було визначити історичні принципи наукового пізнання, серед яких: об'єктивність, історизм, системність, усебічність і цілісність, комплексність, конкретність. Перший принцип допоміг висвітлити пресу в її різноманітності, другий – у етапах розвитку, які вона пройшла протягом 1884 – 1939 рр. Принцип системності розкрив взаємозв'язок усіх елементів періодики (видавця, місця друку, авторів публікацій та ін.). Крім того, матеріали, видрукувані в пресі, не можна розглядати поза часовим виміром чи поза суспільними умовами. Так, насамперед на тематику статей, на змістовну наповненість часописів впливали конкретні історичні події (боротьба за освітні права жінок, проведення виборів, прийняття конституції, проведення акції “свій до свого по своє” тощо). Використання різних груп джерел для висвітлення наукової проблеми (документальних, спогадів) реалізувало принципи усебічності та цілісності, комплексності. Неповторність змісту публікацій, їх чіткий фактичний матеріал про становлення і діяльність жіночих товариств вдалося висвітлити, керуючись принципом конкретності.

Застосований принцип достовірності є важливим при з'ясуванні у нашому випадку авторства опублікованих матеріалів, оскільки часто вони друкувалися під псевдонімами і криптонімами або взагалі без підписів. Наприклад, траплялися статті, підписані Н. С. (Надія Семчишин), Х. К. (Харитя Кононенко), Т. Б. (Теодора Безпалко), К. К. (Карло Коберський), Т. Горобець (Степан Чарнецький), J. Т. (Юлія Терпиловська) та ін. [1018, 1216].

З огляду на предмет вивчення, із сукупності методологічних підходів та прийомів виокремимо ті, що розкривають особливості преси як історичного джерела. Ще український дослідник В. Ігнатієнко стверджував, що “Преса – це цінне джерело, оскільки і політичне, і культурне, і економічне життя, всі взаємовідносини між суспільними групами відбиті у ній як у дзеркалі” [1030, с. 5].

Доцільним у дисертації було застосування методологічного підходу, за яким як джерельна одиниця розглядалося не видання в цілому (газета, журнал), а кожна окрема публікація. Водночас її не виділяли як цілком “незалежну” і враховували розміщення статті у виданні певного напрямку, що впливало на характер інформації. Було звернуто увагу на думку львівського дослідника М. Романюка про специфіку преси як “...своєрідного і багатопланового історичного джерела не тільки за змістом, а й за структурою опублікованого фактичного матеріалу, де велику цінність мають як надруковані тексти-джерела, так і різножанрові газетні публікації” [1087, с. 9]. Зокрема ми досліджували розміщені на шпальтах газет комунікати жіночих товариств, їхні програми, а також подієво-фактичний матеріал про діяльність галичанок, становлення їхніх спілок.

У дисертації ми скористалися методологічними підходами до вивчення засобів масової комунікації (зокрема, бачення тексту як цілеспрямованого відображення дійсності автором-суб'єктом на аудиторію) таких науковців, як: М. Житарюк [1025], І. Михайлин [1064], В. Пісарек [1146], Т. Фролова [1102], І. Фомічева [1097, 1098], Ю. Костякова [1043]. Крім того, нами були використані напрацювання загальноджерелознавчого характеру, що належать І. Войцехівській, Я. Калакурі [1031], М. Варшавчику [1005], С. Макарчуку [1056].

Поєднання загальнонаукових, спеціальноісторичних, міждисциплінарних та спеціальних джерелознавчих методів дозволило реалізувати поставлену мету та завдання нашого дослідження. З першої групи методів ми використали аналіз та синтез, індукцію та дедукцію, гіпотетичний метод, методи узагальнення, абстрагування та конкретизації, аналогії, описовий. Зокрема, за допомогою останнього вдалося відобразити структуру, методіку та різні аспекти праці жіночих товариств і те, як це висвітлювалися на сторінках часописів.

Використаний бібліографічно-описовий метод дав змогу виявити відомості про періодичні видання, оцінити стан зацікавленості досліджуваними

проблемами в історико-наукових колах, а також визначитися з питанням актуальності дисертаційного дослідження.

Класифікація періодики є однією з ключових проблем у пресознавстві. На основі всіх попередніх здобутків дослідників В. Качкана, О. Коновця, С. Костя, І. Крупського, В. Шкляра, С. Калакури, М. Котляра, Г. Касьянова, С. Кіржаєва, К. Кондратюка, М. Кугутяка, С. Макарчука, Ю. Мицика, В. Шевченко та ін. з цього питання можна виділити такі найважливіші критерії поділу видань: цільовий, або функціональне призначення – очікуваний результат, на досягнення якого спрямований зміст; тематика, або зміст; читацьке призначення; періодичність; місце і сфера розповсюдження, мова викладу матеріалу, засновник друкованого органу. При об'єднанні цільового та читацького призначення виводиться критерій “цільової адресності”, що дає підстави сформулювати три великі групи періодики: загальна, спеціалізована, фахова [1106, с. 33 – 34].

Застосування означених вище критеріїв дозволили нам класифікувати дослідницький матеріал у контексті розбудови та діяльності жіночих товариств Галичини протягом 1884 – 1939 рр. Загалом було опрацьовано 101 періодичне видання, з яких 81 україномовне і 20 польськомовних. Масив матеріалів було поділено на дві групи: власне жіноча преса, яку видавали жіночі товариства, та періодика інших соціальних інститутів, де висвітлювалася їхня діяльність. На нашу думку, найбільш доцільним для типології жіночої преси буде застосування такого класифікаційного критерію, як зміст, або тематика. Тоді вона поділятиметься на:

- загальні видання, статті яких висвітлювали події суспільно-політичного (діяльність жіночого руху на українських землях і за кордоном), соціально-економічного (жіноче господарство), культурно-освітнього (літературна сторінка, національний одяг, стан та розвиток шкільництва тощо), наукового (дослідження народного мистецтва, історія жіночого руху), розважального, виховного та медичного характеру. На їх сторінках також розміщувалася реклама тощо. Публікації таких часописів мали як інформаційний, так і

аналітичний характер. Проте слід урахувати, що ця група видань націлена виключно на жіночу читацьку аудиторію. Це відрізняє її від власне універсальних видань;

- тематичні – спрямовані на конкретну читацьку аудиторію (присвячені одному напрямку: економічному, релігійному тощо);

- культурно-освітні, де публікувалися літературно-художні твори, мистецькі розвідки, відомості про відомих письменників тощо;

- розважальні – так звані альманахи-календарі.

Наступну велику групу становлять громадсько-політичні періодичні видання. До них, на нашу думку, варто застосувати критерій “цільової адресності”, запропонований В. Шевченко. Відповідно до нього виділяємо: а) загальну пресу, яка мала інформативний характер про щоденні події суспільного життя; б) спеціалізовану: політичних партій, релігійних громад, а також молодіжні, сатиричні, культурно-освітні видання та ін.; в) фахову – педагогічну, кооперативну, робітничу, економічну, лікарську та ін.

У ході написання наукової роботи було виявлено великий пласт статей, тому постало питання про їхній поділ на такі типи, як: аналітичні, інформаційні та дискусійні. Для цього ми застосували типологічний метод. Він допоміг виявити, що в окремих спеціалізованих україномовних жіночих виданнях частка аналітичних статей становила 21% – 80%, у загальноінформаційних – 17% – 45% (див. **Додаток Я**); у польськомовних виданнях – 22% – 78% і 8% – 32% відповідно (див. **Додаток 1**).

Використання біографічного методу сприяло виявленню авторів статей, які писали під криптонімами чи псевдонімами про жіночі товариства, а також дослідженню діяльності основних редакторів часописів, зокрема О. Кисілевської (“Жіноча доля”), М. Громницької та Л. Бурачинської-Рудик (“Нова хата”), О. Назарука (“Нова Зоря”), П. Кучальської-Рейншмідт (“Ster”) та ін. Їхні світоглядні позиції щодо жіночого руху впливали на характер інформації, яка публікувалася у виданнях.

Окрему увагу звернемо на спеціальноісторичні методи. Одним із них є проблемно-хронологічний. Із його застосуванням досліджуване нами питання висвітлювалося у двох історичних періодах: 1884 – 1918 рр. та в міжвоєнне двадцятиліття. Такий розподіл зумовлений ключовою подією поч. ХХ ст. – завершенням Першої світової війни і наступними геополітичними змінами. Для першого періоду характерна велика джерельна база (особливо газети “Kurjer Lwowski”, часопису “Діло” та ін.) та визрівання емансипаційного руху, що відбито на сторінках преси, присвячених боротьбі за освітні та політичні права жінок. Для 1919 – 1939 рр. було властиво зростання числа часописів, збільшення кількості аналітичних статей, посилення боротьби жінок за рівноправність із чоловіками в усіх сферах суспільного життя.

Не менш важливим є історико-генетичний аналіз, яким ми послуговувалися для розкриття особливостей преси, послідовного дослідження інформації про жіночі товариства у пресі, причиново-наслідкових зв'язків між певною подією в історії жіночих товариств та її висвітленням у періодиці. До прикладу, смерть у польській в'язниці у 1924 р. української розвідниці Ольги Басараб знайшла відгук у майже 30 статтях газети “Діло”. Це спричинено тим, що вона була членом Головної управи-філії “Союзу українок” у Львові і ця організація бажала добитися справедливості в даному питанні. Інший приклад – проведення Українського жіночого конгресу (далі – УЖК – В. К.) широко висвітлювалося на сторінках унівської газети “Діло”, націоналістичні позиції якої активно підтримувало жіноцтво.

Виявити різницю та схожість між висвітленням інформації про жіночі товариства у газетах одного типу та польськими й українськими виданнями допоміг історико-порівняльний метод. Так, у громадсько-політичних часописах статті були несистематичними, як правило, короткими; у жіночих – регулярними, детальними, але в обох групах – різноплановими. Зі свого боку, польська та українська періодика приділяли більшу увагу своїм національним товариствам тощо.

Жіночий рух перебував під впливом суспільних умов 1880-х – 1939 рр. За допомогою історико-системного методу вдалося встановити, що жіночі періодичні видання виступали, так би мовити, “дзеркалом” ставлення активної частини соціуму до цих подій. Часописи не оминали увагою жодного суттєвого політичного явища як у межах регіону (проведення місцевих виборів, прийняття нової польської конституції 1935 р., смерть Юзефа Пілсудського та ін.), так і у Великій Україні (здійснення “червоного терору”, голодомору тощо).

У цьому контексті можна погодитися із думкою науковця І. Михайлина, що при аналізі видань застосовує культурно-історичний метод, яким, на його думку, користувалися М. Костомаров, П. Куліш. Під ним автор розуміє “сприйняття явищ на широкому тлі суспільного розвитку, розуміння журналістики як елемента культури, могутнього чинника пробудження національної свідомості... Цей метод дозволяє зрозуміти подвійну функцію журналістики: з одного боку, пасивну, як дзеркала громадського життя, а з другого боку, активну, як творця й учасника історичного процесу” [1064, с. 29 – 30].

Різноманітні методи дослідження преси, використані нами, були розроблені у студіях М. Нечиталюка [1070] М. Романюка [1203], С. Костя [1045], О. Акопова [1003], Б. Єсіна [1060], М. Хилько [1103], а також у колективних працях В. Різуна та Т. Скотникової [1085], О. Вороновой, Л. Реснянської, І. Руденко [1061] та В. Михалковича, В. Стігнєєва [1062]. Наприклад, ми скористалися запропонованими цими вченими типологічним аналізом преси (мета, видавець, авторський склад, внутрішня структура, періодичність видання), жанрово-видовим методом та методом контент-аналізу тощо.

Важливим у нашому дослідженні було обґрунтування власних ідей за допомогою цитат як із періодичних видань, так із монографій та статей науковців, що вивчали тему преси. Застосовані при цьому ілюстративний метод і формальний підхід знадобилися також для складання діаграм, що ілюструють: а) частоту згадок про жіночі товариства у різного виду періодичних виданнях

(україномовних – див. **Додатки В-З**, польськомовних – див. **Додатки Ї-М**); б) частоту згадуваності у пресі організації та діяльності жіночих товариств (українських – див. **Додатки И, І**; польських – див. **Додатки О, П**); в) тематику статей (в україномовних – див. **Додатки Р-У, Ш-Ю**; в польськомовних – див. **Додатки Ф-Ч**).

Услід за російським філологом, професором А. Акоповим [1003] та українською соціологинєю Н. Костенко [1042] нами був застосований типологічний аналіз тексту. Відповідно до нього ми встановлювали видавця, мотиви виникнення часопису, його мету і завдання, потім класифікували періодику, визначали рубрики (постійні чи тимчасові), давали оцінку зовнішнього оформлення. Після цього переходили до внутрішньої критики видань, тобто аналізу змісту статей.

В останні роки у методології дослідження преси (К. Йенсен, Д. Мак-Квейла, М. Житарюк, Т. Фролова та ін.) широко використовується інформація як із суміжних (соціологія), так і з віддалених дисциплін (психологія) шляхом зіставлення теоретичного контексту з емпіричним матеріалом, отриманим у ході дослідження. Тому під час опрацювання типології преси слід використовувати такі методи: контент-аналізу (статистичний), мовностилістичний.

Щодо першого методу, то він є математично-статистичним і досить популярним в історичній науці, починаючи із 30 – 40-х рр. ХХ ст. Його розробляли і використовували дуже багато вчених, серед яких С. Фют [1122], В. Пісарек [1146], М. Кафель [1140 – 1142], П. Дубель [1120], К. Щепаняк [1152], Н. Костенко, В. Іванова [1042] та інші. Спираючись на досвід цих дослідників (аналіз змісту тексту і його властивостей, формування вибірки, категорій тощо), ми отримали кількісні характеристики повідомлень та інтерпретували їх у якісний вимір, зробили відповідні висновки.

Аналізуючи зміст преси, в роботі було використано (вироблені В. Пісарком – В. К.) такі властивості контент-аналізу, як: 1) синтаксичність та

семантичність елементів повідомлення; 2) об'єктивність; 3) систематичність; 4) кількість [1146, с. 29].

Завдяки дотриманню всіх принципів (обґрунтованість та відтворюваність аналізу інформації, повне охоплення всіх досліджуваних джерел і об'єктивність аналізу тощо), а також етапів контент-аналізу, нам удалося визначити частоту згадок про жіночі товариства в часописах різного виду. На першому етапі було сформовано вибірку джерел, тобто всі виявлені та залучені нами в дослідження періодичні видання. На другому етапі ми вибрали категорії аналізу: “жіночі товариства”, “організація”, “діяльність”. На третьому – виокремили з категорій одиниці аналізу (символи, або індикатори), тобто терміни, імена людей, назви організацій, згадки про історичні події та інші, що стосуються нашої теми. Наприклад, для категорії “жіночі товариства” характерні такі одиниці, як: “Союз українок”, “Кою Раі” та інші, тобто конкретні польські та українські жіночі товариства; для категорії “організація” вибрали одиниці: створення, методика, структура, виділ; для “діяльності” – економічна (кооперативна), громадсько-політична, культурно-освітня, виховна, благодійна. На четвертому етапі контент-аналізу ми провели квантифікацію (підрахунок зібраних згадок) та інтерпретацію результатів дослідження.

Цінною для дисертаційної роботи стала методика польської дослідниці К. Щепаняк з вибору конкретних одиниць аналізу та їх класифікації. Її було використано при вивченні згадок у пресі про УЖК 1934 р., коли виділені одиниці було розміщено в таблиці із відповідно тематично згрупованими до них цитатами. Це дало змогу відповісти на питання: “Як вони (видання – В. К.) писали про конкретні теми?” Виявляється, що перед УЖК, під час нього і після нього більша частина періодики прихильно ставилася до українського жіночого руху (“Діло”, “Жіноча доля”, “Неділя” та ін.) високо оцінювала його значення, організацію для дальшого розвитку жіноцтва, підтримки ідеї консолідації національних сил; вважала його “мірилом національної свідомости, громадянської зрілості й організованости українського жіноцтва” тощо. Тоді як окремі видання релігійного (“Мета”, “Правда”), соціалістичного характеру

(“Громадський голос”) критикували з'їзд жінок, називаючи його “антирелігійним”, “буржуазним”, що бачимо із цитат у **Таблицях 1 – 3**.

Отже, контент-аналіз дозволив не тільки сформулювати конкретні висновки, думки, оцінки, судження, а й виявити характерні специфічні соціальні детермінанти, що впливали на усвідомлення кожної людини-читача.

Використовуючи пропозиції згаданих науковців при дослідженні жанрово-видових особливостей статей, ми виявили, що дописувачі творили найчастіше в інформаційному (замітка, звіт, репортаж, порада тощо) жанрі, рідше в художньо-публіцистичному (нарис, памфлет тощо) та аналітичному жанрах (рекомендація, кореспонденція, коментар, анкета, огляд тощо).

При зовнішньому аналізі преси мовностилістичний (філологічний) метод допоміг нам дослідити стилістику та мову видання відповідно до його окремих статей. Зокрема, в опрацьованих часописах були представлені майже всі стилі мовлення: офіційно-діловий (уживався на перших сторінках у вигляді резолюцій журналів “Жінка”, “Жіноча доля”, “Очаг” та ін.), художній (“Нова хата” та ін.), науковий (“Сільський господар”, “Економіст” та ін.). Найбільшою мірою у статтях жіночих та громадсько-політичних видань представлений публіцистичний стиль, оскільки він дає змогу найкраще донести думку автора чи редакції до читача.

Теоретичний аналіз та узагальнення дисертації базуються на застосуванні системно-структурного та функціонального підходів, оскільки преса виступає своєрідною цілісністю із пов'язаними компонентами (видавець, читач, місце видання тощо), які перебувають під впливом певних історичних умов [1088]. Наприклад, місто Львів було центром політичного, економічного і культурного життя українців Галичини. Власне тому там і зосереджувалася найбільша кількість видань.

Цінним став розгляд статей у медіа-лінгвістичному напрямі і використання риторичного та когнітивного аналізу. Перший дозволив виокремити словосполучення, метафори, епітети тощо, які автори вживали при згадці про жіночі товариства. Ці мовні одиниці “оживлювали” текст, і, як правило,

функціонували в аналітичних та дискусійних статтях на початку чи в кінці статті. Зокрема, на сторінках польської преси натрапляємо на такі вислови: “будуємо своїми руками твердиню”, “виховують патріотів”, “творють сім'ю” (“Echo Karpackie”); “об'єднуються довкола діяльності та ідеї”, “корисні суспільству” та ін (“Ruch”); “беруть участь в усіх сферах життя”, “відстоюють політичну та економічну незалежність польської держави”, “дуже діяльні, полум'яні, як смолоскипи”, “бракує індивідуальності” та ін. (“Na Posterunku”, “Ster”); “безкорисливі, наполегливі”, “охороняють перед моральним упадком”, “покликані до господарського виховання суспільства” (“Kurjer Stanisławowski” про ZPOK), “покірні, незлостиві, співчутливі” (“Głos Dziewcząt Polskich ” про “Towarzystwo Świątej Zity”) тощо. Схожою є ситуація в україномовній пресі. На сторінках часопису “Думка” про СУ вжито вислови: “стоять на сторожі Церкви і Нації”, “характеризуються великою активністю”; “Нова хата” про “Будучність”: “треба підтримувати цю корисну установу і співпрацювати”, про СУ: “безпартійні”, “плекають почуття єдності всіх частин нації”, але “бракує творчої ініціативи”. Католицька “Мета” про “Марійське товариство”: “відроджені на засадах Христової віри” тощо. Газета “Голос” про СУ – “безідейні” та ін. Когнітивний аналіз допоміг дослідити вплив світогляду авторів публікацій на особливості формулювання їхньої думки у певній статті.

У дисертаційній роботі та опублікованих працях [1047 – 1049] до наукового обігу залучено статті із вивчення історії жіночих товариств, що сприятиме формуванню нових узагальнень із цього явища.

Таким чином, при написанні дисертаційної роботи було використано комплекс сучасних методів та принципів, підходів до аналізу преси, з огляду на її особливості як історичного джерела. Саме їх застосування допомогло цілісно вивчити текст статей, врахувати функціональний, типологічний, жанрово-стильовий, лінгвістичний аспекти. Зі свого боку, це дало змогу сформулювати розуміння, як висвітлювалася організація та діяльність жіночих товариств східної частини Галичини досліджуваного періоду.

Кожен із застосованих методів у поєднанні з принципами об'єктивності, історизму уможливили уникнення однобічності при з'ясуванні розвитку інформаційного складника про жіноцтво в часописах. Звернення до досвіду зарубіжних науковців, зокрема польських, сприяло глибшому пізнанню методу контент-аналізу та його використанню безпосередньо в дисертації на прикладі згадок про Український жіночий конгрес.

Велику роль в аналізі джерельної бази дослідження відіграв міждисциплінарний підхід (застосування методів соціології, журналістики, філології тощо), який допоміг увести в науковий обіг нові дані про бачення жіночого руху як історичного явища на сторінках тогочасної періодики. Виявлення та введення в наукове використання досліджуваної преси дозволить глибше зрозуміти регіональні особливості становлення та діяльності галицького фемінізму.

Висновки до першого розділу

Дослідження української та польської преси почалося, як тільки вона з'явилася, а її кількісне зростання лише сприяло появі нових розвідок та монографій. Відповідно до цього змінювався ракурс вивчення періодики як історичного джерела: від періодизації, функціонального призначення, спроб уперше зробити певні узагальнення і статистичні дані до комплексності, вузькопрофільності, розгляду періодичних видань у контексті певної проблеми (державотворчої, освітньо-виховної тощо) та глибшої інтерпретації статистичної обробки преси. При цьому дослідження через наявність багатой джерельної бази здебільшого стосуються західноукраїнських земель (Галичини, особливо м. Львова) і найчастіше охоплюють період другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст., акцентуючи увагу на партійній, загальноінформаційній та економічній періодиці, окремих релігійних видань.

Монографічні надбання, присвячені діяльності жіночих товариств у громадсько-політичній періодиці, фактично відсутні. У польській та українській науковій літературі трапляються лише невеликі розвідки, статті або

праці присвячені безпосередньо жіночим організаціям, їх становленню і розвитку. Саме у контексті останнього і згадується преса.

Джерельна база дослідження репрезентативно представлена різними видами неопублікованих (записами урядових установ, жіночих організацій) та опублікованих (збірниками документів товариств жінок, спогадами активісток феміністичного руху) матеріалів, періодичними виданнями. Останні більшою мірою, зберігаються в бібліотеках Львова, Кракова, меншою – в архівах України та Польщі. Систематизація та класифікація опрацьованих газет і журналів за “цільовим” та змістовним критеріями допомогли структурно їх охарактеризувати, розкрити особливості подання ними інформації про становлення та діяльність жіноцтва. Загальна характеристика преси дала змогу простежити її спрямованість, частоту і місце виходу, тираж, склад редакції тощо. Ці та інші показники впливали на змістову наповненість публікацій.

Методологія дослідження пресових видань на сучасному етапі розвитку історичної науки характеризується значною кількістю принципів, прийомів, способів роботи із цим масовим історичним джерелом. Використані загальнонаукові, спеціальноісторичні, міждисциплінарні методи дослідників засвідчили достатню репрезентативність преси, щоб розкрити процес становлення та діяльності жіночих товариств. Зокрема, у дисертації ці методи у комплексі продемонстрували можливість газет і журналів висвітлювати кількісно-якісні зміни у феміністичному русі, їх вплив на читацьку аудиторію та формування у неї негативної чи позитивної оцінки образу жіноцтва. Завдяки їм також вдалося виявити яким питанням, аспектам діяльності галичанок приділялася найбільша увага на сторінках видань, їх динаміку протягом 1880-х – 1939 рр.

РОЗДІЛ 2. ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРЕСІ ІСТОРІЇ СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ

2.1. Організаційне оформлення жіночого руху в Галичині на сторінках пресових видань жіночих товариств

Для розуміння специфіки діяльності жіночих товариств та публіцистичних рефлексій, що з'являлися з цього приводу, важливо розуміти суспільно-політичні події досліджуваного періоду, який поділявся на австрійський та польський. У першому (1880-і рр. – 1918 р.) Галичина разом з рештою західноукраїнських земель (Північною Буковиною і Закарпаттям) залишалася у складі Австро-Угорської імперії. Одна з найбільших держав Європи мала багатонаціональний характер (понад 12 народностей), і це змушувало правлячі кола діяти за принципом “поділяй і пануй”. Східна частина Галичини, де переважало українське населення, була об'єднана з Західною Галичиною (населеною переважно поляками) в єдиний коронний край – Королівство Галіції та Лодомерії (Володимирії) з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцімським та Заторським, із центром у Львові [1004].

В українській частині регіону в 80-х рр. XIX ст. діяли три найпотужніші течії: москвофільська (вже відходила на задній план – В. К.), народовська та радикальна, які згодом утворили перші політичні партії. Тут активно працювали “Просвіта”, Наукове товариство імені Т. Шевченка (до 1892 р. – Літературно-наукове товариство ім. Т. Шевченка – В. К.), спортивно-фізкультурні організації “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, швидко зростала у суспільному житті краю роль УГКЦ на чолі з митрополитом А. Шептицьким. Слід зазначити, що кожна течія та об'єднання мали власні пресові видання. У кінці XIX – на поч. XX ст. у Королівстві поширився рух за загальне виборче право. У 1907 р. його здобули чоловіки, а жінки отримали право голосу через посередників.

У польський період (1919 – 1939 рр.) становище східної частини Галичини зазнало незначних змін порівняно з австрійським часом в економічному плані,

але погіршилося в політичній сфері. Наші землі здебільшого продовжували використовуватися як джерело сировини і ринок збуту, але вже в Республіці Польща. Нова влада проводила політику пацифікації (“умиротворення”), осадництва (заселення земель поляками), запроваджувала утраквістичні (двомовні) школи тощо. У краї діяло кілька політичних сил (УНДО, ОУН, КПЗУ, УСДП та ін.), які мали різні погляди на дії поляків – від ліберальних до радикальних [1107].

Специфіку розвитку преси краю в досліджуваний період зумовлювали чинні правові норми. Так, в австро-угорський період (1868 – 1918 рр.) діяв закон “Про пресу” від 17 грудня 1862 р. Згідно з ним фактично всім громадянам імперії надавалося право видавати газети та журнали та визначався порядок заснування нової періодики. Для цього в крайовий уряд потрібно було повідомити програму часопису, прізвище відповідального редактора та місце друку. Було обумовлено, що кожен видавець зобов’язаний надсилати екземпляр газети чи журналу в органи безпеки краю не пізніше як за 24 години до виходу у світ. Також влада мала право конфіскувати окремі статті або номери часопису із політичних мотивів [1163, с. 106]. За словами В. Мацежинського, до факторів, які обмежували поширення преси, додавалися: податок за публікацію оголошень, журналістський штемпель (гербовий збір до 1900 р.), брак великих промислових осередків, переважання сільського господарства і дрібної торгівлі, неписьменність населення краю, продаж газет поза ліцензованими пунктами [1059, с. 93, 101]

Утворена Польська Республіка за Конституцією 1921 р. (ст.105) гарантувала свободу преси і регламентувала її діяльність тим же австрійським законом від 1862 р. Нагляд за періодикою здійснювала прокуратура і місцева адміністрація (повітові старости), які мали подавати до Міністерства внутрішніх справ щомісячні звіти про видання. З друкарні перші три примірники газет і журналів проходили перевірку, якщо цензор знаходив “злочини”, газету могло чекати від 6-ти місяців до 5 років заборони виходу [1028, с. 56, 59].

Часто уряд спирався на статті, що давали змогу конфіскувати публікації й окремі часописи, покликаючись на безпеку держави (сепаратизм, неповага до громадського спокою, вживання термінів “Галичина”, “Західна Україна”, пропаганда комунізму, з 1926 р. – образа президента, неповага до сейму, фальшива інформація тощо). Так, упродовж десяти місяців 1932 р. україномовна преса східної частини Галичини зазнала 343 конфіскацій [1028, с. 59]. Були випадки накладання окружним судом штрафів на газету за невиконання відповідних розпоряджень (400 тис., з 1938 р. – 3 – 10 тис. злотих) або застосування арешту. Особливо переслідувалися радянофільські видання (“Земля і воля” та ін.), закордонні націоналістичні (“Розбудова нації” та ін.).

Пресові закони міжвоєнних років ставили особливі вимоги до редакторів – громадянство Польщі, наявність мінімуму коштів, а також так зване “свідectво моральності”. На посаду вибиралися особи, не пов’язані з партійною діяльністю. Щоб зберегти періодику в умовах такої польської цензури, українці йшли на хитрість: як тільки редакція отримувала дозвіл на видання часопису, редактор змінювався і відповідно змінювався формат видання [1028, с. 57, 60]. Отже, україномовна періодика в Австро-Угорській імперії та Польщі де-юре могла вільно розвиватися, але фактично – перебувала під постійним контролем державних структур і поліції, зазнаючи систематичних переслідувань, цензури і конфіскації.

Ці історичні умови істотно впливали на український і польський жіночі рухи, а події суспільного життя відображалися на сторінках як громадсько-політичних, так і жіночих видань, зокрема останніх у міжвоєнний період виходило понад 20.

“Жіноче питання” як комплекс соціальних проблем, що включає становище жінки в суспільстві й сім’ї, набиравало своїх обертів поступово, було тісно пов’язане зі ставленням до жінок в Австро-Угорській імперії та Польщі й розвивалося синхронно із західноєвропейським емансипаційним рухом.

Слід зазначити, що в складі обох держав були чинники, які позитивно і негативно впливали на розвиток фемінізму. Наприклад, до перших належать

перебування західноукраїнських земель у конституційній Австро-Угорській імперії, вплив демократичних процесів (зокрема, освітнього жіночого руху, суфражистського руху) з країн Західної Європи та США, участь у громадських організаціях, які сприяли зростанню соціальної активності й швидкому залученню жіноцтва до суспільного життя, поширення різноманітних ідеологій, наприклад, соціалізму; участь у міжнародних жіночих об'єднаннях (у 1920-1930-х рр.). Важливим каталізатором емансипації стали Перша світова війна та Українська революція 1917-1921 рр., які дали для жінок нові можливості самореалізації в тих сферах, які досі залишалися поза їх компетенцією [1039].

До негативних чинників розвитку феміністичного руху цього періоду можна віднести демографічний – переважання жіночого населення над чоловічим, через що багато з жінок залишалися незаміжніми; соціальний – злиденність, важкі побутові умови життя, примусове й раннє заміжжя, що послаблювало стимул до емансипації; переважання в структурі населення, що працює чоловіків (окрім торгівлі, учительовання, домашнього господарства). До них ще слід додати такі: трудову еміграцію, що зменшувало його соціальну базу, та нерозвиненість фабричного виробництва [1089, с. 37-38]. Із проголошенням незалежності Польщі у 1918 р. становище українських жінок було гіршим, на відміну від польських, оскільки ускладнювалося ще й національним питанням.

У правовому полі двох держав у ставленні до жіноцтва була якісна різниця. Так, Конституція 1867 р. формально не обмежувала жінок у громадянських правах, але чинні закони не залишали шансів користуватися ними й ставили їх в один ряд із божевільними та злочинцями [1089, с. 39]. У випадку Конституцій 1921 та 1935 рр. Польської Республіки було ліквідовано гендерне обмеження громадянських прав, гарантувалися права жінок, що працюють, материнства, декларувалася система соціального забезпечення у випадку втрати працездатності або безробіття [1072]. Ця зміна, на думку дослідниці М. Дядюк, була зумовлена Першою світовою війною, яка посилювала роль жінок та каталізувала їх організаційний рух [1023, с. 317]. Але,

незважаючи на все це, у суспільстві продовжували домінувати консервативні погляди, гендерні стереотипи, які обмежували буття жінки вихованням дітей та домашнім господарством, і навіть були випадки порушення принципу рівності. Тому влада видала Декрет від 28 листопада 1928 р., що підтверджував ще раз гендерну рівноправність, а також політичні права своїх громадянок [1191, с. 68].

Головними питаннями як для українського, так і для польського емансипаційного руху були: покращення сімейно-побутового становища та отримання доступу жінок до вищої освіти (70-і рр. XIX ст. – поч. XX ст.). Коли їм удалося цього досягти (у 1900 р. жінок допустили на навчання в університети Австро-Угорщини – В. К.), набрав силу суфражистський рух, особливо в польському середовищі (М. Конопницька, С. Налковська та ін.), який вимагав рівних виборчих прав. Їх жінки отримали в листопаді 1918 р. внаслідок указу Тимчасового голови держави Юзефа Пілсудського [1211].

Для українського жіночого руху міжвоєнного періоду особливо гостро стояло питання власної держави, і він активно включався в боротьбу за неї спільно з чоловіками [1205]. Цю думку підтверджує М. Дядюк. За її словами, українки виробили власну модель національного фемінізму (поєднання національних та соціальних ідей, зокрема здобуття Україною незалежності та боротьба за рівноправ'я), який став пріоритетним [1023, с. 318].

Усі ці історичні реалії впливали на характер публікацій жіночих та громадсько-політичних видань. Усього у 1870-х – 1918 рр. на теренах нашого регіону виникло 58 польських товариств, 52 українських, 43 юдейських, 6 польсько-юдейських, 5 русофільських (разом із філіями у Стрию, Тернополі та інших містах східної частини Галичини – В. К.) [1137]. Серед українських були “Товариство руських женщин” (1884, Станіславів (сьогодні м. Івано-Франківськ) з ініціативи Н. Кобринської), “Клуб русинок” (1892, Львів), “Жіноча громада” (1906 за сприяння К. Малицької, Львів), “Кружок українських дівчат” (1901, Львів, з 1908 р. – “Кружок українок”), “Союз українок” (1917, Львів) та ін., серед польських – “Towarzystwo Oszczędności

Kobiet” (1886), “Solidacje Nauczycielek” (1897), “Solidacje Pań Polskich” (1904), “Kola Panie”, “Czytelnia dla Kobiet” (1895), “Komitet Równouprawnienia Kobiet” (1908) та ін.

Одразу зазначимо, що питання організації є ключовим у житті будь-якого товариства, адже саме від нього залежить подальше існування та діяльність об'єднання. Під організацією ми розуміємо структуру, принципи, кількісний і якісний склад членів товариства, наявність філій тощо. Саме преса є одним із історичних джерел, звідки ми отримуємо потрібну нам інформацію з цього питання. Перевагами періодики порівняно з іншими джерелами (офіційними документами товариств) є їх більша кількість, комплексний характер і те, що вони краще збереглися. Також друковані видання послідовно та оперативно подавали різні відомості про жіночі організації. Завдяки цьому вдалося простежити створення товариств, стан і динаміку їх розвитку в географічній перспективі (містах, селах тощо).

Поряд з організаційними аспектами ми розглядали й ідеологічні, оскільки від того, якого характеру ідеї лежали в основі новоствореного товариства (національні, соціалістичні, феміністичні та ін.), залежала його мета, завдання, інколи назва (наприклад, “Towarzystwo Oszczędności Kobiet”, “Komitet Równouprawnienia Kobiet”, “Общество русских дам” та ін.). Ідеологія – це своєрідний фундамент, який зв'язував усі складники спільноти в єдине ціле.

Розкриваючи це питання, ми використали газетний принцип розповіді періодики про жіночі об'єднання, тобто почергово розглядали видання для жінок та громадсько-політичну пресу. Це дало змогу здійснити порівняльну характеристику інформації, поданої у статтях про жіночі товариства.

Розвиток жіночої преси тісно пов'язаний з організаційним станом об'єднань, тому варто виокремити два періоди в її історії: 1884 – 1918 рр. – ріст жіночих видань слабкий, як і рівень становлення товариств; 1919 – 1939 рр. – пік розвитку жіночої преси відповідно до збільшення чисельності та ролі жіночих спілок.

Щодо першого періоду, то він характеризувався нестабільністю виходу періодичних видань, оглядовими статтями про феміністичний рух. Часописи проявляли зацікавленість, насамперед, питаннями освіти жінок, особливо вищої та середньої, завданнями та ідеологічним обґрунтуванням існування сучасної жінки в суспільстві.

Початковим виданням “Товариства українських жінок” став альманах “Перший вінок” (1887 р.). За словами О. Дучимінської – письменниці, громадської активістки, співробітниці журналу “Жіноча доля” – потреба такого збірника виникла через відсутність власне жіночої преси [1021, с. 281]. У ньому центральне місце належить публіцистичним статтям Н. Кобринської “Про рух жіночий в новіших часах”, “Замужня жінка середньої верстви”, “Руське жіноцтво в Галичині в наших часах”, “Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р.”.

В останній статті авторка стверджувала: “Ми поклали собі метою впливати на розвій жіночого руху через літературу, бо література була все вірним образом ясних і темних сторін суспільного ладу, його потреб, недостатків” [304, с.458]. На думку Н. Кобринської, мав створитися фонд із внесків членкинь для організації лотерей, вечорів тощо. Докладнішої інформації про структуру, кількісний склад, напрямки діяльності, ідеологічні засади організації не подавалося. З інших публікацій альманаху зрозуміло, що головне особисте завдання жінки, як і жіночого руху в цілому, активістка вбачала у вихованні жіноцтва та отриманні ним середньої і вищої освіти. Вона стверджувала, що кожна з жінок має право на незалежне матеріальне становище, працю, освіту й участь у виборах; вона може і мусить бути повноправним учасником у національній боротьбі і в справі просвітянській [304, 1093, с. 23].

У статті “Рух галицьких жінок” Н. Кобринська порушила наболіле питання організованості жіноцтва, згадавши про “Общество русских дам” у Львові, його мету й вияви діяльності. Воно мало приблизно 100 членкинь, 1850 гульденів (монета в Австро-Угорщині – В. К.) капіталу, влаштовувало дуже гарні вечірки, на яких збирався “цвіт нашої львівської інтелігенції”. Тут же вона

вказувала на непорозуміння між нею та деякими членкинями “Товариства українських жінок” щодо окремих положень програми, бо “...консервативні елементи від самого початку намагалися зробити це товариство з освітнього філантропійним” [305, с. 74].

Через кілька років Н. Кобринська випустила три збірники “Нашої долі” (1893, 1895, 1896), у яких намагалася переконати суспільство, що організація жінок потрібна для їхнього самовдосконалення і кращої праці в громаді. У цих альманахах вона розвивала свої погляди на жіноче питання, говорила про можливість працювати вдома і на роботі, переконувала жінок у необхідності боротьби за свої права на прикладі феміністичного руху за кордоном (у США, Англії, Німеччині та ін.) До статей цього циклу зокрема належать: “Жіноча справа у Галичині” (1893 р.) [169], “Стремління жіночого руху” (1895 р.) [302], “Рух жіночих товариств” (1895 р.) [534], “Стремління жіночого руху” (1896 р.), “Про рух жіночий” [430] та інші [303].

На думку дослідника У. Лукача, ідеї феміністичної теорії Н. Кобринської не спрямовані проти чоловіків як представників протилежної статті. Вона протестувала проти існуючого порядку, що призвів до чоловічого домінування в суспільстві. Щоб подолати це, потрібна суспільна практика, коли жінки займають певне соціальне становище і їх праця охоплює різні сфери людської діяльності [1055, с. 133 – 134].

Наступні сторінки альманаху займали статті “Статут товариства “Охоронка” [306] та “Жіноча справа в Галичині”. У першій – наголошувалося на потребі створення в усіх куточках краю такої організації. У другій публікації активістка писала, хто та як ставився до українського жіночого руху від часу станіславівського з’їзду 1884 р. Авторка гостро критикувала Русько-українську радикальну партію, що “хотіли би використати жіноцтво лиш до своїх вузьких партійних цілей” [169, с. 19]. У кінці статті Н. Кобринська назвала літературні та освітні успіхи свого товариства [169, с. 34 – 35].

Отже, у статтях “Нашої долі” велику увагу було приділено організаційним та ідеологічним питанням українського феміністичного руху. У них окреслено

мету і завдання товариств, розкрито необхідність їх створення для самореалізації жінки. Публікації порушували питання політичних, сімейних, освітніх прав українок, ознайомлювали громадськість із досягненням сусідніх держав щодо цих питань.

Перед початком Першої світової війни кількість публікацій про організацію жіноцтва зростає у зв'язку з виходом систематичних періодичних видань ("Мета" та "Жіноче діло"). У програмній статті "Мети" вказувалось, що видання сприятиме залученню жіноцтва до активної громадської праці, "щоб жінка могла і сміла забрати голос в усіх загальнолюдських справах". Дослідниця Н. Олійник, пишучи про цю газету наголошує: "Це був часопис ідеологічного спрямування, в основному розрахований на активних членкинь жіночих організацій та міську інтелігенцію" [1074, с. 100].

На сторінках двотижневика широко висвітлювалася організаційна робота громадських жіночих товариств, наприклад, в огляді "З історії руху українського жіноцтва в Галичині" [204], замітці "На шлях реформ". У статті Д. Старосольської "Ідеї емансипації жінок" акцентувалася увага на таких актуальних завданнях жіночих організацій, як розвиток самоосвіти шляхом проведення лекцій, створення бібліотек, курсів для неписьменних, опікунська робота [562].

У полі зору редакційної колегії (Д. Старосольської, О. Залізняк-Охримович та ін.) було створення "Кружка українських дівчат" 17 березня 1901 р., до складу якого вони входили. Цікаво, що ініціатори такої організації не до кінця сформулювали свою програму й завдання. В одній із публікацій згадувалося про обрання голови товариства (Н. Будзиновська, потім – О. Озаркевич) [427]. У наступних номерах газети висвітлювався організаційний поступ товариства: перейменування у "Кружок українок", прийняття статуту, створення "научної" (підготовка звітів – В. К.), організаційної, філантропічної секцій, заснування філій товариства [232].

Часопис "Мета" не оминав увагою теоретичні засади розвитку жіночого руху (К. Цеткін "Жіноче питання та соціалізм" [635]), впливу жінок на

поширення феміністичних ідей у селі і місті (стаття Х. Алчевської “Різні думки і дійсність”) [35]; проблему рівноправності жінки (шлях до вирішення якої редакція бачила у підвищенні її культурно-духовного рівня) [1093, с. 25]. У публікаціях газети було висвітлено святкування 25-літнього ювілею “Общества руських дам”, мету заснування цього товариства (прикрашення церкви, допомога убогим, благодійність), обговорювалося обрання Клавдії Алексович – першої голови цього товариства [32]. Усі ці згадки свідчать про намагання редакції різнобічно висвітлювати жіноче життя галицького краю.

Після закриття двотижневика у 1908 р. голосом жіноцтва став додаток до газети “Діло” – “Жіноче діло”. Він розкривав питання рівноправності жінок та створення ними товариств для реалізації економічної самостійності читачок, набуття ними фахових знань у вищих навчальних закладах, а також знайомив із досягненнями жінок у творчих і мистецьких сферах [558, 1093, с. 26].

У другому періоді (1919 – 1939 рр.) жіноча періодика зросла в кількісному й якісному плані. Це було зумовлено зростанням чисельності жіночих товариств, складними політичними умовами у світі, еволюцією боротьби жінок за суспільні й демократичні права, за духовний розвиток і самовизначення нації, спробами власної реалізації. Також у ці роки відбувалися пошуки найвідповіднішої форми видань (тематична сторінка, додаток, самостійний часопис), визначався зміст, що міг би зацікавити жіночу аудиторію [1113, с. 38].

Періодика вказаного періоду розвивалися силами самих галичанок, які ставали видавцями і редакторами, навколо них гуртувалося постійні автори. На цих посадах у різних виданнях були такі знані громадські активістки, як: Марія Струтинська, Олена Кисілевська, Дарія Шухевич-Старосольська, Ірина Вільде (справжнє Макогон Дарія – В. К.), Блянка Баран-Бачинська, Лідія Бурачинська-Рудик, Марія Громницька, Марія Ставнича, Мілена Рудницька, Олена Федак-Шепарович, Марія Омельченко та ін. [1058].

Питання організації робітничого жіноцтва розкривав часопис під назвою “Наша мета” (1919 – 1920 рр.). Редакція газети у рубриках (“З жіночого руху” та ін.) ознайомлювала читачів із проблемами суспільно-громадського і

національно-культурного життя жінки [43, 127, 631], її політичними амбіціями (“Чому українські жінки не мають свого представництва в УНРаді?” [617, 642]). З метою боротьби за свої права (полегшення умов праці, обмеження часу роботи, забезпечення на старість, під час хвороби тощо) планувалося створити з робітниць і міщанок спільну організацію, яка б складалася із секцій учительок, лікарток, студенток, кравчинь.

Газета розглядала організаційні процеси у тісному зв'язку із завданнями жінки у національно-визвольній боротьбі 1917 – 1921 рр. Авторками такого роду аналітичних статей були Т. Б. (Теодора Безпалко) [43] та М. Рудницька (деколи вона підписувалася ініціалами М. Р. Л. – В. К.). Публікації останньої громадської діячки “Нова доба культури” [519], “Жіноче безробіття” [170], “Трагічний конфлікт” [524], “Чи треба нам окремих жіночих організацій?” [526] засвідчують гостроту питання про необхідність існування окремих жіночих організацій і потребу їх створення, щоб розбудити широкі кола українок до співучасті у визвольному феміністичому русі; щоб порушувати питання здобуття ними вищої освіти, про рівну з чоловіками оплату праці, запровадження державної охорони прав материнства тощо. Подальшою метою цих товариств, за словами авторки, мала бути боротьба за виключно жіночі інтереси: наприклад, охорону праці, справу законної рівноправності нешлюбних дітей із дітьми, народженими у шлюбі, забезпечення гендерної рівності при відкритті шкіл. З питань загальносупільних – здійснити реформи шлюбного права, родинного життя й домашнього господарства, вирішити справу проституції та ін. При цьому М. Рудницька підкреслювала: “Вони (жіночі організації – В. К.)... не повинні мати ніякої партійної закраски” [526, с. 2]. За словами запорізької дослідниці О. Поди, публіцистка перебувала під впливом феміністичних ідей із Західної Європи [1084].

Новою віхою у розвитку жіночої преси стало створення у 1917 р. організації “Союз українок” (перейменована “Жіноча громада” – В. К.), якій незабаром судилося стати провідною в східній частині Галичини. Уже у першому часописі товариства “Жіночий вісник” (1922 р.) публікувалися

програмні документи об'єднання, цікаві кореспонденції на громадсько-політичні теми. Його редакторкою стала М. Рудницька, а постійними дописувачами – О. Кисілевська, М. Бачинська, М. Струтинська, О. Залізняка, Є. Макарушка та ін. У програмних матеріалах видання вони акцентували увагу на національно-державницькій ідеології жіночого руху, проголошували гасла соборності українських земель та засади здорового націоналізму [76; 1180, с. 264].

Згадане видання проіснувало тільки рік, а його продовженням стала “Жіноча доля” (редакторка О. Кисілевська, згодом стала сенаторкою польського парламенту від УНДО, з 1935 р. обіймала посаду голови секції господинь при товаристві “Сільський господар” (далі – СГ – В. К.)). Головою відділу критики та рецензій була О. Дучимінська [1067]. Дослідження статей організаційного характеру цього часопису дозволило виокремити такі тенденції:

- найбільше інформації журнал публікував про товариство “Союз українок”. Це закономірно, оскільки видання було друкованим органом однойменної організації;

- часопис у 1920-х рр. більше цікавилася розширенням мережі та методикою роботи в нижчого рівня структурах, а у 1930-х – пошуків та вдосконаленням праці філій, кружків (поняття, що означало найнижчу ланку в структурній ієрархії СУ – В. К.), пошуком нових сфер діяльності, організацією “доросту” (термін, який використовувався для означення дівчат віком 14 – 18 років – В. К.) та охороною здоров'я;

- у журналі велися рубрики: “Із жіночих організацій”, “Жіночий рух”, “З жіночого руху”, “Вісті із Союзу Українок” (з 1929 р.), “Праця в наших організаціях” (остання з 1935 р.), які висвітлювали проведення з'їздів, нарад філій СУ на Тернопільщині, Зборівщині, Станіславівщині, у Стрию, Городенці та ін. Подавалися не тільки стандартні відомості про кількість членкинь, назви відділів, звіти за останній рік, ухвалені резолюції, але й історія виникнення даних філій. З цього можна зробити висновок, що утворювалися майбутні

організації із “Жіночих громад” або жіночих секцій при “Просвіті”. За допомогою цих рубрик ми дізнаємося також про географію поширення філій СУ, яка охоплювала всю територію східної частини Галичини. Такі організаційні дії товариства виникали спротив польської влади. Вона боялася поширення українського націоналізму, а тому стежила, щоб членкині не створювали навіть у селах ніяких кружків [20, арк. 4].

Інформація про щорічні з’їзди була досить насичена: подавалися короткі звіти з кожного відділу та обов’язково друкувалися резолюції, які майже не змінювалися з кожним роком [497]. Найбільше жіноцтво цікавили питання сільськогосподарської освіти, гігієни, створення садків, подолання неграмотності, актуальні на той час проблеми (засудження “червоного терору” в УСРР (Українській Соціалістичній Радянській Республіці – В. К.), голодомору 1932 – 1933 рр. тощо), але основна увага зверталася на організацію селянського жіноцтва [239, 491]. Про велике занепокоєння радянською політикою колективізації і спричинена нею велика смертність у Наддніпрянщині свідчить заява Централі (керівний орган СУ – В. К.) за 1933 р. [3, арк. 4].

Особливо цінними були статті середини 1920-х рр., присвячені питанням методики організації жіночих гуртків. Вони знаходилися у рубриці “Праця в наших організаціях” і містили рекомендації із заснування гуртків: їх можна створювати як самостійні спілки (тоді вони отримують назву кружків СУ), як секції при читальнях “Просвіти” (секції СУ), як жіночі кружки при кооперативах. Для першого варіанта потрібно було зібрати підписи 10-х або більше жінок і надіслати їх до Централі СУ у Львові, щоб прийняти охочих у члени товариства. Отримавши дозвіл, скликали загальні збори, обирали голову, заступників, визначали розмір членського внеску, розподіляли обов’язки тощо. У другому й третьому випадках не потрібно було спеціального дозволу зі Львова, достатньо лише бажання активісток і згоди товариства, при якому вони діятимуть [116]. Таку ж інформацію дістаємо із Статуту СУ за 1924 р. [27, арк. 3 – 4]. На нашу думку, таким чином українки намагалися покращити співпрацю із двома значними установами – “Просвітою” та СГ, заручитися їхньою

моральною і фінансовою допомогою. Але вже у наступні роки спостерігалось невдоволення Централі такими жіночими секціями, бо не було ніякої відповідальності голови, а спільна каса витрачала всі кошти на потреби цих організацій [670].

У 1932 р. статут “Союзу” змінився, і тепер 15 членкинь мали подавати дозвіл на заснування секції до Централі через повітову філію, платили членські внески, робили два примірники статуту й один подавали до староства. Тоді вже скликали установчі збори, де обирався виділ (управа – В. К.), і повідомляли про це владу. За чотири тижні чекали формального дозволу польської адміністрації на заснування [280].

У часописі розміщувалися й поради, як заохотити жінок до організації в гуртки: запрошувати тих, хто хоче, приводити друзів, збиратися на вишивання, куховарство, веснування, обговорення статей часопису чи актуальних питань, організувати спільні свята Шевченка, Матері та ін. [667]. Розміщені на сторінках видання рекомендації мали на меті популяризувати товариство у суспільстві.

“Жіноча доля” звертала увагу і на вдосконалення організаційної діяльності філій СУ. В одній зі статей було намагання чітко виокремити їхні секції і відповідно завдання. Зокрема, організаційна секція мала створити мапу національної свідомості й господарського стану села, де вказувати наявність кооперативів, філій “Просвіти”, “Рідної школи”, а також вести моніторинг діяльності своїх кружків та інших товариств. Інструкторкам-організаторкам радилося частіше їхати в село з рефератами. Іншими секціями мали бути культурно-освітня, господарська, кооперативна та мистецька. На нашу думку, така кількість відділів і напрямів значно суті організації не міняла, а тільки доповнювала її повноваження. Крім того, це були тільки рекомендації [272, 273, 462].

У 1937 р. у часописі з’явилися організаційні поради для кружків на кожний місяць. Наприклад, на лютий: улаштувати вечір пам’яті Н. Кобринської, вечір-академію Лесі Українки, вечір із костюмами для молоді; провести

безалкогольну пропаганду, лекції, як вберегтися від грипу, передвесняний господарський виклад [405]. Отже, видання намагалося конкретизувати, систематизувати методику праці структурних одиниць СУ й зобов'язати їх провести різного роду виховні, господарські заходи. Правда, механізму контролю чи звітності виконання цих завдань з боку керівництва “Союзу” в журналі не було подано.

Аналіз статей “Жіночої долі” дав змогу показати становчі проблеми всередині товариства СУ, зокрема слабку активність кружків, працю тільки голів і секретарів, недостатність коштів, брак інструкторок, однотипність виконаних завдань. Водночас довготривале існування цього різнопланового видання свідчить про його вагомую роль у контексті розбудови жіночого руху.

Значно рідше у журналі висвітлювалися питання ідеологічного змісту. Як правило, їх авторкою була Блянка Баранова (у міжвоєнний період голова української секції “Міжнародної ліги миру і свободи”, голова жіночої секції при УНДО – В. К.). Наприклад, сучасні завдання українського жіноцтва окреслювалися нею як культурно-освітні (виховання дітей в українському дусі, участь у жіночих кружках), економічні (розвиток власного промислу, підтримка свого виробника), політичні (участь у виборах), феміністичні (рівні права на працю) [42]. Цікавим було трактування емансипації, яку Б. Баранова розуміла не як витіснення жінкою чоловіка, а як їхнє взаємодоповнення, співпраця на благо народу [148].

Не оминав часопис увагою й інші жіночі товариства, зокрема про них згадувалося в рубриці “З жіночих організацій”. Так, траплялися відомості про жіночу промислову спілку “Труд”, її першозасновницю (Іванна Кокорудзова), голів (Гермілу Шухевич, Євгенію Макарушкову), мету (виробництво і торгівля різних предметів, пошиття суконь, білизни тощо) [196], а також інформацію про збори жіночого “Лугу II” у Львові з метою покращення рівня здоров'я молоді [440].

У 1938 р. у “Жіночій долі” з'явилися статті про дві нові організації: “Секцію сільських господинь” при СГ (голова О. Кисілевська) та “Дружину

княгині Ольги” (далі – ДКО – В. К., голова М. Рудницька). Перша була частиною СГ і запевняла, що не є суперницею для СУ та не розколє жіночий рух, а через велику кількість фахівців, на відміну від “Союзу”, не може злитися з ним [654]. У наступних номерах подавалася інформація про з'їзди цієї організації [208].

Завдання, засади й мету ДКО у часописі висвітлено ґрунтовно, підкреслено її національний, патріотичний і політичний характер. Багато з положень нового товариства збігалось з пунктами СУ. Це закономірно, оскільки після заборони владою останнього ДКО фактично замінила його. Коли ж СУ відновився, редакція журналу відстоювала ідею приєднання “Дружини” до нього. Проте згодом вони домовилися існувати окремо за умови, що перша буде відстоювати суто політичні права жіноцтва [385].

Інформація в іншому часописі – “Жіноча воля” – на 90 % дублювала попереднє видання. Наприклад, стаття про створення нового товариства “Секції сільських господинь” [666]. У кожному числі подавалися рекомендації, як правильно працювати у кружках СУ, як проводити засідання, про що радитися, як прикрашати приміщення; обґрунтовувалася практична користь створення кружків (навчать краще господарювати, виховати дітей з любов'ю до рідного краю, зберегти своє здоров'я, брати участь у кооперації тощо) [639]. Власне, саме на СУ припадала лєвова частка повідомлень (73 %), решта – на інші товариства (див. **Додаток В**). У часописі велися рубрики: “Праця в жіночих гуртках”, “Жіночий рух”, “З життя наших товариств” та ін. У 1930-х рр. у “Жіночій волі” публікували повідомлення про створення нових кружків, секцій при “Просвіті”, наприклад, у Підгороддю (поблизу Крилоса), у с. Чернилівка (Скалатський повіт) [460, 461].

Час від часу часопис друкував основні постанови Загального з'їзду СУ. На основі їх аналізу можна стверджувати, що ця організація діяла в національних інтересах, боролася за фізичне, моральне здоров'я свого народу й позицінувала себе як “найвідповідніше товариство, у якому має гуртуватися жіноцтво” [375, с. 2].

Новим, порівняно з попереднім виданням, була публікація обов'язків виділу (управи) товариства: складати план праці, виконувати точно вказівки Централі, ощадливо господарювати, вести документацію, стежити, як членкині виконують свою роботу, чи передплачують часописи, звітувати вчасно, платити вкладки, брати участь у заходах Централі, раз у рік скликати загальні збори [680]. Авторами статей у часописі найчастіше виступали Іванна Блажкевич, Ірина Домбачевська, Роман Могильницький, Роман Коцик, Софія Парфанович, Женя Лисогірська, Лілія Колтунюк та ін. [1161, с. 691]. Це дає підстави для висновку, що схожі за змістом видання “Жіноча доля” та “Жіноча воля” взаємодоповнювали одне одного в інформаційному полі, особливо щодо висвітлення діяльності СУ.

Новим серед жіночої періодики у стилі та жанрі подачі відомостей про товариства став місячник, а згодом – двотижневик кооперативу “Українське народне мистецтво” (далі УНМ – В. К.) “Нова хата” (1925 – 1939 рр., редакторка М. Громницька, потім – Л. Бурачинська-Рудик). На його перших сторінках висвітлювалися важливі питання у життя цієї організації, а також СУ. Зокрема, ціла сторінка присвячена “Всесвітньому Союзу українок”, юридично створеному у 1937 р. У формі розширеного звіту журнал подав дані, про учасників з'їзду, його завдання, підкреслив демократичність цієї організації, що видно зі збереження прав, статутів тих товариств, які ввійшли до неї. Тут же було вміщено фотографії членкинь Головної ради новоствореного Союзу Софії Русової, Мілени Рудницької та ін. [89].

У рубриці “Різні вісти” неодноразово друкувалися 10 – 20-рядкові повідомлення про з'їзди делегаток СУ, обговорювалися питання про дитячі садки, будівництво господарської школи тощо [215]. Тут же публікувалися невеликі звіти про збори Кружка ім. Ганни Барвінок, зокрема питання, які на них розглядалися: національно-визвольні змагання, читання книжок, вибір виділу тощо [236].

Майже в кожному номері часопису вміщено відомості про з'їзди жіночих кооперативів “Труд” (кравецький) та “Українське народне мистецтво”

(домашньої культури і вишивки). У звітах подавалася інформація про кількість членів кооперативів, відділи (видавничий, виробничий, продажу товарів), їхню діяльність, перелік витрат і внесків [235, 549]. Також висвітлювався зміст ухвалених резолюцій, колективна співпраця в освіті та заснуванні курсів [614, 378]; захищалися економічні інтереси жінок, що працюють [246] тощо.

Звіти були короткими, як попередні, або розширеними (півтори – дві сторінки). Приклад такого розширеного звіту – публікація проти заснування товариством “Жіноча громада” у Дрогобичі кооперативу “Труд”. У ньому подано опис відділів, фото працівниць союзу [368]. Також у “Новій хаті” частота згадок про УНМ та “Труд” складала 20% і 14% відповідно, але першість тримало товариство СУ (див. **Додаток Д**).

Досить цінним джерелом для вивчення організаційної структури товариства СУ є практичний календар-порадник “Жіноча доля” (самостійний журнал однойменного видавництва, виходив у Коломиї у 1931 – 1938 рр. – В. К.), оскільки він звертав увагу насамперед на структуру СУ. Авторка однієї зі статей М. Біляк розкрила поділ цієї організації на Централь з Головним віділом і секціями; філії і кружки; визначала завдання, які ставить перед собою “Союз” (залучення до різних ділянок праці всього жіноцтва); коротко охарактеризувала завдання кожної з секцій (10), пояснила різницю між філіями та кружками; окреслила плани на майбутнє тощо [48].

В інших статтях календаря знаходимо детальні рекомендації жіночим організаціям, як заснувати кружок СУ, як оцінити його ефективність, як провести перші загальні збори [462]. Поради досить зрозумілі, мали переважно організаційний характер, часом торкалися психологічних аспектів (виступати коротко, але цікаво, не перебивати під час виступу, толерантно вислуховувати іншу думку, не ображатися, коли не виберуть до Віділу тощо).

На сторінках видання розміщувалися об'ємні статті про “Марійську дружину пань” у Львові, але вони були здебільшого оглядовими і ознайомлювали із структурою цього товариства [288].

Український жіночий конгрес 1934 р. дав поштовх до створення періодичних видань, на сторінках яких найповніше розкрилися тенденції розвитку громадського жіночого руху в національно-визвольному напрямі. Таким двотижневим часописом стала “Жінка” (1935 – 1939 рр., друкований орган СУ) під редакцією М. Рудницької та О. Федак-Шепарович. На сторінках видання публікувалися:

1) програмні статті організації (рубрика “Вісті з СУ”), опис її ієрархічної структури, діловодство [123];

2) аналітичні розвідки про розвиток феміністичного руху [521], зокрема цикл статей про Перший Всеукраїнський жіночий з’їзд 22 – 23 грудня 1921 р., який став переломним в організаційній справі українських жіночих товариств [31];

3) нариси про методику праці у сільських кружках. Насамперед, зверталася велика увага на формування образу жінки-делегатки, яка приїжджала у сільську місцевість як інструкторка. Вона мала бути привітною, лагідною, простою у розмові тощо. Це допомогло б їй швидко порозумітися з присутніми людьми [350, 351]. Подавалися дописи про наради кожної секції Централі СУ. У них розміщувалися пропозиції, як краще влаштувати роботу культурно-освітнього, організаційного відділів, філій та кружків [400; 4, арк. 18];

4) дискусійні статті політичного, ідеологічного характеру або про форми й методи громадської роботи жіноцтва. Їх авторкою, як правило, була Мілена Рудницька [516]. У повідомленні “Напередодні загального з’їзду” голова “Союзу українок” ставить питання про роль жінки у формуванні нації, її завдання у виборюванні незалежності українського народу. Зверталася велика увага жіноцтва на роботу в селі, де воно мало піднімати національну свідомість [517, 157, 54];

5) статті про обговорення завдань щодо створення політичної жіночої партії [444];

6) публікації про відносини між жіночими товариствами. Зокрема, стверджувалося, що СУ не конкурував за монополію із такими товариствами, як “Союз українських працюючих жінок “Жіноча громада” (СУПЖ, 1931 р., І. Блажкевич), “Марійське товариство пань” (1904 р., голова – О. Бачинська), “Секція господинь” (1936 р., О. Кисілевська), “Народне мистецтво” (1922 р., С. Монцібович та ін.), бо кожне із них мав свою ділянку праці [471];

7) звіти про щорічні загальні краєві з'їзди та з'їзди філій і кружків. Інформація про це була дуже детальною, містила фотографії, промови, привітання, звіти кожної референтки (голови секції – В. К.), дискусії, резолюції. З них дізнаємося, хто очолював який відділ, які нагальні проблеми й завдання стояли перед товариством. Резолюції повторювалися й стосувалися потреби розгалуження мережі організації, створення нових садків, проведення курсів, видання жіночої преси, організації Свята селянки, організації жіночого “доросту” тощо [226]. Аналіз обговорення з'їздів на сторінках преси дав змогу побачити, як стрімко розвивалась організаційна структура “Союзу” в 1930-х рр. [436, 319], якими були підсумки цих нарад [320];

8) повідомлення про нові секції та їхні рішення з певних питань [195]. Час від часу в рубриці “При громадській роботі” висвітлювалися повітові наради в Рогатині, Самборі, указувалася кількість присутніх членів кружків, питання, що на них вирішувалися [488];

9) статті про відносини між громадським жіночим рухом і молоддю [84, 516, 567] та про створення для цього гуртків у філіях і кружках. Обґрунтовувалася мета громадянського виховання, необхідність дати членкиням знання з мистецтва, домашнього господарювання, кооперації та ін. [632];

10) заклики створити Український жіночий дім у м. Львові. З цією метою було ініційовано збір пожертв. Планувалося розмістити у ньому Централь “Союзу”, пансіон для приїжджих жінок, жіночий клуб, магазин, галантерею, приміщення для курсів. Тому просили всіх 45 тис. членкинь хоча б по одному сотнику здати для створення власної домівки [307].

Водночас часопис був ареною для критики діяльності окремих членкинь. Зокрема, у 1939 р. у ньому було поміщено комунікат від Головного Виділу СУ, де виступи 25 активісток Коломийської філії назвали анархічними і негайно постановили звільнити цих членкинь, розформувати організаційну й культурно-освітню секцію, оскільки саме звідти йшли “містифікації”. Таке рішення стало наслідком звинувачень Мілени Рудницької з боку учасниць у тому, що вона “не стоїть на національному становищі”, займається політикою, а також вимог замінити її на посаді голови “Союзу” [483].

На сторінках “Жінки” згадувалося про діяльність інших товариств. Зокрема, “Вакаційних осель” (1905 р., голова О. Барвінська-Бачинська), “Порадні для матерів” (відкрита 1918 р.), “Української захоронки” (до 1912 – “Руська Захоронка”, яке було засноване 1901 р. у Львові з ініціативи “Клубу русинок” для матеріальної допомоги, педагогічного нагляду й захисту від денационалізації дітей з найбільш бідних верств українського населення, голова С. Рак). Кожне із них мало свій напрям діяльності. Так, “Захоронка” організувала харчування дітей, проводила ігри, вечори, читання, планувала відкрити світлицю, випускала місячник “Українське довкілля” [118]. Зі свого боку, “Вакаційні оселі” організували півоселі (літні дитячі табори – В. К.) під час шкільних канікул [569]. Але, як бачимо із Додатку Г, частка згадок про ці товариства складала лише 11%.

Після закриття “Жінки” її справу продовжили видання “Громадянка” (жовтень – грудень 1938 р.), місячники “Українка” (виходила із січня 1938 до червня 1939 р. з перервою протягом березня – грудня 1938 р.) та “Світ Українки” (жовтень – грудень 1938 р.). Їх об’єднувала тематично-проблемна спорідненість – потреба згуртувати українське жіноцтво навколо політичних і громадських організацій, відстоювати національну незалежність українців, підвищувати освітній рівень сільського жіноцтва. Ці видання були друкованими органами СУ.

До редакційних колегій цих часописів входили О. Федак-Шепарович, М. Струтинська, М. Рудницька, а дописувачками були С. Русова, У. Кравченко, З. Мірна та ін. [1182, с. 45]. Їхні рубрики були схожими, а деколи тотожними за

назвами. Наприклад, “Як працюємо в кружках “Союзу українок”, “З праці кружків СУ”, “Що діється в світі”, “Здоров’я наш скарб”, “Господарюємо”, сторінка “Щось для наших дівчат”. Основну увагу автори журналу звертали на організацію роботи кожної із секцій, на формування “доросту” і виховання в них християнських, національних почуттів [211]; створення гуртків, де б пропагувалися ці ідеї [376]. Крім того, на сторінках журналів М. Рудницька закликала жіноцтво зберігати народні традиції, звичаї до “усього рідного” [515].

Часописи “Громадянка” та “Українка” виступали рупорами спочатку СУ [470], а потім і новоутвореної “Дружини княгині Ольги” [384]. Так, у рубриці “Звідомлення з місць” було надруковано кореспонденції-відгуки з Белза, Старого Самбора, Перемишля, Стрия, навколишніх сіл Львова, а також із закордонних видань про створення ДКО [15, арк. 2; 1181, с. 806]. Загалом публікації вищезгаданих журналів склалися з ідеологічних тез [278], комунікатів, описів з’їздів, повітових нарад нової організації [432, 649]. Аналіз статей свідчить, що вони були розраховані на сільську жінку й мали сприяти пробудженню її громадської активності.

Щомісячник для сільських дівчат “Світ молоді” (1932 – 1939 рр.) вміщував статті, присвячені організації “доросту”. Вони висвітлювали закладання нових гуртків, секцій [363], метою яких було працювати над розвитком національної свідомості [622]. Авторами “Світу молоді” були Л. Суха, І. Гладка, Ірина Вільде, М. Брилинська та ін. Інформація про жіночий рух розміщувалася в рубриці “Як працюють наші дівчата”.

Ще одним власне жіночим виданням була газета “Жіночий голос”, яка з 1931 р. до 1936 р. виходила як додаток до “Громадського голосу” (газети Української соціалістична радикальної партії – УСРП – В. К.), а згодом – як самостійне видання [407]. Часопис представляв інтереси товариства Союзу українських працюючих жінок “Жіноча громада” (далі – ЖГ – В. К.) та пропагував ідеї соціалізму [586, с. 3]. У ньому друкувалися заклики до жінок вступати в гуртки при УСРП і при товаристві “Селянська спілка”. Завдання залучення жіноцтва до активної громадської роботи обговорювалися в

публікаціях І. Блажкевич, Ф. Стахової, М. Лучинської, Л. Мурина та інших авторок [1181, с. 192]. Перша у автобіографії згадувала про співпрацю із журналом та “Жіночою волею” [41].

З перших років видання “Жіночого голосу” в центрі уваги редакції були питання піднесення культурного й освітнього рівня жінки шляхом самоосвіти. Іванна Блажкевич (у 1931 р. через закриття філії СУ у Рогатині вийшла зі складу цієї організації [21, арк. 18]), як тимчасова голова союзу, своїм завданням ставила насамперед питання економічної незалежності жінки, рівноправності зарплат, урахування домашньої праці як професійної. Крім того, у газеті наводилися приклади, як правильно організувати повітову чи місцеву громаду. Для цього достатньо було 15 охочих жінок [130, 77]. Також ідеологічно обґрунтовувалося існування ЖГ [641].

У часописі подавалися рекомендації, як стати членом товариства. Зокрема, приймала у членкині місцева “Жіноча громада”, а затверджувала – Головна рада (на відміну від СУ, де право стати членкинею належало тільки Централі). Це свідчить про більшу демократичність ЖГ. Вік членкині міг бути від 14 років (за дозволом батьків) [675], її обов’язки зводилися до звітів, утворення різних секцій, пресового фонду (організація друку “Жіночого голосу”, оформлення підписки та ін.) тощо [50, 411]. У газеті повідомлялося про загальні [504] та місцеві збори спілки, наприклад у Торговиці [267], Коломиї [275], Бучачі [271] подавалася інформація про кількість делегаток, поїздок, проведених курсів [268].

Не оминали авторки публікацій у “Жіночому голосі” увагою питання коштів, які були необхідні кружкам для утримання домівки, на передплату часописів, створення літніх дитячих садочків, на курси, на аптечку, для вкладок до Головного віділу, на дорогу для референток тощо [638]. Після того, як часопис став друкуватися окремо, частота згадок про СУПЖ “Жіночу громаду” у ньому зросла з 64 % до 86 % (див. **Додаток Г**).

Квартальний часопис “Доля” (1939 р., редакторка Н. Семчишин, відповідальна за видання Н. Дзерович) був журналом кожної української священничої родини і друкувався з благословення митрополита УГКЦ

А. Шептицького. У ньому публікувалися організаційні матеріали однойменного товариства [546], що розповідали про мету, історію створення організації (діяла з 1927 р. – В. К.) та імена людей, причетних до її заснування [403, 547]. Інколи описувався перебіг загальних зборів. Крім того, у журналі велися такі рубрики: “З життя кружків” (тут подавалися статті, реферати й повідомлення про діяльність гуртків товариства), “Комунікати управи” (витяги зі статуту товариства про членство, обов’язки та ін., спілкування управи з його членами), “Різні відомості” (повідомлення про найбільш цікаві події в житті товариства) [1181, с. 830]. Авторами журнальних матеріалів були Надія Семчишин (Н. С.), о. Леонтій Куницький, о. Юліан Дзерович та ін. Останній діяч, зокрема описував необхідність створення інтернату для дітей [397].

Свої організаційні питання висвітлювали москвофільські жіночі товариства, зокрема “Общество русских дам”. Для цього вони видавали щомісячний журнал “Очаг” (1936 – 1939 рр.). Метою часопису була організація і єднання російських жінок, культурно-просвітницька, наукова робота [421]. Тут публікувалися Ніна Єрмолович [150], невідомий автор Доброміра [388] та ін.

Ще одна місячна газета “для русских женщин” “Руска нива” (1935 – 1938 рр.) на своїх сторінках друкувала матеріали про тогочасні жіночі товариства. Зокрема, кореспонденція “О-во Руских женщин” була присвячена діяльності товариства, що проіснувало 70 років. У статтях подавалася історія його заснування, статут, завдання (пропагувати принципи християнської етики, підвищувати економічний та духовний рівень жінок, забезпечити права праці і заробітку, покращувати здоров’я дітей і жінок тощо), форми роботи (заснування бюро правничої допомоги для жінок, проведення різних курсів, заснування бібліотек, ясел, жіночих домів, півколоній і колоній, пансіонів тощо), його плани на наступні роки. Тут же висвітлювалася ієрархія товариства: Централь у Львові, філії та кружки [399]. Об’єднання планувало організувати свої відділи в провінціях, для чого надсилало туди інструкторок [386]. Як показують дослідження, у філіях реалізовувалися вищезгадані форми роботи [414, 365].

У статтях “Роля і значене общества Руских Женщин”[514] та “О-во Руских женщин: его історія, ціль і задачі” [394] редакція підкреслювала позитивний вплив роботи гуртків на розширення світогляду жінки-селянки, удосконалення її навиків домашнього господарювання.

Про першочерговість організаційних питань для жіночих товариств свідчать такі дані з **Додатку II**: їх частка згадуваності у “Жінці” – 58%, “Жіночій долі” – 62%, “Руской ниве” – 95% та ін.

Отже, організаційні питання на сторінках жіночої преси протягом досліджуваного періоду висвітлювалися з різною інтенсивністю. Це було пов'язано із становленням українських жіночих товариств, які повільно, долаючи перешкоди, пробивали собі дорогу у громадське життя Галичини. Саме тому в періодиці для жінок 1880-х – 1918 рр. мало згадувалося про створення та методи організації їх малочисельних об'єднань, а домінували питання конкретизації ідеології, мети товариств, необхідності самоосвіти жінок, збільшення жіночих спілок і відстоювання їх права на самостійне існування. У міжвоєнний період галицьким українкам вдалося в основному закінчити своє організаційне оформлення. Це вплинуло на зростання як жіночої преси, так і повідомлень про емансипаційний рух, який заявив про себе на повну силу й активно включався у всі сфери суспільного життя.

Спільною рисою жіночої періодики був інформаційний характер статей про організацію товариств, які вони представляли. У публікаціях домінували питання скликання зборів, з'їздів, перелік резолюцій, які були там прийняті, тощо. Також преса пов'язувала організаційні питання з проблемами освіти жінок (особливо перші часописи), їх становищем у суспільстві, а потім – із національними інтересами.

Обсяг публікацій різнився – від кількох рядків до цілої сторінки – залежно від популярності товариства та газети, яка висвітлювала його діяльність. Кожне видання містило спеціальні рубрики, де розміщувалися статті з організаційних питань. Як правило, вони були надруковані на перших шпальтах газет і

журналів, що свідчило про їх важливу роль в житті спілок. Авторками таких публікацій виступали керівники чи активістки жіночих товариств.

Статті жіночих видань служили своєрідним вказівником для філій та кружків феміністичних організацій у процесі їх становлення. Найбільш послідовним у цьому плані був “Союз українок”. Члени цієї організації скрупульозно застосовували диференційований підхід до структури товариства, зосереджувалися на підготовці кадрів, особливо інструкторок, тощо. Інші українофільські та москвофільські жіночі організації відставали у цьому плані. Проте в них ідентичною із СУ була структура (центрально у Львові, філії та кружки на місцях), схожими були також форми й напрямки роботи.

Важливе місце у виданнях займали публікації ідеологічного змісту. Їх було менше, ніж статей організаційного характеру, але не набагато. Це свідчило про розуміння членкинями необхідності утворення власних товариств, надання їм фундаментальних основ, що сприяло зростанню ролі жіноцтва в громадському житті краю і стало одним із чинників зміни традиційних цінностей, норм і стереотипів щодо українок.

Аналіз статей досліджуваних часописів довів, що жіночі періодичні видання стали базою для своїх товариств у плані обговорення організації, ідеології, оперативного ознайомлення своїх членкинь і громадськості з різних куточків української Галичини про структурну розбудову об'єднань.

2.2. Українська періодика про жіночі товариства

Поступове зростання жіночого руху та його активізація зумовили появу в громадсько-політичній періодиці повідомлень про нього. Кожне із видань, залежно від типу (релігійне, сатиричне, молодіжне тощо), намагалося висвітлити організаційну структуру товариства “свого” напряму.

У досліджуваний період провідною українською газетою східної частини Галичини була газета “Діло”. Вона мала загальноінформаційний характер, і її з 1880 до 1939 рр. редагували В. Барвінський, А. Горбачевський, І. Белей, Ф. Федорців, Д. Левицький, В. Мудрий, І. Кедрин, А. Курдидик та інші. З часу

своєї появи газета “Діло” відстоювала ідеологію народовців, згодом – Української національно-демократичної партії, пізніше – Української народної трудової партії, з 1925 – Українського націонал-демократичного об'єднання – УНДО.

У 1884 – 1920 рр. часопис приділяв увагу “Товариству руських жінок” (м. Станіславів) та “Обществу руських дам” (м. Львів). Відомості про них знаходилися у рубриках “Новинки”, “Зі Львова”, “Дописи”, “Рух у наших товариствах” (“Рух вь руськихь товариствах”). Перші повідомлення в газеті про станіславівське об'єднання з'явилися одразу після його виникнення. Так, І. Франко, який на той час працював у цій “Ділі” і сам був присутній на першому засіданні товариства, помістив у часописі промову Н. Кобринської, а згодом – і текст статуту організації [1037, с. 56].

Незабаром видання опублікувало ще звіт голови “Товариства”, у якому коротко порівнювався рух жіноцтва в багатьох країнах світу (Франції, Англії, Росії), аналізувалися причини слабкості товариського життя, зазначалися мета й завдання новоствореної організації (видання й поширення літератури, “нести духовність” для користі суспільства). Стаття закінчувалася закликом до галицьких жінок не бути байдужими й створювати подібні товариства на місцях [300]. Наступні повідомлення газети стосувалися суперечок в організації (спроба змінити статут, додавши ще завдання допомагати дівчатам, що вчать, та прикрашати церкви) [247].

З часу виникнення товариства “Діло” регулярно розміщувало інформацію про їх збори і звіти. Деякі з них були короткими і містили тільки невеликий перелік керівництва спілки, її дохід [72, 80, 225]; інші – річні – побіжно згадували ще й про завдання українок на майбутнє [269, 559], освітні питання, які їх турбували [535, 536].

Львівська тижнева газета часто згадувала про “Общество руських дам”, проведення у ньому виборів голови (А. Геровська) та заступниць (Ю. Ничаєва, І. Заричева та ін.), прийняття нових членкинь [140, 535]. Інколи “Діло” дорікало

спільноті за її москвофільський характер та звинувачувало його в навмисному ігноруванні “народного сторонництва” жінок [581].

Позитивно редакція часопису сприйняла утворення у 1892 р. українофільського товариства “Клубу русинок” та відновлення діяльності товариства “Руська захоронка” у Станіславові (1912 р.). У першому випадку “Діло” подало інформацію про збори галичанок [298], прийняття їх статуту [563]. Газета вказала на культурно-просвітницький характер спільноти, її співпрацю із “Руською бесідою”. З свого боку, на “Руську захоронку” анонімний автор статті покладав великі надії, вказавши, що “ся інституція мусить рятувати руський елемент міста” [533].

У 1923 – 1939 рр. риторика часопису змістилася в бік більшого висвітлення організаційних питань СУ, особливо його щорічних з’їздів. Простежується така тенденція: 60 % згадок було про “Союз”, тоді як на інші товариства припадало від 1% до 8 % (див. **Додаток Є**). Це цілком закономірно, оскільки СУ був наймасовішою жіночою організацією краю. Статті про неї розміщувалися в рубриках видання: “З життя товариства”, “Новинки” (до 1930 р., після – “Оповістки”), “Дописи”.

Аналіз усіх цих повідомлень протягом міжвоєнного періоду довів їхню однотипність. Вона, насамперед, проявляється у численних заголовках із наступною назвою – “Загальні збори Союзу українок”. На початку зазначався час і місце проведення зборів, кількість присутніх, привітання від інших товариств. Основну частину статті займали доповіді та реферати представниць із різних питань, зокрема організаційних (відкриття нових філій, поширення діяльності на село) [241, 270], сільськогосподарських [242] та ін. Звичайно, протягом років діапазон питань, які розглядали збори, розширювалося. Повідомлення завершувалися інформацією про обрання членів нового відділу, виступом голови із закликом єднання всіх національних сил, спрямованих, наприклад, на боротьбу з алкоголізмом, створення мандрівних бібліотек, участь у виборах [600, 601]. Авторками таких повідомлень, як правило, були членкині товариства й підписувалися вони дуже просто – “Учасниця”.

Подібними за структурою, але меншими за обсягом, був газетний матеріал про з'їзди філій і кружків СУ. У 1922 р. часопис інформував про збори філій у Чорткові [193], Бучачі [258], Рогатині [240] тощо. Такі ж короткі відомості знаходимо в пресі на місцевому рівні (“Голос Покуття”, “Покутський голос” (Коломия), “Бережанські вісті” (Бережани), “Подільське слово”, “Подільський голос” (Тернопіль) та інші) протягом міжвоєнного періоду.

На основі аналізу цих статей можна визначити популярність товариства серед громадськості, його основні напрями діяльності, динаміку розвитку. Наприклад, з повідомлень про організаційні засади праці СУ дізнаємося, що чисельність філій стрімко зростала: із 40 у 1925 році до 67 у 1937 р. [277]. Коло питань, які хвилювали членкинь, було широким: отримання фахової освіти, особливо селянок, через організацію курсів і пресу; залучення жінок до кооперації, вироблення активної громадянської позиції, співпраця із “Сільським господарем”, жіночими секціями “Просвіти”, “Рідної школи”, “Скали” [366, 518].

Не оминало увагою “Діло” й товариство “Руська захоронка” (засноване в січні 1901 р. Н. Кобринською і священником К. Сілецьким), яке через мережу дошкільної освіти мало здійснювати соціальну опіку й національно-патріотичне виховання дітей. Зі статей часопису дізнаємося, що перед війною воно мало 250 членів [229]. У різний час головами товариства були В. Коцовська, С. Рак, референткою дошкільного виховання – М. Пастернакова. У травні 1924 р. товариство вже під назвою “Українська захоронка” відновило свою діяльність, затвердило статут, який окреслював ті ж завдання, форми й методи діяльності, що й у довоєнний період. За головування спершу О. Гординської, згодом С. Ракової на початку 1930-х років воно досягло найбільшої чисельності – 475 членів – та найвищого піднесення діяльності. “Захоронка” не створювала місцевих осередків, але поширювала працю на територію всієї Галичини [231, 248, 592, 593].

У 1938 р. на сторінках “Діла” з'явилася стаття про заснування одразу після заборони СУ нової жіночої політичної організації “Дружина княгині Ольги”

(далі – ДКО) [185]. Показово, що в Президію входила М. Рудницька. Громадське об'єднання мало продовжувати працю СУ в соціальному напрямі. Преса цю подію зустріла схвально.

Менш репрезентативною газета була у висвітленні з'їздів таких організацій, як: “Товариство вакаційних осель” (згадки про кількість укладених нових будинків для літнього відпочинку [578], обрання головою організації О. Бачинської [583], малочисельні збори спілки) [82, 265, 579]; “Будучність” (працювала за підтримки греко-католицької церкви) [334]; “Українське педагогічне товариство ім. Ганни Барвінок” [176, 233]; “Товариство жінок з вищою освітою” [580]; “Жіноча громада” [71]; “Товариство руських дам” [251], промислове об'єднання “Рання зоря” (1904 р.), “Приют для слуг” (надання матеріальної і моральної допомоги жінкам-служницям), релігійне Товариство ім. св. Ольги (1902 р., голова Г. Гузар) [1200].

Регулярними були й повідомлення про створення нових товариств, діяльність яких була пов'язана з господарюванням. Так, у випусках газети “Діло” за 1937 р. вміщено відомості про з'їзд кооперативних пропагандисток, ініційований “Ревізіоним союзом кооперативів”, створення при СГ секції інструкторок, яка мала дбати про розвиток городництва на селі, їхній перший з'їзд [501]. На ньому було наголошено, що новостворена організація не конкуруватиме, а навпаки – співпрацюватиме з усіма жіночими товариствами, які займалися схожою роботою [438].

Про виникнення організацій повідомляли й інші часописи: “Правда” і “Народна справа” (поява “Товариства руських жінок” у 1884 р.) [1089, с. 127], “Українське слово” (СУ у 1917 р.) [97], “Земля і воля” (“Жіночої громади”, 1908 р., про 50-літній ювілей “Общество русских женщин”) [136, 659], “Громадський Голос” (Товариства працюючих жінок “Жіноча громада”) [413, 83], львівська щоденна газета “Українські вісти” (політичної організації ДКО у 1938 р.) [387]. У них згадувалося про мету організацій (їх об'єднання для спільної роботи, виборність влади, виховання дітей у національному дусі тощо) [408, 545], обрання голів, ідеологічні засади, створення секцій. Повідомлення

розміщувалися на останніх сторінках газети, крім статті про ДКО, з чого, мабуть, зрозуміло, що діяльність цих спілок не мала значного резонансу. Останнє видання висвітлювало ще й конфлікт всередині СУ, коли Мілену Рудницьку та Олену Шепарович виключили з УНДО через їх самостійницьку позицію [557].

Після “Діла” найбільшу популярність мали позапартійні видання концерну І. Тиктора під назвою “Українська преса”. Серед них – “Новий час” (1923 – 1939, з 1926 р. – власність друкаря). Газета мала найбільший наклад, а колектив станом на 1939 р. становив 100 осіб (М. Коновалець, Г. Стецюк, Г. Лужницький та ін.). У нечисленних публікаціях, присвячених жіночій проблематиці, акцентувалася увага на важливості рівноправ’я [1, 45 арк.]. У питаннях ідеології автори радили пристати жінкам до одного національного табору або не втручатися в політику [597, 163, 137]. Найбільша кількість згадок (76 %) у виданні припадала на СУ, тоді як на ЖГ та інші товариства – 24 %, що ілюструє **Додаток Ж**. Часом на сторінках газети подавалася інформація про з’їзди польської організації “Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet”. У них висвітлювалися ухвалені резолюції (участь у виборах, зміна статуту, голосування за національні партії, обрання головою М. Яворської тощо) [494, 58].

Ще одним виданням І. Тиктора, яке коротко висвітлювало з’їзди СУ, був “Наш прапор” (1932 – 1939 рр.) [245] – в ньому було вміщено інформацію про “Всесвітній союз українок”, що виник у 1935 р. Мета цього об’єднання – плекання почуття єдності всієї нації, поділеної кордонами [100].

Дві газети: “Народна справа” (тижневик для селян) та “Народна часопис” (тижневик для інтелігенції) – вели “Жіночу сторінку” (1933 – 1935 рр.). У першій газеті містилося мало інформації про жіночі товариства, а більше – практичних господарських порад. У другій – було багато статей, пов’язаних із материнським вихованням дітей, захистом рідної (української) школи. Траплялися відомості про товариства “Будучність” та “Святий Йосиф”, які опікувалися безробітними селянками, що приїхали до міста в пошуках роботи.

Зокрема, вони надавали селянам нічліг, підшукували жінкам роботу служниць, але робили це за окрему, хоч і невелику, плату. З повідомлень “Народного часопису” зрозуміло про співпрацю СУ із “Просвітою”, “Рідною школою” у питаннях національного виховання, зокрема організації свят [568].

Видання згадували про збори СУ [250] і “Товариства вакаційних осель” [249]. У них ішлося про присутніх, про те, які ухвали було прийнято тощо. Аналіз цих повідомлень дає змогу простежити нагальні питання, що турбували жіноцтво, й способи їх вирішення.

Загалом газети концерну “Українська преса” прихильно ставилися до українських жіночих об'єднань, проте через свою загальноінформаційність приділяли мало уваги їх організаційній складовій.

На захисті СУ, який переживав гострі атаки УНДО, стояв популярний політико-освітній український селянський часопис “Батьківщина” (з 1892 р. – “Батьківщина”), заснований за ініціативи й підтримки Ю. Романчука. Тижневик пропагував ідею творчого націоналізму. У 1938 р. дійшло до ліквідації товариства, і про це також згадало дане видання [1181, с. 500 – 501].

Ундівського напрямку тижневик “Свобода”, редакторами якого були М. Струтинський і О. Кузьма, основну увагу звертав на організацію жіночої секції УНДО (голова – Є. Макарушкова). У кожному випуску було вміщено інформацію про наради, з'їзди жіночої секції, кількість присутніх, дискусії про боротьбу з алкоголізмом тощо. Ухвалені на них резолюції здебільшого мали політичний зміст, спрямований на підтримку УНДО [60]. Редакція часопису всіляко пропагувала мету товариства – поглибити працю українського жіноцтва, висвітлювала ієрархічну структуру та ідеологію організації, закликала ставати до лав партії і вести боротьбу за якнайширші автономні права для українців у Польщі [632].

З більш узагальнювальними статтями суспільної опіки над малозабезпеченими виступали львівські газети соціалістичного спрямування “Вперед!” (1926 – 1928 рр.), “Вперед” (виходила з перервами від 1911 р. до 1934 р.) та “Українське життя” (1931 – 1938 рр.). Насамперед, це публікації

присвячені відкриттю Порадні для матерів (там приймали всіх незаможних жінок, оглядали хворих дітей, давали поради щодо виховання дітей, як “привити любов” до народної мови, віри, культури (мати у хаті книги з історії, географії України тощо), консультували з питань шлюбу, зокрема можливості розлучення, охорони праці, внесення коштів на освіту дитини) [653, 595, 224]. Власне всім цим, на думку авторів згаданих видань, повинні зайнятися СУ, “Просвіта”. Газета “Вперед” також характеризувала міжнародний жіночий рух [177].

Важливим питанням на сторінках видань був Перший всеукраїнський жіночий з’їзд 1921 р. Про нього в детальних рисах (підготовку, хід, виступи М. Рудницької, резолюції про об’єднання українського жіноцтва тощо) писали такі часописи: “Український голос” (Перемишль), “Вперед”, “Українська трибуна” (Варшава), місячник “Світло”, “Газета польська”, жіночий журнал “Die Staat” [159, 59]. Зокрема, газета “Вперед” ще в жовтні 1933 р. оповістила про створення комітету, підготовку діяльності 5-ти секцій (статутної, фінансової, пропагандистської, революційної, видавничо-редакційної). У наступних номерах видання помістило комунікати із закликами до українських жінок приєднуватися до наради [91 – 93, 96, 434, 435, 502].

Не оминали своєю увагою жіночі товариства й **часописи економічного напрямку**. Їх насамперед цікавила організація тих жіночих об’єднань, друкованим органом яких вони були, або з якими тісно співпрацювали. Зокрема, газета “Сільський господар” (виходила з 1926 р. – В. К.) систематично висвітлювала життя і діяльність жіночих гуртків (кружків) СУ при однойменному товаристві. Редакція (Є. Храпливий, П. Дубрівський, пізніше – Л. Бачинський, І. Драбатий) інформувала читачів про загальні (та ювілейні) збори СГ, збори інструкторок СГ [263, 264], збори голів філій СГ [261], збори голів і секретарок фільваркових секцій господинь при товаристві [262]. Часопис мав дуже багато рубрик, які часто видозмінювалися й доповнювалися: “Життя в Товаристві”, “З життя та праці нашої організації”, “Що нового по філіях та

кружках “Сільського господаря”, “З життя наших установ”, “Куток господині”, “Жіночий кутик”.

У лютому 1929 р. як додаток до газети СГ почала виходити “Українська господиня”. Із уміщених у ній статей зрозуміло, що тут висвітлювалася діяльність СУ [604], рідше – секцій сільських господинь при кружку СГ, наприклад, у селі Коршеві (1929 р.) [326, 623]. У наступних випусках газета зробила невеликий екскурс в історію феміністичного руху, стверджуючи, що перед війною жіноцтво було малоактивним. Більшість галичанок були “паперовими” членкинями українських народних установ, як-от: “Просвіта”, “Рідна школа” та ін. Ситуація змінилася після утворення СУ. У статті описано основні завдання організації та напрями праці: улаштування курсів, видавнича справа (журнал “Жіноча доля”) тощо [674].

У часописі часто лунали заклики і до самоорганізації жінок у товариства (СУ чи жіночу секцію при кружку СГ) як до одного зі шляхів порятунку краю від занепаду [655]. Так, один з авторів газети М. Нищий стверджував, що українські жительки села малоорганізовані через свою неосвіченість, старість, низький рівень господарювання. Новостворені товариства навчать їх дбати про чистоту, куховарити, виховувати дітей, доглядати за худобою та городиною [382]. Тут же подавалися практичні поради, як це зробити. Водночас проблемами залишалися приїзд інструкторок до сіл та будівництво СГ власної школи для навчання місцевих жінок, оскільки на ці заходи не вистачало коштів [443].

Питання участі жінок у кооперативному русі порушувалися й редакцією москвофільського “Кооперативного вістника” (1928 – 1939 рр.) – друкованого органу “Ревізійного союзу руских кооперативів” [1054]. Про це йдеться в статтях “Женщина та кооперація” [151], “Безучастное отношение женщины к коопераций – наша вина” [45], “Будиться до життя руске жіноцтво” [53], “Як основувати кооперативні секції женщин” [104], “Господарській курс для руских женщин в Лабовій” [109], “Організуймо жіночі секції при кооперативах” [409] та ін. У “Господарсько-кооперативному часописі” (1921 – 1939 рр., видавець

“Ревізійний союз українських кооператив”) часописі автори писали про перший з'їзд жіночих кооперативів [615]. Статті невеликого об'єму, як правило, були без зазначення автора.

Важливу групу статей містять **греко-католицькі видання**. Розглянемо найосновніші часописи: “Правда” (1927 – 1939 рр.), “Нова Зоря” (1926 – 1939 рр.), “Мета” (1931 – 1939 рр.) та деякі другорядні. Перші два органи відображали національно-політичне становище, що його займав єпископ Г. Хомишин, і їх видавали Інститут Непорочного Зачаття та “Українська християнська організація” відповідно. “Мета” друкувалася “Українським католицьким союзом” за підтримки митрополита А. Шептицького.

У тижневій газеті “Правда” з 1933 р. з'явилася “Сторінка для української католицької жінки” (див. **Додаток 5**). У матеріалах цієї рубрики видання порушено проблеми жіночих організацій: “Марійського товариства пань”, “Товариства св. Йосифа” (опікувалося дівчатами-служницями), жіночих секцій товариства “Скала”. У статтях відображено перебіг дискусій на теми ідейного проводу (“Марія, чи Марта? Яке повинно бути українське жіноцтво” [348]), подружнього життя (“Католицька подружа порада”) [291], виховання дітей та молоді (“Подаймо руку нашій жіночій молоді”) [451]. Редакція часопису підкреслювала особливу роль жінки у формуванні нації (“Доля народу в руках жінки”) [138].

Та все-таки газета найбільшу увагу звертала на “Марійське товариство пань” (далі – МТП). Зокрема, у “Правді” було вміщено статтю про його 30-літній ювілей. Тут коротко подавалася історія заснування першого товариства (1904 р.), яке очолила Ольга Бачинська. Тоді воно об'єднало 150 членкинь. Згодом утворилися такі секції: євхаристійна, добродійна, рефератова, Дружин учениць, Дружин студенток, емісійна. Крім того, існували комітет допомоги хворим, бібліотека [8; 660]. Час від часу на сторінках часопису з'являлися повідомлення про виникнення його нових філій, як у Рогатині, куди одразу увійшло 36 членкинь [282].

Видання містило відомості й про інші товариства, зокрема “Український фонд воєнних вдовиць і сиріт” (1929 р.). Подавалася загальна інформація про них: кількість членкинь, кількість дітей, якими опікувався фонд, ім'я очільниці, рік заснування. Автор публікації звертав увагу на те, що держава взагалі не опікується цією організацією і вона змушена виживати за власні кошти [281].

Схожою за змістом до “Правди” була “Мета”, проте остання друкувала аналітичні та дискусійні статті ідеологічного характеру щодо завдань і становища сучасного жіноцтва, вела з цього приводу суперечки із СУ. Суть останніх звучала так: чи була потреба включати християнські норми у програму “Союзу”.

Газета містила найбільше відомостей про МТП (65 %. див. **Додаток 3**) та його з'їзди. Видання цікавили такі питання: 1) організаційні та ідеологічні (автори о. І. Назарко, Я. Ісаєв та Т. Осташевська звертали увагу на об'єднання еліти жінок у гуртки [661], на подальший розвиток і завдання феміністичного руху [283, 374], на важке матеріальне становище селянок [149]). Крім того, редакція “Меті” робила акцент на 30-річному ювілею МТП [7; 310, 25]); 2) соціально-економічні теми, до яких можна віднести статті: “Проблема домашньої прислуги” [577], “А що зі служницями?” [40] та ін. [446]; 3) взаємовідносини між католицьким жіночим рухом та СУ. Перші хотіли бачити більше ідеологічного й практичного християнства в товаристві, але членкині “Союзу” вважали за потрібне лишатися на попередніх світських позиціях [243, 294, 295]. Дискусії з цих питань точилися на “Сторінці українського жіноцтва” (друкувалася у “Меті” з 1937 р. – В. К.) та рубриці “З жіночого католицького руху” [206], редактором яких була Є. Тишинська.

Наступними за кількістю згадок у “Меті” були: “Марійська дружина студенток” у Львові, на яку покладалося виховання майбутнього католицького жіноцтва [682], Товариство українських греко-католицьких робітниць “Будучність” [676] та ін. [194]. Перше об'єднання виникло у 1929 р. і включало 14 членкинь. Їх провідником був о. Й. Лучинський ЧСВВ (Чину святого Василя Великого – В. К.), а першою головою – Ксенія Янович. Завданням

другого товариства, створеного у 1892 р. було організувати жіночу домашню прислугу, дати їй моральну й матеріальну поміч, виховати у релігійному й національному дусі, піднести рівень освіти дівчат тощо [584].

Слід зазначити, що газета “Мета” є важливим джерелом для вивчення ідеологічних основ жіночого католицького руху, як наприклад, “Жінка”, “Українка”, “Жіноча доля” – для дослідження світогляду СУ. Є. Тишинська (голова жіночої секції Католицької акції) – основна “генераторка” думок католичок – уважала, що ліберальний, світський напрям ідеології жіночих товариств банкрутував у тодішній час (1930-і рр.). У ньому панував тільки фемінізм, націоналізм, а релігію сприймали як приватну справу кожного. Такого напрямку дотримувався, на її думку, СУ. Друга течія – релігійна – прогресивна і здатна виховати справжню патріотичну жінку. Цей напрям авторка асоціювала із християнськими жіночими організаціями, які мали бути згуртованими і творити єдиний фронт з активними діями, а не одиничною побожністю [217, 294, 295].

В інших статтях Є. Тишинська тісно пов'язувала релігійний і національний чинники, без яких неможливо досягти визволення українського народу; доводила необхідність будівництва громадянського життя на основі християнської етики та католицького світогляду. Особливо це потрібно для жіноцтва, у якого є почесна місія – бути мамою [292, 566].

Досить цінними у висвітленні організаційних питань є статті видання “Нова Зоря”, які присвячені “Товариству Марійських дружин” (ТМД). З них ми дізнаємося про коротку історію МД, кількість їхніх філій (700, найчисленніша з яких була у Львові (150 осіб), напрями діяльності (організація реколекцій, захоронок, участь у Службах Божих, проведення культу Євхаристійного Ісуса тощо) [166, 293], проведення з'їздів [662]. Ці повідомлення короткі, детальні, без оцінних суджень.

Авторами ж аналітичних публікацій газет “Нова Зоря”, “Мета” були такі релігійні діячі, як: о. Осип Осташевський (уважав, що в сучасних умовах політизації життя, емансипації завдання християнських рухів полягає у

вихованні доброї й побожної української матері, зміцненні нових галузей жіночої діяльності, дозволі українкам долучатися до політики, але щоб не завдавати шкоди сім'ї [417, 418]), Роман Монцібович (кінцеву мету жіночого руху бачив у продуктивній діяльності галичанок на усіх ділянках громадського життя [364]), о. Ігор Назарук та ін. Статті останнього “Організаційні проблеми Марійської Дружини Пань” подавали короткі поради, послідовні кроки, як правильно організувати роботу товариства. Ось окремі з них: гуртувати не масу, а еліту; установити термін для охочих стати членкинями товариства. Наступним кроком є перехід із приватного існування у “правно-публічне або акт канонічної ерекції”, тобто акт церковної влади, що надає спілці характер релігійної установи. У його публікаціях висвітлено, як приймати нових членкинь із кандидаток, як треба вибирати виділ (керівний орган товариства – В. К.) тощо [372, 373].

Важливу роль у пропаганді марійської ідеології відіграв орган управи Марійського товариства молоді “Вістник Марійських товариств” (1926 – 1938 рр.), редактором якого був о. І. Назарко. Головним завданням католицького жіночого руху часопис убачав боротьбу проти морального занепаду в державі, сім'ї [46, 202]. У його перших номерах було вміщено низку статей з історії Марійських товариств, у яких йшлося про їхню діяльність на українських землях, мету та завдання [646]. У повідомленні о. Романа Луканя (ЧСВВ) “Марійські Дружини на українських землях у XVII – XIX ст.” [396] вміщено звіт про діяльності “Марійського товариства молоді” у 1932 – 1936 рр. Дописувачі часто обговорювали завдання та основні напрями діяльності марійців [395,181]. О. Луцук порушив питання, якими повинні бути дружинниці “Марійського товариства” [339] та розповідав про їхню роль у родині [476].

Публікаційна наповненість видання “Католицька акція” (1935 – 1939 рр.) спрямована на заснування однойменного руху мирян для захисту основ віри і моралі, відновлення християнського розуміння родинного суспільства [88]. Цей журнал-квартальник був офіційним органом Генерального інституту

Католицької акції Греко-католицької галицької церковної провінції з центром у Львові. На його шпальтах друкували численні статті, що висвітлювали діяльність КА у міжвоєнний період, інформували про створення в парафіях Львівської архієпархії католицьких товариств для молоді, проведення реколекцій, лекцій та курсів для чоловіків і жінок, організованих Генеральним інститутом. Також часопис багато писав про СУ та жіночий рух, порушував питання школи й релігійного виховання, проблеми молоді і релігії тощо [1181, с. 482]. Редактором часопису був доктор Маркіян Дзерович [122], статті якого мали ідеологічний характер [121].

Організаційні питання жіночих товариств висвітлювалися і в **газетах москвофільського напрямку**: “Новый галичанин” (1889 – 1891 рр.), “Галичанин” (1893 – 1913 рр.), “Живая мысль” (1902 – 1905 рр.), “Голось народа” (1909 – 1915 рр.), “Русській голось” (1922 – 1939 рр.), які захищали “все русское, т. е. русській языкъ, русскую церковь съ ея обрядомъ и русскую народность...” [332, с. 1]. Тому в полі їхнього зору перебувало саме “Общество русских дам”. Для москвофільських газет також характерна публікація новел, фейлетонів, гуморесок, інформаційних звітів (П. Полянський) [455], у яких порушувалися проблеми поведінки й ролі жінки у суспільстві [1181, с. 478], висвітлення питань історії розвитку жіночого руху, обговорення становища жіночої освіти в Галичині. На сторінках видання “Жизнь” зокрема було надруковано лист “По поводу съезда русскихъ женщинъ во Львові” [572], у якому авторка подала докладний опис зазначеної у назві акції, висловила свої міркування щодо діяльності вищезгаданого товариства “Русскихъ дамъ”. Про поточні завдання жіночих організацій у цьому журналі публікували свої матеріали Н. Семенова, М. Ясеницька, Н. Розвадовська та кілька інших авторок [203, 1180, с. 126]. На сторінках газети “Русській голось” велася активна просвітницька робота, зокрема в кореспонденціях та замітках “Полустогіе о-ва “Русскихъ Дам” во Львові” [454], “Жизнь въ Русскихъ обществахъ” та ін. [153, 561].

У **фахових виданнях** редактори звертали увагу на різні ідеологічні та організаційні аспекти жіночого руху. Так, “Прапор” (орган українсько-руського народного учительства, 1908 – 1912 рр., “Видавнича Спілка українського учительства”), “Учитель” (педагогічно-науковий збірник, 1925 р., “Взаїмна поміч українського вчительства”) присвячували статті стосункам у родині, поділу обов’язків між подружжям, ролі жінки у сім’ї. Зверталася увага на освіту жіноцтва, активізацію організаційної та культурної діяльності українських учительок, на всеохопний розвиток жіноцтва, бо в їх “душах спочиває творча сила, яка може піднести або знищити моральний рівень свого народу” [338; 1179, с. 475].

Газета “Службовик” (фаховий часопис українських приватних урядовців, орган “Союзу українських приватних урядників Галичини”, 1920 – 1939 рр.) вміщувала у рубриці “Жіночий куток” статті, у яких наголошувалось на необхідності більш активної участі жінок у громадському житті суспільства, на сміливому висловлюванні ними своїх поглядів. Наводилися приклади успішної роботи українок в економічно-торговельних, промислово-господарських та освітніх закладах Львова [161, 683].

Аналіз статей **молодіжної преси** засвідчив про зацікавленість її видавців насамперед ідеологічними питаннями жіноцтва. У газетах “Світанок” (1933 – 1937 рр., орган самоосвітнього гуртка при читальні “Просвіта”) та “Поступ” (1921 – 1930 рр., “Марійське товариство молоді”) говорилося про тісний зв’язок між християнською філософією та покликанням жінки, необхідністю “...організації власних осередків освіти, науки й праці на засадах християнства, бо поза Христовою вірою жінка втратить волю” (“Культурна місія жінки”) [1179, с. 637]. У повідомленнях ішлося про гуртування молоді довкола ідеї захисту християнських цінностей [1181, с. 161]. Автор статті “Жіноче питання” Й. Скрутень [550] писав про покращення становища українок шляхом удосконалення їх освіти.

Схожими між собою є часописи “Вісти з Лугу” (1926 – 1939, видавець Виконавчий комітет Центральної Ради “Лугів”) та “Сокільські вісти” (1928 –

1939). Перший – у своїй рубриці “З життя лугової організації” (“З життя нашої організації”) висвітлював діяльність товариства “Луг” та його осередків, розповідав про його з’їзди, зокрема про крайові збори 1926 та 1928 рр. [189, 441] і загальне зібрання Лугової централі [227], інформував про плани роботи на наступні місяці, порушував питання, якими мають бути луговики й луговички та які завдання вони повинні вирішувати. До статей такого характеру належать, наприклад, “Значення “Лугу” та його карність” [276], “Що луговик (-чка) має дати Лугови” [651], “Який має бути голова “Лугу” і члени Ради “Лугу” [679], Ольги Курцевої “Луговички і їх завдання” [331], “Як має виховуватися лугова молодь?” [668], “Луговик” [333], “Жінка в “Лузі” [155] та ін.

“Сокільські вісти” видавало Руханкове товариство “Сокіл-Батько”. Окремі публікації розповідали про розвиток фізичного виховання українського жіноцтва: “Сокільське виховання і руханка жіноцтва” М. Прохорової [486], “До жіночого питання в сокільській організації” [128]. В останій згаданій статті лунали заклики активніше створювати жіночі відділи у цій організації, розглядалося можливість прийняття власного статуту.

Інформативні відомості **робітничих часописів** (“Світло”, 1921 – 1922 рр., видавала “Учительська громада” Товариства учителів вищих шкіл у Львові, редактор М. Галушинський), “Праця” (1927 – 1934 рр., Українська партія праці), “Світанок” (1933 – 1935 рр. – освітній гурток при читальні “Просвіта”) про жіночий рух були нечисленними. Про це свідчить неперіодичність виходу таких їх додатків і рубрик, як: “Голос робітниці” (у “Світлі”), “Працююча жінка” (у “Праці”), “Союз українок” (у “Світлі”). Насамперед вони інформували про становище жінок, що працюють, висвітлювали їх підневільний статус у більшості країн, проблему безробіття тощо [1181, с. 500].

Значна увага жіночому питанню приділялася в освітньому часописі-місячнику “Наука” (1906 – 1908 рр., видавці І. та Б. Процики). Насамперед порушувалося питання підвищення якості освіти жінок і здобуття ними перспективного фаху (“Безь науки днесь не можна ся и рушити вь світи” (гасло газети). В статтях (“Слово до рускихъ женщинъ” [38], “Справы рускихъ

матерей и девчатъ” [538]) були заклики вступати до професійної школи “Общества русскихъ женщинъ”, всіляко говорити про т. зв. жіночі проблеми.

Якщо всі вище перелічені видання “серйозно” висвітлювали організаційні питання жіноцтва, то в **сатиричній пресі**, зокрема в карикатурах, відображалось ставлення до емансипаційного руху й до самої жінки. Ще в “Новому дзеркалі” І. Франко написав алегорично-іронічне привітання до “Товариства руських женщин” у Станиславові [1097]. Згодом, у часописі “Жорна”, що виходив двічі на місяць (1933 – 1934 рр.), редакція надрукувала матеріали, присвячені актуальним подіям суспільно-політичного, економічного, культурного життя Галичини. Постійна рубрика цієї газети під назвою “Жіночий куток” насміхалася над діяльністю СУ, даючи їй лише односторонню оцінку [1178, с. 432]. Зі свого боку, видання “Комар” на чолі із Л. Чубатим та Е. Козаком (1933 – 1939) теж чи не найбільше уваги звертало на СУ, а згодом на виникнення ДКО, іноді позитивно чи негативно трактуючи їхніх діячок [205, 1194].

Для **регіональної преси** характерними були такі особливості: подання відомостей про організацію жіночих товариств у своїх місцевостях; більшість статей у ній стосувалися СУ; кожна газета містила свою рубрику, назви яких були схожими із рубриками загальноінформаційних видань. Статті даної періодики були переважно анонімні, короткі й інформаційні, проте досить деталізовані.

Однією з перших у 1912 р. почала виходити суспільно-політична щотижнева регіональна газета “Покутське слово”. У ній діяли рубрики “З руху українського жіноцтва” або “З жіночої організації”, у яких коротко подавалася інформація про з’їзди філій товариства “Союзу”. Цікаво, що становище СУ на 1927 р. було важким: філії, за словами видання, “ледве створювалися”, але і то при “Просвіті”, а не як самостійні. Причиною цього журналіст часопису вважав апартійність жінки [212]. Згадувалося в газеті про наради членкинь цієї організації в Обертині та Городенці [210].

Регіональний релігійний часопис “Голос дяків” (Коломия, 1925 – 1928 рр., з 1929 р. – “Дяківський шлях”) у 1928 р. запровадив “Жіночу рубрику”, метою якої було познайомити жінок-дияконес з культурним рухом та поділитися з ними господарськими порадами. З 1929 р. у ньому було відкрито постійну колонку “Вісти з “Союзу українок”, де друкувалися інструкції, звіти про роботу філії, про згуртування жіноцтва у читальнях “Просвіти”, “Рідної школи”, кооперативів. Її дописувачками були О. Кисілевська, І. Блажкевич, Б. Баранова, М. Струтинська та ін. Також постійними стали рубрики “З життя наших жіночих організацій”, “Жіночий рух”, що інформували про діяльність кооперацій “Труд”, “Українське народне мистецтво” [1171, с. 113, 133].

Організаційну діяльність місцевої філії СУ висвітлювали коломиїські видання: “Гуцульське слово” (1934 – 1935), “Народня трибуна” (1934) [124, 532], а окремі часописи – “Трембіта” (1937), “Веселка” – (1937 – 1938 рр.) мали рубрики: “З життя наших установ”, “Важне для жінок” [1160, с. 167].

Ще один регіональний позапартійний часопис – “Станіславівські вісті” (виходив з 1 травня до жовтня 1937 р. – В. К.) подавав коротку інформацію про жіночі товариства. Так, невідомий автор газети виводив початки українського жіночого руху як свідомого змагання з другої половини XIX ст., коли “проривається дух Української Нації над обома берегами Дніпра”. Потім журналіст здійснив порівняльну характеристику розвитку фемінізму в Західній та Великій Україні. За його словами, увесь жіночий рух об’єднував глибокий національний характер. У східній частині Галичини, особливо після утворення СУ, він набрав значного масштабу й намагався охопити жінок усіх верств. Також докладалися зусилля для налагодження постійного зв’язку з еміграцією, Централі із кружками [598, с. 2]. У виданні подавався звіт про працю філії СГ у Станіславові [215]. Про необхідність плідної роботи у повітових кружках йшлося на засіданнях товариства [16, арк. 4]. До речі, у редакційній колегії “Станіславівських вістей” поряд із І. Ставничим, Ю. Олесницьким та іншими працювала журналістка й громадська активістка Ірина Вільде.

Окремі повідомлення про СУ знаходимо в таких регіональних часописах: “Городенські вісті” (двомовний, пропольський тижневик м. Городенки, 1934 – 1937 рр.), “Ременівські вісти” (1933 р., с. Ременів, Львівська обл.), “Думка” (Стрий, 1936 – 1938 рр.), “Українське життя” (Станіславів, 1921 – 1923 рр.). У цих виданнях були такі відповідні рубрики, присвячені жіночим організаціям: “Kronika kobiesa”, “Вісти з кружка “Союзу Українок”, “З життя кружків Союзу українок”, “З життя товариств у Станіславі” [1160, с. 227]. Статті цих часописів згадували про СУ як одну з організацій, що відроджувалася [552] чи інформували про діяльність у містечку гуртка цього товариства. Часто друкувалися публікації про виховання дітей, роль жінки у суспільстві [87].

Такі видання, як “Рогатинець” (1923 – 1924 рр.; друкований орган гуртка українського повітового товариства “Рідна школа” в Рогатині) та “Зборівські вісті” (1933 – 1938; український інформаційний двотижневик) – висвітлювали організаційні заходи повітових “Жіночих громад” [1160, с. 232] або секцій господинь. Для цього у газетах діяли рубрики “Жінки організуються” (автор Марія Тимкевич,) [573] та “З діяльності Секцій Господинь”. За їх допомогою редакції часописів ще й намагалися піднести культурний рівень жінок.

Автори статей регіональної преси, за словами науковця Р. Лещишина, мали низький фаховий рівень. На роботу приймали некваліфікованих працівників через невелику зарплату, нестабільність роботи та через жорстку цензуру влади. Професійністю вирізнялися тільки видання конфесійного спрямування та жіночі друки за редакцією О. Кисілевської (“Жіноча доля”, “Жіноча воля”) [1192, с. 9].

Ще одну групу періодики становлять **закордонні видання**. “Канадійський фермер” (1903 – 1981 рр.) – найстаріший український тижневик у Канаді для поселенців з України. Він фінансувався Ліберальною партією даної країни. Авторами його статей були жінки, членкині СУ, зокрема Блянка Баранова, Іванна Блажкевич та ін. “Канадійський фермер” друкував статті виховного змісту, публікації про роль жінки у суспільстві тощо [513]. У ньому велися рубрики “Куток для женщин”, “З жіночого світу”.

В одній зі статей напередодні УЖК 1934 р. згадана газета подала інформацію про 50-літнє існування першого жіночого товариства в Галичині. Автор публікації спочатку окреслив історію створення “Общества руських дам” у 1878 р., потім – розповів про “Товариства руських жінок” засноване в Станіславові 1884 р. Тут же згадувалося прагнення Н. Кобринської допомогти безробітним жінкам, заснувати ремісничу бурсу, надати доступ українкам до вищої освіти. Задля цього вона та її соратниці влаштували віче в Стрию 1892 р. Нижче автор перелічив видання “Товариства руських жінок” і СУ, далі коротко подав інформацію про виникнення інших жіночих організацій у Львові, Бережанах, Рогатині [33].

Окремо б хотілося згадати про висвітлення у пресі проведення Українського жіночого конгресу, який проходив у м. Станіславові 23 – 27 червня 1934 р. за ініціативи “Союзу українок” на честь 50-ліття від заснування “Товариства руських женщин”. Він став вершиною ідейно-теоретичного та організаційного становлення українського жіночого руху на західних землях, на якому підведено підсумки попередньої праці та визначено майбутні стратегічні завдання, зокрема створення Всесвітнього союзу українок. Участь у конгресі взяли представниці жіночих організацій з усіх українських земель поза УРСР та з еміграції, які підкреслили своє прагнення до єдності українок.

Простежити за ходом УЖК, висвітлити основні питання, які розглядалися на ньому, та з’ясувати зміст резолюцій з’їзду, ставлення до цієї події громадськості (політичних партій, позапартійних організацій, закордонних та вітчизняних мас-медіа) можна із періодичних видань, які неодноразово подавали інформацію про конгрес на перших шпальтах (див. **Додаток 6**).

Аналіз преси засвідчив такі особливості у висвітленні УЖК: 1) намітилися три підходи до оцінки конгресу у періодиці: преса УНДО, окремі релігійні, закордонні видання позитивно розповідали про цю подію; преса радикального та соціалістичного спрямування поставилася до неї негативно; греко-католицькі газети зайняли критично-позитивну позицію; 2) найбільша кількість публікацій про конгрес вийшла у газеті “Діло”, оскільки жіночий рух був схильний до

ліберальних поглядів УНДО; 3) у згаданому виданні переважали статті описового характеру, тоді як в інших часописах – аналітичного.

Загальну картину з'їзду подавало “Діло”. Так, уже у січні 1934 р. газета почала вміщувати інформацію про цілі і значення майбутнього УЖК, вказало назви і склад комісій, які працюватимуть над його програмою [605, 525, 527]. Одночасно згадки про конгрес знаходимо в іншій періодиці [165]. Наприклад, 28 січня 1934 р. у “Меті” було повідомлення про ідею його проведення, озвучене письменницею, активною учасницею жіночого руху Ольгою Дучимінською. Тут же вона подала коротку характеристику жіночого руху за останні 50 років [144]. Такий розголос свідчив про значну підготовку до з'їзду.

Із наближенням УЖК усе більш помітною ставала його популяризація в пресі (квітень – червень 1934 р.). У випусках “Діла” з'являлася детальна інформація про роботу мандатної (вела облік усіх організацій, які мали приїхати), рефератної (вичитка доповідей), технічно-господарської (питання поселення, харчування, організації дозвільної частину конгресу) комісій [367, 560, 429, 607]. У газеті друкувалася інформація про учасників зібрання (запрошення, кошторис вистав, приблизна кількість грошей, яку повинні мати учасники конгресу) [423 – 425], лунали заклики до всіх жінок взяти участь у зібранні [253]. Тут же вміщувалися інтерв'ю з організаторками конгресу: наприклад, секретаркою ділової комісії Оленою Шепарович, головою програмової комісії Оленою Залізняковою [665].

Видання “Неділя” ще з березня 1934 р. почало публікувати цілий цикл статей про УЖК, друкуючи заклики до участі в ньому. Згодом газета помістила інформацію про його хід та ухвалені резолюції. Редакція “Неділі” називали конгрес “блискучим”, “великим іспитом”, “надзвичайно організованим”, “дисциплійним”, “історичною подією” тощо [52; 63; 11, арк. 45]. “Канадійський фермер” стверджував, що сам з'їзд “має величне значення для дальшого розвитку жіноцтва, для консолідації національних сил” [606].

У часописі “Народня справа” відзивалися про конгрес, як про “дуже поважний і діловий”. На відміну від багатьох газет, він подавав коротко

інформацію про сам хід зібрання, кількість учасників, географію учасників і висловлював оцінку діяльності СУ, наприклад, радив звернути увагу на селянок, щоб здобути їхню прихильність [61, 62, 657].

У періодиці соціалістичних партій гостро критикувався з'їзд жінок. Наприклад, у “Громадському голосі” його назвали “лукавим і несправжнім”, бо учасники конгресу не сповідували соціалістичних ідей Наталії Кобринської і серед них був єпископ Г. Хомишин, відомий як противник рівноправності жінок [94, 484]. Водночас газета інформувала своїх читачів про план, хід конгресу [428]. У соціал-демократичному часописі “Вперед” УЖК названо “зборищем т. зв. “інтелігентного жіноцтва”, де панувала “клерикально-дрібноміщанська ідеологія, що є мішаниною політичного гороху із капустою”, а присутні більшість жінок “мають горизонт світогляду попадянки” та “прикриваються націоналістичними гаслами” [98].

Анонімний автор “Стягу” – євангельсько-лютеранського місячника Станіславова – теж осуджував усіх учасниць клерикального напрямку, особливо Є. Тишинську, називав їх “релігійними фанатиками”, “небажаними гостями”. Найбільшу увагу газета концентрувала на ідеї надпартійності та надконфесійності конгресу [198, 599].

Своєю чергою редакції “Мети” не сподобалась діяльність ділової комісії, оскільки та не винесла на обговорення під час конгресу декілька важливих питань релігійного характеру [426]. У націоналістичній газеті “Вісті” упродовж березня – червня 1934 р. друкувалися статті на кшталт: “Український жіночий конгрес – черговий феєрверк опортуністичного табору”, “Роль жінки в житті нації” та ін. У них показували жінок як істот з “не оформленими ні національним, ні громадським світоглядом” і не сприймали з'їзд серйозно [590, 512]. Це яскраво демонструють цитати уміщені в **Таблиці 1**.

З 22 червня 1934 р. тема УЖК стала провідною у пресі. Про нього згадували кожного дня й висвітлювали як важливу подію не тільки в русі жіноцтва, але й усієї української нації. Про це свідчать такі заголовки на шпальтах: “Під прапором жіночої солідарності”, “Могутня маніфестація

жіноцтва” та ін. [108, 360, 609]. Хронологія подій подавалася досить детально (до кожної години) по днях [174, 437, 469, 589].

Наступні номери “Діла” описували кількість рефератів, тематику з’їзду. Їхній аналіз дав змогу засвідчити актуальні питання, які цікавили жіноцтво. Вони перепліталися із тогочасними освітніми, економічно-господарськими, культурними проблемами, як, наприклад, повідомлення М. Мандюкової “Роль жінки у плеканні рідної мови”, Х. Кононенко “Жінка в домашньому господарстві”, “Економічна незалежність жінки”; О. Захаріяевич “Жінка і релігія”, виступ М. Рудницької тощо [587, 588, 479]. Згодом окремі доповіді були надруковані й у “Меті” [145, 616, 574], цитати з якої подано у **Таблиці 2**.

Схожою з оцінкою УЖК у деяких газетах була думка Амалії Рубель – голови філії СУ у м. Станіславові. Громадська діячка у своїх спогадах назвала конгрес “надзвичайною і вирішальною подією в історії жіночого руху” [1156, с. 34].

У виданні “Новий час” позитивно ставилися до засідання і подавали на перших шпальтах інформацію про кожний день з’їзду, а потім про його резолюції [415, 416]. Зі свого боку “Наш прапор” обмежився лише простою констатацією фактів [608].

Інформація про УЖК і після його закінчення ще довго займала перші шпальти газет, де зібрання отримувало як негативні, так і позитивні відгуки. До перших можемо віднести заяву друкованого органу УСРП “Громадський голос”. У ньому зазначалося, що це був конгрес “тільки ундівського, клерикального і взагалі реакційного жіноцтва” [379, с. 2]. До других належать статті про резолюції з’їзду у жіночих виданнях (“Жіноча доля”, “Жіноча воля” та ін.) [86, 493, 357, 252]. Окремі випуски останніх цих часописів були повністю присвячені зібранню [498, 180].

Позитивну оцінку конгресу зберегла газета “Діло”. У ній в наступних номерах друкувалися резолюції з’їзду, ухвалені впродовж п’яти днів [449]. Їх аналіз засвідчив бажання жінок створити надпартійну організацію; культурно просвічувати селянок, поширювати жіночі промисли серед молоді; боротися із

денаціоналізацією жінки, яка йде в місто на заробітки; дотримуватися релігійної толерантності та гендерної рівності. Також у резолюціях йшлося про створення жіночого журналу для поширення ідеології та консолідації жіночих сил; необхідність національного та фізичного виховання українок; охорону жіночої праці та фахової освіти жінок; досягнення гідної заробітної плати; активну участь в кооперативах.

На сторінках преси також висловлювалися співчуття жінкам на Великій Україні, де вони були позбавлені будь-яких прав, працюючи на найгіршій роботі, маючи незавершену освіту [495, 496, 498, 522, 523]. У “Новій Зорі” конгрес названо “взірцевим... для наших жінок”, добре організованим завдяки дискусіям, святковим заходам, етнографічним та мистецьким виставкам. У підсумку зазначалося: “Наше жіноцтво має далеко більші та кращі умови й організаційні сили, ніж ми всі думали” [166].

Про масштабність конгресу, його непересічність свідчать згадки про нього в закордонній пресі. Зокрема, британський популярний тижневик “Manchester Guardian” подав аналітичну статтю, автор якої особисто побувавши на зібранні, зазначав, що з’їзд зініційований “щоб розбудити діяльність українського жіноцтва”. Він згадав про кількість делегаток, очільниць українського жіночого руху М. Рудницьку та С. Русову, опозицію до засідання (група католицьких жінок і крайньо націоналістична молодь). Повідомлення тижневика було об’єктивним і схожим до того про що писалося у “Ділі” [921], про що свідчать цитати у **Таблиці 3**.

Щодо української преси за кордоном (“Свобода”), то в ній також містився коротенький відгук про УЖК: “... українське жіноцтво показало активність, зорганізованість та вміння боротися за свої права й права свого народу” [103, с. 2]. У 1934 р. Централь СУ видала усі резолюції, прийняті на УЖК [28].

Отже, аналіз періодики різних напрямів (загальноінформаційного, соціально-економічного, релігійного, москвофільського та ін.) дав змогу виявити високу зацікавленість видань у розкритті організаційної розбудови різноманітних жіночих товариств. Найбільшу увагу у пресі приділено

українському жіночому товариству східної частини Галичини – “Союзу українок”, на другому місці – “Марійське товариство пань”, “Українська захоронка”, секція сільських господинь та інструкторок при СГ, далі – “Будучність”, “Жіноча секція” УНДО.

У більшості видань, як правило, діяли окремі рубрики різного обсягу. Менші – виходили приблизно з однаковою назвою, як-от: “Жіночий кутик”, “Всячина” (“Земля і воля”), “Новинки” (“Діло”), “З життя жіночого руху” (“Новий час”) та ін. Рідше газети мали тематичні колонки на цілу сторінку, призначені для жіночих товариств. Наприклад, “Сторінка українського жіноцтва” (“Мета”), “Жіноча сторінка” (“Народня часопис”). У менших рубриках подавали короткі відомості про жіночий рух, у більших – статті аналітичного змісту. Наявність тематичних сторінок у пресі свідчить про зростаючу роль організацій у західноукраїнському суспільстві, особливо у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Велика кількість статей інформаційного змісту друкувалася в газетах, що належали одній із політичних сил регіону. Характер їхньої інформації про жіноцтво залежав від ставлення до феміністичного руху. Автори публікацій, як правило, не зазначалися, хоча було відомо, що про товариства писали їхні учасниці, а про діяльність інших організацій повідомляли кореспонденти газет.

Найбільшу увагу редакцій часописів привертала завдання й структура жіночих товариств, питання їх ідеологічних засад, емансипації, щорічних з'їздів, методичної роботи тощо. Показовою була поява публікацій аналітичного характеру, у яких знаходилися поради, як можна краще організувати створення й розбудову філій товариств, особливо в малих містечках, селах. Це яскраво видно на прикладі СУ, про який знаходимо найбільшу кількість інформації. Власне, на основі вивчення статей організаційного характеру нами доведено однотипність структури його центральної установи у Львові та її філій.

Простежується тенденція, що у власне релігійних газетах (“Нова Зоря”, “Мета” та ін.) про виникнення жіночих організацій християнського спрямування йшлося більше, ніж у світських, загальноінформаційних і навпаки.

Громадсько-політичні видання, на відміну від жіночих, намагалися подати інформацію про товариства та рішення, прийняті на з'їздах, зміни їх структури, методичну роботу в загальних рисах, а у випадку закордонної української преси – ще коротше і рідше.

Загальноінформаційна і регіональна преса велику увагу приділяли висвітленню організаційних питань жіноцтва, про що свідчать такі дані: у “Ділі” – 51%, “Свободі” – 65%, “Меті” (католицький орган) – 72%, “Новій Зорі” – 80% та ін. (див. **Додаток II**). У повітовій пресі така частка складає від 48% до 88% (див. **Додаток I**).

Аналіз публікацій про УЖК засвідчив значну увагу громадськості до конгресу як непересічної, важливої події не тільки для жіноцтва, але й для всіх українців; як ще одного кроку до відродження української державності. Оцінки конгресу на сторінках преси були неоднозначними. У процесі опрацювання публікацій було виявлено таку закономірність: на сторінках прихильних до конгресу видань переважала детально викладена інформація описового характеру (“Діло”, “Жіноча доля”, “Нова Зоря”, “Свобода” та ін.), а в опонентів (“Вісті”, “Мета” та ін.) – аналітичного плану.

Дослідження відображення в пресі становлення жіночих товариств показує у хронологічному та територіальному аспектах сприйняття різними соціальними групами розвитку феміністичного руху. Його висвітлення у публікаціях видань часто переходило в площину гострих дискусій, особливо, якщо вони стосувалися ідеологічних принципів об'єднань. Висока зацікавленість більшістю пресою організаційними питаннями засвідчує актуальність даної проблеми в тодішньому суспільстві.

2.3. Організаційна розбудова польських жіночих товариств краю за польськими пресовими виданнями

В астро-угорський період “жіноче питання” польського феміністичного руху перегукувалося із українським і перебувало під впливом демократичних ідей різних течій, зокрема суфражизму, поширених в США та Західній Європі

(див. підрозділ 2. 1). Проте у міжвоєнний час відчувається вже якісна різниця між ними, зумовлена реаліями відновлення польської держави. Перед польськими жінками не стояла проблема здобуття незалежності, як перед українками, і перші велику увагу приділяли дотриманню рівноправності жінок в усіх сферах суспільного життя та патріотичному вихованню молоді [1130, 1210].

Зауважимо, що хронологічні рамки дослідження в цьому підрозділі звужені (1890-і рр. до 1939 р.) через відсутність достатньої кількості джерельної бази останньої чверті XIX ст. Динаміка та структура преси Галичини протягом 1880 – 1939 рр. вивчалася такими польськими вченими, як: Є. Яровецький [1127], М. В. Коласа [1132] та ін. Їхні праці дають підстави стверджувати, що відсоток польських жіночих видань відставав від політичних, фахових і загальноінформаційних. Наприклад, співвідношення політичних до жіночих на 1919 р. становив 134 заголовки (14,2%) до 25 заголовків (2,6%) [1150, с. 13]. У міжвоєнний період польської фахової преси було 241 заголовок (21,5%), загальноінформаційної – 175 заголовків (17,8%), а жіночої – 11 назв [1128, с. 50].

Опрацювавши відповідну періодику (“Głos Kobiet”, “Ster”, “Kurjer Lwowski”, “Kurjer Stanislawowski”, “Ognisko”, “Ruch”, “Na Posterunku” та інші) нам вдалося виявити, що у статтях більш детально висвітлювалася організація таких польських жіночих товариств: “Koło Polskich Pań”, “Koło Żeńskie LOPP” (Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej), “Koło Żeńskie PZKK” (Polskiego Związku Kobiet Katolickich), “Narodowa Organizacja Kobiet”, “Liga Kobiet NKN” (Naczelnego Komitetu Narodowego), “Sodalicja Pań”, “Komitet Równouprawnienia Kobiet”, “Sodalicja Nauczycielek”, “Towarzystwo Pań Dobroczyńnych”, “Matki Chrześcijańskie”, “Żłóbka”, “Dom Sierot”, Oddział Żeński “Sokół”, “Ochronki (Sekcja Chleb Głodnym Dzieciom)”, “Stacja Opieki nad dzieckiem” та ін. Українські товариства практично не згадувалися.

В останній чверті XIX ст. у світі набирала силу феміністична ідеологія. Жінки вимагали рівних прав у цивільному кодексі, доступу до середньої та

вищої освіти, до різних професій. Представником цієї тенденції був “Przedświt: dwutygodnik dla kobiet”, що виходив у Львові в 1893 – 1897 рр. під редакцією Я. Седлачкової (псевдонім Алексота). Це – перший жіночий журнал, що чітко формулював свої постулати. У ньому були відомості про жіночі асоціації (“Stowarzyszenie Nauczycielek”, “Czytelnia dla kobiet” та ін.), що діяли на польських землях та за кордоном. Важливе місце у часописі займали освітні [688] та патріотичні теми [754].

Схожим за ідеологією був часопис “Ster: dwutygodnik dla spraw wychowania i prasy kobiet”, який теж виходив у Львові (1895 – 1897 рр.). В одній зі вступних статей його редакторка Павліна Кучальська-Рейншмідт написала: “Всі погоджуються, що найважливішим завданням жінки є виховувати своїх дітей. Але одні, в ім'я материнських обов'язків, хочуть жінку усунути від всілякої заробітної праці..., вважаючи що це є замахом на єдність сім'ї і не вигідним для них самих (жінок – В. К.) змагання з чоловіками. Тоді як інші – в праці й самостійності жінки вбачають потужний важіль, який піднімає розум жінок понад сферу вбрань і салонів. У цій архитяжкій і трудній роботі, що ж має нам бути штурвалом?” [789, с. 1]. “Ster” уважав своєю головною метою виховання нового покоління полячок. Жінки, які читали журнал, мали бути самодостатні, свідомі своїх прав і цінностей. Цьому повинні служити статті, написані відомими фахівцями з різних галузей. Також у виданні поміщалися літературні тексти авторства провідних польських письменників (н-д, П. Хмельовського).

Журнал спочатку був поділений на вісім постійних рубрик, серед яких організаційні питання висвітлювали “Artykuły informacyjne”, “Artykuły naukowe, społeczne i pedagogiczne”, “Korespondencje i Przeglądy”. До другого згаданого розділу писали, крім того, такі активні діячки емансипаційного руху Галичини, як: Аліна Вичулковська, Стефанія Яворська, Стефанія Коссовська, Яніна Прус та інші.

У своїх статтях П. Кучальська-Рейншмідт, яка спеціалізувалася на проблемах навчання дівчат та підняття жінкам зарплати, демонструвала радикальні погляди на питання рівноправ'я. Вона поміщала тексти в рубриці

“Artykuły informacyjne”, а її відомими публікаціями цього періоду були: “O Praktycznym i Zawodowym Kształceniu Dziewcząt”, “Po Pierwszym Głosowaniu” і “Kobiety w Radach Szkolnych” [788, 1118].

Однією із журналісток, що постійно друкувалася в “Artykułach informacyjnych”, була відома активістка феміністичного руху – Ізабела Мощенська. Публіцистка у своїх статтях висвітлювала юридичні питання, що стосувалися жінок у різних сферах життя. У статті “Prawa kobiety w projektowanym niemieckim kodeksie cywilnym” вона зазначала: “... вартість утримання дому повинні спільно покривати чоловік і дружина щодо достатку або заробітку” [810, с. 245].

У журнал дописувала одна з найактивніших польських прихильниць емансипації – Еліза Ожешко. На шпальтах часопису вона боролася зі стереотипом “жінки-ангела”, і в літературних, і в публіцистичних текстах однаково гостро критикувала чоловіків, які відверто говорили про безглуздість освіти дівчат і заробітної плати жінок. Одною з найбільш відомих її статей була “W kwestyi równouprawnienia kobiet wobec nauki, prac i dostojności ludzkiej”, де Е. Ожешко написала переломні для польського фемінізму слова: “Питання рівноправності жінок є питанням здорового глузду, справедливості і константи” [842, с. 1].

У 1897 р. Павліна Кучальська-Рейншмідт переїхала до Варшави, де створила у 1907 р. “Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich” (далі – ZRKP) і редагувала до 1914 рр. його орган “Ster. Organ Równouprawnienia Kobiet”. Характер і профіль журналу були точно представлені в програмовій статті першого номера: “Штурвал”, беручи на себе завдання органу рівноправ'я жінок, не буде часописом тільки для них, але й друкованим органом для всіх людей, які... напружують свої зусилля, щоб знести пригнічення, яке сьогодні бентежить людську свободу...” [993, с. 1]. З'явився спільний девіз для видання і “Związku”: “Голосування є загальним тільки тоді, коли голосують жінки!”

Журнал мав стати “каналом” обміну інформації між прихильницями емансипації з різних територій Австро-Угорської імперії, стояти на охороні

прав жінок, займатися підвищенням їх самоосвіти та заохочувати засновувати місцеві осередки організації. Також редакція закликала жіноцтво брати активну участь у суспільному житті [1118, с. 192].

У часописі вже не було сталих рубрик, друкувалися у ньому й чоловіки. Так, один із дописувачів Йозеф Ланге у статті “Zasada Równouprawnienia Kobiet” стверджував, що за останні роки дуже зріс феміністичний рух за рівні права із чоловіками у всіх сферах життя. Особливо це проявляється в боротьбі за участь жінок у владних структурах, і обмежувати їм свободу у цьому питанні не можна. Це роблять тільки дитині, слаборозвиненим чи злочинцям [798].

Відомою активісткою жіночого руху, що писала до варшавського “Steru”, була голова ZRK у Львові – М. Дулембянка. Статті, що виходили з-під її пера, мали перш за все політичний характер – стосувалися юридичного становища польок, яке порівнювали з ситуацією жінок в інших країнах. Її статті “Polityczne Stanowisko Kobiety” [725], “O prawach kobiety w samorządzie Lwowa” [724] і “Reforma Wyborcza w Galicji” друкувалися не тільки в Королівстві Польським, але також за його межами [728].

Основна кількість публікацій часопису (41% див. **Додаток І**) припадала на згадки про “Komitet Równouprawnienia Kobiet” (KRK), який виник у Львові 1908 р. (з’їзди, фінансові звіти, ідеї заснувати власну бібліотеку, налагодити зв’язки з Міжнародною лігою виборчих прав жінок, участь у Лондонській конференції тощо) [743]. Згодом видання коротко розкрило причину зміни назви товариства на “Związek Równouprawnienia Kobiet”. Це дало змогу заснувати місцеві відділи в Галичині, Буковині. Інші повідомлення розповідали про рішення “Komitetu” влаштовувати різноманітні акції, розширювати зв’язки з молоддю й запрошувати її на зібрання, ознайомлювати з літературою про права жінок [913, 999].

Траплялися в газеті й настанови з Варшави, зокрема від KRK до своїх філій у Галичині. У них стверджувалося, що готувався новий виборчий статут краю. Для цього пропонувалося писати петиції, відозви, влаштовувати мітинги,

зібрання, поширювати часопис і, можливо, навіть скликати загальний з'їзд із цього питання [828].

Другим за значущістю у виданні (27 % згадок) було “Towarzystwo Studentek im. Elizy Orzeszkowej” (1908 р.¹). У статтях розповідалося про обрання виділу організації (керівничка – Ю. Каленбак, заступниця і секретар – М. Конопницька, скарбничка і троє звичайних членів правління); будівництво власного приміщення; розроблення статуту, обговорювався фонд товариства, який складався із нерухомого (для будівництва дому) та рухомого (для різних потреб – орендувати будинок для зібрання, винаймати квартири для найбідніших) бюджету. Крім того, дописувачі вимагали вільного доступу дівчат до всіх факультетів Львівського університету, створення стипендій для найбідніших дівчат, а також критикували тодішній поділ студенток на звичайних членкинь (членський внесок – 1 крона на рік), надзвичайних (членський внесок – 2 крони на рік) та “екстрачленкинь” (складали 10 крон щороку) [845, 821].

“Ster” публікував також короткі повідомлення про утворення нових товариств чи їхні з'їзди. Наприклад, “Komitetu Społecznej Pracy Kobiet” (1911), [767], “Polskiego Zjednoczenia Studentek Uniwersytetu Lwowskiego” (1912). Він розкривав основні завдання цих жіночих організацій, кількість їхніх слухачок тощо [821, 880]. В цілому, дослідниця І. Радзієвич високо оцінила перші часописи жінок, назвавши їх “ключовими у поширенні феміністичних ідей серед польок на той час” [1216].

У 1911 – 1914 рр. у Львові почав виходити щомісячний додаток “Głos Kobiet” до “Kurjeru Lwowskiego”. Через рік він став пресовим органом новоутвореної організації жінок “Komitetu Obywatelskiej Pracy Kobiet” (1912), яка мала політичний характер й очолювалася М. Дулембянкою. Учасниці товариства боролися за виборчу реформу до сейму і гмін, за шкільну реформу, за право жінки брати участь у всіх сферах громадського життя, мали на меті гуртувати польське жіноцтво та хотіли бачити себе в політиці [820, 855, 879]. У

¹ У дужках зазначено рік утворення жіночого товариства

наступному номері газети подавалися назви секцій “Komitetów”: політична, фінансова, будівнича (призначалася для дому жінок), референтна, педагогічна та охорони дітей [819].

Часто видання висвітлювало виникнення нових товариств, наприклад, “Towarzystwa Przemysłu Kobiet” (1911 р.), завданням якого було давати знання з охорони праці, організувати жіноцтво, сприяти його економічній самостійності [920], “Towarzystwa Opieki nad Młodych Kobiet” (1911 р.), що давало притулок безробітним дівчатам, захищаючи їх від торгівлі людьми [707] та ін. Цінною була вміщена у “Głosie Kobiet” стаття про “біологічні докази” рівноправності жінок [690]. Незважаючи на чітку належність до певної організації, газета 68% інформації приділяла згадкам про “Komitet Równouprawnienia Kobiet” (див. **Додаток Й**), що зумовлено його спільними завданнями із “Komitetem Obywatelskiej Pracy Kobiet”.

Ще один львівський журнал “Ruch: czasopismo literackie, artystyczne, naukowe i polityczne” (1887 – 1888 рр., соціалістичного характеру, редактори С. Блотницький та А. Інлендер – відомий політичний і громадський діяч, аптекар) розміщував статті-роздуми і дискусії з питань емансипації. Редакція створила спеціальну рубрику “Ruch Kobięcy”. У ній друкували цілий цикл статей, присвячених психологічним, логічним доказам рівноправності жінок. Статті подавалися у формі роздумів. Навіть, в одній з них ішлося про те, що жінка має душу, почуття, розум і її суспільна підлеглість не звичайною річчю. Як докази наводили дослідження науковця Букле [953]. Загальне ж виборче право, зокрема для жінок, обстоював професор Лозанської академії К. Секретана [878]. У журналі було проаналізовано книгу Теодора Стантона “Woman in Europe”, автор якої позитивно висвітлював жіночий рух у Великій Британії [737, 758].

Рідкісними для польських газет були повідомлення про українські товариства, але в часописі “Ruch” ми знаходимо інформацію про “Руський жіночий альбом” (альманах “Перший вінок” – В. К.), який мав вийти українською мовою обсягом 20 – 25 аркушів. Там мали бути літературні (Ганни

Барвінок, Олени Пчілки та ін.) і наукові твори (“Сучасний жіночий рух у Європі”). Ініціаторами альбому були Н. Кобринська та О. Пчілка. Редакція побажала успіху новій книжці. У журналі розповідалося і про заснування Н. Кобринською у м. Станіславові “Товариства руських жінок”, згадано освітньо-просвітницьку мету нової організації [984].

Свій додаток протягом 1913 – 1914 рр. мала газета католицького напрямку “Kronika Powszechna” (1910 – 1914 рр.). Він мав назву “Głos Kobiet Polskich”, його редакторкою була М. Страшевська. Саме в ньому згадувалося про “Zjednoczenie Polskich Towarzystw Kobiecych”, яке виникло у 1912 р. і налічувало 3 секції: опікунську, санітарну і фінансову. Додаток подавав статут організації та інформував про її діяльність, зокрема підтримку нею гасла “свій до свого” та ін. [992].

Досить ґрунтовно організаційну працю львівського “Związku Kół Polskich Ziemianek w Galicyi” висвітлював місячник “Ziemiańska Polska” (1912 – 1918 рр., Львів). Його редакторкою була відома польська учителька, ініціаторка жіночої освіти, учасниця боротьби за Львів у 1918 р. Яніна Карловіч –В. К.). На перших шпальтах кожного номеру часопису подавалися або оголошення про майбутній з'їзд, або звіти проведених зборів. Ухвали займали кілька сторінок, де детально описувалися по кожній секції, що ухвалено. Зокрема, це були питання покращення праці у філіях шляхом приїзду до них делегаток зі Львова, своєчасна здача членських внесків, проведення курсів з ідеологічних та організаційних проблем. З аналізу статей помітна трирівнева структура товариства: Головний відділ, кола (філії у містах) і “kołka” (філії у селах) і перелік секції, з яких вони склалися (суспільна, економічна, педагогічна). Не менш важливе місце посідали публікації на теми громадянського виховання жінок, підняття рівня їх самоосвіти, наголошувалося на потребі єднатися для захисту своїх національних прав у всіх трьох частинах колишньої Польщі. Цікаво, що редакція друкувала у рубриці “Nadesłane” думки своїх членкинь як краще покращити роботу організації [1218].

Отже, жіночі часописи кінця XIX – поч. XX ст. виступали на захист емансипаційного руху, намагалися доступно пояснити читачкам його мету і завдання. Видання намагалися залучити до цього руху якнайбільше активісток, згадуючи про утворення освітніх, політичних та релігійних жіночих громад.

У міжвоєнний період репрезентантами організаційних справ полячок були 6 львівських видань. Серед них: “Głos Gospodyń Wiejskich” (1934 –1939 pp.) та “Ruch Kobięcy” (1931 – 1935 pp.) та ін. Перший був двотижневиком, присвячений господарським і культурно-освітнім селянок. Спочатку його редакторкою була Г. Вольська, згодом С. Лосева. Це був друкований орган “Związku Koł Gospodyń Wiejskich południowo-wschodnich województw” у Львові (1919 – 1939 pp.). З повідомлень зрозуміло, що чисельність товариства на 1937 р. більше 17 тис. осіб, які об'єднувалися у 750 кружків у межах 3 воєводств. Комунікати від керівництва спілки знаходилися у рубриці “Z ruchu kobiecego na wsi” [1155, с. 196].

Львівський місячник “Ruch Kobięcy” під редакцією Гелени Пайгерт представляв інтереси суспільно-політичного товариства “Narodowa Organizacja Kobiet” (1919 – 1939 pp., прихильники партії “Narodową Demokracją” далі – NOK – В. К.). Дописувачками були: Я. Дмовська, М. Новіцька, Я. Вікторівна та ін. Аналіз статей засвідчив піднімання питання реальної рівноправності жінки, її праці у політичній (“Kobiety a polityka”) та промисловій сферах. Обговорювалося проблеми підготовки дівчат до роботи, психічних особливостей жінок (“Psychologia młodych dziewcząt”), професійного навчання, праці у місті та селі. У рубриці “Z życia organizacji kobiecych” подавалися звіти (відомості) з діяльності NOK (“Prace NOK na terenie wsi”), “Sokolic” (“Z dzielnicowego wydziału Sokolic”) та ін.

У газеті зроблений огляд жіночого руху та дотримання їх прав за кордоном (Бельгії, Німеччини). Поміщалися публікації про становище жінок у промисловості, освіті (“Czy wszystko co stare to nudne (o szkolnej lekturze młodzieży)”), участі в інших товариствах [1123, с. 126 – 127].

З жовтня 1923 р. до листопада 1925 р. у Львові виходив місячник під назвою “Ziemiańska Polska” (у 1926 р. об'єднався із варшавською газетою Ziemiańska, зберігши попередню назву) – орган “Związku Kół Małopolskich Ziemianek”. Окремо виділених рубрик в часописі не існувало. Повідомлення про звіти із засідань товариства друкувалися під назвою “Sprawozdanie z walnego zgromadzenia Ziemianek”. Редакційна колегія в складі А. Крузенстем, В. Дружбацької, С. Кжиштофович мала на меті підтримувати єдність усіх членкинь на території Малопольщі [1155, с. 142].

На відміну від попередніх видань, загальноінформаційна преса подавала більше відомостей про утворення нових жіночих товариств. Так, досить інформації у формі заміток знаходимо в одній із найпопулярніших газет Львова “Kurjer Lwowski” (видавалася щоденно у 1883 – 1935 рр., далі – KL). Зокрема, у ній згадувалося про створення 1909 р. позапартійного товариства “Polskiego Zjednoczenia Studentek” [925, 995], яке ставило за мету виборити собі рівні права на всіх факультетах та підвищити рівень освіченості дівчат. Через кілька днів після утворення згаданої організації відбулося її наступне засідання. На ньому обрали уряд (голова С. Пепловська) і делегацію, яка мала надати статут товариства керівництву Львівського університету [994]. У подальших номерах висвітлювалися питання про розширення завдань спілки, її співпраця із “Związkiem Równouprawnienia Kobiet”, створення лекційної комісії [770, 777, 771, 772], проведення нею щорічних з'їздів. З них дізнаємося про зростання кількості членкинь організації (360 звичайних та 100 допоміжних), її дохід (1206 злотих), заснування нею бібліотеки, будівництво притулку для вчительок, які вже не можуть працювати [769] тощо.

Інколи у KL згадувалося про об'єднання товариств. У кінці 1890-х рр. одна з таких організацій, “Stowarzyszenie Nauczycielek”, зіткнулася із фінансовими проблемами (не вистачало коштів на утримання будинку для непрацевдатних вчительок). Тому в 1901 р. постала ідея його об'єднання із “Związkiem Koleżeńskim Wyłych Seminarystek i Nauczycielek” (далі ZKBSN). Перед цим відбувся останній з'їзд “Stowarzyszenia Nauczycielek”, на якому головувала

А. Романовіч. На ньому було озвучено відчити за останні дев'ять років існування товариства, під час яких вдалося зібрати 11 тис. крон для “Azył”, провести курси до екзаменів, якими скористалися 120 жінок, створити бібліотеку із 650 томів, запровадити спеціальне безплатне бюро пошуку роботи. На цьому ж з'їзді було оголошено про об'єднання з семінаристками та створення нового “Związku Nauczycielek i Wyłuch Seminarystek” [895, 896, 901].

Остаточне злучення закінчилося через 2 роки (1903 р.), про що свідчить стаття про останнє засідання ZKBSN, на якому подякували голові А. Махчинській за 12-літню працю. Тепер жінки з обох відділів увійшли до уряду нового товариства [897].

Популярністю на сторінках часопису користувалося релігійне товариство “Polski Związek Niewiast Katolickich” (PZНК – В. К.), яке мало досить розгалужену структуру. У публікації згадано, що воно постало з ініціативи архієпископа Білчевського, а його багатолітньою головою була Гелена Чапельська. На 1917 р. у ньому існувало 5 секцій: катехизаційна, городника, опіки над молодими жінками та ін. Згодом організація утворила нові відділи: “Szwalnia dla Ubogich”, “Ochrona Dziecka”, “Biuro Pomocy Uchodźcom i Przesiedleńcom”, “Koło Młodych Pracownic” та ін. [757]. У коротших повідомленнях траплялася інформація про відчити, з'їзди PZНК [948, 857].

Загалом частка згадуваності жіночих товариств є невеликою і коливається від 3% до 17%. У часописі не було явного лідера, якому б приділялася найбільше уваги. Це пояснюється загальноінформаційним характером газети, намаганням її редакції (Г. Реваковича, Б. Вислуха, Я. Дембського і В. Ямпольського та ін.) висвітлювати діяльність усіх жіночих організацій. Загалом у виданні згадувалися 14 товариств (детальніше див. **Додаток К**).

Схожим за змістом до KL було видання “Kurjer Stanislawowski” (далі – KS, редактор – Й. Вежеський). Одним із важливих організаційних питань жіночих товариств, яке висвітлювалося на сторінках газети, було подальше об'єднання й централізація спілок. Так, у 1911 р. у KS з'явилася стаття Адели Мацутової, яка висунула ідею об'єднання всіх жіночих товариств в одне на федеративних

засадах: “...належало б створити союз або організацію жіночих товариств на зразок такого об'єднання в Познані. Воно не означало б нівеляцію різних поглядів, а повинно утворитися на засадах рівності і носити інформаційно-дорадчий характер, маючи на меті допомогти окремим товариствам у розвої власного курсу” [838, с. 4]. Мали відбуватися щоквартальні з'їзди, на які окремі об'єднання висували б своїх делегаток із доповідями, обирали кожного разу іншу президію. Більш конкретних кроків авторка не пропонувала. Це – швидше стаття-звернення до жінок, ніж програма дій.

У 1928 р. на сторінках газети KS з'явилася ідея об'єднання розпорошених жіночих сил шляхом створення єдиного товариства. Ініціатором виступила Марія Хелінська, а роль лідера обрав очолюваний нею “Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet”, створений у Станіславові як відділ Центрального союзу у Варшаві. Останній виник у березні цього ж року під керівництвом Софії Морачевської [975, 976].

Констатуємо той факт, що газета найбільше статей присвячувала організаційній діяльності “Związku Obywatelskiej Pracy Kobiet” (далі – ZPOK – В. К.). Товариство виникло 1928 р. у Варшаві й підтримувало політику Ю. Пілсудського. Відомості Додатку Л. вказують, що відсоток згадок про ZPOK становить 31 %, по 10% припадає на “Koło Polskich Pań”, Koło żeńskie “LOPP”, товариство “Praca Kobiet”.

Це можна пояснити тим, що “Związek” – найчисленніша організація в межах усієї Польщі. Повідомлення про неї були однотипними й звучали переважно так: “Walny Zjazd Zw. Pr. Obyw. Kob.” [930] або розміщувалася в рубриці “Z Organizacyjnego Życia w Krai”. Як правило, у них характеризувався кожний із відділів філії ZPOK, вказувалися рік їх заснування, кількість членів, хто очолює відділ, напрямки роботи тощо [964 – 969].

Вагоме місце за обсягом поданої інформації у часописі займало “Koło Żeńskie LOPP” – напіввійськова організація, що виникла у 1928 р. і була спрямована на розвиток спортивної, комунікаційної та військової авіації. У

пресі систематичними стали повідомлення читачам про новий склад уряду та секцій жіночих товариств (голова, заступники) тощо [929, 986].

Винятком для цієї польської газети є поява першої згадки і про українське жіноче товариство СУ. Так, у номері за 28 червня 1936 р. дізнаємося, що він був третьою найвпливовішою, найчисельнішою організацією у східній частині Галичини після “Просвіти” та “Рідної школи”. Оцінка автора публікації доктора Йозефа Зелінського об’єктивна. Він стверджував, що аналогів цього товариства у польському жіночому русі немає [713, с. 3 – 4].

Лише організаційні відомості отримували читачі з “Kurjeru Stanislawowskiego” про релігійні товариства “Sodalitcja Pań Marian” [882], “Stowarzyszenie Kobiet Katolickich” [745], “Chrześcijańskie Miłosierdzie Stowarzyszenie Wspierania Ubogich” [733]. Згадки про них траплялися в рубриці “Kronika”. Вони мали виключно інформаційний характер, наприклад, повідомлення про час і місце щомісячного зібрання, заклик взяти участь у Службі Божій або у виголошенні рефератів на теми: “Kościół i jego organizacja w społeczeństwie”, “Co robić z najlepszymi” [881]. Можливо, це пов’язано зі світським характером газети та більшою закритістю релігійних товариств, їхньою діяльністю у вузькій сфері, меншою кількістю.

Отже, з аналізу статей KS випливає, що редакційна політика часопису на чолі з Г. Цепніком та іншими була спрямована на всебічне висвітлення жіночого польського руху, особливо товариства ZPOK, поряд з іншими суспільно-політичними та культурними процесами краю. Крім того, від нього отримуємо відомості і про релігійні жіночі згуртування, що не було поширеним у пресі 1920-х рр. На нашу думку, ці особливості безпосередньо пов’язані із активізацією громадського життя Галичини.

Популярна газета націонал-демократичного спрямування “Słowo Polskie” (1895 – 1939 рр., тираж якої досягав 20 тис. примірників, редактор В. А. Скшичинський) та один з найдавніших часописів регіону із тривалою історією “Gazeta Lwowska” (виходила протягом 1811 – 1944 рр., до 1918 р. – офіційний друкований орган Австро-Угорщини в Королівстві Галичини та

Лодомерії) теж найбільше уваги приділяли ZPOK [1115]. Наприклад, в одному із номерів згаданої газети згадується, що осередок “Związku” у Чорткові (Тернопільське воєводство) існував з 1928 р. і налічував 152 членкині. На підтвердження своїх слів автор наводив цифри, озвучені на щорічних звітах цієї організації.

На прикладі Чорткова можна побачити структуру всіх великих філій цієї організації. Зокрема, тут працював відділ опіки над матір'ю й дитиною, який займався підготовкою та проведенням свят, літніх таборів, харчуванням дітей тощо; фінансовий відділ відповідав за організацію вечорів для збору коштів на потреби товариства, вів кошторис філії; відділ громадянського виховання організовував дискусії, академії, курси повітряної оборони, виголошення доповідей; відділ економічної (господарської) творчості проводив курси крою і шиття, виготовлення штучних квітів, виставки виробів тощо [981].

За таким принципом характеризували філії ZPOK у Ярославі, Дрогобичі, Бориславі, Станіславові, Золочеві [832, 698, 872, 864]. Статті про відділи згаданого товариства дозволили з'ясувати найбільшу активність “Związku” у часових (кін. 1920 – 1930-і рр.) і просторових рамках (у великих містах вона була більша). Наприклад, у Станіславівській і Тернопільській філіях існувало 7 секцій. Окрім традиційних функціонували, ще відділ безоплатних юридичних консультацій для безробітних жінок, пресовий (видання своєї періодики), допомоги безробітним, коло молоді, відділ для всіх справ (організація філій ZPOK у межах свого воєводства) [872, 959].

“Słowo Polskie” та “Gazeta Lwowska” звертали увагу на створення у 1933 р. координаційного центру всіх філій “Związku” під назвою “Stowarzyszenie Wojewódstw ZPOK” у містах Тернополі і Львові. Новоутворена організація мала свої відділи, які дублювали назву і вид роботи у її повітових осередках [961, 962]. Це об'єднання мало на меті також узяти участь у виборах місцевого самоврядування наступного року.

Авторки повідомлень такого типу були анонімними, але з інформації зрозуміло, що це членкині згаданих осередків, що розкривали, як проходили

дискусії [938] та з'їзди товариства [1001]. Крім того, до газети “*Slowo Polskie*” писали свої статті Г. Сенкевич (новеліст, нобелівський лауреат в галузі літератури), М. Вольська (поетеса, дружина редактора видання), Г. Запольська (драматург, поетеса, публіцистка) та ін.

Одна з постійних авторок “*Słowa Polskiego*” та “*Gazety Lwowskiej*” М. Беднарська структурно (вступ, основна частина, кінцівка) та аналітично розглядала питання об'єднання польських жінок, які завдяки спільним зусиллям здатні будуть виживати і конкурувати із чоловіками, яких надійно захищає закон [696, 697]. Також її цікавив проект нової конституції Польської Республіки 1935 р. Публіцистка виступала на підтримку зміцнення влади президента і вважала, що жінки теж мають отримати право на участь у державному житті [695].

Серед згадок про різні жіночі згромадження у “*Słowie Polskie*” та “*Gazecie Lwowskiej*” були повідомлення про утворення таких організацій:

- освітніх: “*Towarzystwo Edukacji Gospodarczej Kobiet*” (1929) [977], “*Towarzystwo Liceum dla Kobiet im. Victorii Nedzyalkovetskiej*”. Останнє, як стверджує часопис, виникло в листопаді 1905 р. у Львові з метою кращої організації управління школою, виплати зарплат, передплати наукових збірників. Кошти мали отримувати від учениць. На другому засіданні цього товариства було обрано керівництво, до якого входили і жінки, і чоловіки [913, 689].

Ще одне жіноче згромадження, “*Snopkówianka*”, про яке згадують ці газети, у грудні 1919 р. провело другий з'їзд організації. До його складу входили колишні учениці та вчителі Вищої господарсько-ремісничої семінарії в містечку Снопков під Львовом (тут з 1913 р. діяла школа для дівчат, яка давала інститутські знання – В. К.). Метою товариства була взаємна матеріальна і моральна допомога населенню містечка. Членкині товариства обговорювали питання господарської школи, освітню, економічну працю, аграрну реформу. Тут же було ухвалено резолюцію проти спроб відірвати Східну Малопольщу

від цілісної держави Польської. Її надіслали сейму та міністру закордонних справ [1000];

- військових: “Oddział Kobiet POW” (Polskiej Organizacji Wojskowej) [858] та “Sekcja Pań przy Organizacji Legionistów” (Львів) – працювала із вдовами та сиротами, інколи і хворими [960]. “Oddział” утворилося із двох організацій у лютому 1918 р. Перша з них – “Polska Organizacja Niepodległości” – виникла в листопаді 1916 р. і згуртувала дружин стрільців. Вона мала політичний характер, співпрацювала із Варшавою. Її очолювала Марія Яворська. Друга організація – “Woюovka” – утворилася в січні 1917 р. Вона складалася з учениць гімназій і семінарій. Зі статті зрозумілі завдання, які ставило перед собою новоутворене об'єднання: організаційні; допомога втікачам-солдатам із австрійського війська, їх переховування, харчування і висилання вглиб Польщі завдяки співпраці із поляками на державній службі, виготовлення для них нових паспортних документів. Видавнича секція розповсюджувала патріотичні листівки. Інформаційна – надавала полякам докладний план розташування австрійських військових об'єктів у Львові та його околицях [858].

Зі свого боку військова “Sekcja Pań przy Organizacji Legionistów” виникла у 1915 р. і діяла до 1918 р. Була одним із підрозділів австро-угорської армії. Мета організації – боротьба за відновлення Польщі [960];

- політичних: “Narodowa Organizacja Kobiet” (існувала протягом 1919 – 1939 рр.) [813, 814]. Згідно статуту 1919 р. товариство “... пробудити до суспільної активності на християнських, демократичних і народних засадах... на перший план висувати добробут держави” [29, арк. 1].

- філантропічних: “Oddział Kobięcy Pożarnoho Miłosierdzie” (1899 р.) [951], “Organizacja Pań Domu” (1930) [839 – 841], “Towarzystwo Opieki Młodych Kobiet” [914] та ін.

Статті традиційно подавали таку інформацію: час проведення зборів, учасниць, питання, що ухвалювали. Водночас у кінці кожної публікації була схвальна оцінка організаційній роботі товариств з боку автора.

Актуальним для часописів стало висвітлення зібрання представниць усіх найбільших жіночих організацій Східної Малопольщі (східної частини Галичини – В. К.) у 1937 р. Тут же подавався їх перелік: ZPOK, “Rodzina Ojczyzny”, “Rodzina Wojewódzka”, “Kolo Pań”, “Społeczeństwo Ludzie Szkoła”, “Wydział Kobiet Organizacji Strzeleckiej” та інші – загалом 12 товариств. Результатом їхнього з’їзду стала резолюція із такими ухвалами: жінки солідарні в захисті своїх прав, вони мали долучатися до суспільної праці, здійснювати патріотичне і католицьке виховання дітей, займатися самоосвітою, втілити в життя гасло “свій до свого по своє” [859, с. 2]. Газети виявляли інтерес до політичних прав галичанок [893, 867].

Львівський ілюстрований місячний журнал “Ognisko: pismo miesięczne ilustrowane, poświęcone nauce, sprawom społecznym, literaturze, sztuce” (1904 – 1905 pp.) на чолі з редактором В. Адамчиком більше цікавився товариствами, що займалися малозабезпеченими жінками. Наприклад, у ньому знаходимо згадки про об’єднання під назвою “Dom Św. Jadwigi” – дім для швей. Він існував з 1900 р. Мета товариства – забезпечення пань віком 14 – 30 років помешканням за невелику плату або безплатно, надання їм харчування (за 3 крони) і навіть пошук для них роботи. У повідомленні наголошувалася потреба у фінансуванні. [719]. В одному із номерів газети йшлося про засідання “Koła Kobiet”. На ньому наголошувалося, що членкині мало читають книжок і не знають статуту товариства. Тому потрібно міняти деякі положення цього документа через надмірну його суворість та вирішено розвивати в жінках гідність, моральність. Також на з’їзді було розглянуто питання т. зв. “свідоцтв” (характеристика на дівчину/жінку при прийомі її на роботу – В. К.) [759].

Загальноінформаційний часопис “Nurt P. W. A. P.” (1938 – 1939 pp., львівська пресова агенція, позапартійна, яка друкувала статті, що стосувалися українських справ східної частини Галичини) у рубриці “Różne” подавав інформацію про українські товариства польською мовою. Це були короткі анонімні замітки, які повторювали публікації україномовних видань. Автори газети нейтрально або прихильно ставилися до місцевого жіночого руху.

Найбільше повідомлень газета розміщувала про “Союз українок” (з’їзди, відновлення діяльності журналу “Жінка”, ліквідація іншого часопису “Громадянка” [955] тощо) та “Дружину княгині Ольги” (утворення, завдання [722], господарська та виховна діяльність І. Блажкевич) [991, 958]. На сторінках видання було розглянуто взаємовідносини між цими двома товариствами [894]. Редакція “Nurtu P.W.A.P.” згадала про “бунтівні кола” у Коломиї і Стрию, які виступили проти політичної діяльності М. Рудницької [863], а також розмістила повідомлення про “Товариство вакаційних осель” [922].

Досліджуючи повітову регіональну пресу східної частини Галичини, констатуємо малий обсяг видань (4 сторінки). Це зумовлено нестачею коштів у видавців, з одного боку, і браком щоденної насиченої інформації, з іншого, що цілком логічно в тодішніх умовах існування краю. В аналізованих часописах були висвітлені події локального значення.

Однією з перших газет краю була позапартійна “Gazeta Kołomyjska” (1889 – 1934 pp.), редактори Б. Мардиросевич, В. Аксентович), для якої характерні короткі інформаційні статті про з’їзди таких польських жіночих товариств, як: “Stowarzyszenie Pracy Kobiet w Kołomyi” [868, 730, 902] (1891 р., займалося шиттям і кроєм білизни, гаптуванням, малюванням тощо; очільниця – Г. Мореловська) чи “Ligi Ochrony Kobiet” (1909 р., тимчасова голова – Д. Ясінська). Тут висвітлювалася мета “Ligy”: захист жінок від моральних і матеріальних утисків, підтримка міжнародних зв’язків з іншими товариствами. У публікації йшлося про заснування філії у Львові та на перспективу – у Коломиї [803].

Видання “Kurjer Stryjski” (1895 – 1914 pp., редактори Е. Холод, Я. Манковський) подавало відомості про згромадження “Przyjacieli Dzieci” у Стрию. Його звітне зібрання відбувалося щороку. Товариство було досить великим і налічувало 161 особу, а дохід складав 657 злотих. Це невелика сума, а тому діяльність товариства не могла бути масштабною [944].

У цій же газеті розглядалися організаційні проблеми польського жіноцтва. Переважно в містечку існували освітні і добродійно-релігійні товариства. Вони

були малоактивні, не брали участі в літературних і спортивних заходах, їм бракувало програм, глибоких ідей [746].

Слід сказати, що і в регіональній пресі траплялися дискусійні статті, як, наприклад, у виданні “Echo Karpackie: tygodnik ilustrowany polityczny, społeczny, gospodarczy i literacki” (1926 – 1929 рр., редактор С. Грудзинський). Так, в одній із публікацій журналістка газети Анна Бжезінська наголошувала, що тодішня польська жінка не має бути “лялькою”, а повинна проявляти творчість, займати чітку громадянську позицію, одночасно залишаючись хорошою мамою. Їй мав належати сімейний бюджет, жінці варто орієнтуватися на товари національного виробника тощо. Таким чином, вона б підтримувала економіку держави. Авторка робить висновок, що якщо жінка отримала рівні права з чоловіком, то має виконувати такі ж обов’язки [874].

Потрібно виділити ще один аспект нашого дослідження: як преса у межах сучасної території Польщі висвітлювала роботу жіночих товариств східної частини Галичини. У вивчений нами період було кілька найпопулярніших газет, на які ми спиралися при опрацюванні цієї проблеми. Варшавське видання “Nasz Dom: tygodnik mód i powieści: pismo ilustrowane, poświęcone sprawom kobiecym” (1905 – 1915 рр.). Журналісти часопису С. Кшивошевський, В. Подвінський, К. Чолоневська та ін. багато уваги приділяли політичним вимогам жінок. Зокрема, тут друкувалася одна з піонерок жіночого руху у Львові Марія Дулембянка, ініціаторка будівництва жіночого дому у місті. У своїй статті вона вітала зміни до §30 Конституції: скасування положення, що забороняє жінкам брати участь у політичних товариствах. Далі М. Дулембянка коротко розповідала про боротьбу за виборчі права жінок однієї з найстаріших організацій Львова “Czytelnia dla kobiet” та розкривала працю “Komitetu Równouprawnienia Kobiet” (з 1911 р. – “Związek Równouprawnienia Kobiet Polskich” – В. К.) [727].

Тижневик проявляв цікавість і до організаційної структури “Polskiego Związku Kobiet Katolickich”, зокрема до 4-х його секцій: катехитичної; секції дешевих кухонь; секції робочих садів; секції опіки за молодими жінками. Це

товариство наглядало на вокзалах за приїжджими, пропонувало їм нічліг безкоштовно або за низькою ціною (40 – 70 грошів за ніч), надавало лікарську та адвокатську допомогу [903].

В одному з повідомлень газети “Nasz Dom” розповідалося про львівське “Zjednoczone Koło Ziemianek” (1918 р. під керівництвом Владислави Сапежини). Її членкині читали лекції для мешканок міста з питань виховання, гігієни, господарської і практичної економії [988]. В іншому – йшлося про відкриття у Львові нового журналу – “Głos Kobiet Polskich” (1914 р.). Редакцію нового часопису очолила П. Амбрововіч. Журнал був покликаний висвітлювати жіночу діяльність, ознайомлювати з польським рухом з-за кордону [736].

Варшавська газета “Ziemianka” (1908 – 1919 рр., теж згадувала про це товариство. Наприклад, описувала його мету – зберегти традиційне уявлення про жінку, її виховання у католицькому дусі, хоча у політичному плані спілка симпатизувала “ендекам”. Видання подавало інформацію про філію об’єднання в м. Жовкві: рік виникнення, мету (розвиток сільського господарства, заснування освітніх, культурних, добродійних інституцій), розмір доходу, випуск преси, співпрацю із “Spółeczeństwem Rolniczym”, “Klubem Polskim”, “Polskim Związkiem Niewiast Katolickich” та ін. [886].

Краківський часопис “Na Posterunku: tygodnik kobiecy poświęcony sprawom społecznym, ekonomicznym, pedagogicznym i etycznym / Liga Kobiet NKN [Naczelnego Komitetu Narodowego]” (1917 – 1919) найбільше інформації подавав про центральний офіс “Ligy”, але згадував і про її філії у містах, селах. Це був друкований орган даного товариства, яке утворилося у 1915 р. і до якого належали такі відомі діячки, як: М. Дулембянка, М. Яворська, С. Дашинська-Голінська, М. Мосціцька та ін. [22, арк. 4].

Редакцією керувала відома феміністка, економістка, соціалістка за політичними поглядами С. Дашинська-Голінська, а згодом – письменниця Г. Вітковська. Часто газета висвітлювала з’їзди “Ligy Kobiet” Королівства Галичини і Сілезії. В одній із перших публікацій видання розповіло, як

вирішувалися програмові, організаційні питання цього товариства. Характерно, що на зустрічі не були присутні жінки з української Галичини, бо територія була “відсічена” русинами в результаті війни” [892, с. 2]. Зібрання відкрилося вітаннями з нагоди відновлення незажності Польщі. Потім коротко подавалася історія “Ligy Kobiet” та як воно допомагало військовим. Тодішні реалії ставили перед організацією завдання розбудови держави, введення курсів фахового навчання секретарок, чиновників, працівниць культурних закладів, підвищення рівня громадянської свідомості, висунення вимог до сейму на законодавчому рівні дати жінкам соціальний захист [892].

У часописі були статті, що містили психологічні та організаційні поради членкиням жіночих товариств: обмежувати кількість нарад; обов'язково виконувати ухвалені рішення; знайти кваліфікованих бухгалтерів і касирок, голів; не відкидати співпрацю із чоловіками [844, 802].

Газета “Na Posterunku” висвітлювала діяльність філій “Ligy Kobiet” на периферії Польської Республіки. Зокрема, вона дуже детально подала інформацію про жіноцтво м. Борислава. В одній із статей цього видання згадувалося, що відділ “Ligy” у місті виник у листопаді 1915 р. і складався з таких інституцій: народня кухня на Воланці – видалавала обіди найбільш бідним мешканцям району; народна кухня у Бориславі; епідемічна лікарня; лікарня для жінок і дітей; захоронка для сиріт; секція для колишніх військових, які прибували до Борислава з метою пошуку заробітку. У цій публікації повідомлялося, що місцева секція “Koło Pań” з'єдналася з “Liga Kobietami” й отримала назву “Sekcja lokalna Koła Pań i Ligy Kobiet”. Це – філантропічна організація, яка виконувала всі вищезгадані функції [865].

Двотижневий суспільно-політичний часопис, присвячений жіночим справам “Przegląd Kobięcy” (1919 – 1939 рр. виходив у Варшаві – Любліні – Кракові під редакцією Ф. Гловінського, І. Слівіцької), інформував громадскість про “Koło Polek”, яке утворилося у Варшаві в грудні 1918 р. Товариство складалося із секцій промислової білизни, одягу; доходів; клубової та провінцій (мала підтримувти контакти з філіями) [700]. Усі відомості про цю організацію

часопис поміщав у рубриці “Kronika Życia Kobiet w Polsce”. Як правило, це були короткі повідомлення про проведення вечорів, але траплялися й більш ґрунтовні статті про мету й завдання вищезгаданого товариства. Зокрема, знаходимо інформацію, що воно з'явилося для допомоги військовим і входило до складу Центрального комітету догляду за солдатами. Членкинь “Koła” об'єднувала військова дисципліна, а структура правління включала голову, 3-х заступниць, секретарку, її помічницю, скарбничу. “Przegląd Kobięcy” повідомляв і про створення у Варшаві в січні 1919 р. “Żeńskiego Komitetu Ratunkowego” м. Львова (голова – Марія Родзівич), який співпрацював із “Ochotniczą Legią Kobiet” міста [931].

Газета католицького напрямку “Głos Dziewcząt Polskich” під редакцією А. Качмарчик, К. Холоневської виходила завдяки організації “Stowarzyszeniu Sług Św. Zyty” протягом 1904 – 1922 рр. та 1929 – 1934 рр. у Кракові [1135, с. 109]. Повідомлення щодо цього згромадження були короткими: наприклад, про утворення “Sodalicji Mariańskiej Pań” [989], привітання полячок на час Різдва, його святкування [943], життя філії товариства в Коломиї тощо [852]. Висвітлювалися і потреба створити єдине централізоване управління в Кракові, оскільки тут видавався їхній журнал, з'явилося і перше товариство і знаходився куратор о. Владислав Котович [818].

Часопис “Nowa Reforma” виходила протягом 1882 – 1928 рр. у Кракові. Найдовше її редактором був М. Конопінський. Видання відстоювало інтереси Національно-демократичної партії Польщі. “Nowa reforma” розповідала про утворення “Zjednoczenie Studentek” (1909 р.), яке відокремилось від “Czytelni akademicznej” [24, арк. 44, 78]. Також у газеті була вміщена стаття, присвячена “Першому вінку”, де стверджувалося, що Н. Кобринська відіграла таку роль для українського суспільства, як К. Гофман – для польського [996].

Видання у кінці XIX – на поч. XX ст. відстоювало право жінок навчатися в університетах. Цьому питанню були присвячені статті В. Можковської [807] та Г. Раковського [870]. На захист освітніх прав польок став відомий хірург

Л. Ридигер, який написав статтю “O dopuszczeniu kobiet do studiów lekarskich” в газеті “Przegląd Lekarski” (1862 – 1939 pp., Краків) [876].

“Kurjer Polski w Paryżu: dwutygodnik polityczny-literacki-społeczny: organ patriotyczny polski” (1881 – 1887 pp., видавець. А. Рейфф, позицінував себе як польський патріотичний орган народівців) дуже детально розглянув мету, завдання, структуру “Towarzystwa Oszczędności Kobiet” (виникло у 1886 р. у Львові). Зокрема, у газеті було підкреслено велику роль товариства у навчанні економності грошей та надання позик для польських підприємців, які займалися благодійністю [911, 916].

Із **Додатків О, П.** зрозуміло, що польські видання робили акцент на організаційних засадах товариств (проведення з'їздів, створення нових згромаджень). Наприклад, у газеті “Na posterunku” частка згадуваності про організаційні засади жіночих товариств складає 35%, у “Steri” (Warszawa) – 32%, KL – 32%, “Głos Polski” – 18%, а у “Głosie Kobiet” – 45%, “Ruchu” – 50%.

Таким чином, польські газети і журнали для жінок, як правило, були друкованими органами певних товариств. Видання оприлюднювали докладні відомості про ті жіночі польські об'єднання, чия діяльність була найпоширенішою на території східної частини Галичини, зокрема про “Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet”. У публікаціях першого періоду основна увага приділялася освітнім і військовим організаціям, у міжвоєнний час – товариствам різного характеру. Останнє було зумовлене поживанням політичного, культурного життя Польщі, а також підвищенням самосвідомості жінок. Статті організаційного змісту були тісно пов'язані ідеологічними темами, і для пояснення та популяризації публікацій запрошувалися фахівці із різних галузей, часто чоловіки. Деякі часописи (“Słowo Polskie”, “Gazeta Lwowska”, “Przegląd Kobiety” та ін.) мали окремі рубрики для висвітлення організаційних засад товариств, але переважна більшість газет розміщувала публікації у загальних відділах поряд з іншими суспільними подіями.

У повітових виданнях публікувалися інформаційні статті про місцеві жіночі товариства, рідше – про спілки м. Львова, аналітичні публікації. Жіноча

періодика Кракова та Варшави вирізнялися статтями із організаційними порадами, із розширеним описом структури, відділів, мети, завдань об'єднань тощо. Високим був професійний рівень авторів згаданих газет.

На відміну від українських видань, польські, як правило, меншу увагу приділяли організації жіночого руху. Водночас вони завжди давали оцінку розбудовчим процесам товариств, яка розміщувалася в кінці публікації. За стилем викладу інформації часописи були схожими, а їх статті містили численні цифрові дані про кількісний склад і фінанси жіночих об'єднань.

Висновки до другого розділу

Активне культурне та політичне життя Галичини 1880-х – 1939 рр. впливало на розвиток жіночого руху, який організовувався, та репрезентував свою діяльність на шпальтах власних видань, а також на пресу, яка висвітлювала суспільні події краю. Уже в першій жіночій періодиці з'являлися повідомлення про заснування товариств, їхні ідеологічні програми, ішла мова про освітні, сімейні, політичні права жінок, їхню рівноправність із чоловіками. Читачі ознайомлювалися із досягненнями аналогічних об'єднань у сусідніх державах.

У порівнянні із австро-угорським періодом у післявоєнний час зросла чисельність не тільки жіночих товариств, а й їхні видань, систематичність виходу часописів, відбувався пошук форми, змістового наповнення, які б могли зацікавити відповідну аудиторію. Статті про організацію жіночих товариств (оголошення про збори, з'їзди, подання переліку резолюцій, які були там прийняті тощо) розміщувалися на перших сторінках як комунікати. Вони були написані в інформаційному жанрі, і їхній обсяг становив від кількох рядків до цілої сторінки – залежно від популярності товариства та газети, яка висвітлювала його діяльність.

Авторами публікацій виступали самі діячки жіночого українського та польського рухів. Статті не оминали увагою ієрархічну структуру організацій, їхнє діловодство, методику праці у філіях та кружках, даючи численні

рекомендації з цього приводу. Частими стали аналітичні розвідки про розвиток феміністичного руху, звіти про щорічні загальні та крайові з'їзди (з'їзди філій і кружків товариств). Інформація про них була дуже детальною. На шпальтах видань з'являлися ідеї економічної рівноправності; дискусійні статті щодо того, які подальші завдання емансипації; питання нешлюбних дітей, проституції, гігієни, освіти та фінансів. Частіше стали з'являтися й дискусійні публікації релігійного характеру, особливо це притаманно для україномовної преси. У періодиці обговорювалися відносини між громадським жіночим рухом і молоддю, а згодом – завдання щодо створення політичної жіночої партії та ін.

Українські та польські видання для жінок репрезентували процес становлення феміністичних товариств, були вказівниками для філій та кружків. У пресі у різний час велися спеціальні рубрики. Вони детально описували методику праці, ідеологічно обґрунтовували утворення та існування жіночих об'єднань.

Громадсько-політична періодика теж висвітлювала організацію “своїх” жіночих товариств, але в другорядних рубриках. Ідеологічним публікаціям аналітичного змісту присвячувалися цілі сторінки й у них більше уваги приділялося “Союзу українок”. Справжній “статейний фурор” у вітчизняних виданнях викликав Український жіночий конгрес, який газети (залежно від свого спрямування та ставлення до “Союзу українок”) схвалювали або критикували, але визнавали важливим у національному житті галичанок.

У польській періодиці, особливо громадсько-політичній, найбільше висвітлювалася організаційна робота товариства “Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet”. Інформація про всі інші жіночі об'єднання розподілялася майже однаково. Статей, присвячених організаційним питанням, було менше, ніж в україномовній пресі, але вони були такі ж насичені деталізованою інформацією про заснування, мету, дохід, кількість членкинь певного товариства тощо. Часто автори висловлювали свою оцінку певних інституцій. Тематика публікацій була схожою з українською й у них активно пропагувалося жіноче виборче право.

РОЗДІЛ 3. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА, СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНА ТА КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЖІНОЧИХ ТОВАРИСТВ НА СТОРІНКАХ ПОЛЬСЬКОЇ І УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

3.1. Особливості відображення діяльності українських жіночих товариств у власних пресових виданнях

Незважаючи на усю складність існування жіночих товариств у кін. ХІХ – першій половині ХХ ст. в східній частині Галичини, їм вдалося не тільки досягти організаційного оформлення і зберегти свою національну ідентичність, але й активно вести досить широкий спектр діяльності. Вона охоплювала філантропічну, кооперативну, політичну, міжнародну та інші сфери суспільного життя. За щоденною рутинною працею галицьких активісток спостерігала їх власна преса, яка намагалася донести до громадськості об'єктивну інформацію про об'єднання і створити їм позитивний імідж.

Уже одні з перших жіночих видань (“Перший вінок”, “Наша доля”) приділяли увагу літературному та культурно-просвітницькому напрямкам діяльності жіноцтва, друкуючи на свої сторінках оповідання “Перемогла”, статтю “Родинна неволя жінок в піснях і обрядах весільних”, вірші “Одна я, все одна на світі”, “Русалка”, “Зарібниця (образок з жіночого життя)”, що були замальовками тодішнього жіночого життя. У цьому контексті піднімалося питання відкриття дитячих установ, що викликало суспільну критику. Активістки підкреслювали, що не слід боятися перешкод та критики: “Бо на тім лиш полягає вартість одиниці, наскільки вона покаже сили в тяжкій боротьбі життя і спадаючих на неї ударах” [304, с. 463].

Найактивнішою у просвітницькому плані була Н. Кобринська, яка через аналітичні статті “Першого вінка” (“Замужня жінка середньої верстви”, “Руське жіноцтво в Галичині в наших часах”) [301, 1038] намагалася порушити такі важливі питання, як криза подружжя, проституція, економічне становище жінки, родини. Також вона розкрила проблеми галицького життя й тодішнього жіноцтва (селянок, жінок священників, “простолюдинок”) через його

самостійну і творчу працю в різних ділянках. Її статті логічні, чітко структуровані, поділені на розділи, написані літературною “живою мовою”, доступною для населення.

Альманах “Наша доля” (1895 р.) особливу увагу приділяв громадсько-освітній роботі “Товариства руських жінок” у Станіславові, зокрема заснуванню ними у 1899 р. бурси для українських дівчат, “...щоб прищеплювати їм любов до своєї народності, своєї мови і свого обряду”. Найздібніших вихованок інституту мали направляти “на курси промислові і торговельні, щоби тим способом створити нові джерела заробітку для наших женщин...” [534, с. 90].

У першому десятилітті ХХ ст. на сторінках жіночих видань “Мета” (1908 р.) та “Жіноче діло” (1912 р.) продовжували порушувалися питання підвищення культурно-освітнього рівня галичанок, їх політичної та економічної незалежності, а також пропагувалися ідеї емансипації. Газета “Мета”, незважаючи на своє коротке існування (10 місяців – В. К.), збагатила інформаційне поле повідомленнями про діяльність як українських (“Кружок українок”, “Русских дам”), так й польських (“Komitet Równouprawnienia Kobiet” та ін.) товариств [309, 398]. Редакція на чолі з Д. Старосольською у рубриках “З руху галицьких жінок”, “Всячина” виділяла просвітницьку працю жіночих гуртків організацій “Кружок українок” (1901 – 1909 рр., Львів) та “Клуб русинок” (1893 – 1909 рр., Львів) [322, 214, 634]. Статут “Кружка українських дівчат” передбачав такі форми праці як: заснування читалень і бібліотеки, проведення концертів і літературних вечорів [26, с. 3 – 4]. В іншій рубриці, “З політичного життя”, піднімалася проблема політичного рівноправ'я, де дописувачки звертали увагу на практичне застосування цього питання, вимагали активнішої позиції жінок у боротьбі за право виборчого голосу [289]. Авторки “Мети” регулярно, як приклад для наслідування, наводили ухвалені резолюції на жіночих конгресах у Римі, Відні тощо [1180, с. 324].

Квартальний додаток до газети “Діло” – “Жіноче діло” за редакцією О. Кисілевської (була авторкою більшості статей, підписуючись псевдонімом

Ол. Галичанка – В. К.) побачило світ тільки у чотирьох випусках. Основними ідеями видання були виборювати рівноправ'я між жінками і чоловіками, вимагати доступу до вищої освіти, права на гідну оплату праці, а другорядними – ознайомлювати галичанок з модою, обмін думками як правильно виховувати дітей тощо. До першої категорії повідомлень можна віднести такі статті, як “Про коєдукацію” [473], “Жіноче питання” [174], “Праця жінок” [464], “Унормована праця жінок” [611]. У них піднімалися питання єдиної системи навчання хлопців і дівчат, високої зарплати, як фінансової незалежності жінки, різних соціальних гарантій для багатодітних сімей тощо.

Оскільки згадані видання були одноразовими або короткотривалими, то обсяг інформації про діяльність феміністичних товариств досить невеликий. Тому він не був систематизований як повідомлення міжвоєнного періоду.

У 1920 – 1930-х рр., коли поживався український жіночий рух, газетні публікації періодичних видань почали висвітлювати його історію та свою працю в рубриках “Жіночий рух”, “Праця в жіночих товариствах” (“Жіноча воля”), “При громадській роботі”, “Вісті з “Союзу українок”, “Крізь нашу призму” (“Жінці”), “З жіночого руху” та в інформаційних колонках, що не мали постійних назв (“Новини”, “Політичні новини”, “Всячина” – “Наша мета”), “З життя жіночих громад” та “З кооперативного жіночого руху” (“Жіночий голос”). Ці видання здебільшого розкривали діяльність СУ, але водночас вони не оминали увагою інші організації. При аналізі статей ми виокремили такі напрями діяльності українського жіноцтва:

I. Політичний. Повідомлення про такий вид праці мали насичений інформативний та аналітичний характер, а загальна частка статей становила у “Жіночій долі” 17% (див. Додаток Р), “Жінці” – 14 % (див. Додаток С), “Нова Хата” – 9% (див. Додаток Т).

Однією з форм політичної діяльності була участь українського жіноцтва, переважно СУ, у виборах усіх рівнів, особливо місцевого, оскільки здобути перемогу тут було значно реальніше, ніж у польському парламенті. Крім того, обґрунтовувалася думка про потребу “жіночої руки” при вирішенні питань

освіти, благоустрою, здоров'я. Тому активістки закликали, щоб жінки входили до українських виборчих комісій, створювали повітові і місцеві жіночі виборчі комітети та виборчі фонди. Утворені комітети мали переглядати виборчі листи, пропагувати, щоб там були українці. Спочатку (вибори 1928, 1932, 1936 рр.) жіноцтво покладалося на власні сили, проте відсутність достатньої кількості коштів, неспроможність бути конкурентними із чоловіками, бажання зберегти національну єдність змусили їх долучатися до одного списку українських кандидатів уже існуючих політичних сил (вибори 1939 р.). На цих виборах українці дістали тільки 13,6% місць і не пройшла жодна жінка. Причину такого провалу керівництво вбачало в “меншовартості жінки в українському суспільстві” [126, 537, 69, 70, 279]. Через активну політичну діяльність часопис “Жіночий голос” дуже гостро критикував СУ, звинувачуючи його в політичній орієнтації на УНДО [564, 119].

Яскравим прикладом видання, яке інформувало про політичну діяльність українок на своїх сторінках є “Жінка”. Воно давало оцінки подій, пов'язаних із працею жіночих організацій. Зокрема, журнал повідомляв про рішення СУ не брати участі у виборах до польських законодавчих органів 1935 р., а також помістив відгуки на політичні події у СРСР: було надруковано постанову Головного відділу СУ у Львові “Протест українського жіноцтва проти нової хвилі червоного терору” [482], протест жіноцтва проти закриття Софійського собору у Києві 1934 р. [9, арк. 31] та ін.

Однією з головних у часописі була тема поширення громадського жіночого руху. К. Трильовський у статті “Наталія Кобринська і її найближчі: З моїх споминів з половини 80-тих років минулого століття” розповідав про розповсюдження феміністичних ідей у Галичині [585], а розвідки З. Мірної під назвою “Жіночий рух на Великій Україні” були спробами простежити процес активізації творчої і громадської діяльності українок на прикладі біографій таких відомих особистостей, як Марко Вовчок, Олена Пчілка, М. Загірня-Грінченко, М. Драгоманов, С. Перовська та ін. [178, 179, 356].

Своє слово про актуальні на той час питання становища жінки в суспільстві, її участь у громадському і політичному житті сказав журнал “Нова хата”. Зокрема, це нариси І. Гургули “Молода жінка в цілому світі” [115], Л. Бурачинської “Життя молодої жінки” та ін. [57]. Л. Ганкевич у замітці “Жінки в горожанському комітеті” [105] писала про львів’янок, які 1919 р. допомагали пораненим та інтернованим. Публікації згаданих авторів отримували високу оцінку з боку редакції часопису [5, арк. 6]. У дописі про українок-членкинь Центральної Ради називалися прізвища С. Русової, Л. Старицької-Черняхівської, а також згадувалися депутатки галицького парламенту М. Рудницька та О. Кисілевська [591]. Часопис розміщував і повідомлення-заклики до жінок брати участь у виборах до громадських рад 1927 р. [596].

II. Економічний. Цей напрям роботи жінок розглядався в кількох аспектах.

1. *Питання працевлаштування.* Часописи часто зверталися до цієї теми, особливо в роки світової економічної кризи. До 1935 р. її висвітлював журнал “Жіноча доля”, а потім – “Жінка”. Авторки публікацій Зеновія Мірна, Мілена Рудницька, Харитя Кононенко стверджували, що кожна жінка має право на працю, бо сам чоловік неспроможний забезпечити сім’ю в сучасних умовах. Цікаво, що як доказ наводили психо-фізіологічні характеристики, які можуть допомогти жінкам у праці: краще розпізнає смаки, кольори, запахи; має кращу спостережливість, пам’ять на предмети, які її цікавлять; володіє практичними розумовими здібностями, яскравішою фантазією, більшим співпереживанням і чутливістю, інтуїтивністю, автономністю у руках [359, 457, 147]. Проблема працевлаштування висвітлювалася і на сторінках “Нашої мети” (стаття “Жіноче безробіття”) [170].

Пізнавальною була стаття у “Жінці”, де порівнювалося становище українських жінок із європейськими та радянськими [44]. Перші сприймалися суспільством як наймички. Це переважно сільські молоді дівчата, які приїхали до Львова у пошуках роботи. Вони не мали жодного соціального забезпечення на випадок хвороби чи старості (у США і Західній Європі це питання вже

вирішували) [257] і тому найбільше визискувалися роботодавцями. Радянські жінки натомість активно включалися у промисловість держави. Ця стаття є тільки констатацією фактів і не дає жодних порад щодо вирішення проблеми.

2. *Кооперативне питання* часто порушувалося членкинями СУ, мабуть, тому, що більшість учасниць цього товариства були селянками. Провід “Союзу” вважав, що полегшуючи та вдосконалюючи їхню працю, зможе активніше залучити жіноцтво до просвітницької роботи. Через пресу він закликав українок до участі в кооперації, бо вони краще розуміються на товарах і підтримували б національного виробника. Крім того, пропонувалося створити кооперативний магазин або хоча б організувати доставку молока до міста, щоб жінки самі не їхали до центру. [352, 620]. Зокрема, Ярина Мандюкова – одна з активних членкинь СУ – запрошувала до поїздок у села, щоб спонукати до роботи тамтешню жінку, влаштовувала кооперативні анкети та господарські курси [329, 345, 431]. Зі звіту за 1929 р. відомо, що інструкторкам товариства вдалося провести близько 20 лекцій у м. Львові з метою більшого залучення українок до економічного життя краю [2, арк. 3].

У кінці 1930-х рр. на сторінках “Жіночої долі”, “Нової хати”, “Жіночої волі”, “Жінки” почала висвітлюватися економічна діяльність інших товариств. Наприклад, яскраво проявила себе з 1936 р. секція господинь, яка діяла при організації “Сільський господар” у селах і містах. Вона влаштовувала двомісячні курси крою і шиття, читаючи при цьому лекції із історії, кооперативного господарства, літератури тощо [328, 663]. Статті, присвячені економічній діяльності товариств, на відміну від попередніх, характеризувалися емоційністю написання, глибоким аналізом проблеми та порадами, як її вирішити. Прикладом цього є репортаж “Перші курси сільськогосподарських інструкторок” (“Жінка”) [442], у якому розповідалося про випускниць курсів, організованих Головним відділом товариства при допомозі СГ, “Центросоюзу”, “Маслосоюзу”, “Ревізійного Союзу українських кооператорів”.

Часопис “Жінка” систематично висвітлював роботу місцевих жіночих осередків СУ з організації курсів громадських інструкторів [401], діловодства

[406, 107] та ін. Частка статей на економічну тему у виданні становить 29 % (див. **Додаток С**).

Редакція газети “Руска нива” (1935 – 1938 рр., часопис жіноцтва русофільського напрямку) обговорювала кооперативний рух як особливо важливу для села тему. Для цього вона вела інформаційні рубрики “Всячина” та “З жіночого руху”, де повідомляла про роботу жіночих гуртків у селах і містах Галичини, та планувала постійно вести розділ “З руского кооперативного життя”. Там розміщена кореспонденція “Господарські кооперативні курси во Львові”, у якій докладно розповідалося про урочистості випуску курсанток 1938 р. Вагомим був надрукований у заголовку список “руских” об’єднань у селах краю. У часописі обговорювалось питання виховної ролі кооперативів у залученні молоді до громадського життя та вироблення у неї навиків товариського спілкування [110, 213].

З досвідом роботи зарубіжних (Росії, Чехо-Словаччини, Австрії, Німеччини) міжнародних жіночих організацій читачі могли ознайомитися в кореспонденції “Ліга кооператисток в Англії ” [336] та в газеті “Наша Мета: часопис робітничого жіноцтва” (1919 – 1920 рр.) [391].

III. Культурно-просвітницький. Частка таких статей у часописах найбільша (від 39% – “Жіноча доля” до 50 % – “Нова хата” (див. **Додаток Р. і Додаток Т**). Вони охоплювали кілька аспектів: виховний, гігієнічний, освітній тощо, а також стосувалася переважно СУ. Зі шпальт газет зрозуміло, що жінки використовували найрізноманітніші форми реалізації цього напрямку своєї діяльності: від влаштування курсів для неграмотних, організації дитячих садків до урочистих святкувань Свят селянки тощо.

Так, у 1935 р. на сторінках “Жіночої волі” з’явилися спеціально розроблені програми для свят, відзначення історичних подій протягом року. Жіночим кружкам пропонувалося проводити кожного місяця певний захід. Наприклад, у квітні – свячене (великодній урочистий обід із священниками і мирянами – В. К.), у травні – Свято весни, прогулянки до лісу, відвідання музею чи кіно тощо [511]. Але найбільшу увагу товариства звертали на Свято селянки. Для

цього розробляли і подавали до філій, кружків план організації цього заходу. Наголошувалося на особливій співпраці із “Соколом”, “Лугом”, “Просвітою” при його проведенні [664]. Такі свята часто одноманітно, хоча й урочисто, висвітлювалися на сторінках видань із кожної філії.

Продубльованою, хоч і дещо розширеною була програма календаря “Жіноча доля” (1931 – 1938 рр.), який давав корисні практичні поради про діяльність філій і кружків. На початку кожного видання на цілий рік по місяцях (де зазначалися свята українські та латинські) було розписано, що потрібно робити в організаціях, у господарстві та з молоддю. Наприклад, у травні можна було вшанувати смерть Івана Франка, прикрасити могили борців за Волю України тощо [456]. У господарстві – провести конкурс чистоти в хатах, доглядати за квітами; молодь могла зайнятися Святом матері, прогулянками, прибираннями тощо. Невідомо, чи все це носило обов’язкий характер, але точно полегшувало роботу структурних частин СУ.

До порад можна віднести такі статті: “Як улаштувати національні свята?”, “Як улаштувати філіальні або кружкові “обжинки”, “Як уладити фестини”, “Добрі поради як уладити забаву” [677, 308, 678, 135]. Такі публікації займали 2 – 3 сторінки, розміщувалися в кінці календаря, і в них детально розкривалася мета заходу (якнайкраще згуртуватися у товаристві, продемонструвати його діяльність, навчитися чогось нового, при цьому зберігши старі традиції), механізм його проведення. Наприклад, при святкуванні “обжинок” о 9 годині обов’язково відправлялася Служба Божа, організовувалося привітання голів із різних товариств, влаштовувався похід із “княгинєю” (дівчина, яка несе сніп жита спереду – В. К.) тощо [308]; при фестонах (фестиваль – В. К.) підбиралися цікаві ігри (“Перегони в мішках”, “Проба сил” та ін.). Всі забави мали обов’язково проходити без алкоголю [678]. Траплялися, але рідко, заклики влаштовувати лекції про шкідливі звички у співпраці із товариством “Відродження” [51], друкувалися спогади про Н. Кобринську [585].

Згадані видання ознайомлювали читачів із культурно-просвітницькою роботою інших жіночих товариств. Так, секції сільських господинь коротко

подавали звіти про свою діяльність по селах: організацію Свята жнив, матері, курси зимових закуток, догляду за худобою. Отже, гуртки при СГ інколи перекривали працю СУ або доповнювали його роботу, оскільки казали, що співпрацюють з ним та з “Рідною школою” [673].

У рубриці “Жіночий рух” (“Жіноча доля”) висвітлювалася робота жіночих гуртків при товариствах “Рідна школа”, “Просвіта”, “Відродження”, “Сільський господар”. Їхня праця стосувалася проведення у різних містечках і містах курсів для неграмотних, для провідниць дитячих садків, крою і шиття, а також відкриття жіночих гімназій та фахових шкіл [183]. Тут же з’являлися публікації про українські феміністичні організації у Чехо-Словаччині, Німеччині, Англії, Франції, Іспанії. Редакція намагалася охопити різні форми діяльності жіночого руху у багатьох галузях народного життя і сприяла їхньому поширенню [1180, с. 564].

Через власні часописи жінки пропагували також ідеї виховання дітей. Усі видання погоджувалися із користю освіти й необхідністю її здобувати, починаючи від дитячого садка і закінчуючи університетом. Українофільська преса (друковані органи СУ та ін.) вважала за необхідне навчатися в школі до 6 – 7 класу, далі – здобути певне ремесло-професію (у секції доросту, у “Сільському господарі” або “Рідній школі”, на курсах) [73]. Ця періодика неодноразово закликала до створення дитячих садків, догляду власних осель, дотримання гігієни тощо [381], а також спонукала допомагати дітям емігрантів із Великої України [371]. Редакція робітничого видання “Наша мета” теж порушувала питання національно-патріотичного виховання малечі, організації українського шкільництва [402].

Аналітична стаття Степана Сірополка (педагога, громадського діяча – В. К.) у часописі “Нова хата” мала на меті підготувати жіноцтво до праці на просвітницькому полі. Автор спочатку висвітлив актуальність існування дівочих шкіл, потім навів дві думки, які існують у суспільстві з цього питання: за скорочення навчальних закладів такого типу – одна, інша – за їх збереження при умові вилучення з них “непотрібних” предметів. С. Сірополко націлював

аудиторію на розуміння необхідності реформ в цій сфері та більш практичного спрямування освіти, яка може здійснюватися і за межами школи. Часопис публікував статті такого характеру, щоб підтвердити позицію чоловіків у необхідності навчання для жінок [445].

Москвофільська газета “Руска нива” питання відповідальності українок за виховання дітей розглядала у статті “Виховання молодого покоління є найважливішим обов’язком жінки” і трактувала його в “руським національним” дусі. У замітках про дитячі садки обговорювалася потреба їх організації як важливої справи, подавалися поради, як практично це зробити і як провадити їх з найбільшою вигодою і користю для батьків і дітей [75].

У “Доли” (1939, журнал дружин священників) о. Юліан Дзерович у статті “Інтернат для священничих дітей” порушував питання освіти дітей священників, яка, на його думку, потребує значного вдосконалення. Для вирішення проблеми слід забезпечити дахом над головою та засобами для існування вдів і сиріт священників. Тому Ю. Дзерович пропонував створити спеціалізований інтернат [1182, с. 829].

Автори соціалістичного видання “Жіночий голос” (1931 – 1939 рр.) теж наголошували на ролі галичанок у вихованні молодого покоління [85, 353]. Потреба більш інтенсивного розвитку українського суспільства вимагала від дівчат підвищення її освітнього та культурного рівнів, і часопис звертав увагу жінок на можливість самоосвітньої праці (Р. Осінчук “Під розвагу жіноцтва” [412], М. Нищий “Треба піднести культурний рівень жінки на селі”) [383]. Активно обговорювала це питання І. Блажкевич у статтях “Дбаймо про повагу матері”, “Чи наша жінка вже пробудилася”, “Твердиня духу” [49, 638, 571] та в інших публікаціях [184, 570]. Загалом культурно-просвітницька тема займає 48% від усіх матеріалів цього видання (див. **Додаток У**).

У центрі уваги пізніших часописів СУ “Українка” (рубрика “Як ми працюємо в кружках “Союзу Українок”) та “Громадянка” (рубрика “При громадській роботі”) були питання професійної освіти, підвищення культурного рівня сільського жіноцтва. У них розміщувалися матеріали, які

сприяли пробудженню громадянської активності селянок. Публікації газет повідомляли про справи сільських жіночих гуртків, друкувалися їхні зразкові плани роботи та практичні поради щодо організації культурно-масових заходів [671]. Про доцільність вищих жіночих студій писав Н. М. (Малеча Нестор – педагог, мовознавець – В. К.), який стверджував, що завдяки інститутській освіті жінка відчуває себе людиною і матиме матеріальне забезпечення, проте водночас за цим втрачатиме сім'ю [142].

Традиційною у “Жіночій волі”, “Жіночій долі” була інформація про роботу філій. Для цього існувала рубрика “З жіночих організацій”, де повідомлялося про академії, свята, проведені відчити та реферати тощо. Найбільше відомостей надходило із філій Зборівщини, Стрийщини, Львова, Станіславівщини [467], що свідчить про їх значну активність порівняно з іншими відділами СУ [196, 197].

Значною інформативністю про громадсько-культурну діяльність жінок характеризуються статті, що публікувалися в місячнику “Нова хата” (1925 – 1939 рр.) і розміщувалася у рубриках “З жіночого руху”, “Різні вісти”, “З життя наших товариств” [191]. Видання найчастіше розповідало про СУ, кооперативи “Українське народне мистецтво” (далі – УНМ – В. К.) та “Труд” [612]. Знайдено одиничні повідомлення про працю організацій релігійного характеру: “Будучність”, Секцію студенток при Товаристві прихильників освіти [544], Товариства “Української захоронки” [610]. Останнє організувало ювілейне свято на честь свого покровителя Андрея Шептицького, й анонімний автор дав позитивну оцінку цій установі закликаючи жіноцтво “активно співпрацювати та спрямовувати туди наших служниць” [477, с. 18].

У вищезгаданих рубриках, як правило, було подано інформацію:

а) про курси крою і шиття у різних містах [224]. Наприклад, такий курс для інструкторок дитячих садків був проведений з ініціативи СУ, щоб у майбутньому відправити учасниць працювати в села. У розширеному повідомленні про нього спочатку розкрито актуальність цього питання, потім, вказано хто і коли міг взяти у ньому участь, пояснено, чого навчатимуть на

курсі. Основний акцент у статті зроблено на потреби селян [327]. В іншій публікації зверено увагу на проблеми села: немає санітарно-гігієнічних зручностей, упало зацікавлення ним з боку молоді, тому і вирішено, що СУ та СГ мають провести спільні сільськогосподарські курси [56];

б) відомості про жіночі віча, проведені з ініціативи СУ, в Калуші та Львові. У звітах про збори висвітлювалося політичне та економічне становище галичанок [450], подавався точний перелік питань, які обговорювалися на вічах: участь у політичних організаціях, праця в кооперативах, оборона українського шкільництва, суспільна опіка над жінками-заробітчанками і молоддю [171];

в) статті про проведення культурно-просвітніх заходів: вечорів “народної ноші” (покази українського одягу – В. К.) кооперативом УНМ із музичним супроводом, весільними сукнями [636]; концертів, присвячених пам'яті Ольги Кобилянської, які організували “Жіноча громада” у Дрогобичі, “Товариство українських жінок” у Станіславові; вистав до дня св. Миколая, влаштованих кружком СУ у Підволочиську; урочистостей на честь Н. Кобринської, Лесі Українки [321] тощо. Такі повідомлення були підписані “Член кружка”;

г) інформація про жіночу діяльність за кордоном: представництво УНМ на Світовій творчій жіночій виставці в Чикаго з гуцульськими виробами та вишивками [612], участь СУ у Жіночому конгресі суфражисток у Парижі 1925 р., 1926 р. [618, 354]. У публікації про останню подію розміщувався звіт О. Шепарович про поїздку, перелік тих, хто був присутній від СУ на цьому конгресі;

г) різне: відомості про жіночу кооперативну анкету у Надвірній [167]; заклик К. Малицької та М. Волошилової як представниць “Кружка ім. Ганни Барвінок” долучитися до ярмарку, приславши на нього певні продукти або гроші [158]; інформація про будівництво жіночих домівок, як у Румунії, Чехо – Словаччині, Югославії (автор статті З. Мірна) [358] тощо.

Повідомлення в згаданих рубриках були короткими, дуже деталізованими. Їхні автори намагалися точно донести основну думку, і лише зрідка в них траплялася оцінка праці жіночих товариств. Поза журнальними колонками

розміщувалися розширені кореспонденції про кооператив жінок “Труд”: у яких містах він заснований (Львів, Стрий, Підгайці та ін.), напрями його діяльності. Трохи більше інформації знаходимо про однойменне товариство в Тернополі. У статті вказано, що виготовляли його членкині: штучні квіти, білизну, церковні речі, народні строї та ін. [112]. Мета подібних звітів – продемонструвати свою діяльність і зацікавити потенційних робітниць.

Репрезентативними в перспективі рішень щодо громадсько-культурної діяльності жіночих товариств були аналітичні статті часопису “Нова хата”. Одна з них під назвою “Чи вирішене вже жіноче питання?” присвячена цій проблемі. Авторкою публікації сказано, що в емансипаційному русі брали участь тільки жіноча інтелігенція та жінки-робітниці. Це становить меншість суспільства. Тим часом більшість – селянки, міщанки – були пасивними глядачами. Отже, емансипаційне питання не вирішено повністю, бо згадані соціальні верстви треба також залучити до жіночого руху, а хто є зараз у ньому, має брати “творчу ініціативу” у свої руки і діяти [637].

Автори “Нової хати” писали і про життя жіночої молоді, роблячи при цьому спробу визначити, кого віднести до молоді, який критерій для цього обрати (вік чи заміжжя) [154]. Цікавою була публікація про щастя в подружжі (переклад Г. Ф.– Галина Федак-Шепарович – В. К.), де наводилися статистичні дані розлучень у світі, аналізувалися їх причини (змінився статус родини – В. К.). Авторка робить висновок, що і жінкам, і чоловікам потрібно виховувати повагу одне до одного та до інституту сім’ї через самоосвіту [621].

Видавнича діяльність українок теж потрапляла в поле зору їхніх часописів. Так, стаття “Про завдання жіночої преси” розрізняла періодику, присвячену феміністичним питанням, і розважальну. Автор публікації відніс “Мету” і “Нашу мету” до першого виду, але зауважив, що ці часописи мали ще і “літературну закраску”. Такі видання охоплювали тільки жіночу еліту, тому довго не існували. За зразок пропонував взяти закордонну пресу (чеську “Женскую раду”, польську “Пані дому”), яка давала практичні поради із різних сфер життя. Тому автор вважав за необхідне включити в періодику дискусійні

статті на актуальні теми, вводили спортивні, мистецькі, літературні сторінки. У кінці дуже коротко згадував про сучасну українську жіночу пресу, яка видавалася в Коломиї [472].

Українські галичанки намагалися аналізувати і здобутки власної преси попередніх років на сторінках журналу “Нова хата”. Одна з її статей присвячена альманаху “Перший вінок” (М. Фуртак) [630], інша – року існування “Жіночої долі”. Публікація М. Фуртак написана досить пафосно з метою викликати у читачів гордість за перший жіночий журнал. Тут же зроблено акцент на його меті (висловлювати позицію галичанок через слово – В. К.), участі в його виданні представниць з різним соціальним статусом та з двох частин України. Потім коротко охарактеризовано як публіцистичні, так і літературні статті цього альманаху.

У другій публікації окреслено мету “Жіночої долі” (різнобічне виховання жінки – В. К.), викладено зміст статей, що публікувалися у рубриках видання. Зокрема, одними з пріоритетних були матеріали про сучасні завдання українського жіноцтва (автор Блянка Баранова), організаційну працю (автори В. Береза, А. Арабська). Згадано і про гігієнічне, економічне виховання жінок, літературні твори українських письменниць тощо [503].

Отже, такі статті у переважній більшості мали авторів, займали від однієї до двох сторінок, завжди різносторонньо висвітлювали питання, але водночас в них підбиралися ті факти, які необхідні були авторові для пояснення його позиції.

До аналітичних статей календаря-порадника “Жіноча доля” можемо віднести публікації під авторством О. Кисілевської “Жінки берім справи у свої руки!” [296], Х. Кононенко “Чому жіноцтво має гуртуватися в “Сільським господарі”?” [318], Марії Біляк “Союз українок” [48] та ін. Ці статті обширні. У них, як правило, не було такої чіткої структурованості, як у попередніх, але панувало логічне розміщення тексту, виразно висловлювалася позиція авторів. Наприклад, О. Кисілевська вважала, що після війни жінки мали подолати такі притаманні їм риси, як “темнота” (неосвіченість), безкарність

(безвідповідальність), неорганізованість. Кожну цю рису авторка охарактеризувала окремо [296]. Харитя Кононенко описала переваги участі українок у секціях при СГ: завдяки співпраці вони якісно, швидко, раціонально виконуватимуть свою роботу, здобудуть певні навички у господарюванні та ін. [318].

Досить рідко українські галичанки згадували про діяльність польських товариств. Зокрема, редакція журналу “Жіноча доля” написала, що “Польська народна організація жінок” у Львові видала відозву про влаштування вакаційних (літніх) півосель (дитячі табори) для дітей 6 – 7 років [117]. В іншому повідомленні йшлося про конгрес полячок, що мав відбутися в червні 1938 р. за участю 17 жіночих організацій (близько 200 тис. осіб). Головне завдання з'їзду – перегляд громадсько-суспільної праці жінок [453].

Отже, діяльність жіноцтва була різноманітною і широко висвітлювалася на сторінках його преси. Найрепрезентативнішими виданнями 1880-х – 1939 рр. з доробку українських галичанок були: “Наша мета”, “Мета”, “Жіноча доля”, “Нова хата”, “Жінка”, “Руска нива”. Фокус уваги в них зосереджувався на культурно-просвітній праці різних товариств, менше – політичній та соціально-економічній (австрійський період), що об'єктивно відображає сутність більшості тодішніх жіночих спілок.

У міжвоєнне двадцятиліття часописи продовжили віддавати перевагу публікаціям просвітницької тематики, за нею йшли питання економічного та політичного життя жіночих товариств. Статті на згадані теми мали як аналітичний, так і інформаційний характер. Особливо активно галичанки намагалися долучатися до політичної сфери, інколи брали участь у виборах, але ці спроби були безрезультатними, оскільки суспільство віддавало пріоритет у цій царині традиційно чоловікам. У питаннях участі в кооперативах та пошуку роботи українки були активнішими, тому кількість статей на ці теми значно зростала. Великий відсоток публікацій культурно-просвітницького напрямку мав на меті привабити до товариств якнайбільше жінок та дівчат, оскільки цей вид роботи був тісно пов'язаний із їх щоденним життям. Крім того, у цьому напрямі

жінки були більш компетентними, ніж, скажімо, у політиці. Об'єднання завжди порушували питання виховання молодого покоління, наголошуючи на його патріотичній меті. Особливо різнобічно висвітлювалася практична сторона діяльності українок: організація курсів, свят, вечорів тощо.

3.2. Українська періодика про громадсько-політичну, соціально-економічну та культурну діяльність жіночих товариств краю

Різна за своїм ідейним спрямуванням, преса висвітлювала всі сторони суспільного життя Галичини, зокрема політичну, соціально-економічну і культурно-просвітницьку діяльність жіночих товариств. На основі того, яким новинам в газеті надавалася перевага та де вони були розташовані на її шпальтах, можна дослідити напрям та симпатії того чи іншого органу періодики.

Не менш важливим є питання тематики пресових видань. Так, газети і журнали з кінця 1880-х до 1918 рр. відображали тодішні актуальні проблеми жіноцтва: доступ до вищої освіти, самоосвіта, участь в кооперативному русі тощо. Спрямована на досягнення цих завдань діяльність галичанок і висвітлювалася у пресі. Найбільша кількість статей у часописах була спрямована на розкриття освітнього питання. Зокрема, у 1891 р. газета радикалів “Народ” [268] та газета народовців “Діло” [266] помістили повідомлення Н. Кобринської про перше віче українського жіноцтва у Стрию. На ньому було зачитано петицію (прийнята у 1890 р. спільно з полячками, єврейками, німкенями [420]) до палати депутатів Державної ради у Відні з вимогою допустити жінок до університетів та відкрити хоча б одну жіночу гімназію, а також необхідність створити у селах “охоронки” (дитячі садки – В. К.). Відомо, що активістка надсилала такі ж відомості в польські газети Львова та Кракова, але тієї відозви вони не помістили. За словами І. Книш, часописи замовчували про працю українського жіночого руху, а коли виникала потреба згадати про певні події, подавали інформацію на користь полячок [1037, с. 182, 183].

Про друге віче жінок, теж присвячене розгляду освітнього питання, у “Народі” з'явилося таке оголошення: “...зібрання відбудеться 10 априля у Львові в неділю у ратушевій залі, скликане Ф. Прухніковою і Н. Чайковською (члени львівської “Наукової читальні”, яку згодом очолив І. Франко – В. К.). На вічу будуть і руські реферати й промови, ...на него загостять й наші русинки з провінції, між справами, що мають бути порушені, допуст до гімназій та університетів і про се обіцяла реферувати Н. Кобринська по руски” [390, с. 3].

Часописом, який цікавився жіночою освітою, був і християнсько-суспільний щоденник “Руслан” (1897 – 1914 рр.). В одній з його статей зазначено: “Русини не мають доси ні одної, ані державної, ані краюї рускої женьської виділової школи!” [410, с. 1]. Упродовж усього періоду видання газета постійно зверталася до теми здобуття особистої свободи жінки та прав для набуття фахових знань. Неодноразово редакція на перших сторінках розміщувала статті про труднощі відкриття шкіл для жінок, звернення родичів щодо продовження навчання, запровадження 5 – 6-х класів у школах для дівчат [36, 95, 474].

Газета відзначала, що з 1898 р. після наполегливих зусиль батьків учнів, громадських діячів, виступів у пресі почали відкриватися навчальні заклади для жінок: “Руска виділова школа женьська у Львові” [529, 531], “Чотироклясова женьська школа вправ з руским язиком викладовим” [643], “Руска школа ім. Шевченка (виділова) у Львові” [530], “Ліцей руского Інститута для дівчат в Перемишли” [327]. При цьому редакція покладала велику надію на співпрацю і допомогу інтелігенції при вирішенні освітянських проблем у контексті жіночої освіти.

Значного висвітлення в пресі набула літературно-просвітницька діяльність українок. Наприклад, газети радикалів “Правда” і “Народ” одними з перших почали розповідати про роботу “Товариства українських жінок”. Зокрема, у першому згаданому виданні від імені І. Франка у 1887 р. було написано: “Додержуючи первісної програми, провід постановив видати альманах, укладений виключно з оригінальних літературних і наукових праць самих

українських жінок ...” [1101, с. 127]. Друга газета теж позитивно відгукнулася на появу “Першого вінка”: “Вже не можна було дотепом та сміхом збути такої серйозної справи, як справа жіноча”, – писав М. Ганкевич, згадуючи глум і насміх із жіночих виступів у тодішніх гумористичних журналах “Зеркало”, “Страхопуд” [1037, с. 123].

Найпопулярніший часопис східної частини Галичини – “Діло” (1880 – 1939 рр.). одним з перших помістив відомості Н. Кобринської про майбутнє видання альманаху “Перший вінок”. Ось одне з них: “Дня 2-го вересня ц. р. виділом “Товариства руських женщин” ухвалено видавати жіночий альманах ... Він не буде містити в собі праці лиш самих жінок, але буде в нас першою працею, об’ясняючою дотеперішнє положення жінки в суспільності і її нові стремління...”. Інші повідомлення у цій же газеті запрошували до передплати альманаху (1 р. 55 кр. – В. К.), інформували, коли він вийде у світ [433].

Бажання зробити систематичними повідомлення про працю жіноцтва привело Н. Кобринську у жовтні 1891 р. до ідеї відкрити в “Народі” окрему рубрику “для біжучих справ жіночого руху”. Керівництво газети її підтримало, запровадивши розділ “Жіноча справа”. Він мав бути несистематичним, бо, за задумом М. Павлика (редактора “Народу” – В. К.), планувалося випускати окремий часопис для жінок “Рівність”. Однак, його ідея закінчилася невдачею [1037, с. 174]. Звернення Н. Кобринської до газети “Народ” було невинним, оскільки у своїй програмі РУП (Радикальна українська партія – В. К.) відстоювала гендерну рівність [1024, с. 289]. До речі, керівництво партії, особливо М. Павлик, розглядало вирішення “жіночого питання” разом із перемогою соціалістичних ідей [1107].

Уже в листопадовому номері видання у згаданій рубриці була розміщена стаття І. Франка під назвою “Альманах чи газета?” [626], а згодом – “Відозва до Русинів Галичини і Буковини” із закликом, щоб галичанки збирали фонди на нове жіноче видання відповідно до однієї з постанов стрийського віча. Повідомлення було лаконічне, спрямоване на перспективу розвитку феміністичного руху. У ньому було прохання зібрати якнайбільше грошей, бо

від цього буде залежати обсяг майбутнього видання (це може знову бути альманах або менші, але регулярні книжечки). За задумом редакції “Народу”, тут мали б публікуватися і твори чоловіків, які цікавляться жіночою справою [299].

У 1889 р. було зроблено спробу вести рубрику “З життя й праці нашого жіноцтва” в іншому тижневику радикалів “Батьківщина” (1879 – 1896 рр.). Н. Кобринська не взяла в цьому участі через особистий конфлікт з тодішнім редактором газети М. Павликом. Тоді до співпраці запросили письменницю й молоду вчительку з Буковини – Євгенію Ярошинську. Виходила рубрика недовго, тому що спроба запровадити сталий відділ для новин жіночого руху викликала протести з боку видавців “Батьківщини” [1037, с. 150].

Зі свого боку, часопис “Діло” протягом 1880 – 1918 рр. у рубриках “Новинки”, “Дописи” публікував повідомлення про культурно-просвітницьку працю таких організацій, як: “Общество русских дам” [68, 74], “Товариство руських жінок” у Станіславові [67, 582, 559], “Клуб русинок” [66] та “Українська захоронка” [344], “Рання зоря” та ін. [1200]. Газета одноманітно висвітлювала працю жіноцтва, яка здійснювалася у формах вечорів-пам'яті відомих діячів (М. Костомарова, М. Устияновича), вечорів-танців і проведення лекцій.

Схожі відомості у вигляді коротких заміток знаходимо у новому щомісячнику “Письмо з “Просвіти” (1907 – 1914 рр.). Додаток розповідав про “Жіночу громаду”, “Руську захоронку”, “Товариство вакаційних осель” [1109, с. 290]. У полі зору видання перебувала культурна діяльність цих організацій, редакція підкреслювала їх вагому роль в освітній та виховній сферах.

У газеті “Народ” теж траплялися відомості про “Клуб русинок” (1892, Львів). Зокрема, повідомлення-заклик ініціативної групи жінок Львова й околиць, щоб збирати гроші на пам'ятник Т. Шевченкові, організувавши для цього базар і фантову лотерею, на яких були б різноманітні національні прикраси, елементи одягу [99].

Участю галицьких українок в кооперативному русі цікавилася редакція “Економіста” (1904 – 1914 рр.), зокрема вона не оминула увагою жіночий “промисловий” рух. Повідомляючи про торговельно-промислові спілки, заводіві школи для дівчат, газета виголошувала думку про те, що українка повинна “спільно з мужчиною розумно працювати”, а все те вимагало фахових знань і “розумного обрахунку” [1180, с. 165].

У соціально-економічній сфері на сторінках газети “Діло” виділялася праця “Приюту для слуг” (опікуном був А. Шептицький – В. К.) та спілки “Труд”. Перший – організовував практичні заняття для членкинь-служниць, а друга – відкрила майстерню з пошиття одягу, склад і крамницю, будинок, де за незначні кошти могли проживати працівниці. Також товариство утримувало бурсу, проводила курси крою і шиття [1200].

Москвофільський часопис “Прикарпатская Русь” протягом 1912 – 1915 рр. зберігав тенденцію інформування про громадську, економічну та культурно-просвітницьку діяльність “своїх” організацій: Свято-Владимирського товариства, “Кружка Русскихъ Девиць”, гуртків Товариства ім. В. Качковського та інших. Для цього у “Прикарпатской Руси” існувала рубрика “Жизнь въ обществахъ и учрежденияхъ”. Публікації у згаданій газеті написані з певним патріотичним пафосом так, що невеликі події з життя провінційних містечок та сільських громад (наприклад, заснування читалень та товариств тверезості) на її сторінках набирали масштабності й значимості [1180, с. 359]. Географія матеріалів рубрики підкреслювала розвиток москвофільського руху: друкувалися замітки з Теревовлі, Коломиї, Турки, Сяноку, Перемишля, Галича, Жидачева, Комарно, Рогатина та інших міст і повітів краю.

Правом жінки на працю цікавилася популярна ілюстрована щоденна газета “Нове слово” (1912 р., 1914 р.). У рубриці “З жіночого світа” редакція у статті “Жіноче питання” стверджувала: “Праця – це не самоціль, а засіб здобуття рівноправності та фінансової незалежності”. В інших дописах акцентувалася увага на моральному приниженні жінки, яка займалася лише домашнім господарством і не мала достатнього або й жодного впливу на розподіл коштів,

часто змушена “випрошувати” їх для ведення господарства, на власні потреби, а не отримувати як належне за хатню працю. Вона не мала жодного правового захисту і сподівалася на ласку чи ж неласку свого чоловіка.

Однак активне входження галичанок у суспільне виробництво створило нову, “зворотну” проблему: жінка не могла виконувати “подвійну працю” як робітниця чи службовець і водночас як мати і господиня. Тож поширився рух за скорочення робочого дня, грошові компенсації за шкідливе виробництво, забезпечення соціальних гарантій, пов’язаних зі здоров’ям і вихованням дітей [1179, с. 484 – 485].

У рубриці “Новинки” видання “Руслан” часто друкувалися невеликі замітки про успіхи жінок у фахових питаннях. Перемогою галичанок було ухвалення їх допуску до адвокатської практики, хоча й в дещо обмеженому плані – за умови дозволу міністерства [132, 129].

Для повітової регіональної преси (“Покутське слово” (1912 – 1913 рр.) та ін.) характерні ті ж особливості у висвітленні діяльності жіночих товариств Галичини, що й для преси центральних міст. Це, зокрема, існування певних рубрик (“Дописи”, “Вісти з округи”). Щоправда, у цих виданнях трапляється інформація про маловідомі об’єднання, як-от “Руський жіночий кружок”, що відкрив робітню дамських суконь та школу шиття і крою у Коломиї [259]. Більшу увагу газета приділяла політичним питанням через свій загальноінформаційний характер.

У польський період (1918 – 1939 рр.) кількість повідомлень про працю жіночих товариств у пресі значно збільшилась. Однією з основних тем на шпальтах газет стала діяльність українок у *політичній сфері*. Першість у висвітленні цього питання займало найпопулярніше видання східної частини Галичини “Діло”. У згаданий хронологічний період воно різнобічно висвітлювало діяльність феміністичних організацій. Традиційно, на його сторінках велика увага приділялася “Союзу українок” та “Марійській дружині”, а статті були інформаційного, аналітичного та дискусійного характеру. Про

актуальність цієї теми свідчить досить численні публікації з архіву фонду редакції [10].

У рубриці “Дописи” представниці СУ реагували на різні суспільно-політичні події краю. Насамперед, виголошували реферати з нагоди утворення Західноукраїнської Народної Республіки [335], розповідали про співпрацю свого товариства з Українським національно-демократичним об'єднанням (далі – УНДО – В. К.) та Фронтом національної єдності [133], висловлювали співчуття з приводу втрати незалежності Карпатської України 1939 р. тощо [286].

Тема виборів у часописі не завжди була однозначною. Як правило, членкині СУ у рубриці “Жіночий вістник” (1922 р., виходив нерегулярно – В. К.) прихильно висвітлювали питання участі галичанок у політичних партіях [132, 520, 254], а заклики до громадськості з цього приводу писали провідні членкині товариства: М. Рудницька-Лисяк, О. Залізняк та ін. Проте, коли ігнорувалися інтереси окремих осіб цієї феміністичної організації, її керівниці кардинально міняли думку і раптово згадували про свою позапартійність. Прикладом цього була стаття, яка набула широкого розголосу у 1935 р. Річ у тому, що частина жінок, які належали до СУ (О. Грушкевич, Є. Тишинська, С. Ракова та ін.), помістили в “Ділі” звернення із закликом узяти участь у виборах до сейму і сенату та озвучили прохання направити своїх представниць до окружних виборчих комісій [575]. Провід цього громадського об'єднання в особі Мілени Рудницької (її не включили у список УНДО – В. К.), порушив на з'їзді питання про виключення із товариства жінок, які закликали до участі у виборах, зокрема Євстахії Тишинської. Він указав, що СУ поза політикою і не мав права закликати до виборчих дій. Є. Тишинська, зі свого боку, переконувала, що кожна із жінок насамперед мала чинити, як “свідома громадянка” [576]. Такі дискусії не випадково були вміщені на сторінках часопису “Діло”, який фактично виражав ідеї УНДО.

Полеміка щодо партійної приналежності товариства продовжилася на шпальтах стрийського видання “Думка” (1936 – 1938 рр.). У газеті було

поміщено цикл статей з приводу т. зв. виключення 40-ка жінок зі стрийської філії СУ за те, що вони висловилися проти курсу “партійництва” львівської Централі та особисто її голови М. Рудницької, яку ще звинувачували у “централізмі”. Також активістки м. Стрия виступили за ліквідацію ДКО, (“Дружини княгині Ольги” – В. К.) як політичної організації [244, 481, 163]. Зі свого боку, Головний відділ СУ надіслав спростування з приводу “виключення”. Статті, незважаючи на гостроту питання, написані досить коректно. Кожна зі сторінок наводить чітку аргументацію на захист своєї позиції [134, 389, 528]. Про внутрішній конфлікт між членкинями-львів'янками та членкинями із Стрия [164] у замітці згадало і загальноінформаційне видання І. Тиктора “Новий час”. Згаданий тижневик був стабільнішим у поглядах і розміщував заклики до жінок взяти участь у виборах до сейму і сенату 1930 р., агітував голосувати на них за національний табір (українські партії – В. К.) [131].

Релігійний часопис “Мета” теж публікував дискусійні статті, але вже між католицьким жіноцтвом та СУ. Останнього звинувачували в тому, що на УЖК (Українському жіночому конгресі – В. К.) він забрав зі свого статуту релігійні принципи, називаючи їх анахронізмом. Частина жінок виступила проти цього. СУ звинуватив у конфлікті М. Дзеровича – президента Генерального інституту Католицької акції у Львові та головного редактора журналу “Католицька акція”. Більшість членкинь товариства вважали, що він зробив це через особисті суперечки із М. Рудницькою, щоб розколоти “Союз українок”. У статті зазначалося, що, доки згадана організація не визначиться зі своєю ідеологією, католицьке жіноцтво не буде співпрацювати із її Головним відділом [121].

Зі свого боку, із гострою критикою релігійного руху мирян Католицька акція (див. підрозділ 2.2 с. 104) виступила газета “Земля і воля”. У своїй рубриці “Всячина” вона стверджувала, що акція є штучно придумана УГКЦ із фінансових причин, щоб населення купувало її періодичні видання (“Мета”, “Неділя”, “Нова Зоря”, “Дзвони”, “Нива” та ін.). Греко-католики, на думку редакції часопису, хочуть витіснити з громадського поля товариство ім.

Качковського [290]. Така реакція газети на діяльність церкви є зрозумілою через її приналежність до Української соціал-демократичної партії.

Інші політичні теми висвітлювалися в аналітичних статтях щотижневої “Жіночої сторінки” “Діла” (1937 – 1939 рр.). Зокрема, у ній йшлося про захист національних інтересів українського жіноцтва, пропаганду ідеї української державності серед іноземців, висвітлювалося своє бачення щодо вирішення актуальних проблем сучасності тощо [369].

Періодично на шпальтах видання також описувалося ставлення СУ до радянської політики та засуджувалися масові репресії проти українських письменників, громадських діячів [485]. Натомість комуністична преса звинувачувала членкинь жіночих товариств у тому, що вони “пані, а не звичайні робітниці, із буржуазним світоглядом, тупої егоїстичної моралі” [47, с. 3].

Змістовною була ще одна рубрика газети “Діло”– “З міжнародного жіночого руху”. Вона містила, особливо до 1930-х рр., багато відомостей про діяльність нашого та іноземного жіноцтва (Конгрес суфражисток у Парижі [647], Конгрес Ліги миру і свободи [41], Міжнародний жіночий конгрес у Берліні [404], візит активістки жіночого руху О.Кисілевської до США, участь українок в Інтернаціональній літній школі у Подебрадах) [355, 192, 207]. На її сторінках дописувачки розповідали як захищали національні та жіночі інтереси на згаданих з’їздах [619]. Схожими за тематикою, але меншими за обсягом, були повідомлення у рубриці “Зі світу”, започаткованій у “Жіночій сторінці” від 1937 р., де йшлося про жіночі конгреси [274], кількість жінок-депутатів у європейських сеймах [209], перші жіночі парламенти, роботу жінок-адвокатів [439] тощо.

В окрему політичну тему слід віднести дописи іноземної преси у “Ділі” про найбільш гучні події, які стосувалися жіночих товариств. До таких належала смерть Ольги Басараб (громадська і політична діячка, українська розвідниця – В. К.) [343, 448]. Так, знайдено відгуки, датовані 1924 р. про це у швейцарському двотижневику “Ne Mouvement Feminise”, хорватській газеті

“Pregled”, болгарському двотижневику “Женский Глас”, віденській газеті “Arbeiter zeitung”, польському “Wiek nowy” та ін. Усі вони висловлювали співчуття рідним загиблої та вимагали справедливого розслідування від влади [79, 644, 645]. Отже, можна стверджувати про великий резонанс цієї справи. Були вміщені у “Ділі” і відгуки іноземної преси про О. Кобилянську на честь її ювілею [475].

Окремого розгляду також потребує питання ліквідації СУ у 1929 та 1938 рр. Статті-повідомлення про ці події в пресі схожі між собою. Це комунікати – урядові постанови, у яких розкрито причини закриття громадської організації: порушення справи Ольги Басараб на міжнародній арені, участь у виборчих кампаніях 1928 і 1930 рр., збирання коштів у “Фонд воєнних вдів і сиріт”, співпраця з іншими українськими установами, що порушувало статут товариства [505 – 507]. У першому випадку досить швидко СУ зміг відновити діяльність, у другому – ситуація була складнішою. Так, у наступні два місяці 1938 р. у номерах “Діла” траплялися невеликі за обсягом звертання лідерів товариств К. Малицької, М. Рудницької до своїх соратниць з проханням зберігати спокій, єдність, не ухвалювати спонтанних рішень, не падати духом [260] і закликали колишніх членкинь приєднуватися до секцій “Сільського господаря” або “Просвіти” [297]. Редакція газети в рубриці “Дописи” публікувала статті про реакцію окремих філій і кружків на рішення львівського староства: проведення демонстрацій, протестів у повітах проти конфіскації майна та обшуку будинків громадського об’єднання тощо [78, 284]. Але широкого резонансу ліквідація СУ не отримала. Вона була “затмарена” зовнішніми подіями (війною Італії в Ефіопії, конфліктами на радянсько-японському кордоні, убивством Євгена Коновальця та ін.).

Львівський часопис “Батьківщина” співчутливо зреагував на закриття СУ. Його редакція розмістила повідомлення про причини ліквідації, обшуки в будинках Олени Шепарович і Мілени Рудницької. Ця подія “сколихнула українське громадянство” [508]. “Наш лемко” у рубриці “Новинки” теж опублікував невеликі повідомлення про розпуск СУ [510].

У позапартійному “Новому часі” після ліквідації “Союзу” з’явилося спростування звинувачень, які було висунуто проти учасниць товариства. Зокрема, авторка публікації вказувала, що всі статті проходили цензуру польської влади, а бойкот виборів 1935 р. відбувся, бо не були внесені жіночі кандидатури в списки [81]. З певним запізненням “Українські вісти” та “Громадський голос” просто подали перелік причин ліквідації Львівським городським староством СУ [12, арк. 29; 556]. Наголошено, що закрито 72 філії та 1200 кружків, а сам “Союз” названо “єдиною організацією українського жіноцтва” [447].

Тижневик “Свобода” оглядово згадував про прохання УНДО до прем’єр-міністра Польщі щодо відновлення діяльності СУ, хоча незабаром воно було задоволене, але тоді М. Рудницька відкидала думку, ніби цьому сприяла партія [509, 490]. Мабуть, вона хотіла показати громадськості аполітичність товариства, хоча сама була посолкою в сеймі.

Цікаво, що жоден із часописів не намагався вказати справжніх причин такої дії з боку польської влади щодо українського жіноцтва. Отже, провідні видання Львова відгукнулися на подію ліквідації СУ, але з вищеперелічених об’єктивних умов статті про неї не набули значного поширення. Крім того, у кінці 1938 р. він був офіційно відновлений, про що повідомили тижневик “На переломі” в замітці “Союз Українок віджив!” [553], газета “Діло” [554] та інформаційно-суспільний часопис “Думка” [555, 188].

Питання *соціально-економічного характеру* у міжвоєнний період насамперед висвітлювалися на сторінках спеціалізованих видань. Основна увага зверталася на діяльність у цій галузі “Союзу українок”, “Українського народного мистецтва” спеціалізованої школи “Труд”. Їх праця в основному висвітлювалася у двох напрямках: участь у кооперативному курсі та організація різних сільськогосподарських курсів.

Перший напрям широко описувався у друкованому органі Комітету організації кооперативів “Господарсько-кооперативному часописі” (1921 – 1939 рр.), в економічно-суспільному місячнику “Кооперативна республіка”

(1928 – 1939 рр.), в ілюстрованому виданні “Кооперативне молочарство” (орган Крайового молочарського союзу “Маслосоюз” (1930 – 1939 рр.) та ін. Деякі зі згаданих газет мали спеціалізовані рубрики “Жінки в кооперації” (з 1925 р. “Господарсько-кооперативний часопис”), “Жіноча сторінка” (з 1934 р. “Кооперативна родина” (1934 – 1939 рр.)). Провідними темами публікацій видань були: участь жінки в піднесенні економіки [160], у відкритті фахових шкіл, пошук шляхів для їх об’єднання в господарські організації, такі, як УНМ, виконанням своїх обов’язків як кооператорів тощо [100 – 102]. Статті такого характеру звучали так: “Як повинні жінки працювати для розвитку української кооперації?” [669], “Що таке Українське Народне Мистецтво?” [656], “Без жінок нема кооперації!” [146], “Наші жінки та кооперація” [380], “Кооперація і жінка” [648], “Праця жіноцтва в сільсько-господарській кооперації” [65], “Що зроблено досі в краю в напрямі приєднання жінок до кооперації” [650], “Економічна незалежність жінки” [311] та ін.

Авторами статей виступали як жінки, так і чоловіки, відомі спеціалісти кооперативного руху. Серед них слід виділити А. Гаврилка (“Господарсько-кооперативний часопис”), К. Коберського (криптонім К. К. – В. К.), Д. Штаудінгер, Е. Вербицьку, Х. Кононенко (“Кооперативна республіка”), І. Домбчевську (криптонім І. Д. – В. К., “Кооперативна родина”) та ін. Пізнавальною була публікація А. Паніва (криптонім А. П. – радянський журналіст, працював у кількох газетах економічного напрямку – В. К., дописувач у “Кооперативне молочарство”) “Жінка до молочарської кооперації”. У ній автор пропонував українкам для отримання фахової допомоги та додаткової інформації читати спеціалізовані часописи, брати діяльну участь в заснуванні інституцій народного господарства [39].

У низці статей часописів висвітлено роботу жінки в кооперативах за кордоном (“Праця бельгійських жінок для кооперації” [459]) та в українському сільському господарстві (“Перший з’їзд жіночих кооператив” [615]), розкрито тогочасні проблеми жіноцтва. Цікавими були статті про кооператорок та їхні

враження від подорожей, різні господарські та кулінарні поради [139], проведення анкет тощо [487].

“Новий час”, “Громадський голос”, “Діло”, як часописи суспільно-політичного напрямку, теж описували економічну діяльність жіночих товариств. Проте відомості були короткими, перенасичені деталями, рідко мали оцінні судження авторів. Зокрема видання порушували питання про будову фахових шкіл у Львові, заснування кооперативів [199, 468]. У рубриці “Дописи” “Діла” публікувалися повідомлення про сільськогосподарську (організація кулінарних та господарських курсів, співпраця із “Сільським господарем” тощо) [242] та економічну (співробітництво з українськими спілками, створення при філіях і кружках товариства кооперативних секцій [228, 230, 366, 489], пропаганда принципу торгівлі “свій до свого” [37]) працю СУ. Львівський двомісячник “Наш лемко” (видавець І. Тиктор, редактор Ю. Тарнович, 1934 – 1939 рр.) у рубриці “Сторінка для жінок” інколи подавав поради з підготовки оселі, господарства до осені і зими [565].

Уривчасту інформацію про працю галицьких українок знаходимо у двотижневику “Голос” (1937 – 1939 рр.), буковинському “Часі” (1928 – 1940 рр.) та “Канадійському фермері” (з 1903 р.). Перша газета розповідала про товариство “Будучність”, його зародження, діяльність та відкриття ним домівки для прислуги [539]. Чернівецьке видання у рубриці “Жіноче діло” зрідка подавало відомості про такі організації, як “Труд”, “Українське народне мистецтво”, але активно пропагувало створення філій СУ та “Української захоронки” в регіоні [173]. “Канадійський фермер” в одній зі своїх статей охарактеризував діяльність Товариства “Труд” на чолі з Є. Макарушковою, зокрема, було згадано про утримання ним двох робітень для шиття білизни та жіночого одягу, 3-літньої фахової школи для дівчат. При цьому організація влаштовувала курси трикотарства, куховарства, домашнього господарства [234].

Питання соціального характеру найактивніше намагалася вирішити редакція “Жіночої сторінки” газети “Діло”. Авторами статей, які у ній

публікувалися, стали активні діячки СУ та інших жіночих товариств. Вони висловлювали власний погляд на наболілі проблеми. Як правило, це були питання фемінізму (цикл статей Валентини Завадської), розвитку жіночого руху, материнства, господарської освіти дівчат, особливо селянок, виховання дітей. Зокрема, згадана громадська діячка зазначала, що на сучасному етапі емансипаційного руху важлива не стільки політична рівність із чоловіками, скільки економічна й соціальна незалежність жінки (гідна заробітна плата [219], доплата за дітей [220], компенсації, коли чоловік інвалід, законодавчий захист і допомога незаміжній жінці з дитиною, рівноправність у подружжі з іноземцем [221] тощо). Авторка навела конкретні приклади вирішення цих питань в інших європейських країнах [222, 223]. Її статті були дуже фаховими, нерідко мали порівняльний характер. Крім того, В. Завадська звертала увагу на значний поступ українського жіночого руху.

Інша стаття стосувалася питання, чи принесла емансипація щастя жінці. Авторка Ярина Мандюкова наводила як негативні (відторгнення жінки в родині, набуття чоловічих характеристик, практикування вільної любові, часті розлучення та ін.), так і позитивні факти (доступність “чоловічих професій”, існування заробітку та ін.) з цього приводу [346].

Редакторка “Жіночої сторінки” Харитя Кононенко цікавилася питанням господарської освіти дівчат. Авторка писала: “...наше жіноцтво, засліплене фальшивим фемінізмом, вважало, що господарська праця, особливо домашня, принижує жінку, але за кордоном (Німеччина, Італія, Туреччина) її не соромляться, коли й батьки докоряють дівчині, що закінчила вищі студії і сидить вдома” [317, с. 4]. Виходом з такого становища вона вважала здобуття господарської освіти на курсах при СГ чи створення фахової господарської школи [315]. Загалом частка статей, які згадували про спеціалізовану освіту жінок, становила у “Ділі”, за нашими підрахунками, 10 %, що свідчить про актуальність цього питання в суспільстві.

На сторінці публікувалися аналітичні статті, які торкалися питань економії світла, палива [162], мішаних шлюбів [312]. Проте чи не найбільш злободенною

темою стало материнство та питання правильного виховання дітей (дотримання гігієни, як навчити дітей писати і читати, привчити до дисципліни, поваги до старших тощо) [314, 466, 681], їх моральна і фізична підготовка до школи, відвідування дитячих садків [313]. У статтях на цю тему було чимало практичних порад.

Культурно-просвітницька діяльність українок була різноманітною та траплялася на сторінках більшості видань – від загальноінформаційних до спеціалізованих. Інформація про неї знаходилася як у другорядних рубриках, так й окремих додатках часописів.

Досить поширеною формою просвітницької праці жіноцтва були курси. Вони глибоко висвітлювалися на шпальтах найпопулярнішого економічного видання східної частини Галичини “Сільський господар” (1926 – 1939 рр., наклад 10 тис. примірників – В. К.). Його редакція на чолі з Є. Храпливим започаткувала спеціальну рубрику “З життя товариства”, а у лютому 1929 р. як додаток до цього часопису почала виходити “Українська господиня”. Її мета – “...мати видання про господарські та різні домашні справи господинь”. Жінка в ньому насамперед розглядалася як господиня, мама дітей [125, с. 1].

З 1936 р., коли частіше почали з'являтися секції господинь при “Сільському господарі”, газета розповідала більше про них, зрідка згадуючи за СУ. Найбільше повідомлень у ній було опубліковано про курси різного профілю. У кожному номері можна знайти схожу за змістом інформацію. Наприклад, про курс домашнього господарства для провідниць секції господинь при кружках товариства СГ на Калущині повідомлялося таке: із 17 повітів прибуло 29 курсанток; курс був наскільки успішним, що за їх бажанням його продовжили ще на 1 тиждень. Вивчалися такі предмети: куховарство, трикотарство (рукоділья – В. К.), крій; гігієна в хаті; гігієна сільськогосподарських тварин і кооперативне молочарство; городництво тощо. Схожі курси проходили в Ясені протягом 5 тижнів. Тут жінки навчалися робити з овечої вовни светри, панчохи, рукавиці. Секція проводила ще трикотарські заняття у Туловій (Снятинський район) [111, 324, 330, 168], гарбарсько-

білоскірничий курс в Городенці, (гарбарство, або чинбарство – ремесло обробки шкіри тварин – В. К.) [106], курс господині в Тереховлі [325].

Інколи заняття проводилися спільно із СУ. Так, на відкритті одного з них були присутні представниці із цього товариства: М. Струтинська, О. Кисілевська та членкині з Коломиї (загалом 23 курсантки із 12 повітів Галичини й Волині), а також директор СГ Є. Храпливий. Вони вчилися шити, кроїти, мережити, доглядати за худобою, працювати на пасіці, визначати якісну садовину й городину. Дівчата слухали лекції про здоров'я, гігієну та отримали інформацію про важливість жіночої організації. У кінці курсу всі досить успішно склали іспит [326, 548].

Часто до публікацій було додано фотографії проведених навчань. З них можемо робити висновки про кількість учасниць, їх вік тощо [624, 625]. Представництво курсанток було широким, але найбільша активність спостерігалася серед жінок з Коломиїщини.

Зважаючи на швидке зростання жіночих секцій при кружках СГ, Крайове господарське товариство вирішило влаштувати додаткові курси для інструкторок із жіночого домашнього господарства. У їх програму ввійшли практичні й теоретичні матеріали з наступних тем: організація спілок, домашнє господарство, домашній промисел, кооперація, праця при секціях господинь СГ та інших українських організаціях. Планувалося провести екскурсії пам'ятними місцями Львова та його підприємствами тощо [141].

Не менше уваги у часописі приділялося власне організації курсів, які мали “піднести господарку господині”, залучити її до просвітницької роботи. Одним зі способів було навчання з різних ділянок домашнього господарства, яких потребуватиме конкретна громада. Наприклад, курс трикотарства мав допомогти жінкам пошити собі необхідну річ, а не купувати дорогу. Подавалися рекомендації, як проводити заняття (читати книги, вчити як консервувати й готувати страви із цвітної капусти, шпинату тощо; як упорядкувати хату, пошити білизну, виховувати дітей, влаштувати конкурс на кращу господиню). Перед початком весняних сільськогосподарських робіт

членкиням пропонували записати, хто скільки потребує насіння, яєць, щоб замовити через філію СГ [551, 652]), а в рубриці “Жіночий кутик” редакція ознайомлювала учасниць із новими науковими методами господарювання [316].

Поміщені в “Сільському господарі” поради, як проводити час на зустрічах кружка, та методика організації курсів дуже схожі із пропозиціями СУ. Його досвід, мабуть, і був перейнятий сільськими господинями, які ще до виникнення власного товариства тісно співпрацювали із членкинями “Союзу”.

У газеті “Діло” в рубриках “Жіночий вістник” та “Дописи” йшлося про культурно-просвітню працю СУ. У першій висвітлювалися питання якості жіночої освіти [341]. Публікації писали провідні членкині товариства: М. Струтинська, К. Малицька. У другій – публікувалися повідомлення про святкування Дня матері [237], підготовку літніх таборів [238], створення бібліотек при філіях і кружках [241]. Високо редакція газети оцінювала також роботу СУ, пов'язану із виданням часописів “Жіноча доля”, “Нова хата”, “Жінка” [492].

У цій ж рубриці часопис “Діло” систематично повідомляв своїх читачів і про діяльність таких товариств, як “Марійська дружина”, “Українська захоронка” [182], Сестери Василянки [323] та кооперативу “Труд” [370]. Перша організація проводила релігійні маніфестації до Матері Божої у Бережанах [361, 542], Станіславові [362] та інших містах. Зазначалося про позитивне враження, яке справили на присутніх урочисті заходи, влаштовані на честь Лесі Українки [540] та Т. Шевченка [541].

Поле діяльності “Української захоронки” було вужчим і стосувалося праці з дошкільнятами, тому обсяг присвячених цій організації дописів менший, ніж тих, які висвітлювали діяльність СУ. Наприклад “Діло” опублікувало виступ голови захоронки Софії Рак, відчит про кількість утримуваних садків, організованих літніх таборів, інформацію про підготовку педагогів на курсах, організацію Свята матері, св. Миколая [422, 672]. Кожного разу

висловлювалася подяка жертводавцям, особливо митрополитові А. Шептицькому.

Видання також розкривало благодійницьку і просвітницьку працю “Української захоронки”. Зокрема, у 1920 – 1930- х рр. вона забезпечувала функціонування 6 – 9 закладів для 320 – 480 дітей, 40 % із яких утримувалися безкоштовно. Окрім того, у різний час товариство фінансувало дві – п'ять “харчевень” (їдалень – В. К.), у яких, наприклад, лише у 1934 р. видало 40 тис. безплатних обідів [463]. Активну участь в утриманні “захоронок-притулків” брали місцеві жіночі організації та меценати, громадські діячі.

Поряд з уже названими рубриками та статтями газета “Діло” з 1937 р. на “Жіночій сторінці” вмістила щотижневі тематичні колонки “З нашої хроніки”, “Практичні поради”, “Балачки про моду” [458]. Це свідчить про зусилля редакції, які були спрямовані на те, щоб зацікавити якомога ширше коло українського жіноцтва.

Інші українські часописи суспільно-політичного напрямку (“Громадський голос”, “Новий час” та ін.) теж висвітлювали діяльність жіночих товариств. Перший – на “Жіночій сторінці”, у рубриці “З жіночого руху” найбільше відомостей подавав про СУ, організацію ним свят, вечорів, дитячих садочків, [200, 201]. На відміну від інших газет, “Громадський голос” друкував біографії відомих українок: М. Заньковецької [256], А. Павлик, Марко Вовчка [349].

Видання І. Тиктора “Новий час” (1923 – 1939 рр., з 1938 р. відкрито рубрики “З життя краю” та “З життя жінок”) також найбільше інформувало читачів про діяльність СУ [186, 187], зокрема, про працю “Жіночої громади” (назва СУ до 1917 р. – В. К.) у роки Першої світової війни. Тоді членкині організації працювали у “Горожанському комітеті”, де допомагали хворим воїнам, виплачували допомогу рідним загиблих [602]. На сторінках видання у наступні роки активно висвітлювалася культурно-освітня робота “Союзу”, часто публікувалися фотографії з організованих курсів, дитячих садочків та концертів на честь Лесі Українки, О. Кобилянської, які “були проведені на високому рівні та залишили про себе якнайкращі спомини” [392, 478].

Редакція “Нового часу” згадувала і про такі товариства: 1. Секцію жіночого кружка УКС (Український католицький союз), яка на Личакові провела академію на честь Царя-Христа. Цей кружок існував уже рік (з 1933 – В. К.), його головою була Євгенія Терлецька. “Такі виступи оживляють культурне життя”, – робить висновок автор статті [190, с. 6].

2. Товариство “Української захоронки”, яке разом із УНМ організувало вечір національного одягу з метою його популяризації [452]. Воно ж влаштувало дитячі свята в районі Левандівки, Личакова [594, 218].

Слід сказати, що на останніх сторінках газет “Новий час” та “Діло” розміщувалася реклама жіночих періодичних видань “Жіноча доля” та “Світ молоді” (1932 – 1939 рр.) [499, 500], “Жінка”, “Українка”, “Нова хата” [378]. Такі дії видавців мали на меті популяризувати ці часописи.

Освітній аспект був одним із популярних у розкритті культурно-громадської діяльності жінок у пресі. Зокрема, на сторінках львівського двомісячника “Наш лемко” (видавець І. Тиктор, редактор Ю. Тарнович, 1934 – 1939 рр.) була “Жіноча сторінка” (згодом “Сторінка для жінок”, хоча вона не завжди виходила стабільно – В. К.). Тут розміщувалися аналітичні статті, наприклад, “Чи українській жінці треба освіти?” та ін. У згаданій публікації чітко виокремлювалися галузі, де себе проявляла галичанка: домашнє господарство, виховання дітей, праця на суспільство. Кожній із цих сфер невідомий автор приділив увагу, а в кінці статті зробив висновок “...жінка Лемківщини повинна набути якнайбільшу релігійну, культурну освіту. Наповнити й оживити свій дім релігійним та національним духом” [640, с. 10]. Також редакція газети розповідала про фінансування Жіночою секцією УНДО дитячого журналу “Дзвіночок” [113] тощо.

Про необхідність здобуття жінками освіти зазначав анонімний автор інформаційно-суспільного часопису “Думка”. У своїй статті “Жіноче віче у Стрию” він наголошував, що українки “покликані навчитися з новою свідомістю нести свій важкий життєвий тягар: це виховання дитини згідно вимогам, які ставить ... сучасна дійсність”. У кінці таких публікацій

друкувалися прийняті СУ резолюції організаційного, економічного (принцип “свій до свого”), національного (“стояти на сторожі Церкви і Нації”) характеру [172, с.1].

Це ж видання розміщувало матеріали з праці філій СУ (Свято селянки в Сколім [613]), “Української захоронки” [389], “Марійського товариства пань”. Наприклад, у газеті повідомлялося про організацію останнім просфор (благодійний релігійний захід – В. К.), академій тощо [34, 393, 480]. Авторами статей виступали учасниці товариства, які не вказували своїх імен. Публікації розміщувалися переважно на 2 і 3 сторінках видання. Обсяг “Думки” сягав 4, інколи 6 аркушів.

Москвофільський часопис “Руска нива” (1935 – 1938 рр.) на своїх шпальтах розкривав культурно-просвітницьку діяльність такого товариства, як “Общество русских дам”. Відомості про його працю тут подавалися дуже докладно (читали цікаві реферати про догляд за огородиною, влаштовували фестини (вечори – В. К.), створювали дитячі садки, взимку організовували курси варіння [465]).

Газети християнсько-суспільного спрямування “Мета” (1931 – 1939 рр.) та “Правда” (1927 – 1939 рр.) поміщали інформацію про діяльність організацій католицького спрямування, зокрема Товариства священничих подруг “Доля” та “Марійської дружини”. Так, у статтях тижневиків складалася подяка Крайовому союзу господарських спілок за пожертвування грошей для цілей двох згаданих об'єднань. Завдяки наданим коштам вдалося розіслати 700 поіменних запрошень для потенційних членів товариств [253], організовано різні фестини (свята – В. К.) [347].

У найпопулярніших часописах протягом їхнього існування переважала культурно-просвітницька тематика публікацій (46% у “Меті”, 57% у “Ділі”, 62% у “Новому часі”). За нею йшло висвітлення політики –14% (“Мета”), 29% (“Діло”), 38% (“Новий час”). Третє місце займали економічні питання – 9% (“Діло”), 11% (“Мета”) (див. Додаток Ш, Додаток Щ, Додаток Ю). У загальному частка і почерговість розподілу питань схожі із жіночою пресою.

Щодо статей аналітичного змісту, то їх кількість в часописі “Діло” становить 17%, у “Меті” – майже 40%, у “Громадському голосі” – 45% (див. **Додаток Я**).

Таким чином, українська періодика останньої чверті XIX – першої половини XX ст. цікавилася різносторонньою діяльністю товариств як світського, так і релігійного характеру. Водночас в австрійський та польський періоди помітна основна увага преси до культурно-просвітньої праці жіноцтва. Відмінним залишався тільки пріоритет тем. Наприклад, у 1880-х – 1918 рр. газети описували освітню, видавничу та філантропічну діяльність галичанок; у 1919 – 1930-х рр. – практичну сторону культурної праці: організацію різних вечорів, літніх таборів, дитячих садків тощо. Також у міжвоєнний період зросла кількість повідомлень про кооперативну, політичну зайнятість жіноцтва.

У пресі к. XIX – поч. XX ст. лідерами культурно-просвітньої діяльності були “Товариство руських жінок”, “Общество русских дам”, у 1919 – 1939 рр. – “Союз українок” як наймасовіша організація жінок у східній частині Галичини.

Водночас помітна “прихильність” часопису до певних тем. Так, кооперативні газети більше описували економічну діяльність секцій господинь при СГ чи “Союзу українок”, католицька преса – просвітницьку працю “Марійської дружини” тощо. Видання загальноінформаційного характеру, наприклад, “Діло”, “Новий час” – майже в однаковій мірі висвітлювали різні сфери зайнятості жінок. Велика увага спеціалізованих видань до такої форми роботи жіноцтва як курси свідчить про намагання популяризувати практичну сторону діяльності галичанок. Ці заняття розглядалися як один із шляхів залучення до праці товариств жінок, особливо селянок.

В австрійський та польський період по усіх згаданих темах переважали статті інформаційного характеру, аналітичні публікації зустрічалися у соціальній та освітньо-виховній проблематиці. Дискусійні питання виникали з приводу політичних (партійності чи безпартійності) та ідеологічних тем (пошук нових принципів і методів праці), а також із питання розширення поля діяльності жіночих товариств тощо. Дописи ж про резонансні події (смерть

Ольги Басараб, ліквідація СУ та ін.) займали перші шпальти преси. Також у міжвоєнний період газети розширили і зробили більш систематичними повідомлення про жіночі організації, акцентуючи увагу насамперед на найнагальніших проблемах українок.

У періодиці 1880-х – 1918 рр. феміністичні організації намагалися запровадити окремі рубрики в газетах радикалів, але вони існували недовго. У польський час – вже кожне з видань мало спеціальну сторінку, колонку тощо, як правило, схожу за назвою і змістом. Щоправда, траплялися відомості про жіноцтво і в рубриках з більш традиційними назвами: “Новини”, “Оповідки”, але в них інформація не була такою систематичною.

Аналіз статей культурно-просвітницької діяльності показав прагнення товариств поєднати у цій сфері як практичні та теоретичні фахові знання, так і виховувати жінок у національному дусі. Публікації продемонстрували єдність усіх українських організацій, їх співпрацю для вирішення нагальних питань.

3.3. Висвітлення у пресі діяльності польських жіночих товариств

Польське жіноцтво спромоглося швидше, ніж українське, організувати свою періодику. Це було зумовлено кращим політичним становищем поляків під владою Австро-Угорщини, а з 1918 р. вони взагалі здобули власну державу.

Усі статті, виявлені нами, традиційно відображають такі галузі діяльності жіночих товариств: політичну, соціально-економічну та сферу культури. У кожній з них можемо виокремити підгалузі. Наприклад, до сфери культури належать: благодійницька, освітньо-виховна праця тощо. Тому з метою уникнення повторів та щоб краще порівняти, як висвітлювалася робота жіноцтва на сторінках преси, нами бути використано класифікаційну схему за темами, які публікувалися у виданнях.

Ключовими питаннями на шпальтах газет в австрійський період були: боротьба за виборче право та незалежність Польщі, участь в органах самоврядування, забезпечення соціальних гарантій для працюючих жінок, підняття рівня розвитку промислів галицького краю, покращення стану освіти,

розвиток філантропії. У міжвоєнний час згадані політичні проблеми були вирішенні. Замість них польки висунули гасла захисту національних інтересів, підняття державницької свідомості тощо. Вищеперелічені соціально-економічні та культурні питання і надалі залишалися актуальними, але розширився асортимент форм роботи жінок у цих сферах.

Вагомими проблемами, які ґрунтовно висвітлювалися на шпальтах преси, були *політичні*. Найактивніше за виборче рівноправ'я виступали такі товариства: “Komitet Pracy Obywatelskiej Kobiet” (далі – КРОК), “Komitet Równouprawnienia Kobiet Polskich” (далі – КРКР, до 1912 р. – “Związek Równouprawia Polskich Kobiet”), “Czytelnia Kobiet”, “Liga Kobiet NKN” та ін. Про намір підвищити роль жінки у всьому світі, а також згуртувати їх і відстоювати для них право голосу [997] говорила ще редакторка додатку “Głosu Kobiet” (друкований орган КРОК – В. К.) Марія Турчина. Цей часопис на перших сторінках розміщував розвідки, у яких наводилися “біологічні аргументи” гендерної політики, приклади із країн Західної Європи та США, де жіноцтво брало участь в органах місцевого самоврядування і було представлене навіть у сеймі (Фінляндія) [765, 753]. Уже в лютому 1911 р., готуючись до виборів, членкині КРОК у додатку порушили питання надання жінкам політичних прав, пропонуючи змінити окремі статті Конституції Австро-Угорщини 1867 р. [855, 859]. Вони вважали, що їхнє представництво в парламенті було важливим, бо саме там ішла боротьба за жіночі права.

В окремих статтях журналу авторки інколи гостро критикували польські партійні сили і заявляли, що в політиків не може бути ніяких компромісів з австрійською владою. Натомість вони мають спільно, разом з жіноцтвом, боронити інтереси краю [739].

Свої вимоги та переконання польки систематично обґрунтовували на сторінках видання. Так, в одній із публікацій було висловлено позитивну оцінку еволюції жінки від типу “невісти”, яка народжувала дітей і вела домашнє господарство, до “суспільної”, яка працювала нарівні з чоловіками і на благо держави організовувала рух жінок [823, 919].

Питання виборчого права галичанок потрапляли до уваги іншого часопису, “Nasz Dom: tygodnik mód i powieści” (1905 – 1915 pp., Варшава). Він теж цікавився політичною діяльністю членкинь КРОК. Знаною співробітницею газети була М. Дулембянка, яка у своїх статтях аналізувала виборчу реформу до Галицького парламенту та вимагала рівних виборчих прав для жінок і чоловіків. В одній з її публікацій наголошувалося, що в Норвегії, Ісландії, США, Австралії вже діяло гендерне рівноправ'я, натомість в Австро-Угорській імперії жінки платили податки, але їх не контролювали, виконували обов'язки, а не користувалися правами [726, с. 2].

Велику увагу діяльності жіноцтва в політичній царині приділяв варшавський часопис “Ster” (1907 – 1914 pp.). 90% своїх статей газета присвячувала боротьбі за політичні права “слабкої статі”. Майже в кожному номері львівська філія “Komitetu Równouprawnienia Kobiet Polskich” друкувала відомості про свою діяльність. Так, у 1908 р. за підтримки Націонал-демократичної партії та Комітету міської реформи економіки товариство вирішило висунути свою кандидатуру у депутати – Марію Дулембянку. У результаті виборів вона не пройшла до сейму, але після цього товариство продовжило свою боротьбу вже на виборах до міської ради Львова [686].

Цікаво, що в статтях часто згадувалася співпраця польок з українками у питанні виборчих прав. Так, “Czytelnia dla Kobiet” запросила у 1910 р. делегаток усіх товариств (незважаючи на національність – В. К.), щоб скласти петицію до сейму про рівні виборчі права для жінок. Полячок представляла пані Б. Скарбкова, русинок – М. Білецька. Петицію віддали наміснику Галичини. Урядові видання “Kurjer Lwowski” (1883 – 1935 pp.) і “Nowy Czas” відбили перебіг подій цієї жіночої маніфестації, а “Słowo Codzienne”, “Gazeta Narodowa” (1862 – 1915 pp., орган політичного консервативного угруповання “подоляків” – польських землевласників – В. К.) несхвально відгукнулися про неї [742].

Часопис розкривав політичну діяльність й інших жіночих товариств, зокрема, “Komitetu Postępowych Kobiet Polskich”, що виник у Львові у 1906 р.

Він уважав боротьбу за загальне, рівне, таємне й безпосереднє виборче право для всіх громадян обох статей цілком закономірним і розцінював його як перший крок на шляху до отримання реального рівноправ'я. Ще одне товариство – “Ognisko kobiet” – вело за це боротьбу разом з “Komitetem”. Згодом було написано відозву “Do obywaterek”, авторка якої висловлювала бажання, щоб за політичну рівноправність було залучено не тільки міста, але й села [685].

Газетні публікації “Głosu Kobiet” (1911 – 1914 pp.) та варшавського “Steru” (1907 – 1914 pp.) дали змогу простежити форми боротьби вищезгаданих жіночих товариств за свої права. Насамперед, це численні звернення до послів, депутатів сейму В. Томашевського і А. Станінського з питання рівноправності [787, 687]; проведення віч, зокрема соціал-демократок, та ухвалення резолюції: “... вимагати для всіх дорослих громадянок пасивного виборчого права до промислових судів, до парламенту й сейму, право створювати політичні товариства”. Поширеним у праці жінок стало здійснювати анкетування серед ратних (депутатів – В. К.) гміни Львова, які зробив “Komitet Pracy Obywatelskiej Kobiet”, щоб дізнатися про кількість прихильників виборчої реформи. Іншою формою боротьби були мітинги у ратуші, які відбулися за ініціативи КРОК, “Lwowskiego Związku Równouprawnienia Kobiet”, “Zjednoczenia Słuchaczy Uniwersytetu Lwowskiego” з приводу рішення Ради міністрів закордонних справ Антанти від 25 червня 1919 р. про приєднання Східної Галичини до Польщі на 25 років. На маніфестації виступали княжна Любомирська, М. Мосціцька (дружина майбутнього президента Польщі І. Мосціцького – В. К.), професори історії та ін. Вони стверджували, що географічно та історично ці території належать до Польщі як Червенські землі. У кінці було ухвалено резолюцію: відкинути Статут для Східної Галичини й негайно об'єднати всі польські землі. Згодом членкині вирішили вислати делегацію жінок з усієї Польщі до Англії й особисто вручити свої вимоги Раді [750, 946]. Таку ж інформацію подавала й “Gazeta Wieczorna” (1910 – 1935 pp., Львів) [751, 806].

Не стояв осторонь від політичних питань і часопис “*Na Posterunku*” (1917 – 1919 pp., Краків) – офіційний орган “*Ligi Kobiet NKN*”. На сторінках газети “*Liga*” промовисто озвучувала свої вимоги до комісії парламенту Вищого польського кола у Відні: дозволити жінкам вступати до політичних товариств і навіть утворювати їх; надати галичанкам активне й пасивне виборче право при голосуванні до міських рад і сейму Галичини; наділити жінок правом створювати дорадчі кола при сільських і міських гмінах, які мали займатися справами виховання, опіки дітей та ін. Такі вимоги полячки назвали не амбіціями, а “потребами національного майбутнього благополуччя” [851, с. 3].

Продовження теми політичних прав бачимо в наступних номерах “*Na Posterunku*”. У них йде мова про прагнення жінок здобути юридичний статус у самоврядуванні, яке, у їхньому розумінні, нагадувало приватне домашнє господарство у розширеному вигляді. Питання чистоти, гігієни, догляду за хворими, дітьми, естетики міста мали бути в компетенції жінок [766, 720].

У публікаціях газети було згадано про віче в міській ратуші Львова [934] та підтримку повстанської армії Й. Мусніцького у Познані, що боролася проти німців [936]. Неодноразово часопис присвячував свої матеріали Марії Дулембянці, віддаючи їй шану, висвітлював її громадську діяльність, боротьбу за рівноправ'я та опіку над дітьми [729, 721].

Не менш важливим питанням періодики стала боротьба за незалежність Польщі у 1918 р. Тут передовими були два видання: “*Przegląd Kobięcy*” (1919 – 1939 pp.) та “*Na Posterunku*”. Перше – детально характеризувало діяльність “*Komitetu Pracy Obywatelskiej Kobiet*” під час оборони Львова, що видавав відозви до польського суспільства, ініціював вихід “*Głosu Polskiego*”, організував санітарну секцію, секцію кур'єрок, місцеву охорону (згодом перейменована в “*Ochotniczą Legię Kobiet*” (150 легіонерок) – В. К.) [744, 755] та ін. Пізніше у газеті помістили заклик легіону вступати до його складу, щоб захиститися від більшовиків [809], і розповіли про відомих жінок-патріоток [756].

Цей же часопис помістив окремі публікації про діяльність у 1918 р. – 1919 рр. “Zjednoczenia Polskich Chrzescianskich Towarzystw Kobiacych” у Львові (1913). До нього увійшло близько 20 товариств (на 1934 р. вже налічувало 39 [14, арк. 1 – 2]) різного спрямування (серед яких “Polski Związek Kobiety Katolickich”, “Ognisko” та ін.), роботу яких воно координувало. Зокрема, йшла мова про благодійну та культурно-просвітню працю об'єднання, яке стояло на сторожі католицького церковного вчення, поширювало його і польські народні традиції. Більшість статей написані стисло у публіцистичному стилі [13]. Ці ж завдання були закріплені у статуті 1939 р. [30, арк. 2].

Із повідомлень рубрики “Kronika” дізнаємося про “Narodową Organizację Kobiety” (далі – НОК, суспільно-політична організація, що діяла в 1918 – 1939 рр, пов'язана із партією “Національна демократія”). Наприклад, розповідалося про приїзд із Варшави її інструкторки Яніни Казимірської. Вона влаштувала конференції в Галичині з метою пропаганди ідеології товариства [817].

Друга газета – “Na Posterunku” – висвітлювала діяльність “Ligi Kobiety NKN” (утворилася з метою допомоги легіонерам – В. К.) у різних куточках Польщі. Протягом 1915 – 1916 рр. вона забезпечувала військових на фронті і в лікарнях книгами [889], відстоювала їхні права та вимоги перед владою [808]. “Liga” тісно співпрацювала з “Towarzystwem Szkoły Ludowej” [888, 837].

У кожному номері газети подавалися звіти із периферійних філій “Ligi Kobiety”. Наприклад, було повідомлення про діяльність членкинь у Ліпниках (Пустомитівський район Львівської області – В. К.) з липня 1916 р. до грудня 1917 р. До цієї філії ввійшли сільські господині, дівчата й працівниці фабрик. За останній рік налічувалося 55 членкинь, що мали свою читальню. Підсумком їх діяльності стали проведені 4 набожества (систематичне дотримання конкретної релігійної практики – В. К.), 2 обходи (святкові демонстрації: 3-го Травня та до дня народження Т. Костюшка –), 3 вечори, фестини з метою опіки воїнів і 2 лекції. У кінці статті складався фінансовий звіт. Із нього відомо, що найбільше доходів було від внесків членкинь (164 крони) і відчитів (166 крон). Усі вони

пішли на інвалідів-легіонерів, Дім родини, організацію свят, купівлю професійних газет [890].

У часописі “Na Posterunku” були вміщені ще звіти філій “Ligy Kobiet NKN” у Самборі [887, 701], Перемишлянах [885], Станіславові [735], Львові часів Першої світової війни [844, 884]. Їхня діяльність полягала у відкритті магазинів, пошитті одягу для військових, найманні поминальних служб за легіонерів, переховуванні регалій воїнів, поширюванні патріотичної літератури тощо [815]. Згадано про видання власного журналу “Głos Polski” [805]. Слід відзначити, що діяльність товариства поширювалася суто на військових і їх оточення, що свідчить про вузьку, специфічну працю організації.

Третім складником політичної діяльності, розглянутої на шпальтах газет, було ставлення польських жіночих організацій до єврейок. Найбільш всебічно це питання висвітлювалося у “Sterze”. За словами дослідниці Ангеліни Шверк-Лещавської, на початку ХХ ст. у Польщі зростав антисемітизм. Причинами цього були підтримка активістками національного проєкту боротьби за відновлення польської державності, етнічна конкуренція між жінками, які працюють, існування стереотипів щодо євреїв (наприклад, що вони хочуть приєднатися до Росії) [1136, с. 164].

Особливо гостро “єврейське питання” оцінювала львівська феміністка М. Дулембянка. У газеті “Ster” друкували її численні промови щодо цієї проблеми. У своєму виступі до галицького Державного Сейму в лютому 1908 р. вона чітко підкреслила, що сіоністський рух – це рух сепаратистський, і бачила його вирішення виключно в асиміляції єврейок і євреїв з польською нацією [723; 1136, с. 165 – 166].

Те, що польсько-єврейський антагонізм після 1912 р. відігравав дуже істотну роль усередині жіночих емансипаційних рухів, можна спостерігати на прикладах дебатів, що відбувалися на сторінках жіночих журналів. Так, “Ster” повідомляв, що засноване у 1910 р. у Кракові “Polskie Stowarzyszenie Studentek Uniwersytetu Jagiellońskiego” змінило у 1917 р. свій статут, виключаючи єврейських курсанток із числа членкинь [1119, с. 189]. Так само було вчинено із

сіоністками Львівського університету. Проте траплялися випадки, коли в деяких акціях польські і єврейські товариства співпрацювали. Як подавав “Głos Kobiet”, у Стрию товариство польок “Praca” та єврейок “Związek Kobiet” разом виступали на святі до Дня жінки [1136, с. 167].

Соціально-економічна діяльність організацій висвітлювалася на сторінках практично всіх жіночих видань (“Ster”, “Nasz Dom” та ін.). Найбільша кількість згадок у пресі припадає на “Towarzystwo Przemysłowej Pomocy Kobiet”, яке закупило верстати з гудзикарства для розвитку цієї галузі і тим самим хотіло витіснити з ринку віденські і чеські вироби. Також організація проводила навчання з квітникарства, виготовлення панчішних виробів. Саме вона дала початок “Lidze Pomocy Przemysłowej” у 1903 [988].

Про це ж “Towarzystwo” згадував варшавський тижневик “Świat Kobiety” (1904 – 1908 рр., редакторка М. Качевська, з ініціативи “Towarzystwa Zjednoczonych Ziemianek”). У 1905 р. він надрукував велику статтю, у якій відбито розвиток організації протягом останніх двох років: так, кількість членкинь зростає з 32 до 152, існували школи гудзикарства, солом’яних капелюхів, шнурків, жінки брали участь у всіх виставках краю в країні і за кордоном тощо. Тут же перелічено перешкоди діяльності товариства: відсутність магазинів, капіталу для купівлі нової техніки, а також достатньої підтримки місцевого населення [912].

Покращенням становища жінок, що працюють, цікавився “Lwowski Związek Równouprawnienia Kobiet”, який улаштував у залі ратуші мітинг з цього питання. На ньому було ухвалено резолюцію з такими вимогами: скоротити роки служби до 35; підвищити пенсію (до 2000 крон); надавати відпустки; створити урядові гімназії для дівчат, професійні школи для жінок [935].

Зі свого боку, товариство “Związek Kół Polskich Ziemianek” на сторінках часопису “Ziemiańska Polska” (1912 – 1918 рр., Львів) порушив питання відкриття кооперативних магазинів у селах та містах з метою захистити польське населення від посередників, неякісної продукції, обману при покупці

товарів та нестабільності цін. Пропонувалося провести курси по селах як правильно займатися городництвом [1218].

Культурно-просвітницька діяльність жіноцтва включала в себе питання освіти, виховання, благодійності тощо. Цей вид праці представлений у всіх досліджуваних нами часописах. Нею займалися такі товариства: КРОК, “Koło Pań TSL” (“Towarzystwa Szkoły Ludowej”), “Towarzystwo Domu im. Elizy Orzeszkowej dla Słuchaczy Szkół Wyższych we Lwowie” та ін.

Форми культурно-просвітницької роботи були різноманітні. Наприклад, членкині КРОК влаштовували курси з гігієни, доглядали за хворими [692], займалися самоосвітою (розвивали навички читання, уміння користуватися бібліотекою, друкували книги “Doradca dla Samouków”) [708]. Це ж товариство намагалося побудувати власний Дім жінок із клубом, лекційною залою, бібліотекою, їдальнею, кімнатами для працюючих самотніх жінок [848], проводило для студенток Львівського університету вечори пам'яті Е. Ожешко [904] тощо. “Komitet Obywatelskiej Pracy Kobiet” намагався покращити освіту й становище учениць. Він виступав за розширення урядових гімназій, професійних шкіл і хотів заснувати власний журнал, але, поки не було коштів, мав друкуватися у різних часописах [1148, с. 254]. Львівські журнали, за винятком “Nowego Wieku”, “Kurjera Lwowskiego” і “Gazety Wieczornej”, дуже неохоче поміщали статті цієї організації.

Інші товариства, “Koło Pań TSL” (1893) та “Kółko Słuchaczy Uniwersytetu Lwowskiego” (1895), планували влаштувати бурсу для дівчат у Львові [853], вітали створення жіночих промислових шкіл [822], збиралися розглянути питання вступу вихованок із приватних жіночих закладів до університетів Галичини [843]. Зі свого боку, у публікаціях “Steru” згадувалася петиція про збільшення стипендії для дівчат і жінок. Її склали “Towarzystwo Domu im. Elizy Orzeszkowej” (секретар – М. Конопницька) та “Polskie Zjednoczenie Studentek Uniwersytetu Lwowskiego” (голова Е. Пепловська) [850, 937].

На шпальтах католицького часопису “Kronika Powszechna. Tygodnik społeczny, literacki i naukowy”, який виходив у Львові (1910 – 1914 pp.) з

додатком “Głos kobiet polskich”, висвітлювалася благодійницька діяльність жіночих товариств, особливо пов'язана з питанням працевлаштування жінок. Для цього з'являлися бюро посередництва пошуку праці і притулки для бездомних. Одне з таких у 1910 р. заснував “Związek Polski Kobiet Katolickich” (голова п. Гелена Чапельська) під назвою “Opieka Katolicka nad Młodymi Kobietami”. Членкині товариства мали спеціальну пов'язку на руці і ходили по вокзалу, шукаючи безпритульних. Ним керувала Луція Вільчинська. Товариство давало приїжджим правові й лікарські поради. За 9 місяців організація допомогла 798 жінкам, прийняла на нічліг 330 [903].

З культурно-просвітницькою і філантропічною діяльністю релігійного характеру “Stowarzyszenia Sług Św. Zyty” громадськість ознайомлював “Głos Dziewcząt Polskich” (1904 – 1922 рр. та 1929 – 1934 рр. у Кракові) – газета римо-католицького спрямування. У ній повідомлялося про патрональні свята організації у Львові. Статті були короткими й спрямованими на загальне інформування про діяльність жінок. Під час свят традиційними були молитва, благословення, вручення медальйонів новим членкиням, організація вистави про св. Зіту. Підготовкою заходів займалася голова С. Лукаевич [907, 1002]. Часопис “Głos Dziewcząt Polskich” висвітлював також життя філій товариства, зокрема в Коломиї та Львові: проведення музичних виступів, театральних вистав тощо. У планах було створити бібліотеку, канцелярію, бюро посередництва пошуку праці [23, арк. 54; 970, 804]. Відсутність достатньої кількості джерельних даних не дозволяє глибше дослідити, як редакція газети фіксувала діяльність інших жіночих товариств.

Освітню працю “Związku Koł Gospodyń Wiejskich” описував двотижневик “Głos Gospodyń Wiejskich” (1934 – 1939 рр.) У публікаціях розмішувалися статті, про заснування безкоштовних читалень для сільського населення, допомогу для безробітних на зимовий період тощо. Проте більшу частину газети займали поради домашнього господарювання. Зі свого боку, місячник під назвою “Ziemiańska Polska” (1923 – 1925 рр., Львів) – орган “Związku Koł Małopolskich Ziemianek” зацікавлював аудиторію питаннями курсів

господарства, виховання, шкільної освіти, заходами товариства та міжнародними подіями [1155, с. 142, 196].

Досить цінним є питання розподілу тем, які висвітлювалися на сторінках жіночої преси. Наприклад, повідомлення про культурно-просвітницьку працю складала від 17% (“Na posterunku”) до 36 % (“Ster” (Warszawa) (див. **Додаток Ч**); політична тема займала від 55% (“Przegląd Kobiety”) до 36% (“Głos Kobiet”) (дод. **Додаток Ф**); питання безробіття, участі у з’їздах охоплювала невелику частку згадок – від 10 до 17% (див. **Додаток Ц**); ідеологічна тема – від 18 до 60% (найбільше в часописі “Ruch”) (див. **Додаток Х**).

Аналітичні публікації розподілилися таким чином: найбільша їх кількість у газетах “Ruch” – 78%, “Na Posterunku” – 38%, “Głos Kobiet” – 34%, найменше у “Sterze” – 22%. (див. **Додаток 1**). На нашу думку, така ситуація залежала від спрямованості видання, його читацької аудиторії.

При дослідженні питання, як громадсько-політична преса висвітлювала діяльність польських жіночих товариств, ми використали принцип кількості згадуваної про них інформації у відповідній періодиці. Найбільш часті й різноманітні відомості подавав часопис “Kurjer Lwowski” (далі – KL – В. К.). Так, з 1880 до 1918 рр. він інформував галицьке суспільство про 21 польське жіноче товариство. Повідомлення розміщувалися в рубриках “Kronika”, “We Lwowie”, “Ze Stowarzyszeń”, хоча траплялися й окремі статті поза ними. Найбільше було інформації про “Polski Związek Niewiast Katolickich”, “Czytelnia dla Kobiet”, “Polskie Zjednoczenie Studentek Wszechnicy Lwowskiej”, “Pomoc Przemysłowa”, “Towarzystwo Oszczędności Kobiet”, “Związek Równoprawnienia Kobiet”, “Stowarzyszenie Nauczycielek”, (“Związek Nauczycielek”), “Praca Kobiet”. Про інші – значно менше інформації.

Тижневик висвітлював на своїх шпальтах діяльність таких **освітньо-виховних організацій**: а) “Czytelnia dla Kobiet” (1896). Більшість статей KL присвячені зборам товариства, яке журналісти характеризували як одне з найкращих жіночих об’єднань Польщі. Кілька років підряд “Czytelnię” очолювала А. Веслерова. З аналізу статей можна помітити, як розширювалася

діяльність організації: її членкині рятували голодних у Галичині, надавали в користування книги, запобігали німецькій колонізації [706]; відстоювали право жінок на здобуття вищої освіти в університеті [703], допущення їх до торгівельних шкіл; планували відкрити школу ремесел для дівчат і жінок, де можна було б пройти практику, щоб працювати на заводі. Для цього вони надсилали петиції [708], організовували вищі курси, відчити [704, 705], влаштовували літературні вечори, опікувалися товариством “Równość” [927, 942, 923]. У 1898 р. “Czytelnia dla Kobiet” заснувала стипендію ім. Адама Міцкевича для убогих дівчат, які хочуть учитися в гімназіях [906];

б) “Polskie Zjednoczenie Studentek Wszechnicy Lwowskiej” (утворилося 1909 р.). Організація зосереджувала свою увагу також на виплаті стипендій для студенток. Вона разом з “Towarzystwem Domu im. Elizy Orzeszkowej” надіслала петиції до сейму про нерівномірність розподілу коштів між хлопцями-студентами й дівчатами-студентками [905]. У тижневику порушувалося питання про створення державних середніх жіночих навчальних закладів, більшу доступність жінок до навчання на лікувальних факультетах [926]. Газета KL інформувала своїх читачів про такі форми діяльності цього товариства: проведення карнавалів, урочистої ходи на честь національних свят, організація творчих та наукових студій для жінок тощо [987, 778];

в) про “Polskie Zjednoczenie Studentek” тижневик розповідав мало, що свідчить про низьку активність цього товариства. Час від часу подавалася інформація про його з'їзди, але вона була стриманною. Натомість емоційністю вирізнялися статті про завдання жінок цієї організації: боротися за право на вищу освіту, здобуття громадянських прав, працевлаштування після навчання [824, 825]. Товариство прагнуло розширити зв'язок зі студентками Львівського університету, але безуспішно [812].

г) “Kojo Rań TSL” було відоме збиранням коштів на школи, влаштуванням свят для дітей і молоді, організацією пункту прокату майна [761, 762, 941]. У газеті сказано, що голова й членкині товариства ухвалили меморандум до міністра освіти С. Грабського з вимогами: включити в навчальну програму

дівчат середньої школи ті предмети, які виховують їх як матерів та господинь; запровадити заняття, які допоможуть дівчатам самостійно заробляти; зробити викладання більш практичним, ніж теоретичним та ін. [847];

г) у “Khronika” KL висвітлювалася діяльність “Komitetu Pracy Oświatowej im. M. Wysłouchowej” (заснований у 1906 р.). У статтях розлого розповідалося про видавничу роботу (товариство випускало місячник “Zorza”), виділення коштів на пропаганду свого часопису та створення дитячих гуртків, було розкрито ідеологічні орієнтири товариства (ідеали родини та Батьківщини). Секретаркою організації була М. Дулембянка, а тому часто вона виступала за виборчі права для жінок. Саме з ініціативи цього товариства постав “Komitet Równoprawnienia Kobiet” [777, 780];

д) газета висвітлювала діяльність “Ogniska”. У 1893 р. відбулося його перше зібрання. Своїми завданнями товариство вважало утвердження думки у громадськості про необхідність освіти, ознайомлення жінок з новинками та течіями в науці, освіті, мистецтві, взаємну матеріальну поміч. Форми роботи були такі: створення читальні та бібліотеки; організація лекцій і вечорів, зібрань, безплатних курсів мов, малювання, рукоділля, заснування бюро пошуку вчителів [833, 834], участь у заходах ушанування письменників М. Конопницької, Б. Мілановського, у демонстраціях за політичні права жінок [731]. У 1902 р. “Ognisko” утворило бюро праці для приватних учительок [932].

Найважливішою справою організації було будівництво Дому для інтелігентного жіноцтва, яке приїжджало в місто в пошуках праці, для складання екзаменів, вирішення родинних справ. Для цього “Ognisko” почало збір коштів та утворило комітет з 8-ми осіб [714, 732];

е) з допомогою публікацій KL можна простежити розвиток такого товариства, як “Stowarzyszenie Nauczycielek” (1892 р., “Związek Nauczycielek” з 1903 р.). Воно виникло з потреби краще узгоджувати педагогічні питання, матеріально допомагати як державним, так і приватним учителькам [898, 971].

Зі статей тижневика дізнаємося, що основним напрямом роботи жінок стала підготовка майбутніх учительок до екзаменів. Вона мала тривати 9

місяців і включала в себе філологічно-історичні та природничо-математичні науки, малювання. У повідомленнях детально розписувалася кількість годин, їх ціна, хто проводив заняття, загальна сума витрат та як подати заявку на іспит [794, 895, 897]. Аналогічні публікації друкував “Dzennik Krakowski” [793] та “Szkolnictwo: organ nauczycieli ludowych”, який виходив у місті Новий Сонч (Малопольське воєводство) [891]. Крім того, “Stowarzyszenie” влаштовувало для дітей декламації, ігри для дітей, лотереї, урочисті марші до ювілеїв знаменитих осіб. Усі заходи були платні [899, 900].

На сторінках часопису “Kurjeru Lwowskiego” представлені **організації економічного напрямку**: а) “Towarzystwo Pomocy Przemysłowej” (30% повідомлень у газеті про це товариство стосується аналізу його діяльності, а саме – гудзикарського промислу). Пік активності “Ромосу” припадав на 1906 – 1909 рр. Так, тоді спілка щорічно виробляла 85 тис. гудзиків, а купувало їх 26 фірм у Львові, 13 у Кракові, Сяноку, Ярославі, Перемишлі та ін. Організація забезпечувала працею 170 робітниць. Воно займалося і такими галузями промисловості, як виробництво панчіх і мережива, про що свідчить неодноразова організація виставок цих товарів, а також проводило курси крою і шиття суконь. Час від часу у розділі “Reklama” подавали перелік фірм, які купували гудзики в товариства. У кожній статті часопису підкреслювалася необхідність підтримувати місцеві промисли [860 – 862, 943, 945, 974, 990];

б) однією з найбільш висвітлюваних організацій на сторінках львівського часопису було “Towarzystwo Oszczędności Kobiet” (1886 р.). Із опублікованих звітів зрозуміло, що жінки володіли акціями Земельного банку в Познані та акціями товариства “Ochrona Polskich Lasów” [941, 770]. Жіноцтво ТОК їздило по селах, читаючи реферати про найважливіші події минулого століття в історії Польщі (Барську конфедерацію, повстання Т. Костюшка тощо). Про те, як оцінила ці заходи публіка, нічого не сказано [915]. Також членкині агітували купувати тільки вітчизняні товари, особливо промислові, бо польські родини страждають без житла і хліба [790, 898]. Обширну інформацію про ТОК

подавав ліберальний часопис поміщиць “Dom Polski” (1888 – 1890 рр., Познань, редакторка Т. Радонська) [910];

в) “Praca Kobiet” (1874 р.). Аналіз статей KL виявив, що в кінці 80-х рр. XIX ст. воно було малочисельним з невеликим доходом, мало власну бібліотеку [917]. Тижневик описував форми діяльності товариства: утримання школи вишивки і шиття, організація виставок жіночих робіт у Галичині, влаштування різноманітних вечорів [774, 776, 939]. Основним своїм завданням членкині вважали захист працівниць, побудувавши для них Дім опіки [716, 718].

Серед **політичних та військових товариств** “Kurjer Lwowski” згадував й активно друкував відомості про “Związek Równoprawnienia Kobiet” (до 1912 – “Komitet Równoprawnienia Kobiet”). Зокрема, було опубліковано заклики організації до боротьби за виборчу реформу до сейму і місцевої влади. Форми змагань за свої права тотожні до тих, що висвітлювалися на сторінках жіночої преси (див. ст. 181) [856, 710, 924, 779, 712]. Із статей відомо, що найбільш активною в товаристві була Марія Дулембянка. Вона їздила з доповідями містами Галичини [827].

Тижневик “Kurjer Lwowski” цікавила й боротьба “Komitetu” за справедливий розподіл продуктів, зокрема цукру, у всіх регіонах Австро-Угорської імперії під час війни, вшанування пам'яті полеглих за незалежність Польщі [957], відстоювання прав учителів на житло, займання жінками керівних посад у змішаних школах, можливість бути інспекторками навчальних закладів [773]. За зразок для наслідування у праці полячки ставили англійок, які діяли у схожих напрямках [711].

Часопис розповідав про співпрацю згаданої організації із культурно-жіночою секцією “Liga Kobiet NKN” у військовий період. Зокрема, вони влаштували зали харчування на залізничних станціях, де давали воїнам підвечірки, виїжджали на передову, брали під опіку дівчат 10 – 14 років та бездомних, надаючи їм притулок [835, 877].

Натрапляємо також у газеті й на окрему інформацію про “Ligę Kobiet NKN” (виникла 12 липня 1915 р.). Вона частково повторювалася на сторінках

їхнього пресового органу “Na Posterunku” (див. ст. 182). Але у KL статті були коротшими. Форма роботи “Ligi”, як бачимо із публікацій, була систематичною, одноманітною і передбачала зібрання членкинь біля могил повстанців 1863 – 1864 рр., святкування Різдва, допомогу інтернованим у питаннях житла, пошиття одягу, створення шкіл для дітей [783, 869, 800, 801].

Значно менший обсяг відомостей у KL знаходимо про “Komitet Koła Mieszczanek Polskich” [940] та “Koło Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych” [764]. Переважно це згадки про допомогу легіонерам, влаштування для них концертів.

Популярністю на сторінках часопису користувалося **релігійне товариство** “Polski Związek Niewiast Katolickich” (PZNK – В. К.), яке мало досить розгалужену структуру. В одній зі статей детально висвітлено його діяльність у зв’язку з 10-літтям організації (засноване 1907 р.). Це одне з небагатьох товариств, яке в часи Першої світової війни не перервало своєї діяльності, а розширило її у галузях охорони дитини, трикотарства, допомоги біженцям і переселенцям та ін. Детальний опис роботи PZNK мав на меті популяризувати працю цієї спілки, підкреслити його вагому роль у підвищенні рівня життя людей у післявоєнний час [757].

Поодинокі свідчення знаходимо в “Kurjerze” про такі жіночі товариства, як “Sekcja Nauczycielek Szkół Średnich”, “Zjednoczenie Polskich Chrześcijańskich Towarzystw Kobiących”, “Komitet Kolonii Wakacyjnej dla Dziewcząt”, “Stowarzyszenie Pań Salezjanek”, “Stowarzyszenie Pracownic Igły pod Płoną Św. Josefa”, “Towarzystwo “Dźwignia”, “Stowarzyszenie Dobroczynne dla Chorych Kobiet”, “Mrówka”, “Towarzystwo Pań Miłosierdzia Św. Wincentego a Paulo”. Повідомлення стосувалися переважно їхньої культурно-просвітницької діяльності: організації курсів для вступних іспитів; проведення молитов і дискусій, читання книг, проведення вертепів, створення хору, організація літнього відпочинку для дівчат із міста, яким бракує свіжого повітря і здорового харчування [782, 781, 775]. До соціально-економічній праці членкинь

належали утримання двох магазинів жіночого та дитячого одягу; опіка над бідними дівчатами, що працюють у промисловості та рукоділлі [883, 973, 956].

У роки Першої світової війни польські часописи, “Gazeta Poranna” [747, 748], “Placówka”, “Kurjer Lwowski” [909] намагалися в аналітичних та дискусійних статтях дійти до спільної думки, чи варто жінкам брати участь безпосередньо у військових діях, чи краще працювати в тилу (медсестрами, волонтерами тощо). Газети розповідали про жінок-жовнірів, про утворення та діяльність “Ochotniczą Legię Kobiet” (1918 р., Львів) [826, 985], висловлювалися сподівання, що в найближчому майбутньому жінка здобуде необхідні права, і в результаті її роль суттєво зміниться [908, 1125].

Отже, проурядовий суспільно-інформаційний тижневик KL висвітлював діяльність різних жіночих товариств, адже найбільшу увагу звертав на освітньо-виховні організації. Часопис здебільшого цікавився їхніми завданнями і формами роботи, які дуже часто були тотожними в межах однієї спеціалізації. Автори були анонімними, оскільки більшість дописів знаходилися в рубриці на кшталт “Kroniky”.

Теж провладна “Gazeta Lwowska” подавала короткі замітки про 17 товариств, серед яких найбільша частка припадала на ZPOK (1928 р.), “Towarzystwo Św. Sałomii” (1889 р.) [962, 963] і “Praca Kobiet” (1874 р.) [867, 1151] (див. **Додаток М.**). Інформація про них розміщувалися в рубриці “Kronika”. Як правило, мова йшла про благодійність останніх двох організацій. Така ж ситуація характерна для часописів “Słowo Polskie” [811, 918, 871] і “Dzennik Polski” [866]. Кількість згадок про ZPOK у першому виданні становить 69%. (див. **Додаток Н.**)

Популярна регіональна газета “Kurjer Stanisławoski” (далі – KS) протягом 1886 – 1939 рр. подавала докладні відомості про ті жіночі польські товариства, чия діяльність була найпоширенішою на території Станіславського округу. Порівняння її статей здійснено у хронологічному та тематичному аспектах, які тісно пов’язані між собою. Слід зауважити, що газета KS до 1918 р. була проурядовою, а у міжвоєнний період – належала до польського національного

табору, підтримувала державницьку політику, тому в ній згадки про українські товариства дуже рідкісні, хоча вони були не менш поширені, ніж польські.

З початком виходу тижневика в його статтях найчастіше згадувалася проблема опіки над сиротами та підвищення рівня господарської освіти жінок. Першим питанням займалося товариство “Koło Polskich Pań” з головою Аліною Бачальською. Воно збирало пожертвування на утримання дітей (одяг, харчі, шкільне приладдя) та будівництво Дому для дітей-сиріт (віком 10 – 14 років) [717, 763]. Другою проблемою цікавилася “Narodowa Organizacja Kobiet” (далі – НОК) і вирішувала її шляхом організації курсів крою та шиття, кулінарії тощо. Це, на його думку, дало можливість жінкам власними силами отримати одяг, забезпечити ним сім’ю, зекономити бюджет [815, 816].

У 1920 – 1930-х рр. інформація в КС про діяльність товариств у Станіславському воєводстві значно зросла. З’явилися докладні статті більшого обсягу, які часто займали перші сторінки газети. Провідне місце в публікаціях відводилося недавно утвореній у місті філії ZPOK (“Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet”, 1931), а інші товариства відійшли на другий план. Статті про “Związek” мали інформаційний характер і містили оцінні судження автора. Наприклад, їх назва, зазвичай, звучала “Z Działalności ZPOK w Stanisławowie”. На сторінках видання висвітлювалася жіноча праця цього товариства в таких напрямках:

1) політично-громадське виховання (ним опікувався відділ з однойменною назвою), що включало бесіди про актуальні та дискусійні питання політичного, господарського, соціального значення. Тематика стосувалася жіночих питань або нагальних тодішніх проблем: “Aktualność Ruchu Kobięcego w Polsce”, “Cele i zadania Słowiańskiego Związku Kobiet we współczesnej fali” [969] та ін.;

2) благодійність, яка мала такі форми: організація в кафе-кондитерських безплатних та дешевих (5 грошів) обідів для малозабезпечених, особливо в зимовий період (інформація про неї друкувалася майже у щомісяця з 1935 до 1937 рр. [964 – 968, 979, 980, 983]); відкриття будинку для бездомних, убогих самотніх жінок, інколи і для тих, хто не міг заплатити за готель; допомога дітям

безробітних. Часто членкині дарували одяг, солодощі дитячим садкам. Зазвичай, це відбувалося у святкові дні, наприклад, день св. Миколая [738, 846];

3) культурно-просвітницька робота, яку вели секція жіночих справ та секція культури. ZPOK працював з дітьми та молоддю й організовувало спільно з ними вечори-дискусії на актуальні питання [740], урочисті походи на честь маршала Пілсудського [933], світлиці (декламування віршів, виступи тощо), літні дитячі табори. Товариство опікувалося дитячими садками, випускало газету і книги [998], відкрило платну бібліотеку (50 крон щомісячно) [709];

4) господарська діяльність включала заснування швейних майстерень (наприклад, “Mrówka”), приготування консервованих фруктів та овочів разом із жіночою промисловою школою, організацію курсів особистої й побутової гігієни, рятувальної служби, економії тощо [797, 969], проведення віч на підтримку національного виробника [947].

Друге місце за кількістю згадок у тижневику KS займало “Koło Żenske LOPP” (“Liga Obrony Powietrznej i Przeciwwgazowej”, 1928). Редакція звертала увагу на такі сфери його праці, як пропагандистсько-агітаційна (читання лекцій на теми “Rola Kobiety w Obronie Przeciwwgazowej” для інших жіночих товариств [792, 972]); організація курсів моделювання та крайового авіаційного конкурсу, вечорів танців; допомога дитячим садкам [952].

Інформативність газети “Kurjer Stanisławoski” доповнювалася відомостями про жіночий відділ при “Zjednoczeniu Sokóła”. Висвітлювалася його благодійна діяльність, виховання в патріотичному дусі молоді (святкування 73-ої річниці січневого польського повстання тощо), організація курсів шиття одягу, білизни в містах, зокрема в Калуші [982, 829 – 831]. Автором статей високо оцінювалася професійна діяльність членкинь, їх ентузіазм у праці. У часописі були короткі згадки про діяльність “Koła Pań TSL” [854] і “Sodalitcji Pań Marian” [881].

Випуски тижневіка KS переважно відображали громадсько-культурну (освітню, добротинну, побутову тощо) працю жінок, менше звертали увагу на

їх політичну активність. Крім того, вся інформація про нього мала оглядово-описовий характер.

Львівське щоденне видання Народно-демократичної партії “Słowo Polskie” (1895 – 1939 pp.), на відміну від KS, містило рубрику “Wiadomości Bieżące”, де коротко повідомляло про працю товариства “Koła Pań” (1893). Ця організація закликала активно голосувати на виборах 1922 р. до сейму і сенату за національні партії [760, 784].

Редакція газети (С. Грабський, Р. Кордис) висвітлювала й культурно-просвітницьку працю ZPOK, яка описувалася ширше, ніж у попередньому тижневику. Зокрема мова йшла про влаштування світлиць кількох видів (для дітей, молоді, жінок-членкинь та ін.). У них проводилися різні форми роботи: підготовка до уроків, промислової праці, годування дітей, організація співбесід, курсів крою і шиття, домашнього господарства тощо [693, 796]. Товариство піднімало національну свідомість шляхом читання періодики й літератури [749,785]; займалося створенням літніх таборів для дітей [684, 799, 950]. Одночасно “Słowo Polskie” висвітлювало допомогу безробітним [694, 786], яку здійснювали членкині ZPOK, і навчало режиму господарської економії [699]. Розглядав часопис і питання участі жінок у виборах [741, 752, 795]. Усі ці статті дублювала “Gazeta Lwowska” [752, 791, 796, 978].

Львівське щоденне видання “Wiek Nowy” (1901 – 1939 pp. Спочатку був органом галицьких демократів, згодом – Польської прогресивної партії, а з 1918 р. – позапартійний) привертав особливу увагу читачів до жіночого питання. Про це свідчило ведення у міжвоєнний період сторінок під назвою: “Kącik Kobiet”, “Głos kobiet”. На них розповідалося про різноманітні віча жінок, їх резолюції (підтримка національних сил, Ю. Пілсудського та президента І. Мосціцького) [6, арк. 28; 949], виставки робіт “Pracy Kobiet” у Познані [954], участь у конференціях [873].

Редакція газети намагалася популяризувати такі благодійницькі організації, як “Opieka Rodziny Wojskowej nad Dziećmi Osiedla” [836], “Rodzina Sieroty” [691], що до Різдва надавали дітям подарунки, старалися виховати їх у

християнському дусі. Висвітлював часопис і справу будівництва Дому жінок, проєкт якого заклала ще М. Дулембянка [715].

Проте інколи у “*Wieku Nowym*” зустрічалися статті, які критично оцінювали діяльність товариств. Так, після чергового конгресу товариства ZPOK з'явилася публікація, у якій сатирично висміювалися прийняті резолюції, які ніяк не реалізувалися. Автор уважав, що не вистачало ще, щоб “баби” політизували і критикував жінок за те, що хочуть узяти на себе роль консолідуючих сил” [768, с. 3].

Опрацювавши відповідну періодику, виокремлюємо в ній такі особливості висвітлення діяльності жіночих товариств: по-перше, при описі їх праці частіше траплялися статті інформаційного типу, ніж аналітичного (від 8 до 12%). Винятком є “*Słowo Polskie*”. У ньому відсоток таких повідомлень становить 32% (див. **Додаток 1**). По-друге, переважала культурно-просвітницька тематика – від 72,5 (“*Kurjer Stanisławowski*”) до 54% (“*Słowo Polskie*”) (див. **Додаток Ч**), наступними були економічна – 14 – 20% (див. **Додаток Ц**), політична – 18 – 12%, (див. **Додаток Ф**), найменше приділялося уваги ідеології жіночого руху – 2 – 12% (див. **Додаток Х**).

Таким чином, польська періодика, як і українська, розглядала діяльність насамперед тих товариств, національність яких вона представляла. Ще одна схожість полягала в порушенні проблем жінок. Так, при хронологічному аналізі статей ми виявили, що на сторінках преси актуальними були ті проблеми, які існували в даний період. Наприклад, у кінці ХІХ ст. – питання освіти жінок; початок ХХ ст. – удосконалення освіти та боротьба за рівноправ'я, особливо політичне; у роки Першої світової війни – відновлення польської держави; у післявоєнний – розбудова Польщі та боротьба за повні виборчі права. Причому в політичних питаннях жінки виступали завжди з патріотичної позиції, гаряче захищаючи свою націю, території. Водночас у питанні рівноправ'я вони готові були йти на компроміси з українськими жінками і спільно з ними вести боротьбу.

Джерелознавча критика повідомлень показала, що кожна з організацій мала свою сферу діяльності, але інколи ділянки їх роботи перетиналися в політичній та філантропічній площинах. Публікації були різні за обсягом (1 – 3 сторінки, інколи пів сторінки), мали просвітницький і моралізаторський характер, написані лаконічно, доступно для середньоосвіченого читача. У них автори висловлювали свою думку про товариства. Їхня мета – якнайбільше зацікавити аудиторію. Більшість згадок про жіночі організації знаходилися в рубриці “Kronika”, поступаючись популярністю політичним подіям 1920-х рр. (вибори до місцевих рад, акції різних політичних партій тощо), питанням економіки, освітнього й спортивного життя. Це не випадково, зважаючи на загальноінформаційний характер газет, невеликий обсяг видань, суспільну атмосферу того часу.

Помічено тенденцію, що з початку 1920 – 1930-х рр. у виданнях зростала систематичність та аналітичність статей про працю жінок, що дало змогу простежити послідовність їх дій, зміни форм праці, її результати, вплив на громадськість, порівняти різні жіночі товариства в процесі праці, дізнатися про найнагальніші проблеми тогочасного суспільства, шляхи їх подолання жінками.

Висновки до третього розділу

Українська та польська жіноча періодика на сторінках своїх видань висвітлювали різні аспекти діяльності феміністичних товариств. Щоправда, у пресі спостерігалася відмінність у систематизації газетних матеріалів. Так в українських газетах матеріали об’єднувалися у рубрики, а у польських виданнях спеціальні розділи не виділялися, редакція робила акцент на заголовках статей.

З публікацій, розміщених у виданнях, дізнаємося про політичну, культурно-просвітницьку та економічну діяльність жіноцтва. Велика кількість статей присвячена таким формам праці: організація мітингів та анкетування, написання петицій до органів влади, організація курсів крою і шиття, куховарства, вечорів і концертів на честь видатних громадських діячів та ін.

Проте була різниця в розподілі інформації на ці теми. Так, у польських жіночих виданнях повідомлення про політичну діяльність займали першість, а про культурно-просвітницьку – другу позицію; в українських – переважали відомості про культурно-просвітницьку, економічну, а вже потім – політичну діяльність галичанок.

Статті досить інформативні, насичені, деталізовані. Коло питань, що цікавило дописувачів та читачок, – це політична рівноправність та доступ до вищої освіти, згодом – її удосконалення, виплата стипендій, будівництво власних домів тощо. Статті вирізнялися високою професійністю, оскільки їх авторками були відомі діячки емансипаційного руху. Усі видання характеризувалися великою часткою аналітичних публікацій, а звернення редакцій до досягнень міжнародного емансипаційного руху свідчить про бажання аргументувати свої вимоги та показати себе частиною світового феміністичного руху.

Громадсько-політична польська та українська преса теж мала свої рубрики, де висвітлювала діяльність жіночих товариств. Тематика була такою ж, що і в жіночих виданнях: розкривали насамперед їх культурно-просвітницьку діяльність, а частка аналітичних статей у громадсько-політичних часописах порівняно з жіночими є досить невисокою. Найрепрезентативнішими в інформаційному плані були “Kurjer Lwowski”, “Słowo Polskie”.

Усі типи видань висвітлювали працю найпопулярніших і найбільших жіночих товариств. Об’єднує всі статті основна ідея – формування у громадськості традиційного розуміння жінки як матері, благодійниці, господині, патріотки, віддаленої, однак, від активного політичного життя. Зацікавленість преси у висвітленні діяльності жіночих товариств упродовж досліджуваного періоду свідчить про бажання їх популяризації. Аналіз публікацій, які інформували про суспільну працю галичанок, демонструє вагому роль часописів у збереженні національної ідентичності українок та полячок.

ВИСНОВКИ

Питання жіночого руху на західноукраїнських землях і періодики як історичного джерела (1880-х – 1939 рр.) є досить актуальними в сучасних умовах побудови громадянського суспільства. Апробовані тоді форми організації та способи діяльності жіночого руху, репрезентовані на сторінках періодичних видань, заслуговують на ґрунтовне вивчення. Адже преса є доволі чутливим індикатором суспільної думки з багатьох питань. Організації та діяльності жіночих об'єднань як одному із соціальних інститутів на сторінках галицьких видань присвячено значну увагу.

У результаті проведеного дисертаційного дослідження нам удалося зробити такі висновки:

1. Українська та польська історіографії другої половини ХІХ – початку ХХІ ст. у вивченні преси як історичного джерела характеризуються значними напрацюваннями теорії, методики джерелознавчої евристики та критики цього виду джерел. У полі зору науковців перебувала різнопланова періодика, але найбільшу увагу привертала такі часописи Галичини, як: “Діло”, “Нова Зоря”, “Мета”, “Жінка”, “Жіноча доля”, “Жіноча воля”, “Нова хата”, “Ster”, “Kurjer Lwowski”, “Słowo Polskie” та “Gazeta Lwowska”. Загалом здійснений аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що історія створення та діяльності організованого жіночого руху, відображення цих проблем у пресі і надалі залишаються евристично привабливими.

2. Дисертація побудована на аналізі комплексу публікацій, архівних матеріалів, документальних збірників. Основу джерельної бази дисертації склали преса, яка широко представлена в бібліотеках Львова, Кракова, Варшави. Використані у роботі матеріали дозволили здійснити систематизацію виявленої та опрацьованої періодики; увести до наукового обігу нові джерела – не досліджені раніше видання; охарактеризувати, як висвітлювалися на сторінках україно- та польськомовних видань організаційні питання жіночих товариств, їх різнопланова діяльність тощо. Доведено, що матеріал часописів є

достатньо репрезентативним для вивчення історії жіночого руху у східній частині Галичини.

Застосовані у роботі принципи й методи наукового дослідження дозволили комплексно підійти до розкриття теми та виявити значний інформаційний потенціал періодичних видань у питаннях становлення та розвитку жіночого руху, охарактеризувати фактичний матеріал часописів з функціонального, типологічного, жанрово-стилістичного, лінгвістичного аспектів тощо. Важливим з огляду на предмет дослідження було застосування міждисциплінарних методів, які допомогли розкрити змістову наповненість публікацій, вивести статистичні дані, продемонструвати вплив авторського тексту на читацьку аудиторію тощо.

Встановлено залежність кількісного представлення матеріалів про жіночі товариства від загального стану феміністичного руху, його організаційної розбудови. В австрійський період жіночі товариства тільки починали своє становлення. Їх видавнича діяльність характеризувалася нерегулярністю і короткотривалістю, тому кількість повідомлень про організаційний аспект жіночих об'єднань була невеликою. У міжвоєнний період із набуттям досвіду структурної розбудови товариств інформація про них набувала більш систематичного характеру. Про це свідчить поява досить великої кількості видань, зокрема й вузькоспеціалізованих, із постійними рубриками різного формату. Проте в обох періодах часописи слугували комунікативно-інформаційним засобом в ієрархічній структурі товариств.

У пресі усього досліджуваного періоду домінували статті з організаційних питань – написані в офіційно-діловому та публіцистичному стилях у жанрі кореспонденцій та інформативних повідомлень. Значно менше представлені оцінні судження авторок. Вивчення структури публікацій, їх змістової наповненості та якості здійсненого їх авторами аналізу засвідчило компетентність дописувачів періодичних видань.

Системне опрацювання виявленого масиву джерел дозволило визначити домінантні теми часописів, серед яких: підвищення якості методичної праці

шляхом детальної регламентації прав, обов'язків та діяльності секцій на різних рівнях ієрархії; створення нових філій, налагодження співпраці із кружками; підвищення рівня освіченості жінок-інструкторок та ін. Розвідки також допомогли окреслити коло обговорюваних проблем, як-от: низький рівень організації кружків “Союзу українок”, малоактивність їх членського складу.

3. Означені тенденції притаманні й громадсько-політичним виданням. Проте у них більш узагальнено, ніж у спеціалізованих жіночих часописах, представлені публікації про різні товариства українок. Епізодично об'єктом їхньої уваги ставали й польські феміністичні організації. У громадсько-політичній періодиці помітна поява дискусійних статей щодо ідеологічних принципів життя жіночих спілок. Зокрема, це яскраво ілюструє полеміка між католицькими і загальноінформаційними виданнями.

Однією з ключових тем газетних матеріалів стало висвітлення Українського жіночого конгресу 1934 р. Аналіз присвячених йому публікацій показав, що більшість друкованих видань сприйняли цю подію як важливий крок до згуртування жіноцтва, як піднесення рівня його національної самосвідомості та творення нової ідеологічної парадигми.

4. Репрезентативність польських часописів для жінок з питання організаційної розбудови товариств є достатньо високою. Встановлено, що в 1880-х – 1918 рр. для них, як і для української жіночої преси, були характерні короткотривалість існування, невелика кількість видань, професійний склад редакційних колегій, що гуртували активісток емансипаційного руху. У публікаціях того часу чільне місце займали ідеологічні питання. Для їх пояснення та популяризації редакція запрошувала фахівців з різних галузей. Характерно, що часто авторами таких статей ставали чоловіки, які підтримували феміністичний рух та намагалися аргументовано довести його доцільність.

Відомості громадсько-політичної преси окресленого періоду багаті фактичним матеріалом про жіночі об'єднання різної спеціалізації, численними звітами із їхніх філій. Водночас основна увага часописів була зосереджена на

діяльності освітніх та військових спілок, що зумовлено актуальністю питань доступу жінок до вищої освіти та відродження польської держави.

У 1919 – 1939 рр. на сторінках видань у зв'язку із поживанням суспільного життя Польщі зросла увага до різних товариств. Висвітлення організаційних засад діяльності спілок відбувалося переважно в дописах у загальних відділах часописів поряд з інформацією про інші суспільні події. Рідко публікації розміщувалися в окремих рубриках. Статті польських авторів характеризувалися організаційними порадами та детальним описом структури відділів товариств.

5. На основі аналізу широкого комплексу публікацій в українській та польській періодиці з питань багатоманітної діяльності жіночих товариств виявлено такі особливості:

– взаємна малозгадуваність про жіночі товариства іншої нації. Так, в україномовній пресі більша частина інформації присвячувалася національним організаціям українства. Зі свого боку, польські видання робили акцент на різноманітній праці польок. Така відсутність взаємозацікавлення пояснюється наростанням протягом окресленого періоду напруги між представниками обох націй, зумовленої політичними чинниками;

– на різних етапах розвитку українського та польського феміністичних рухів преса фокусувалася на актуальних на той час для галичанок проблемах: освітніх, політичного рівноправ'я, соціальних гарантій, економічної самодостатності;

– публікації політичного характеру в австрійський період займали одні з ключових позицій у пресі й містили вимоги жінок щодо досягнення рівних виборчих прав, відбивали їхню боротьбу за право голосу. У міжвоєнне двадцятиліття тематичні пріоритети зазнали змін, оскільки вирішилося питання участі жінок у виборах. Актуальними для українських та польських видань у цей час стали проблеми участі у голосуванні на державному і місцевому рівнях, удосконалення виборчої системи, підтримка своїх політичних сил, захист національних інтересів у міжнародних жіночих інституціях. Водночас були і

відмінні риси. Так, українки цікавилися політичними подіями в інших етнічних українських землях, відстоювали ідею державності, публікували дискусії щодо партійної належності, порушували питання утисків з боку влади. Польські ж часописи захищали ідею територіальної цілісності Польської держави;

– у статтях української періодики австрійського періоду з господарської тематики переважали питання економічного рівноправ'я та активізації діяльності жіноцтва у цій сфері. У міжвоєнний час зросла кількість таких повідомлень. Їх метою було докладніше висвітлювати різноманітні форми праці галичанок. Статті, присвячені економічній діяльності українських спеціалізованих товариств, характеризувалися емоційністю викладу, глибоким аналізом наявних проблем та порадами, як їх вирішити. На сторінках видань усе актуальнішими ставали також і такі соціальні питання, як виховання дітей, збереження шлюбів, підвищення статусу сім'ї у суспільстві.

У польській пресі в досліджуваній період також переважали публікації, у яких ішлося про право жінок на працю, підтримку національного виробника, розвиток місцевої промисловості, представлення виробів членкинь спеціалізованих кооперативів за кордоном;

– у статтях, присвячених культурно-просвітницькій діяльності жіночих організацій в австрійський період, широко висвітлювалися проблеми підвищення освітнього рівня галичанок, покращення шкільної програми, доступу жінок до вищої освіти, надання стипендій для дівчат, а також філантропічна діяльність, особливо спрямована на допомогу найбільш соціально незахищеному населенню. У міжвоєнний час актуальними залишалися більшість згаданих питань, проте розширився арсенал форм роботи в цих сферах, активізувалася праця, метою якої було підвищення національної самосвідомості. Це підтверджувало традиційне розуміння жінки у суспільстві як матері та дружини. Її завданнями, згідно з твердженнями, висловленими у статтях, було виховати здорову дитину, прищепити їй морально-релігійні цінності, патріотичні почуття, бути опорою своєму чоловікові. Незмінним обов'язком жінки залишалося ведення домашнього господарства. Це, на загал,

акцептувалося феміністичними спільнотами, які, однак, декларували бажання долучатися й до інших сфер життя;

– статті про всі сфери діяльності товариств мали здебільшого інформаційний, часом аналітичний характер. В інформаційних публікаціях було подано загальні відомості про форми роботи жіноцтва, в аналітичних – обґрунтовувалася вагомість його праці. У публікаціях простежується розуміння необхідності співпраці з іншими товариствами у відстоюванні своїх прав чи національних інтересів.

6. Істотне значення для розкриття провінційного жіночого руху мають матеріали повітових україно- та польськомовних газет. У досліджуваній період вони проявляли більшу зацікавленість до місцевих жіночих товариств, які часто були філіями спілок зі Львова. Публікації з'являлись у формі статей інформаційного та аналітичного характеру, але були менші за обсягом порівняно зі статтями центральних видань, дуже деталізовані, часто анонімні, розміщені в окремих рубриках. Різноманітність назв колонок була більшою в українських виданнях, у польських – назви одноманітніші. Аналіз виявлених матеріалів засвідчив зацікавленість їх авторів різною тематикою, проте найбільша увага приділялася організаційним і культурно-просвітницьким питанням. У польській пресі досить широко висвітлювалися ще й політичні проблеми.

7. Наявність у провідних часописах східної частини Галичини сторінок, спеціально присвячених жіночому рухові, свідчить про дедалі більше поширення феміністичних ідей та бажання редакцій не тільки ознайомлювати, а й пропагувати їх серед суспільного загалу. Тому досліджувані видання мають велику вагу як історичні джерела для вивчення ідеології, ціннісних орієнтацій різних жіночих товариств, а також еволюції мети емансипаційного руху – досягнення рівноправного становища жінок у суспільстві. Аналіз матеріалів часописів довів, що жіночий рух у Галичині у досліджуваній період розвивався синхронно із загальноєвропейським.

8. Статистичний аналіз отриманої інформації, оформлений у вигляді діаграм і таблиць, дав підстави виокремити таку закономірність: частіше у часописах трапляються статті інформаційного, ніж аналітичного характеру. Частка останніх в українській пресі становить від 17 до 45 %, у польській – від 8 до 38 %. Так, більшість згадок про жіночі товариства були короткі і поступалися за популярністю статтям про політичні події, питання економіки, освітнього і спортивного життя. Це не випадково, зважаючи на загальноінформаційний характер газет, суспільну атмосферу того часу. Винятком було кілька жіночих часописів.

Суцільне опрацювання виявлених джерел, які згадували про організацію та діяльність українських жіночих товариств, засвідчує, що на ранніх етапах феміністичного руху у їхніх виданнях (50 – 85%) та в газетах релігійного характеру (70 – 80%) велику увагу приділяли організаційним питанням, пов'язаним зі створенням філій, методологічною роботою, веденням документації тощо. Слід відзначити, що велика кількість таких статей присвячена з'їздам та питанням ідеології, а також Українському жіночому конгресу. Схожа ситуація спостерігалася і в регіональній пресі (45 – 87%). Часописи загальноінформаційного характеру та видання “Союзу українок” майже рівноцінно висвітлювали проблеми організації та діяльності товариств. Провідні жіночі польськомовні видання або однаковою мірою приділяли увагу цим двом аспектам, або переважала діяльнісна складова жіночого руху. Частка останніх складає 55 – 70%, а в іншій періодиці – 50 – 80%.

Серед тем, які висвітлювали громадсько-політичні українські видання, істотно переважала культурно-просвітницька (46 – 62%). Наступними були політична (вибори тощо, 11 – 38%), економічна (участь у кооперації тощо, 9 – 11%) та ідеологічна (завдання жіночого руху тощо, 5%) теми. Майже тотожні тенденції притаманні польським газетам і журналам (культурно-просвітницька тема – 54 – 72%, економічна – 13 – 20 %, політична – 12 – 18%, ідеологічна 2 – 12%).

В українській жіночій пресі також велика роль відводилася культурному питанню (39 – 50%), далі, здебільшого, ішли економічні (21 – 29%), ідеологічні (інколи мінялися місцями, 14 – 22%) та політичні теми (9 – 17%); у польській – часто першість займала політична проблематика (39 – 55%). Велика увага до статей з ідеологічним змістом свідчить про розуміння керівниками товариств ролі жіноцтва, його важливості в громадському житті краю, усвідомлення необхідності утворення власних товариств і формування цієї ж думки в суспільстві.

Проведене комплексне дослідження дозволяє стверджувати про важливу роль публікацій періодики як історичного джерела для висвітлення різних складників жіночого руху в східній частині Галичини окресленого періоду. Водночас нове прочитання вже відомих та введення до наукового обігу раніше не відомих пресових джерел відкриває нові перспективи ґрунтовнішого, комплексного вивчення різноманітних питань жіночого руху на регіональному рівні. Важливим є також уведення до наукового обігу німецькомовної преси, яка розширить відомості про політичне, господарське, культурне та релігійне життя феміністичних товариств Галичини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Неопубліковані

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів

1. 1. Фонд 315 Редакція газети “Новий Час”

(1928 – 1939)

Оп. 3.

1. Спр. 28. Статті, замітки, повідомлення на культурно–просвітні, медичні, сільськогосподарські теми, 78 арк.

1.2. Ф. 319. Українське жіноче товариство “Союз Українок” у Львові.

(1924 – 1939 рр.)

2. Спр. 41. Центральне українське національне товариство “Союз українок” м. Львів. Звіт про діяльність товариства за 1929 р., 1929 р., 10 арк.
3. Спр. 59. Центральне українське національне товариство “Союз українок” у м. Львів. Головний Віділ. 1933 р., 9 арк.

Оп. 6.

4. Спр. 234. Матеріали редакцій журналів “Жінка” та “Українка”, 28 арк.

1. 3. Фонд 327. Редакція журналу “Нова хата”

(1922 – 1939)

Оп. 1.

5. Спр. 48. Листи кореспондентів про тематику статей та оповідань, їх рецензування, публікацію, 64 арк.

1. 4. Фонд 483. Редакція газети “Wiek Nowy” у Львові

(1909 – 1939)

Оп. 1.

6. Спр. 48. Redakcja gazety “Wiek Nowy” we Lwowie, 47 арк.

1. 5. Фонд 508. Марійське товариство молоді, м. Львів

(1918 – 1939)

Оп. 24

7. Спр.86. Святкування 30–літнього ювілею жіночої дружини, 1934 р., 5 арк.
8. Спр.87 о. І. Назарко Ювілейний з’їзд Марійських дружин Пань, 1934, 2 арк.

**1.6. Ф. 773 “Редакція газети “Жінка”, м. Львів
(1935 – 1939)**

9. Спр. 54. Статті на політичні та економічні теми, 1936, 48 арк.

**1. 7. Фонд 779 Редакція газети “Діло”, м. Львів
(1884 – 1939)**

Оп. 11

10. Спр. 86. Рукописи статей, спогадів, інформацій з історії Галичини, про міжнародне становище, вибори, освіту, мистецтву, релігію, 81 арк.

**1. 8. Фонд 785 “Редакція газети “Неділя”, м. Львів
(1930 – 1936)**

Оп. 2.

11. Спр. 32. Статті на політичні, економічні та культурно–освітні теми, 34 арк.

**1. 9. Фонд 787. Редакція газети “Українські вісти”, м. Львів
(1924 – 1942)**

Оп. 1.

12. Спр. 10. Редакція газети “Українські вісти”, 154 арк.

**1. 10. Ф. 841. Об’єднання польських християнських жіночих товариств
у м. Львів.
(1918 – 1939)**

Оп.1.

13. Спр. 1. Довідки, газетні статті і листування про заснування та діяльність “Об’єднання польських жіночих християнських товариств м. Львів”, 1925 р. – 1928 р., 21 арк.

14. Спр. 227. Об’єднання польських жіночих християнських товариств, які належали до “Об’єднання”, 1934 р., 10 арк.

2. Державний архів Львівської області

**2.1 Ф. 1. Львівське воєводське управління. Суспільно–політичний відділ.
Підвідділ у справах товариств. 1921–1939 рр.**

Оп. 51

15. Спр. 9068. Справа про реєстрацію філіалу українського націоналістичного товариства “Союз українок” в Самборі, 3 арк.

3. Державний архів Івано–Франківської області

3. 1. Фонд 373. Філія “Союзу Українок” у м. Станіславові (1934 – 1938)

Оп. 1.

16. Спр. 3. Циркуляр філії “Союзу українок” у Станіславі про скликання загальних зборів делегатів кружків Станіславського округу, організацію роботи кружків, 8 арк.

3. 2 Фонд 361. Zrzeszenie wojewódzkie Związku pracy obywatelskiej kobiet w Stanisławowie Станіславське воєводське об’єднання Союзу громадської праці жінок, м. Станіслав Станіславського повіту Станіславського воєводства (1933 – 1938)

Оп. 1.

17. Спр. 5. Тези окремих доповідей, виголошених на з’їзді членів союзу у Варшаві 29.10–02.11.1933. 2 арк.
18. Спр. 2. Тези для доповіді “Права жінок до праці” за 1933 рік, 3 арк.
19. Спр. 1. Циркуляри розпоряджень Варшавського об’єднання союзу громадянської праці жінок за 1933 рік., 6 арк.

4. Державний архів Тернопільської області

4.1. Ф. 231. Тернопільське воєводське управління. Відділ громадської безпеки. 1924–1938 рр.

Оп. 1.

20. Спр. 1081. Донесення Сокальського повітового староства про організацію нелегального гуртка “Союзу Українок” у с. Лежанівка, 03.04.1928 р. – 28.09.1928 р., 4 арк.

4.2. Ф. 3205. Автобіографія Блажкевич І. О. 1931 р.

Оп. 1.

21. Спр. 3205. Блажкевич Іванна Омелянівна. Автобіографія. Машинопис з авторським підписом, 1931 р., 23 арк.

5. Arhiwum Akt Nowych w Warszawie

5.1. Zespól 185. Arhiwum Naczelnego Zarządu Ligi Kobiet. 1919 – 1939 rr.

22. Sygnatura 23. Liga Kobiet. Zarząd Główny w Warszawie, 1920 – 1939 rr., 143 s.

5.2. Zespól 889 Egzemplarze dzienników i czasopism polskich (1921 – 1940)

23. Spółdzielnia wydawnicza “Głos dziewcząt polskich”, 1929 – 1934, 43 s.
24. Spółdzielnia wydawnicza “Nowa reforma”, Kraków, 1882 – 1928, 167 s.

Опубліковані джерела

25. Пропам'ятна книга першого з'їзду Марійських Дружин інтелігентного жіноцтва з приводу 30-ліття існування Марійської Дружини Пань у Львові, 1904–1934. Львів: Наклад Марійської Дружини Пань у Львові, 1937. 162 с.
26. Статут товариства “Кружок українських дівчат” у Львові. Львів, 1901, 7 с.
27. Статут товариства “Союз Українок” у Львові. Львів, 1924, 16 с.
28. Український жіночий конгрес у Станіславові 23–27 червня 1934 р. Резолюції. Львів, 20 с.
29. Statut Stowarzyszenia “Narodowa Organizacja Kobiet”. Warszawa, 1919. 16 s.
30. Statut Zjednoczenia polskich chrześcijańskich towarzystw kobiecych we Lwowie. Lwów, 1939. 8 s.

Матеріали періодичних видань

31. 15-ліття одного з'їзду. *Жінка*. 1937. 1 січня. С. 2–3.
32. 25 років діяльності “Русских дам” у Львові. *Мета*. 1908. 15 березня. С. 4–5.

33. 50–ліття заснування першого жіночого товариства у Галичині. *Канадійський фермер*. 1934. 2 червня. С. 2
34. Академія в честь митрополита Й. В. Рутського. *Думка*. 1938. Ч. 118. С. 3.
35. Алчевська Х. Різні думки і дійсність. *Мета*. 1908. Ч. 7–8. С. 2.
36. Анкета в справі реформи женських ліцеїв в міністерстві просвіти. *Руслан*. 1911. Ч. 23, 24. С. 2,3.
37. Анкета у справі гасла “свій до свого”. *Діло*. 1935. 1 січня. С. 4.
38. Анна Р– икъ. Слово до рускихъ женщинъ. *Наука*. 1906. Ч. 6. С. 336–338.
39. А. П. Жінка до молочарської кооперації. *Кооперативне Молочарство* 1931. Ч. 9. С. 2.
40. А що зі служницями? *Мета*. 1935. Ч. 3. С. 3.
41. Баранова Б. Делегатка Міжнародної Ліги Миру і Свободи у Львові. *Діло*. 1931. 21 червня. С. 5.
42. Баранова Б. Сучасні завдання українського жіноцтва. *Жіноча доля*. червень 1926. С. 4.
43. Безпалко Т. Жіночі організації та їхні завдання. *Наша Мета*. 1920. Ч. 7–8. С. 2.
44. Безробіття і праця жінок. *Жінка*. 1936. березень. С. 1.
45. Безучастное отношеніе женщины к кооперацій – наша вина. *Кооперативний Вістник*. 1930. Ч. 9. С. 4.
46. Білинська М. Марійська дружина студенток. *Мета*. 1937. 10 лютого. С. 7.
47. Більшовицький некролог для Союзу Українок. *Діло*. 1929. 9 квітня. С. 3.
48. Біляк М. Союз українок. *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* 1938. С. 74–76.
49. Блажкевич І. Дбаймо про повагу матері. *Жіночий голос*. 1931. Ч. 24. С. 4.
50. Блажкевичева І. Обов’язки членів. *Жіночий голос*. 1938. 20 липня. С. 10.
51. Боротьба з алкоголем. *Жіноча воля*. 1936. 15 лютого. С. 3.
52. Буде конгрес. *Неділя*. 1934. 18 березня. С. 9.
53. Будиться до життя руске жіноцтво. *Кооперативний Вістник*. 1939. Ч. 2. С. 2.

54. Будьмо єдині. *Жінка*. 1936. Ч. 1. С. 1.
55. Бурачинська Л. Про завдання жіночої преси. *Жіноча доля*. 1933. Ч. 1. С. 1–2.
56. Бурачинська Л. Сільсько– господарські курси. *Нова хата*. 1935. липень. Ч. 13–14. С. 10.
57. Бурачинська Л. Життя молодої жінки. *Нова хата*. 1935. Ч. 9. С. 6.
58. Бурхливий з'їзд санаційних діячок. *Новий Час*. 1 липня 1934. С. 2.
59. В 10–ліття Всеукраїнського Жіночого З'їзду. *Жіноча Доля. Практичний календар–порадник для українського жіноцтва*. Коломия. 1930. С. 152–155.
60. Велика політична нарада УНДО у Борщеві. *Свобода*. 1938. 2 травня. С. 6–7
61. Великий з'їзд українських жінок. *Народна справа*. 1934. 17 червня. С. 4.
62. Великий з'їзд українських жінок. *Народня справа*. 1934. Ч. 23. С. 4.
63. Великий іспит української жінки. *Неділя*. 1934. 1 липня. С. 1, 4–5.
64. Величко І. До генези видання першого жіночого альманаха “Перший Вінок”. *Наша Книга* : альманах “Жіночої Долі” з додатком календаря на рік 1929. Коломия, 1928. С. 34–37.
65. Вербицька Праця жіноцтва в сільсько–господарській кооперації. *Кооперативна Республіка*. 1934. Ч. 4. С. 4.
66. Вечір. *Діло*. 1893. 28 квітня. С. 3.
67. Вечір пам'яті Костомарова *Діло*. 1885. 15 мая. С. 2.
68. Вечір танців. *Діло*. 1885. 5 січня. С. 3.
69. Вибори. *Жінка*. 1935. Ч. 3. С. 2.
70. Вибори до міських рад й українське жіноцтво. *Жінка*. 1939. червень. С. 1.
71. Виділ Товариства “Жіноча Громада”. *Діло*. 1923. 2 червня. С. 3.
72. Виділ товариства “Руських жінок” у Станіславові. *Діло*. 1893. 4 лютого. С. 2.
73. Видобуваймося з темряви. *Жіноча воля*. 1936. 15 червня. С. 2–3.
74. Вистава для бідних. *Діло*. 1886. 27 лютого. С. 3.
75. Виховання молодого покоління є найважливішим обов'язком жінки.

Руска нива. 1936. Ч. 2. С. 3.

76. Від ради Українського Жіночого Союзу. *Жіночий Вістник*. 1917. № 2. 22 серпня. С. 13–14.
77. Від редакції. З духом часу вперед. *Жіночий голос*. 1936. Ч. 1. С.1
78. Відгомін розв'язання С. У. *Діло*. 1938. 18 червня. С. 2.
79. Відгомін трагічної смерті О. Бессарабової. *Діло*. 1924. 2 березня. С. 3.
80. Відділ товариства Руських жінок у Станіславові. *Діло*. 1885. 19 січня. С. 2.
81. Відклик проти припинення діяльності товариства СУ. *Новий Час*. 1938. 31 травня. С. 10.
82. Відкриття “Вакаційних осель”. *Діло*. 1905. Ч. 1. С. 2–3.
83. Відновлення діяльності “С. У.”. *Громадянка*. 1938. Ч. 3. С. 3.
84. Відношення молоді до жіночого руху. *Жінка*. 1935. 15 лютого. С. 1.
85. Відповідальне материнство. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 2. С. 2.
86. Вільде І. Український Жіночий Конгрес. *Жіноча доля*. 1934. Ч. 14. 15 липня. С. 2–6.
87. Вісти з кружка “Союзу Українок”. *Ременівські вісти*. 1933. Ч. 4/5– 8. С. 3.
88. Волянський О. Християнський і антихристиянський світогляд, а природна нерівність і залежність жіночого пола. *Католицький всхід*. 1932. Ч. 26. С. 5.
89. Всесвітній Союз Українок. *Нова хата*. 1937. 1 листопада. Ч. 21. 22. С. 3, 6.
90. Всесвітній Союз українок. *Наш Прапор*. 1937. 20 жовтня. С. 6.
91. Всеукраїнський жіночий з'їзд. *Вперед*. 16 грудня 1921. С.3.
92. Всеукраїнський жіночий з'їзд. *Вперед*. 16 листопада 1921. С.4.
93. Всеукраїнський жіночий з'їзд. *Український голос*. 1921. 16 грудня. С. 3.
94. Всеукраїнський жіночий конгрес чи лише порада жінок? *Громадський Голос*. 1934. 12 травня. С. 5.
95. В справі виховання дівчат *Руслан*. 1912. Ч. 192–199. С. 6.
96. В справі організації жіноцтва. *Вперед*. 1921. 23 жовтня. С. 3.
97. В справі організації українського жіноцтва. *Українське слово*. 1917. 23 березня. С.1.

98. В. Т. Так званий конгрес. *Вперед*. 1934. червень. С. 2–3.
99. Гарасимович І. Клуб русинок. *Народ*. 1892. 10 червня. С. 3.
100. Гаврилко А. Виклади для приєднання жінок. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1925. Ч. 47. С. 3.
101. Гаврилко А. Ми кольонія чужих володарів. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1924. Ч. 21. С. 2.
102. Гаврилко А. Винуватці лиха. Про міста у нас. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1924. Ч. 20. С. 2.
103. Галайда І. Думки по Жіночим конгресі (Допис із Галичини). *Свобода*. 1934. 6 серпня. С. 2.
104. Ганасевич О. Як оснoвувати кооперативні секції женщин. *Кооперативний Вістник*. 1937. Ч. 3. С. 3.
105. Ганкевич Л. Жінки в горожанському комітеті. *Нова хата*. 1934. Ч. 11. С. 4.
106. Гарбарсько–білоскірничий курс в Городенці. *Українська господиня*. 1938. 15 квітня. С. 143.
107. Голубець М. З життя українського жіноцтва в старому Львові. *Жінка*. 1939. Ч. 6 – 7. С. 6.
108. Горобець Т. Під прапором жіночої солідарності. *Діло*. 1934. 23 червня. С. 7.
109. Господарській курс для руских женщин в Лабовій. *Кооперативний Вістник*. 1939. Ч. 2. С. 4.
110. Господарські кооперативні курси во Львові. *Руска Нива*. 1938 р. Ч. 2. С. 101.
111. Господарські курси в Желдці та Жовкві 22 – 23 квітня 1937 р. *Сільський Господар*. 1937. 1 жовтня. № 19. С. 297.
112. Господарсько–споживча спілка. *Нова хата*. 1926. червень. Ч. 6. С. 7.
113. Громадський чи українського жіноцтва? *Наш Лемко*. 1938. № 19. С. 1
114. Грушевський М. Від редакції. *Літературно-Науковий Вістник*. 1906. Т. 33. С. 1.

115. Гургула І. Молода жінка в цілому світі. *Нова хата*. 1932. Ч. 7/8. С. 3.
116. Дальше про працю в жіночих гуртках. *Жіноча доля*. грудень 1926. С. 9–10.
117. Дбаймо про наших найменших. *Жіноча доля*. 1930. 6 квітня. С. 3.
118. Дві поважні виховні станції. *Жінка*. 1939. серпень. С. 7–8.
119. Демократія “ундівок”. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 7. С. 3.
120. Деркач М. Ті, що творили “Перший вінок”. *Жінка*. 1937. Ч. 8–9. С. 2.
121. Дзерович Д. Союз Українок, а католицьке жіноцтво. *Мета*. 1937. 15 липня. С. 7.
122. Дзерович М. Сучасні завдання української інтелігенції. *Мета*. 17 жовтня. 1934. С. 7.
123. Діловодство кружків С. У. *Жінка*. 1935. 15 вересня. С. 5.
124. Діяльність філії “Союзу українок”. *Народня трибуна*. 1934. Ч. 1. С. 4.
125. До Вас, Українські жінки! *Українська господиня*. 1929. лютий. № 1. С. 1–2.
126. До всього українського жіноцтва. *Жіноча доля*. 1930. 26 жовтня. С. 2.
127. До жінок всего світа. *Наша Мета*. 1919. Ч. 18. С. 2.
128. До жіночого питання в сокільській організації. *Сокільські вісті*. 1937. Ч. 3. С. 4.
129. До розв’язки жіночого питання. *Руслан*. 1900. Ч. 215. С. 1.
130. До українських працюючих жінок. *Жіночий голос*. 1935. 6 липня. С. 5.
131. До українського жіноцтва. *Новий Час*. 1930. 10 грудня. С. 2.
132. До українського жіноцтва у виборах до міської ради. *Діло*. 1933. 12 грудня. С. 4.
133. До українського жіноцтва. Щодо виборів по селах, волостях, повітах. *Діло*. 1939. 22 січня. С. 3.
134. До чого це доведе. *Думка*. 1939. Ч. 134. С. 2.
135. Добрі поради як уладити забаву. *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* 1938. С. 100.
136. Довірочні збори українського жіноцтва. *Земля і Воля*. 1909. 16 січня. С. 3.

137. Довірочні збори українського жіноцтва. *Новий Час*. 1934. 1 липня. С. 5.
138. Доля народу в руках жінки. *Правда*. 1929. Ч. 44. С. 3.
139. Домбчевська І. З обсервації кооперативної пропагаторки. *Кооперативна Родина*. 1938. Ч. 1–4. С. 4.
140. Дописи. *Діло*. 1886. 18 грудня. С. 2.
141. Доповнюючі курси господинських інструкторок. *Сільський Господар*. 1937. 15 серпня. № 16. С. 252.
142. Доцільність вищих жіночих студій. *Нова хата*. 1926. жовтень. Ч. 10. С. 4–5.
143. Д-р Дзерович Д. Перегляд української жіночої преси. *Діло*. 1937. Ч. 83. С. 5.
144. Дучимінська О. Від самого початку. *Жіноча доля*. 1934. Ч. 12–13. С. 13.
145. Дучимінська О. Конгрес українського жіноцтва. *Мета*. 1934. 28 січня. С. 1.
146. Дяківа О. Без жінок нема кооперації. *Господарсько-Кооперативний часопис*. 1925. Ч. 50. С. 4.
147. Економічна незалежність жінки. *Жінка*. 1935. 15 квітня. С. 4–5.
148. Емансипація жінки. *Жіноча доля*. 1935. 15 вересня. С. 3–4.
149. Євташевська Є. Трагедія нашого сільського жіноцтва. *Мета*. 1937. Ч. 11. С. 4.
150. Єрмолович Н. Медленим, но верним шагом. *Очаг*. 1936. Ч. 2. С. 2.
151. Жінщина та кооперація. *Кооперативний Вістник*. 1930. Ч. 9. С. 5.
152. Жінщини адвокати. *Руслан*. 1897. Ч. 20. С. 3.
153. Жизнь въ русскихъ Обществахъ. *Русскій голос*. 1934. 3 квітня. С. 4.
154. Життя жіночої молоді. *Нова хата*. 1935. травень. Ч. 9. С. 3.
155. Жінка в Лузі. *Вісті з Лугу*. 1930. Ч. 8. С. 3.
156. Жінка і кооперація. *Кооперативні Вісті*. 1931. Ч. 16. С. 4.
157. Жінка і політика. *Жінка*. 1935. Ч. 1. С. 2.
158. Жінки – жінкам. *Нова хата*. 1927. Ч. 12. С. 12.
159. Жінки збираються. *Український голос*. 1921. 1 січня. С. 3.

160. Жінки, працюйте для розвитку українського народного господарства. *Господарсько-Кооперативний часопис*. 1922. Ч. 6. С. 2.
161. Жінки, як члени “С.У.П.Р.У.Г.А”. *Службовик*. 1923. Ч. 6. С. 3.
162. Жіноцтво і економія. *Діло*. 1937. 16 липня. С. 4.
163. Жіноцтво Стрия проти партійництва. *Думка*. 1939. Ч. 137. С. 2–3.
164. Жіноцтво Стрия проти партійництва. *Новий Час*. 1938. 15 грудня. С. 2.
165. *Жіноча доля*. 1 квітня 1934. С. 4.
166. Жіноча еліта. *Нова Зоря*. 1934. 24 червня. С. 7.
167. Жіноча кооперативна анкета у Надвірній. *Нова хата*. 1932. Ч.2. С. 14.
168. Жіноча секція С. Г. в Туловій – працює. *Сільський Господар*. 1937. 15 липня. Ч. 14. С. 225.
169. Жіноча справа в Галичині. *Наша доля*. 1893. С. 19–35.
170. Жіноче безробіття. *Наша Мета*. 1919. 15 лютого. С. 1.
171. Жіноче віче у Львові. *Нова хата*. 1926. Ч.4. С. 19.
172. Жіноче віче у Стрию. *Думка*. 1938. Ч. 116. С. 1.
173. Жіноче діло. *Час*. 1928. 29 жовтня. С. 5.
174. Жіноче питання. *Жіноче діло*. 1912. Ч. 3. С. 2.
175. Жіночий конгрес. *Діло*. 22 червня 1934. С. 7.
176. Жіночий кружок “Рідної школи” ім. Ганни Барвінок. *Діло*. 1928. 30 грудня С. 3.
177. Жіночий рух. *Вперед*. 1926. Ч. 1. С. 4.
178. Жіночий рух. *Жіноча доля*. 1935. Ч. 3. С. 6.
179. Жіночий рух. *Жіноча доля*. 1935. Ч. 7–8. С. 6.
180. *Жіночий світ*. 1934. липень–серпень, вересень. С. 4–5.
181. Жулківський Б. Головні напрями нашої праці. *Вістник Марійських Товариств*. 1937. Ч. 6. С. 2.
182. З діяльності “Української Захоронки” у Львові. Свято найменших. *Діло*. 1926. 23 червня. С. 3.
183. З діяльності жіночих секцій. *Жіноча доля*. 1930. 10 серпня. С. 2.
184. З духом часу вперед. *Жіночий голос*. 1935. 3 травня. С. 1.

185. З життя “Дружини княгині Ольги”. *Діло*. 1938. 24 вересня. С. 3.
186. З життя краю. *Новий Час*. 1938. 12 листопада. С. 7.
187. З життя краю. *Новий Час*. 1938. 3 травня. С. 7.
188. З життя кружків “Союзу українок”. *Думка*. 1936. 8 червня. С. 3.
189. З життя Лугової організації. *Вісти з Лугу*. 1926. Ч. 6. С. 4.
190. З життя на Личакові. *Новий Час*. 1934. 2 грудня. С. 6.
191. З життя наших товариств. *Нова хата*. 1928. січень. Ч.1. С. 5.
192. З життя українських студенток у Празі. *Жіночий вістник*. 30 вересня 1922. С. 6–7.
193. З життя товариства “С.У”. Чортків. *Діло*. 1922. 30 вересня. С. 4.
194. З життя Товариства священичих подруг. *Мета*. 1935. 16 жовтня. С. 7.
195. З життя Централі С. У. *Жінка*. 1937. 1 грудня. С. 9.
196. З жіночих організацій. *Жіноча доля*. 1926. листопад. С. 4.
197. З жіночих організацій у Львові. *Жіноча воля*. 1930. 20–27 квітня. С. 3.
198. З жіночого конгресу. *Стяг*. 1934. 6 травня. С. 1–2.
199. З жіночого коперативного руху. *Громадський Голос*. 1933. 25 березня. С. 8.
200. З жіночого руху. *Громадський Голос*. 1930. 31 жовтня. С. 6.
201. З жіночого руху Рогатинщини. *Громадський Голос*. 1933. 18 лютого. С. 7.
202. З історії Марійських товариств. *Вістник Марійських Товариств*. 1926. Ч. 1. С. 3.
203. З історії розвитку жіночого руху. *Жизнь*. 1904. Ч. 6. С. 3.
204. З історії руху українського жіноцтва в Галичині. *Мета*. 1908. Ч. 1. С. 2.
205. З'їзд ДКО. *Комар*. 1938. 31 липня. С. 1.
206. З католицького жіночого руху. *Мета*. 1937. 24 січня. С. 7.
207. З міжнародного жіночого руху. *Жіночий вістник*. 7 жовтня 1922. С. 7.
208. З нашої господарської праці. *Жіноча доля*. 1939. 15 лютого. С. 15.
209. З нашої хроніки. *Діло*. 1937. 12 листопада. С. 4.
210. З Обертину. *Покутське слово*. 1938. 2 грудня. С. 3.
211. З праці кружків СУ. *Громадянка*. 1938. листопад. С. 4.

212. З приводу з'їзду СУ. *Покутське слово*. 1927. 3 квітня. С.2.
213. З руского кооперативного життя. *Руская Нива*. 1938. Ч. 2. С. 3.
214. З руху галицьких жінок. *Мета*. 1908. 1 червня. С. 4.
215. З'їзд делегаток Союзу українок. *Нова хата*. 1927. квітень. Ч.4. С. 19.
216. За господарську культуру села. *Станіславівські вісті*. 1937. 13 червня. Ч 7. С. 2–3.
217. За ідеологічні основи українського жіночого руху. *Мета*. 1934. 29 квітня. С. 2–3.
218. Забава. Українська захоронка на Личакові. *Новий Час*. 1934. 8 грудня. С. 5.
219. Завадська В. Жіночий рух. *Діло*. 1926. 19 травня. С. 4.
220. Завадська В. Жіночий рух. *Діло*. 1926. 20 травня. С. 4.
221. Завадська В. Жіночий рух. *Діло*. 1926. 22 травня. С. 4.
222. Завадська В. Жіночий рух. *Діло*. 1926. 23 травня. С. 4.
223. Завадська.В. Жіночий рух. *Діло*. 1926. 21 травня. С. 4.
224. Завдання української жінки в теперішню хвилю. *Українське життя*. 1934. 12 лютого. С. 4.
225. Загальний збір Товариства Руських жінок у Станіславові. *Діло*. 1885. 20 жовтня. С. 3.
226. Загальний з'їзд. *Жінка*. 1937. листопад. С. 7–10.
227. Загальний з'їзд Лугової централі. *Вісти з Лугу*. 1934. Ч. 4. С. 2.
228. Загальний з'їзд С. У. у Львові. *Діло*. 1937. 12 жовтня. С. 3.
229. Загальний з'їзд Української захоронки. *Діло*. 1926. 18 січня. С. 3
230. Загальний з'їзд С. У. у Львові. *Діло*. 1937. 10 жовтня. С. 3.
231. Загальний з'їзд Товариства “Українська Захоронка”. *Діло*. 1925. 16 січня. С. 3.
232. Загальні збори “Кружка українок”. *Мета*. 15 травня 1908. С. 6.
233. Загальні збори жіночого кружка УПТ ім. Ганни Барвінок. *Діло*. 1922. 15 жовтня. С. 4.
234. Загальні збори кооперативу “Труд” у Львові. *Канадійський фермер*. 1934.

8 червня. С. 3.

235. Загальні збори кооперативу УНП. *Нова хата*. 1928. Ч.5. С. 8.
236. Загальні збори Клуба ім. Ганни Барвінок. *Нова хата*. 1930. Ч. 10. С. 18.
237. Загальні збори С. У. *Діло*. 1936. 4 квітня. С. 3.
238. Загальні збори С. У. *Діло*. 1936. 5 квітня. С. 3.
239. Загальні збори С. У. *Жіноча доля*. 1 червня 1933. С. 2
240. Загальні збори С. У. у Рогатині. *Діло*. 1935. 6 липня. С. 4.
241. Загальні збори Союзу Українок. *Діло*. 1923. 10 грудня. С. 4.
242. Загальні збори Союзу Українок. *Діло*. 1929. 1 січня. С. 3.
243. Загальні збори Союзу українок. *Мета*. 1936. 24 квітня. С. 4–5.
244. Загальні збори Союзу українок в Стрию. *Думка*. 1939. Ч 133. С. 2.
245. Загальні збори Союзу українок у Львові. *Наш Прапор*. 1937. 13 жовтня. С. 6.
246. Загальні збори СУ. *Нова хата*. 1931. Ч.1. С. 13.
247. Загальні збори товариства “Руськихь женщин” в Станиславове. *Діло*. 1885. Ч. 136. С. 3.
248. Загальні збори Товариства “Українська Захоронка” у Львові. *Діло*. 1933. 24 червня. С. 4.
249. Загальні збори товариства Вакаційних осель. *Народна часопис*. 1908. 23 грудня. С. 3.
250. Загальні збори українських установ. *Народна Справа*. 1934. 17 червня. С. 4.
251. Загальні збори членів общесва “Руськихь дамь” у Львові. *Діло*. 1885. Ч 136. С. 3.
252. Заклик до жіноцтва на Конгрес. *Жіноча доля*. 1 квітня 1934. С. 4.
253. Заклик до українського жіноцтва. *Мета*. 1934. 22 квітня. С. 3.
254. Залізник О. Українські жінки і політичні партії. *Жіночий вістник*. 14 жовтня. 1922. С. 6.
255. Занедбана ділянка роботи. *Кооперативні Вісті*. 1931. Ч. 19. С. 4.
256. Заньковецька М. *Громадський Голос*. 1934. 17 листопада. С. 5.

257. Заробітна праця жінки. *Жінка*. 1936. 15 травня. С. 1.
258. Засідання філії С. У. у Бучачі. *Діло*. 1933. 23 лютого. С. 3.
259. Заходом жінок. *Покутське слово*. 1912. 18 квітня. С. 6.
260. Збережімо рівновагу. *Діло*. 1938. 13 травня. С. 2.
261. Збір голів філій “Сільського Господаря”. *Сільський Господар*. 1928. Ч. 8. С. 294.
262. Збори голів і секретарок фільварних секцій господинь при товаристві. *Сільський Господар*. 1939. Ч. 4. С. 196.
263. Збори інструкторок “Сільського Господаря”. *Сільський Господар*. 1937. Ч. 20. С. 4.
264. Збори крайового господарського товариства “Сільський Господар”. *Сільський Господар*. 1937. Ч. 22. С. 3.
265. Збори товариства “Вакаційних осель”. *Діло*. 1936. 15 березня. С. 3.
266. Збори руських жінок в Стрию. *Діло*. 1891. 2 вересня. С. 2.
267. Збори у Торговицях. *Жіночий голос*. 1938. жовтень. С. 5.
268. Звідомлення Н. Кобринської про віче українського жіноцтва у Стрию. *Народ*. 1891. 24 жовтня. С. 3.
269. Звіт за 1885 р. *Діло*. 1885. 11 грудня. С. 3.
270. Звіт загальних зборів Союзу Українок. *Діло*. 1923. 10 грудня. С. 3.
271. Звіт зборів Жіночої громади у Бучачі. *Жіночий голос*. 1938. грудень. С. 4.
272. Звіти центрального відділення. *Жіноча доля*. 1932. Ч. 4. С. 2.
273. Звіти центрального відділення. *Жіноча доля*. 1932. Ч. 7. С. 5.
274. Зі світу. *Діло*. 1937. 28 травня. С. 3.
275. З'їзд “Жіночої Громади” у Коломиї. *Жіночий голос*. 1936. жовтень. С. 14.
276. Значення “Лугу” та його карність. *Вісті з Лугу*. 1927. Ч. 3. С. 2.
277. Зріст жіночого руху. *Діло*. 1925. 21 березня. С. 4.
278. Ідеологічні тези Дружини княгині Ольги. *Громадянка*. 1938. 15 жовтня. С. 2.
279. Інструкції для провідниць зорганізованого жіноцтва. *Жіноча доля*. 1930. 28 вересня. С. 3.

280. Інструкція як закладати нові кружки С. У на основі нового статутут. *Жіноча доля*. 15 квітня 1933. С. 2.
281. Інтелігентні жінки організовуються. *Правда*. 1936. жовтень. С. 7.
282. Інтелігентні жінки організуються. *Правда*. 1928. 5 березня. С. 3.
283. Ісаїв Я. Пережитки фемінізму. *Мета*. 1937. Ч. 8.
284. К. М. Відгук припинення С. У. в Америці. *Діло*. 1938. 23 черв. С. 7.
285. К. Х. Жінки і читання часописів. *Діло*. 1937. Ч.13. С. 5.
286. К. Х. Закарпатські українки. *Діло*. 1939. 25 березня. С. 4.
287. Кабаровська С. Шлях організації українського жіноцтва: Коротенький огляд організаційних його змагань. *Наша Мета*. 1919. Ч.24. С.11.
288. Капустякова К. З життя Марійської Дружини пань у Львові. *Календар "Жіночої долі" на 1938 р.* 1938. С. 76–77.
289. Кароліна Ч. Виборче питання. *Мета*. 15 березня. С. 2.
290. Католицька Акція. *Земля і воля*. 1934. 28 січня. С. 3.
291. Католицька подружа порада. *Правда*. 1931. Ч. 56. С. 4.
292. Католицький жіночий рух і сучасна суспільно–господарська криза. *Мета*. 1931. 17 травня. С. 8.
293. Католицький рух. *Нова Зоря*. 1934. 28 червня. С. 3.
294. Католицький чи ліберальний фемінізм. *Мета*. 1934. Ч. 10. С. 2.
295. Католицький чи ліберальний фемінізм. *Мета*. Ч.16. 1934. С. 2.
296. Кисілевська О. Жінки, берім наші справи у свої руки. *Календар "Жіночої долі" на 1938 р.* 1938. С. 2–4
297. Кисілевська О. Ще в справі завішення СУ. *Діло*. 1938. 15 червня. С. 3–4.
298. Клуб Русинок. *Діло*. 1893. 4 лютого. С. 2.
299. Кобринська Н. Відозва до Русинок Галичини і Буковини. *Народ*. 1892. 1 жовтня. С. 4.
300. Кобринська Н. Відчит на першій загальній зборі руських жінок у Станіславі. *Діло*. 1884. Ч. 148. С. 1–2.
301. Кобринська Н. Заміжня жінка середньої верстви. *Перший вінок*. 1887. С. 406–416.

302. Кобринська Н. І. Стремління жіночого руху. *Наша доля*. Книга 1. Зб. Праць різних авторів. Стрий : друкарня Міллера сина, 1893. С. 1–35.
303. Кобринська Н. І. Стремління жіночого руху. *Наша доля*. Книга 2. Зб. Праць різних авторів. Львів: з друкарні Наукового Товариства Шевченка під зарядом К. Беднарського, 1895. С. 3–17.
304. Кобринська Н. Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславі, зв'язаного 1884 року. *Перший вінок*. 1887. С. 457–463.
305. Кобринська Н. Рух галицьких жінок. *Перший вінок*. 1887. С. 68–102.
306. Кобринська Н. Статут товариства “Охоронка”. *Наша доля*. 1893. С. 94–101.
307. Коли стане у Львові Український жіночий дім? *Жінка*. 1936. листопад. С. 2–3.
308. Колтунюк Л. Як улаштувати філіальні або кружкові “обжинки”. *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* 1938. С. 92–95.
309. Комітет рівноправ'я. *Мета*. 1908. 1 жовтня. С. 3.
310. Конгрес Марійських Дружин. *Мета*. 1934. 6 липня. С. 3.
311. Кононенко Х. Економічна незалежність жінки. *Кооперативна Республіка – 1935*. Ч. 1. С. 3.
312. Кононенко Х. “Мішані подружжя”. *Діло*. 1938. 12 листопада. С. 6.
313. Кононенко Х. Дисципліна. *Діло*. 1937. 16 липня. С. 4.
314. Кононенко Х. Матері – заопікуйтеся дітьми. *Діло*. 1939. 2 вересня. С. 4.
315. Кононенко Х. Нашій жіночій молоді треба фахової господарської освіти. *Діло*. 1937. 4 червня. С. 4.
316. Кононенко Х. Справа, якою варто зацікавитися. *Сільський Господар*. 1937. 1 лютого. Ч. 3. С. 47–48.
317. Кононенко Х. Трагедія інтелігентної жіночої молоді на селі. *Діло*. 1937. 6 серпня. С. 4.
318. Кононенко Х. Чому жіноцтво має гуртуватися в “Сільським господарі?”. *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* 1938. С. 21–24.
319. Краєва конференція С. У. у Львові. *Жінка*. 1938. 1 травня. С. 5–6.

320. Краєва конференція С. У.(Підсумки). *Жінка*. 1939. листопад. С. 2.
321. Кружок “Союзу українок” у Підволочиськах. *Нова хата*. 1930. Ч. 7–8. С. 18.
322. Кружок українок. *Мета*. 1908. 15 березня. С. 2.
323. Культурна праця СС Василянок. *Діло*. 1936. 1 грудня. С. 3.
324. Курс господинський в Старому селі. *Сільський Господар*. 1937. 15 липня. Ч. 14. С. 219.
325. Курс господинь у Теробовлі. *Сільський Господар*. 1932. 1 липня. Ч. 13. С. 198.
326. Курс зразкових господинь “Сільського господаря” і “Союзу українок” у Коршеві. *Українська господиня*. 1929. № 8–9. С. 57–58.
327. Курс інструкторок на селі. *Нова хата*. 1927. вересень. Ч.9. С. 9.
328. Курси крою і шиття у Львові. *Нова хата*. 1925. Ч.2. С. 14.
329. Курси куховарства. *Жінка*. 1935. Ч. 2. С. 7.
330. Курси куховарства і трикотарства у Переволочній (Львівська обл., Буський район). *Сільський Господар*. 1937. 15 липня. Ч 14. С. 215.
331. Курцева О. Луговички і їх завдання. *Вісті з Лугу*. 1927. Ч. 6. С. 4.
332. Къ нашим Читателямъ наприкінці 1894 р. *Рускій Голосъ*. 1894 . Ч. 290. С.1.
333. Л. з. П. Луговик. *Вісті з Лугу*. 1929. Ч. 12. С. 4.
334. Л. М. Загальні збори товариства українських робітниць “Будучність”. *Діло*. 1933. 1 лютого. С. 3.
335. Листопадові роковини. *Діло*. 1937. 11 листопада. С. 3.
336. Ліга кооператисток в Англії. *Руска Нива*. 1938. Ч. 3. С. 5.
337. Ліцей руского Інститута для дівчат в Перемишлі. *Руслан*. 1906. Ч. 143. С. 7.
338. Лучишин І. Чи замужня жінка має право на вільну працю! *Прапор*. 1936. Ч. 1. С. 4.
339. Луцук О. Якими повинні бути дружинниці Марійського товариства. *Вістник Марійських Товариств*. 1938. Ч. 1. С. 4.

340. Маковей О. Пятдесятилітній ювілей руської публіцистики. *Літературно–Науковий Вістник*. 1898. Т. 2. С. 111–126.
341. Малицька К. Дев'ять нових рефлексій з новим шкільним роком. *Жіночий вістник*. 2 вересня 1922. С. 7.
342. Малицька К. Про значіння власної преси для жінок і як вона у нас розвивалася. На новий шлях: *Ілюстрований календар–альманах “Жіночої долі” на звичайний рік 1927*. Коломия, 1926. С. 23–26.
343. Малицька К. Про Ольгу Левицьких Бессарабової. *Діло*. 1924. 23 лютого. С. 2.
344. Мальовничий вечір. *Діло*. 1917. 12 січня. С. 2.
345. Мандюкова Я. Жіночий рух. *Жіноча доля*. 1930. 12 січня. С. 5.
346. Мандюкова Я. Чи емансипація принесла щастя жінці? *Діло*. 1937. 2 липня. С. 4.
347. Марійський фестин. *Правда*. 1936. 22 жовтня. С. 7.
348. Марія, чи Марта? Яке повинно бути українське жіноцтво. *Правда*. 1933. 11 червня. С. 1.
349. Марко Вовчок. *Громадський Голос*. 1935. 5 січня. С. 9.
350. Методика праці у сільських кружках СУ. *Жінка*. 1936. 1 грудня. С. 6.
351. Методика праці у сільських кружках СУ. *Жінка*. 1936. 15 грудня. С. 5.
352. Ми для кооперації чи кооперація для нас. *Жіноча доля*. 1935. 1 червня. С. 2–3.
353. Ми, жінки, опам'ятаймо їх. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 3. С. 2.
354. Міжнародний жіночий конгрес у Парижі. *Нова хата*. 1925. Ч. 7–8. С. 7–8.
355. Міжнародний жіночий конгрес у Цюріху. *Діло*. 1937. 19 березня. С. 4.
356. Мірна З. Жіночий рух на Великій Україні. *Жінка*. 1937. Ч. 6–8. С. 3.
357. Мірна З. Вражіння з Українського Жіночого Конгресу в Станіславові. *Жіноча доля*. 1934. С. 1.
358. Мірна З. Жіночі дома. *Нова хата*. 1933. січень. С. 9–10.
359. Мірна З. Заробітна праця жінки. *Жінка*. 1937. 15 березня. С. 1.
360. Могутня маніфестація українського жіноцтва. *Діло*. 1934. 27 червня.

С. 2–3.

361. Молебня Марійського товариства. *Діло*. 1935. 19 лютого. С. 5.
362. Молебня Марійського товариства. *Діло*. 1938. 28 грудня. С. 3.
363. Молоді при роботі. *Світ молоді*. 1933. 15 липня. С. 3.
364. Монцібович Р. Католицький жіночий рух. *Мета*. Ч.21. 1934. С. 2–3.
365. Мотовиляк О. Праця Жіночого Кружка в Ванівці. *Руска нива*. 1937. Ч. 34. С. 6.
366. На відтинку організованої праці жіноцтва. *Діло*. 1933. 27 червня. С. 3.
367. На Жіночий конгрес. *Діло*. 1934. 18 квітня. С. 1.
368. На маргінесі загальних зборів двох жіночих кооператив у Львові. *Нова хата*. 1932. червень. Ч. 6. С. 6–8.
369. На сторожі національної справи. *Діло*. 1925. 6 березня. С. 6.
370. Набір у фахову робітничу школу кооперативу “Труд”. *Діло*. 1935. 9 червня. С. 5
371. Надаймо допомогу дітям емігрантів із східного регіону. *Жінка*. 1935. Ч. 12. С. 3.
372. Назарко І. Організаційні проблеми Марійських Дружин Пань. *Нова Зоря*. 15 листопада. 1934. С. 4.
373. Назарко І. Організаційні проблеми Марійських Дружин Пань. *Нова Зоря*. 18 листопада. 1934 р. С. 4.
374. Найближчі завдання українського католицького жіночого руху. *Мета*. 1934. Ч. 47–48. С. 3–4.
375. Найважливіші постанови Згального з'їзду “С.У.”. *Жіноча воля*. 1936. 1 червня. С. 2–3.
376. Наш доріст. *Світ Українки*. 1939. січень. С. 10.
377. Наша жіноча преса. *Жіноча сила*. 1934. 27–29 травня. С. 4.
378. Наше життя. *Нова хата*. 1926. Ч. 4. С. 19.
379. Наші жінки. *Громадський голос*. 1934. 30 червня. С. 2.
380. Наші жінки та кооперація. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1926. Ч. 16. С. 3.

381. Не перериваймо нашої організаційної роботи. *Жіноча доля*. 1928. 15 листопада. С. 4–5.
382. Нищий М. Праця української жінки на селі. *Сільський Господар*. 1933. 15 лютого. Ч. 4. С. 49–50.
383. Нищий М. Треба піднести культурний рівень жінки на селі. *Жіночий голос*. 1933. Ч. 3. С. 4.
384. Нова організація – нові завдання. *Громадянка*. 1938. жовтень. С. 3.
385. Нова політична організація. *Жіноча доля*. 1938. 1–15 червня. С. 2–3.
386. Нова роль і значення Общества русских женщин. *Руска нива*. 1938. липень. С.1–2.
387. Нова українська політична організація. *Українські вісти*. 1938. 18 липня. С. 2.
388. Новая страница в русской женской общественной жизни в Галичині. *Очаг*. 1936. Ч. 9. С. 1.
389. Новини. *Думка*. 1937. № 85. С. 2.
390. Новини. *Народ*. 1892. 7 квітня. С. 4.
391. Новини. *Наша Мета*. 1919. Ч. 1. С. 1.
392. Новини. *Новий Час*. 1938. 3 травня. С. 8.
393. Новини. *Думка*. 1937. № 99. С. 2.
394. О–во Руских женщин: его історія, ціль і задачі. *Руска нива*. 1935. Ч. 1. С. 2.
395. о. Ір. Назарко. Головні перепони в розвитку Марійських дружин пань. *Вістник Марійських Товариств*. 1938. Ч. 3. С. 4–5.
396. о. Роман Лукань. Марійські Дружини на українських землях у XVII– XIX стол. *Вістник Марійських Товариств*. 1937. Ч. 6. С. 4.
397. о. Ю. Дзерович. Інтернат для дітей. *Доля*. 1927. Ч. 14. С. 4.
398. Общество русских дам. *Мета*. 1908. 15 березня. С. 3.
399. Общество русских женщин. *Руска Нива*. 1938. квітень. С. 1–2.
400. Окружна нарада в культурно–освітніх справах. *Жінка*. 1939. липень. С. 8.
401. Організації курсів громадських інструкторів. *Жінка*. 1936. Ч. 2. С. 6.

402. Організації українського шкільництва. *Наша Мета* 1919. Ч. 8; 10. С. 3.
403. Організаційна частина. *Доля*. 1939. Ч. 1/2. С. 1–11.
404. Організаційний Міжнародний жіночий конгрес у Берліні. *Діло*. 1929. 21 червня. С. 4.
405. Організаційні поради на місяць лютий для кружків. *Жіноча доля*. 1 лютого 1937. С. 3–4.
406. Організація діловодства. *Жінка*. 1935. Ч. 18. С. 6.
407. Організація жіночих громад. *Громадський Голос*. 1935. 1 червня. С. 6.
408. Організація і виховання нашої молоді. *Земля і воля*. 2 липня 1933. С. 1.
409. Організуймо жіночі секції при кооперативах. *Кооперативний Вістник*. 1939. Ч. 3. С. 2.
410. Освіта жінки. *Руслан*. 1897. Ч. 88. С. 1.
411. Осіння праця в “Ж. Г.”. *Жіночий голос*. 1936. жовтень. С. 5–6.
412. Осінчук Р. Під розвагу жіноцтва. *Жіночий голос*. 1931. Ч. 5. С. 5.
413. Основи нашого жіночого руху. *Громадський Голос*. 1935. 13 квітня. С. 5.
414. Основуймо кружки Руских женщин. *Руска нива*. 1938. травень. С. 2–3.
415. Останні дні жіночого конгресу. *Новий Час*. 1934. 8 липня. С. 7.
416. Останній день першого Українського жіночого конгресу. *Новий Час*. 1934. 1 липня. С. 2.
417. Осташевський О. Католицький жіночий рух. *Нова Зоря*. 8 липня. 1934. С. 3–6.
418. Осташевський О. Католицький жіночий рух. *Нова Зоря*. 26 червня. 1934. С. 4–5.
419. Павлик М. Перші ступні руського жіноцтва. *Народ*. 1890. 15 лютого. С. 42–50.
420. Павлик М. У справі петиції. *Народ*. 1890. 1 липня. С. 3.
421. Павлова І. Ми виходим в путь. *Очаг*. 1936. Ч. 1. С. 1.
422. Перед відвіданими Св. Миколая. *Діло*. 1938. 18 грудня. С. 5.
423. Перед Жіночим конгресом. *Діло*. 1934. 15 червня. С. 4–2
424. Перед Жіночим конгресом. *Діло*. 1934. 16 червня. С. 2.

425. Перед Жіночим конгресом. *Діло*. 1934. 20 травня. С. 5.
426. Перед Жіночим конгресом. *Мета*. 1934. 8 квітня. С. 6.
427. Перед загальними зборами “Кружка українок” у Львові. *Мета*. 1908. 1 квітня. С. 1–2.
428. Перед УЖК. *Громадський Голос*. 1934. 1 березня. С. 6.
429. Перед Українським жіночим конгресом. *Діло*. 1934. 22 червня. С. 1.
430. Перль А. Про рух жіночий. *Наша доля*. 1893. Ч. 4. С. 2.
431. Перша жіноча кооперативна анкета. *Жіноча доля*. 1930. 26 жовтня. С. 2.
432. Перша краєва нарада Д.К.О. *Українка*. 1939. січень С. 3.
433. Перший альманах. *Діло*. 1887. 8 вересня. С. 3.
434. Перший Всеукраїнський жіночий з’їзд. *Вперед*. 1921. 24 грудня. С. 2.
435. Перший Всеукраїнський жіночий з’їзд. *Український голос*. 1922. 1 січня. С. 2.
436. Перший день нарад. Резолюції Загального З’їзду. *Жінка*. 1935. 1 квітня. С. 2–5.
437. Перший день Українського жіночого конгресу у Станіславові. *Діло*. 1934. 25 червня. С. 1.
438. Перший з’їзд інструкторок “Сільського Господаря” у Львові. *Діло*. 1937. 8 жовтня. С. 5.
439. Перші жіночі парламенти. *Діло*. 1937. 18 червня. С. 4.
440. Перші загальні збори жіночого Луга “Луг” II у Львові. *Жіноча доля*. 1928. 15 листопада. С. 5.
441. Перші загальні збори жіночого руху “Лугу II” у Львові. *Вісті з Лугу*. 1928. 21 жовтня. С. 7.
442. Перші курси сільськогосподарських інструкторок. *Жінка*. 1935. Ч. 13/14. С. 3.
443. Петриківна Н. Сільські господині організуйтеся в кружках “Сільського господаря”. *Українська господиня*. 1929. Ч. 8–9. С. 54–55.
444. Питання політичної самостійності товариства. *Жінка*. 1936. 15 вересня. С. 3.

445. Підготовка жіноцтва до праці на культурно–просвітньому полі. *Нова хата*. 1927. Ч. 11. С. 2–3.
446. Післанництво сучасної жінки і джерела її сили. *Мета*. 1935. Ч. 10. С. 3.
447. Після “Сили” – “Союз українок”. *Громадський Голос*. 1938. 22 травня. С. 1.
448. Після трагічної події. *Діло*. 1924. 8 березня. С. 3.
449. По Українським жіночим конгресі. *Діло*. 1934. 2 липня. С. 5
450. Повітове жіноче віче в Калуші. *Нова хата*. 1927. Ч. 4. С. 19.
451. Подаймо руку нашій жіночій молоді. *Правда*. 1933. 4 квітня. С. 4.
452. Показ української ноші. *Новий Час*. 1934. 1 грудня. С. 5.
453. Політично–громадський конгрес польських жінок. *Жіноча воля*. 1938. 18 квітня. С. 5.
454. Полустоліугіе о–ва “Русскихъ Дам” во Львові”. *Русській голось*. 1936. Ч. 12. С. 1.
455. Полянський П. До моих подруг. *Новий Галичанинь*. 1889. Ч. 1. С. 2.
456. Поради жіночим організаціям. *Практичний календар–порадник “Жіноча доля”*. 1931. С. 132–137.
457. Право жінки на працю. *Жінка*. 1935. 15 травня. С. 1.
458. Практичні поради. *Діло*. 1938. 5 квітня. С. 4.
459. Праця бельгійських жінок для кооперації. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1923. Ч. 21. С. 4.
460. Праця в жіночих товариствах. *Жіноча воля*. 1932. 1–15 серпня. С. 10.
461. Праця в жіночих товариствах. *Жіноча воля*. 1932. 15 жовтня. С. 7.
462. Праця в наших організаціях. *Жіноча доля*. 1935. 15 жовтня. С. 2.
463. Праця в Товаристві “Українська Захоронка”. *Діло*. 1934. 15 червня. С. 3.
464. Праця жінок. *Жіноче діло*. 1912. Ч. 2. С. 2.
465. Праця жіночого кружка у Ванівці. *Руска нива*. 1938. квітень. С. 6.
466. Праця на селі. *Діло*. 1927. 12 березня. С. 4.
467. Праця свідомого жіноцтва. *Жіноча воля*. 1938. 25 січня. С. 7.
468. При організаційній роботі. *Громадський Голос*. 1934. 29 березня. С. 6.

469. Привіти на першому засіданні УЖК. *Діло*. 1934. 27 червня. С. 1.
470. Призупинення діяльності “Союзу українок”. *Громадянка*. 1938. Ч. 1. С.4.
471. Природня диференціація. *Жінка*. 1937. 15 лютого. С. 1.
472. Про завдання жіночої преси. *Нова хата*. січень 1933. С. 3–4.
473. Про коєдукацію. *Жіноче діло*. 1912. Ч. 2. С. 1.
474. Про конечність середної і вищої осьвіти жіноцтва і інтелігенції. *Руслан*. 1902. Ч. 146–149. С. 4.
475. Про О. Кобилянську в її ювілей. *Діло*. 1938. 18 травня. С. 3.
476. Про роль Марійських дружинниць у родині. *Вістник Марійських Товариств*. 1938. Ч. 4. С. 2.
477. Про товариство “Будучність” у Львові. *Нова хата*. 1930. червень. Ч. 6. С. 18.
478. Про фахові жіночі школи. *Новий Час*. 1928. 3 серпня. С. 1.
479. Промова голови СУ Мілени Рудницької. *Діло*. 1934. 27 червня. С. 4–5.
480. Просфора Марійського товариства пань. *Думка*. 1938. Ч. 116. С. 1.
481. Протест 33 кружків Союзу українок. *Думка*. 1939. Ч. 138. С. 4.
482. Протест українського жіноцтва проти нової хвилі червоного терору. *Жінка*. 1935. Ч. 1. С. 6.
483. Проти анархії. *Жінка*. січень 1939. С. 10–11.
484. Проти лукавства. *Громадський Голос*. 1934. 17 червня. С. 2.
485. Проти червоного терору. Протест українського жіноцтва. *Діло*. 1935. 18 січня. С. 3.
486. Прохорова М. Сокільське виховання і руханка жіноцтва. *Сокільські вісті*. 1935. Ч. 8. С. 3.
487. Районові анкети жінок в Молошковичах. *Кооперативне Молочарство*. 1934. Ч. 1. С. 5.
488. Районові наради. *Жінка*. 1935. 15 червня. С. 6.
489. Рахунки ошадної господині. *Діло*. 1938. 28 жовтня. С. 3.
490. Реактивування Союзу українок. *Свобода*. 1938. 16 жовтня. С.4–5.
491. Резолюції прийнятті зборами С. У. *Жіноча доля*. 1930. 9 лютого. С. 2

492. Резолюції загального з'їзду товариства Союзу Українок. *Діло*. 1935. 27 березня. С. 2.
493. Резолюції Конгресу. *Жіноча доля*. 1934. 1 серпня, 15 серпня, 1 вересня. С. 14–15.
494. Резолюції Краєвого жіночого з'їзду щодо виборів до законодавчих установ у Польщі. *Новий Час*. 1928. 21 січня. С. 4.
495. Резолюції У. Ж. К. *Діло*. 1934. 6 липня. С. 4.
496. Резолюції У. Ж. К. *Діло*. 1934. 7 липня. С. 3.
497. Резолюція. *Жіноча доля*. 1932. Ч. 1–2. С. 2.
498. Резолюція У. Ж. К. *Діло*. 1934. 2 липня. С. 4.
499. Реклама “Жіночої долі”. *Діло*. 1938. 18 січня. С. 4.
500. Реклама журналів. *Діло*. 1938. 11 січня. С. 4.
501. Рефлексії по двох жіночих з'їздах. *Діло*. 1937. 8 жовтня. С. 2.
502. Різдвяний подарунок. *Українська трибуна*. 1921. 28 грудня. С. 2.
503. Рік праці журналу “Жіночої долі”. *Нова хата*. 1926. Ч. 10. С. 1–3.
504. Робота Другого крайового конгресу “Жіночої громади”. *Жіночий голос*. 1937. Ч. 7. С. 3.
505. Розв'язання С. У. *Діло*. 1938. 7 липня. С. 1.
506. Розв'язання Союзу Українок. *Діло*. 1938. 8 травня. С. 2.
507. Розв'язання Союзу Українок. Урядова постанова про розв'язання. *Діло*. 1929. 21 березня. С. 2.
508. Розв'язання СУ. *Батьківщина*. 6 травня 1938. С. 4.
509. Розв'язання “Союзу Українок”. *Свобода*. 1938. Ч. 16. С. 6.
510. Розв'язання СУ. *Наш лемко*. 1938. № 10. С. 6.
511. Рокова програма свят, річниць. *Жіноча воля*. 1935. 15 березня. С. 4–5.
512. Роль жінки в життю нації. *Вісті*. 1934. 29 березня. С. 4.
513. Роль жінки у суспільстві. *Канадійський фермер*. 1934. 26 вересня. С. 4.
514. Роля і значене общества Руских Женщин. *Руская нива*. 1937. Ч. 3. С. 3.
515. Рудницька М. До всього жіноцтва. *Українка*. 1938. Ч. 71. С. 3.
516. Рудницька М. Відношення молоді до жіночого руху. *Жінка*. 1935. Ч. 4.

- С. 2.
517. Рудницька М. На передодні загального з'їзду. *Жінка*. 1935. Ч. 6. С. 4.
518. Рудницька М. “Назадництво” й “опортунізм” “Союзу Українок”. *Діло*. 1934. 13 квітня. С. 3.
519. Рудницька М. Нова доба культури. *Наша Мета*. 1919. 1 лютого. Ч. 1. С. 2–3.
520. Рудницька–Лисяк М. Польські вибори і наше жіноцтво. *Жіночий вістник*. 16 вересня 1922. С. 6.
521. Рудницька М. П'ятнадцятиліття одного з'їзду : Подія, що започаткувала повоєнний жіночий рух. *Жінка*. 1937. Ч. 1–2. С. 5–6.
522. Рудницька М. Сучасне міжнародне положення і завдання українського жіноцтва. *Свобода*. 1934. 1 серпня. С. 2.
523. Рудницька М. Сучасне міжнародне положення і завдання українського жіноцтва. *Свобода*. 1934. 9 серпня. С. 2.
524. Рудницька М. Трагічний конфлікт. *Наша Мета*. 1919. 31 серпня. Ч. 10. С. 1–3.
525. Рудницька М. Український жіночий конгрес. *Діло*. 1934. 7 квітня. С. 5.
526. Рудницька М. Чи треба нам окремих жіночих організацій? *Наша Мета*. 1919. 7 вересня. Ч. 11. С. 1–3.
527. Рудницька М. Шум довкола Жіночого Конгресу. *Діло*. 1934. 4 квітня. С. 3–4.
528. Рудницька М., Дзьоба О. Загальні збори Союзу українок. *Думка*. 1939. Ч. 137. С. 2–3.
529. Руска виділова школа женьска у Львові. *Руслан*. 1898. Ч. 155. С. 2.
530. Руска школа ім. Шевченка (виділова) у Львові. *Руслан*. 1900. Ч. 133. С. 1.
531. Руская школа женьска у Львові. *Руслан*. 1897. Ч. 111. С. 1, 2.
532. Русова С. Наші визначні жінки (з нагоди ювілею УЖК 1884–1934). *Гуцульське слово*. 1934. 5 травня. С. 4.
533. Руська захоронка у Станіславові. *Діло*. 1912. 11 квітня. С. 2–3.
534. Рух жіночих товариств. *Наша доля*. 1895. Кн. 2. С. 90.

535. Рух у наших товариствах. *Діло*. 1888. 13 грудня. С. 1.
536. Рух у наших товариствах. *Діло*. 1893. 11 січня. С. 3.
537. Самоврядні вибори і жіноцтво. *Жінка*. 1939. 1 лютого. С. 1–2.
538. Сваха зь надь Буга. Справи рускихъ матерей и девчатъ. *Наука*. 1907. Ч. 1–3. С. 6.
539. Свято “Будучности”. *Голос*. 31 жовтня 1937. С.4
540. Свято Лесі Українки. *Діло*. 1933. 16 листопада. С. 4.
541. Свято Т. Шевченка, організоване Марійською дружиною. *Діло*. 1935. 4 квітня. С. 4.
542. Святочна академія в честь Матері Божої. *Діло*. 1939. 3 січня. С. 3.
543. С. Г. Українська жіноча преса в Галичині. *Нова Зоря*. 1934. Ч. 46; Ч. 47. С. 4, 6.
544. Секція студенток при Товаристві прихильників освіти. *Нова хата*. липень –серпень 1930. Ч. 7–8. С. 28.
545. Селянська молодіж і поступ культури. *Земля і воля*. 1934. 5 серпня. С. 2.
546. Семчишин Н. Всі за одну, одна за всіх! *Доля*. 1928. Ч. 16. С. 3.
547. Семчишин Н. Початки товариства “Доля”. *Доля*. 1927. Ч. 12. С. 1.
548. Сільсько–господарські курси Союзу Українок для інструкторок. *Сільський Господар*. 1 квітня 1935. № 7. С. 112.
549. С. К–а. УНМ. *Нова хата*. 1926. Ч. 1. С. 18.
550. Скрутень Й. Жіноче питання. *Поступ*. 1922. Ч. 17. С. 4.
551. Скурська М. Як перевести господинський курс на селі. *Сільський Господар*. 1935. Ч. 16. С. 252–253.
552. Союз Українок. *Городенські вісті*. 1930. Ч. 1. С. 2.
553. Союз Українок віджив! *Свобода*. 1938. Ч. 1. С. 3.
554. Союз Українок реактивований. *Діло*. 1938. 18 жовтня. С. 1.
555. Союз українок реактивований. *Думка*. 1938. Ч. 130. С. 2.
556. Союз Українок розв'язаний? *Українські вісти*. 1938. 9 липня. С.1.
557. “Союз українок” переживає тяжку кризу. *Українські вісти*. 1935. 16 листопада. С. 2.

558. Справа жіночої рівноправності. *Жіноче діло*. 1912. 4 травня. С. 5.
559. Sprawozdanie товариства “Руських жінок” у Станіславі. *Діло*. 1887. 24 марта. С. 2.
560. Станіславів перед У. Ж. К. *Діло*. 1934. 18 травня. С. 5.
561. Становище жіночої освіти в Галичині. *Русській голось*. 1904. Ч. 14. С. 4.
562. Старосольська Д. Ідеї емансипації жінок. *Мета*. 1907. Ч. 1–3. С. 4.
563. Статут “Клубу Русинок” у Львові. *Діло*. 1892. 28 мая. С. 2.
564. Стахова Ф. Про один “всесвітній союз”. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 5. С. 2.
565. Сторінка для жінок. *Наш лемко*. 1938. Ч. 19. С. 3.
566. Сторінка українського жіноцтва. *Мета*. 1937. 7 січня. С. 13–14.
567. Струтинська М. На шляху розбудови особистості незалежності. *Жінка*. 1935. Ч. 2. С. 3.
568. СУ у праці. *Народна часопис*. 1937. С. 3.
569. Суспільна опіка над дитиною у Львові. *Жінка*. 1935. 15 червня. С. 7.
570. Суспільне виховання. *Жіночий голос*. 1937. Ч. 9. С. 4.
571. Твердиня духу. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 6. С. 2.
572. Тетушка. По поводу съезда русскихъ женщинъ во Львові. *Жизнь*. 1903. Ч. 8. С. 4.
573. Тимкевич М. Жінки організуються. *Зборівські вісти*. 1934. Ч. 16. С. 3.
574. Тишинська Є. УЖК у Станіславі. *Мета*. 1934. 28 червня. С. 3.
575. Тишинська Є. Українське жіноцтво і вибори. *Діло*. 1935. 6 вересня. С. 4.
576. Тишинська Є. Чи справді зрада і зламання жіночої солідарності. *Діло*. 1935. 18 грудня. С. 4.
577. Тишинська Є. Проблема домашньої прислуги. *Мета*. 1933. Ч. 3. С. 3.
578. Товариство “Вакаційних осель”. *Діло*. 1933. 2 березня. С. 3.
579. Товариство “Вакаційних осель”. *Діло*. 1933. 21 листопада. С. 4.
580. Товариство жінок з вищої освіти у Львові. *Діло*. 1925. 19 листопада. С. 3.
581. Товариство “Руських дам”. *Діло*. 1890. 19 січня. С. 4.
582. Товариство руських жінок. *Діло*. 1885. 1 лютого. С. 3.
583. Товариство “Українська Захоронка”. *Діло*. 1931. 19 лютого. С. 2.

584. Товариство українських греко-католицьких робітниць “Будучність”.
Мета. 1936. 14 червня. С. 7
585. Трильовський К. Наталія Кобринська і її найближчі : 3 моїх споминів з
половини 80-тих років минулого століття. *Жінка*. 1937. Ч. 11–12. С. 4.
586. У заранні політичного руху українського жіноцтва. *Громадський Голос*.
1935. Ч. 10. С. 3.
587. У. Ж. К. 4-ий день конгресу. *Діло*. 1934. 29 червня. С. 6.
588. У. Ж. К. 5-ий день конгресу. *Діло*. 1934. 30 червня. С. 3.
589. У. Ж. К. у Станіславові. *Діло*. 1934. 28 червня. С. 1.
590. У. Ж. К. черговий фаєрверок опортуністичного табору. *Вісті*. 1934.
15 березня. С. 3.
591. Українки у Центральній Раді. *Нова хата*. 1928. Ч. 4. С. 6.
592. Українська захоронка у Львові. *Діло*. 1933. 24 червня. С. 3.
593. Українська захоронка у Дрогобичі. Дописи. *Діло*. 1938. 5 квітня. С. 3.
594. Українська захоронка на Левандівці. *Новий Час*. 1928. 5 березня. С. 4.
595. Українська порадня для матерів. *Вперед*. 1919. 12 березня. С. 3.
596. Українське галицьке жіноцтво і вибори до громадських рад. *Нова хата*.
1927. Ч. 6. С. 8.
597. Українське жіноцтво і вибори. *Новий Час*. 1928. 20 січня. С. 2.
598. Українське жіноцтво колись і тепер. *Станіславівські вісті*. 1937.
5 червня. Ч. 6. С. 2.
599. Українське жіноцтво рішається. *Стяг*. 1934. 6 травня. С. 2.
600. Українське жіноцтво робить підсумки своєї праці. *Діло*. 1935. 23 березня.
С. 2.
601. Українське жіноцтво робить підсумки своєї праці. *Діло*. 1935. 27 березня.
С. 3.
602. Українське жіноцтво у визвольних змаганнях. *Новий Час*. 1934.
22 червня. С. 7.
603. Українське Народне Мистецтво. *Кооперативна Республіка*. 1928. Ч. 7/8.
С. 4.

604. Українське селянське жіноцтво вже пробуджується. *Українська господиня*. 1929. Ч. 8–9. С. 64.
605. Український жіночий конгрес. *Діло*. 1934. 4 січня. С. 3–4.
606. Український жіночий конгрес. *Канадійський фермер*. 1934. 21 травня. С. 10.
607. Український жіночий конгрес наближається. *Діло*. 1934. 4 червня. С. 2.
608. Український жіночий конгрес у Станіславові. *Наш Прапор*. 1934. 3 липня. С. 3–4.
609. Українські жінки раду радять. *Мета*. 1934. 1 липня. С. 3–5.
610. Українські захорони у Львові. *Нова хата*. 1926. Ч.3. С. 19.
611. Унормована праця жінок. *Жіноче діло*. 1912. Ч. 4. С. 2.
612. УНМ на світовій жіночій виставці. *Нова хата*. 1928. Ч.9. С. 4.
613. Учасник. Ювілей філії С. У. в Сколім. *Думка*. 1937. Ч. 111. С. 2–3.
614. Учасниця. Перший з'їзд жіночих кооператив. *Нова хата*. 1928. січень. Ч. 1. С. 4–5.
615. Учасниця. Перший з'їзд жіночих кооператив. *Господарсько-Кооперативний часопис*. 1924. Ч. 12. С. 3.
616. Участь жінки в українському письменстві. *Діло*. 1934. 11 липня. С. 3–4.
617. Участь представниці жіноцтва в першій Державній Нараді. *Наша Мета*. 1919. Ч. 20. С. 2.
618. Участь СУ у жіночому конгресі суфражу у Парижі. *Нова хата*. 1926. Ч. 6. С. 7.
619. Участь українців в Інтернаціональній Жіночій Лізі у Лондоні. *Діло*. 1923. 28 вересня. С. 4.
620. Учім жінок кооперативної організації. *Жіноча воля*. 1933. 1 лютого. С. 2.
621. Ф. Г. Про щастя в подружжі. *Нова хата*. 1932. Ч. 6. С. 6.
622. Фемінізм, як засіб, а не як цілі. *Світ молоді*. 1934. Ч. 4. С. 6.
623. Фото курсу зразкових господинь в школі “С. Г.” у Коршеві разом із СУ у 1930 р. *Сільський Господар*. 1930. 1 жовтня. Ч. 19. С. 427.
624. Фото секція жінок годівлі дрібної при Кружку “Сільського Господаря” в

- Берегах, пов. Самбірський. *Сільський Господар*. 1935. 15 січня. Ч. 2. С. 21.
625. Фото членкинь Союзу Українок у с. Верчан (Стрийщина), де проводили кухарські курси. *Сільський Господар*. 1936. 1 червня. Ч. 11. С. 233.
626. Франко І. Альманах чи газета? *Народ*. 1891. 7 листопада. Ч. 22. С. 3–4.
627. Франко І. Дещо про нашу пресу. *Народ*. 1905. Ч. 9. С. 4.
628. Франко І. Журнал і публіка. *Народ*. 1900. Ч. 7. С. 3.
629. Франко І. Поза межами можливого. *Народ*. 1900. Ч. 3. С. 4.
630. Фуртак М. “Перший вінок” – перший жіночий альманах. *Нова хата*. 1927. Ч. 12. С. 1–3.
631. Хабаровська С. Шлях організації українського жіноцтва. *Наша Мета*. 1919. Ч. 22–23. С. 4.
632. Храплива Є. За організацію нашого доросту. *Жінка*. 1935. 15 травня. С. 5.
633. Центральна Жіноча секція УНДО. *Свобода*. 1938. 2 травня. С. 6
634. Цеплер В. Завід і жіноча душа. *Мета*. 1908. Ч. 16. 17. С. 4.
635. Цеткін К. Жіноче питання та соціалізм. *Мета*. 1908. Ч. 9–10. С. 3,4.
636. Чапельська М. Вечір народної ноші у Львові. *Нова хата*. 1936. 1 грудня. С. 7.
637. Чи вирішено вже жіноче питання. *Нова хата*. 1926. березень. Ч. 1. С. 3–4.
638. Чи наша жінка вже пробудилася. *Жіночий голос*. 1938. Ч. 5. С. 4.
639. Чи треба жіночому кружкові грошей і на що? *Жіноча воля*. 1935. 15 листопада. С. 3.
640. Чи українській жінці треба освіти? *Наш лемко*. 1938. Ч. 3. С. 10–12.
641. Чому повстав Союз Українських Працюючих Жінок? *Жіночий голос*. 1936. грудень. С. 1.
642. Чому українські жінки не мають представництва у Національній Раді?. *Наша Мета*. 1919. 15 лютого. С. 3.
643. Чотироклясова женьська школа вправ з руским язиком викладовим. *Руслан*. 1897. Ч. 147. С. 5.
644. Чужинна преса про смерть Ольги Бессарабової. *Діло*. 1924. 18 березня. С. 1–2.

645. Чужоземна жіноча преса в українській справі. *Діло*. 1922. 14 жовтня. С. 4.
646. Ч. Я. Наші завдання. *Вістник Марійських Товариств*. 1937. Ч. 3. С. 2.
647. Шепарович О. Конгрес “Суфражу” у Парижі. *Діло*. 1926. 1 липня. С. 3.
648. Штаудінгер Д. Кооперація і жінка. *Кооперативна Республіка*. 1934. Ч. 3. С. 4.
649. Ще про Стрийщину. *Українка*. 1939. березень. С. 14.
650. Що зроблено досі в краю в напрямі приєднання жінок до кооперації *Кооперативна Республіка*. 1934. Ч. 7–8. С. 4.
651. Що Луговик (–чка) має дати Лугови. *Вісті з “Луга”*. 1930. Ч. 4. С. 3.
652. Що має робити секція “Сільських господинь” при кружку “С.Г.” у зимі?. *Українська господиня*. 1929. Ч. 8–9. С. 56–57.
653. Що принесла жінці світова війна? *Вперед*. 1918. 17 грудня. С. 1.
654. Що таке “Секція Сільських Господинь” і яке їх властиве завдання. *Жіноча доля*. 1938. 1 грудня. С. 2–3.
655. Що таке Союз Українок? *Українська господиня*. 1929. Ч. 2. С. 2.
656. Що таке Українське Народне Мистецтво? *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1922. Ч. 6. С. 3.
657. Щодо ухвали на конгресі. *Народна Справа*. 1934. 15 липня. С. 2.
658. Щурат В. Початки української публіцистики (в соті роковини “Українського Вістника”). *Діло*. 1916. Ч. 57. С. 4.
659. Ювілей. *Земля і Воля*. 1928. 17 червня. С. 4–5.
660. Ювілей 30–ліття МДП. *Правда*. 1933. 8 січня. С. 4.
661. Ювілейний з’їзд Марійських дружин Пань. *Мета*. 1934. 10 листопада. С. 3.
662. Ювілейний з’їзд Марійських Дружин Пань у Львові. *Нова Зоря*. 8 листопада. 1934. С. 3–4.
663. Як буде виглядати наше “Свято Селянки”. *Жіноча воля*. 1939. липень. С. 5.
664. Як буде виглядати наше “Свято Селянки”. *Жіноча доля*. 1935. 1 червня. С. 5.

665. Як виглядає програма УЖК. *Діло*. 1934. 7 червня. С. 2–3.
666. Як закладається ССГ при “С. Г.”. *Жіноча воля*. 1938. 1 червня. С. 11.
667. Як заохотити жінок до організації. *Жіноча доля*. 13 квітня 1930. С. 3
668. Як має виховуватися Лугова молодь? *Вісті з Лугу*. 1928. Ч. 10. С. 3.
669. Як повинні жінки працював для розвитку української кооперації?. *Господарсько–Кооперативний часопис*. 1922. Ч. 6. С. 2.
670. Як працює жіноцтво Стрийщини. *Жіноча доля*. 15 грудня 1933. С. 4.
671. Як працюємо в кружках С.У. *Українка*. 1938. лютий. С. 12.
672. Як працюємо для наших найменших. Загальні збори Товариства “Українська Захоронка”. *Діло*. 1935. 13 квітня. С. 4.
673. Як працюють у Коломийщині жінки. *Жіноча воля*. 1938. грудень. С. 6–7.
674. Як пробудилося наше жіноцтво до нового життя? *Українська господиня*. 1929. Ч. 3–4. С. 25–28.
675. Як стати СУПЖ “Жіноча Громада?”. *Жіночий голос*. 1938. 5 лютого. С. 5.
676. Як українські робітниці товариства “Будучність” святкували св. Андрея. *Мета*. 1937. 26 грудня. С. 7.
677. Як улажувати національні свята? *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* С. 89–91.
678. Як уладити фестон. *Календар “Жіночої долі” на 1938 р.* С. 96–97.
679. Який має бути голова Лугу і члени Ради Лугу. *Вісти з Лугу*. 1930. Ч. 5. С. 4.
680. Які є обов’язки управи товариства. *Жіноча воля*. 1936. 1 вересня. С. 5–6.
681. Яковенко М. Піднесення рівня нашої селянської і робітничої жінки. *Діло*. 1937. 12 лютого. С. 4.
682. Янович М. Марійська Дружина і виховання молоді. Реферат на Ювілейному З’їзді Марійських Дружин Пань, 1934. *Мета*. 1934. Ч. 47. 2 грудня. С. 6.
683. Яцків М. Жінки в наших інституціях. *Службовик*. 1920. Ч. 1. С. 6–7.
684. Akcja kolonie letnie jako jeden z obszarów pracy Z.P.O.K. *Słowo Polskie*. 1933. 1 lipiec. S.6.

685. Akcja o wyborcze prawach kobiet to Galicji. *Ster.* 1908 . № 1. S. 9–11.
686. Akcja o wyborcze prawach kobiet to Galicji. *Ster.* 1908. № 2. S. 54–57.
687. Akcja o wyborcze prawach kobiet w galicji. *Ster.* 1910. №7–8. S. 314.
688. Aleksota. Contra gimnazjum żeńskie. *Przedświt.* 1893. №. 1 3–14. S. 3.
689. Analfabetyzm cywilnego. *Gazeta Lwowska.* 1933. 3 czerwiec. S. 9.
690. Argumenty na rzecz równości płci biologicznej. *Głos kobiet.* 1912. 9 czerwca. S. 5.
691. Ball “Rodziny sieroty”. *Wiek nowy.* 1927. 8 stycznia. S. 10.
692. Bardzo dobre kursy. *Głos kobiet.* 1913. 30 marca. S. 5.
693. Bednarska M. Działalność swietlicona Z.P.O.K. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 9 grudnia. S.8.
694. Bednarska M. Formy kulturowe pomocy bezrobotnym. *Słowo Polskie.* 1934. 6 styczeń. S. 9.
695. Bednarska M. Na marginesie nowej konstytucji. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 16 września. S. 9.
696. Bednarska M. Program pracy na najbliższą przyszłość. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 19 sierpień. S. 9.
697. Bednarska M. Rola organizacji w społeczeństwie. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 2 wrzesień. S. 9.
698. Bednarska M. Święto Z.P.O.K. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 30 wrzesień. S.9.
699. Bednarska M. W kwestiach ekonomicznych. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska.* 1933. 25 listopada. S.4.
700. Cele, zadania i działalność Kola Polek w Warszawie i na prowincji. *Przegląd Kobiety.* 1919. 12 maja. № 5. S. 1–3.
701. Chiząszczewska Z. Otwarcie sklepu Ligi Kobiet w Samborze. *Na Posterunku.* 1917. 11 marca. № 11. S. 5.
702. Chmielowski P. Praca zarobkowa kobiet w naszych powieściach. *Ster* 1897. № 8. S. 5.
703. Chytałna dla kobiet. *Kurjer Lwowski.* 1890. 28 kwietnia. S. 1.

704. Chytalna dla kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1893. 25 kwietnia. S. 4.
705. Chytalna dla kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1896. 23 marca. S. 1.
706. Chytalna dla kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1900. 1 listopada. S. 3.
707. Co kobiety zchat. *Głos kobiet*. 1911. 28 maj. S. 6.
708. Czytanie i nauka dla kobiet. *Głos kobiet*. 1911. 11 czerwiec. S. 6.
709. Czytelnia Związki Obywatelskiej Pracy Kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1928. 3 czerwca. S. 5.
710. Do Kobiety, które żyją w prowincji. *Kurjer Lwowski*. 1908. 6 listopada. S. 1.
711. Do polskich kobiety. *Kurjer Lwowski*. 1908. 15 marca. S. 1.
712. Do Wszystkoho Sejmy. *Kurjer Lwowski*. 1909. 23 grudnia. S. 3.
713. Doktor Józef Zieliński. Stanisławów we cyfrach 1931–1935 lat. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 28 czerwca. S. 3–4.
714. Dom kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1912. 24 czerwca. S. 3.
715. Dom kobiet. *Wiek nowy*. 1928. 23 grudnia. S. 3.
716. Dom prace. *Kurjer Lwowski*. 1897. 3 maja. S. 1.
717. Dom sierociniec. *Kurjer Stanisławowski*. 1911. 23 kwietnia. S. 1.
718. Dom sierot kobiety pracujące. *Kurjer Lwowski*. 1903. 3 grudnia. S. 6.
719. Dom św. Jadwigi. *Ognisko*. 1904. luty. № 3. S. 203.
720. Dr Z. Daszyńska–Golińska. Kobiety we współczesnem życiu publicznem. *Na Posterunku*. 1917. 13 maja. №20. S. 1–2.
721. Dr. Z. Daszyńska–Golińska. O Maryi Dulębiance w czasie wojny. *Na Posterunku*. 1919. maj. № 4. S. 6–7.
722. Drużyna księżnej Olgi. *Nurt*. 1938. №. 1. 13 sierpnia. S. 12–13.
723. Dulębianka M. Nowa kandydatki na posła. *Ster*. 1907. № 2. S. 58–59
724. Dulębianka M. O prawa kobiety w samorządzie Lwowa. *Ster*. 1907. №.1. S. 22.
725. Dulębianka M. Polityczne stanowisko kobiety. *Ster*. 1907. №.2. S. 40–44.
726. Dulębianka M. Prawa kobiet w projekcie reformy wyborczej do sejmu galicyjskiego. *Tygodnik mód i powieści : pismo illjstrowa ne dla kobiet*. 1913. 1 marca. № 9. S. 2–3.

727. Dulębianka M. Przegląd politycznego ruchu kobiet w Galicyi. *Tygodnik mód i powieści : pismo illjstrowa ne dla kobiet*. 1913. 1 marca. № 9. S. 1–2.
728. Dulębianka M. Reforma wyborcza w Galicji. *Ster*. 1907. №.2. S. 12–18.
729. Dulębianka M. Rzeczniczka etyki i równości obywatelskiej. *Na Posterunku*. 1919. maj. №4. S. 1– 2.
730. Duże zgromadzenie Stowarzyszenie Praci kobiet w Kolomyi. *Gazeta Kolomyiska*. 1912. 16 marca. S 3.
731. Duży zbiór “Ognisko kobiet”. *Kurjer Lwowski*. 1911. 7 kwietnia. S. 3–4.
732. Duży zbiór “Ognisko kobiet”. *Kurjer Lwowski*. 1913. 5 czerwca. S. 3.
733. Filantropia we Stanisławowie. *Kurjer Stanisławowski*. 1928. 26 maja. S. 1–2.
734. Franko I. Ruch kobiecy. *Ruch*. 1887. № 3. S. 4.
735. Fuchsówna J. Stanisławowska Liga kobiet w czasie inwazyj rosyjskiej. *Na Posterunku*. 1917. 21 października. № 43. S 2–5.
736. “Głos kobiet polskich” we Lwowie. *Nasz dom : tygodnik mód i powieści*. 14 lutego 1914. № 7. S. 3.
737. Gostyńska M. Ruch kobiecy. *Ruch*. 1887. 15 stycznia. S. 58–60.
738. Hołd Kobiet Polski. *Kurjer Stanisławowski*. 1927. 2 października. S. 5.
739. Horoskopy polityczne. *Głos kobiet*. 1911. 23 lipca. S. 5.
740. Impreza wieczorem. *Kurjer Stanisławowski*. 1911. 5 marzec. S. 6.
741. Jak dokonać wyboru zawódu. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 17 czerwiec. S.7.
742. Jota. Deputacja kobiet w Sejmie Lwowskim. *Ster*. 1910. № 9–10. S. 326–329.
743. J. T. Walne zgromadzenie Związku Równouprawnienia Kobiet we Lwowie. *Ster*. 1908. № 7 i 8. S. 288–290.
744. J. W. Kobieta polska pod bronią. *Przegląd Kobiety*. 1919. 12 kwietnia. № 13. S. 2–4.
745. Katolickie społeczeństwo kobiety. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 15 listopada. S. 4.
746. Kilka słów o pracy kobiet. *Kurier Stryjskyj*. 1908. 31 październik. S. 2–3.
747. Kobiecie zolnierzu (Opinia kpt. Sulimirskiego). *Gazeta Poranna*. 1919.

- 4 marzec №. 4563. S. 3.
748. Kobięcie żołnierzu. *Gazeta Poranna*. 1919. 26 lutego. № 4557. S. 4.
749. Kobieta jako czytelnika gazet. *Słowo Polskie*. 1934. 12 sierpień. S. 9.
750. Kobieta lwowska nie odda Galicji wschodniej. *Przegląd Kobięcy*. 1920. styczeń. № 19–20. S. 5–6.
751. Kobieta Lwowska nie odda Galicji wschodniej. *Gazeta Wieczorna*. 1919. №. 4995. S. 3.
752. Kobieta w robotach publicznych. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 13 maja. S. 7.
753. Kobieta w Sejmie i Senacie. *Głos kobiet*. 1911. 11 listopada. S. 5.
754. Kobiety i Akademia Krakowska. *Przedświt*. № 24. S. 2.
755. Kobiety na ludowym posterunku. *Przegląd Kobięcy*. 1919. 12 kwietnia. № 13. S. 1–2.
756. Kobiety polskie w walce o niezawisłość za wolność ojczyzny. *Przegląd Kobięcy*. 1919. 30 listopada. № 15–16. S. 3–4.
757. Kobiety przy warstacie społecznym. *Kurjer Lwowski*. 1917. 29 lipca. S. 3.
758. Kobiety w przysłowiać ludu francuskiego, włoskiego i rosyjskiego. *Ruch*. 1887. 1 października. S. 601–602.
759. Kolo kobiet. *Ognisko*. 1904. styczeń. № 1. S. 183–185.
760. Koło Pan. *Słowo polskie*. 1906. 19 listopada. S. 6.
761. Koło Pań T.S.L. *Kurjer Lwowski*. 1898. 29 czerwca. S. 3.
762. Koło Pań T.S.L. *Kurjer Lwowski*. 1908. 12 maja. S. 3.
763. Kolo polskich pań. *Kurjer Stanisławowski*, 16 kwietnia. S. 6.
764. Koło Towarzystwa Nauczycieli szkół wyższych. *Kurier Lwowski*. 1910. 27 wrzesień. S. 3.
765. Komitet obywatelskiej pracy kobiet. *Głos kobiet*. 1913. 22 czerwca. S. 5.
766. Kondratowicz W. Kobiety w samorządzie. *Na Posterunku*. 1917. 4 listopada. № 45. S. 5–6.
767. Konferencja studentek. *Ster*. 1911. № 7 i 8. S. 291–292.
768. Kongres i ich rządzący. *Wiek nowy*. 1938. 6 lipca. S. 2.

769. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1893. 28 maja. S. 3.
770. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1895. 25 marzec. S. 2.
771. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1909. 24 listopada. S. 3–4.
772. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1909. 7 grudnia. S. 3.
773. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1908. 10 czerwca. S. 2.
774. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1893. 21 lutego. S. 4.
775. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1897. 1 czerwca. S. 3.
776. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1903. 16 czerwca. S. 3.
777. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1908. 30 kwietnia. S. 2.
778. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1910. 28 czerwca. S. 2.
779. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1911. 28 stycznia. S. 4.
780. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1913. 23 kwietnia. S. 4.
781. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1914. 8 sierpnia. S. 3.
782. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1914. 23 czerwca. S. 5.
783. Kronika. *Kurjer Lwowski*. 1915. 31 listopada. S. 3.
784. Kronika wyborcza. *Słowo polskie*. 1922. 14 października. S. 4.
785. Książka w rękach kobiet. *Gazeta Lwowska*. 1933. 2 grudzień. S. 9.
786. Kuchnia dla ubogich. *Gazeta Lwowska*. 1933. 7 grudnia. S.7.
787. Kuczalska–Reinschmit P. Akcja o wyborcze prawa kobiet to Galicji. *Ster.* 1912. № 7. S. 277–282.
788. Kuczalska–Reinschmit P. O praktycznym i zawodowym kształceniu dziewcząt. *Ster.* 1896. № 15. S. 226.
789. Kuczalska–Reinschmit P. Powitanie. *Ster.* 1895. №.1. S. 1.
790. Kupuj tylko produkty lokalne. *Kurier Lwowski*. 1889. 18 styczeń. S 1.
791. Kurs samorząd w Z.P.O.K. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 20 maja. S. 8.
792. Kursy kobiety z oddziały L.O.P.P. *Kurjer Stanisławowski*. 1935. 25 lutego. S. 5.
793. Kursy przygotowujące do egzaminu. *Dzennik Krakowski*. 1896. 18 września. S. 4.

794. Kursy przygotowujące do egzaminu. *Kurier Lwowski*. 1897. 13 lipca. S. 5.
795. Kursy samorządowe kobiety w województwie lwowskim. *Gazeta Lwowska*. 1933. 2 grudnia. S. 9.
796. Kursy świetliczny. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1934. 27 stycznia. S.9.
797. Kursy z owoców i warzyw. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 2 lutego. S. 3.
798. Lange J. Zasada Równouprawnienia Kobiet. *Ster*. 1912 . №2. S. 87– 93.
799. Letnie kolonie komórek życia społecznego. *Słowo Polskie*. 1934. 29 lipiec. S.9.
800. Liga Kobiet N. K. N. . *Kurjer Lwowski*. 1916. 12 lutego. S. 3.
801. Liga Kobiet N. K. N. *Kurjer Lwowski*. 1916. 12 marca. S. 3.
802. Liga kobiet polskich i polityka. *Na Posterunku*. 1917. №5. 28 stycznia. S. 1–2.
803. Liga Ochrona Kobiet. *Gazeta Kolomyjska*. 1909. 6 luty. S. 1.
804. List z Lwowskiego Stowarzyszenia św. Zyty. *Głos dziewcząt polskich*. 1931. №2. S. 58– 60.
805. Lwowianki. *Na Posterunku*. 1919. 26 stycznia. S. 6– 7.
806. Lwowska kobieta nie da Galicja Wschodnia. *Gazeta wieczorna*. 1921. 4 lipca. S. 3.
807. Morzkowska W. Kobiety polskie na Uniwersytecie Lwowskim i Krakowskim. *Nowa Reforma*. 1891. № 230. S. 1.
808. Memoriał w sprawie internowanych legionistów. *Na Posterunku*. 1917. № 3. S. 7.
809. Mobilizacja kobiet we Lwowie. *Przegląd Kobiety*. 1919. 31 czerwca. № 7. S. 11.
810. Moszczeńska I. Prawa kobiety w projektowanym niemieckim kodeksie cywilnym. *Ster*. 1896. № 16. S. 245.
811. Na dochody Towarzystwa Św. Salomii. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1891. 20 maja. S. 4
812. Na spotkaniu P. Z. S. *Kurjer Lwowski*. 26 listopad 1909. S. 3.
813. Narodowa organizacja Kobiety. *Słowo Polskie*. 1913. 24 grudnia. S.16.
814. Narodowa organizacja Kobiety. *Słowo Polskie*. 1925. 5 grudnia. S.7.
815. Narodowa organizacja kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1927. 20 lutego. S. 4.

816. Narodowa organizacja kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1927. 30 stycznia. S. 4.
817. Narodowa organizacja kobiet w Małoposce. *Przegląd Kobiety*. 1919. 5 października. № 9. S. 5.
818. Nasz związek. *Głos dziewcząt polskich*. 1929. №3. S. 58–59.
819. Nowa organizacja kobiet. *Głos kobiet*. 1912. 21 stycznia. S. 5–6.
820. Nowa organizacja kobiet. *Głos kobiet*. 1912. 4 lutego. S. 5–6.
821. Nowa organizacja kobiet we Lwowie. *Ster*. 1912. 15 luty. №4. (61). S. 8–9.
822. Nowe pole pracy kobiet. *Głos kobiet*. 1911. 9 lipca. S. 5.
823. Nowy typ kobiety. *Głos kobiet*. 1911. 14 maj. S. 6.
824. Obchody Trzeci Maja. *Kurjer Lwowski*. 1916. 10 listopada. S. 6.
825. Obhod we Lwowie. *Kurjer Lwowski*. 1891. 21 kwietnia. S. 1.
826. Ochotnicza Legia Kobiet. *Placówka*. 1919. 9 lutego. №. 2. S. 2.
827. Odwołanie. *Kurjer Lwowski*. 1908. 24 lutego. S. 3.
828. Odezwa Związku do stowarzyszeń kobiecych w Galicji. *Ster*. 1912. № 8. S. 334–335.
829. Oddział żeński Z. S. . *Kurjer Stanisławowski*. 23 lutego 1936. S. 3.
830. Oddział żeński Z. S. . *Kurjer Stanisławowski*. 13 stycznia 1935. S. 3.
831. Oddział żeński Z. S. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 23 lutego. S. 3.
832. Odział Z.P.O.K w Drohobycz. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 16 września. S. 9.
833. Ognisko. *Kurjer Lwowski*. 1893. 24 listopada. S. 8.
834. Ognisko. *Kurjer Lwowski*. styczeń. 1904. № 1. S. 183–185.
835. Opika ponad rodziny legionistów. *Kurjer Lwowski*. 1917. 2 marca. S. 2.
836. Opika rodziny wojskowe nad dzieci osiedla. *Wiek nowy*. 1936. 10 listopada. S. 4.
837. O towarzystwach kobiecych. *Na Posterunku*. 1918. № 14. 7 kwietnia. S. 2–4.
838. O związki stowarzyszeń kobiecych. *Kurjer Stanisławowski*. 1911. 9 kwiecień. S. 4.
839. Organizacja Pań Domu. *Gazeta Lwowska*. 1935. 12 luty. S. 2.
840. Organizacja Pań Domu. *Gazeta Lwowska*. 1936. 18 luty. S. 2.

841. Organizacja Pań Domu. *Gazeta Lwowska*. 1936. 28 styczeń. S. 2.
842. Orzeszkowa E. W kwestyi równouprawnienia kobiet wobec nauki, prac i dostojności ludzkiej (List otwarty do kobiet niemieckich). *Ster*. 1896. № 24. S. 1.
843. Pachucka R. Korespondencja. *Ster*. 1908. № 1. S 23–26.
844. Pachucka R. O towarzystwach kobiecych *Na Posterunku*. 7 kwietnia 1918. № 14. S. 2–4.
845. Pachucka R. Sprawy Studentek. Towarzystwo im. Elizy Orzeszkowej. *Ster*. 1909. luty–marzec. № 2–3. S. 86–89.
846. Pamiętaj o bezdomnych dzieci w dzień św. Mikołaja. *Kurjer Stanisławowski*. 1935. 1 grudnia. S. 3.
847. Pań Kolo T.S.L. pro wychowujących dzieci. *Kurjer Lwowski*. 1905. 11 grudnia. S. 6.
848. Pawlewska H. Z ruchu kobiecego we Lwowie. *Ster*. 1912. 15 października. №18. S. 6–8.
849. Petycja równości Galicji przy wydajac cukru. *Kurjer Lwowski*. 1916. 24 marca. S. 3.
850. Petycja w sprawie stypendjów. *Ster*. 1910. kwiecień. № 4. S. 186–189.
851. Petycja Ligy kobiet polskich Galicji i Śląska. *Na Posterunku*. 1917. 25 marca. №13. S. 1–3.
852. Pierwsze wieści ze Stowarzyszenia św. Zyty w Kołomyi. *Głos dziewcząt polskich*. 1934. № 4. S. 61–62.
853. Pierwsza bursa dla dziewcząt y Lwówi. *Głos kobiet*. 1911. 17 września. S. 6.
854. Połkolonia Letnai T. S. L. w pow. Stanisławowski. *Kurjer Stanisławowski*. 1937. 23 maja. S. 2.
855. Prawa kobiet. *Głos kobiet*. 1911. 18 lutego. S. 3.
856. Prawo wyborcze kobiety. *Kurjer Lwowski*. 1910. 11 października. S. 3.
857. P.Z.N.K. *Kurjer Lwowski*. 1917. 28 styczeń. S. 4.
858. Pierwszy międzynarodowe zgromadzenie Polek we Lwowie. *Gazeta Lwowska*. 1937. 23 listopada. S.2.
859. Prawa kobiet. *Głos kobiet*. 1914. 18 maja. S. 3.

860. Pomoc przemysłowa. Z regionalnego przemysłu. *Kurjer Lwowski*. 1908. 6 lipca. S. 5.
861. Pomoc przemysłowa. *Kurjer Lwowski*. 1907. 30 stycznia. S. 2.
862. Pomoc przemysłowa. *Kurjer Lwowski*. 1910. 21 stycznia. S. 4.
863. Potępiające rezolucje “Sojuzu Ukrainok”. *Nurt*. 1939. 14–21 stycznia. №. 1–2. S. 19–20.
864. Praca socjalna w Zolochewi. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1934. 27 stycznia. S. 9.
865. Praca obywatelsko–humanitarna i wojenna Ligi Kobiet w Borysławiu. *Na Posterunku*. 1917. 18 lutego. №8. S. 3–5.
866. Praca Kobiet. *Dzennik polski*. 1874. 25 marca. S. 5.
867. Praca Kobiet. *Gazeta Lwowska*. 1912. 9 maja. S. 4.
868. Pracia kobiet w Kolomyi. *Gazeta Kolomyiska*. 1894. 21 marca. S. 2.
869. Prezenty świąteczne legionistom. *Kurjer Lwowski*. 1916. 22 listopada. S. 7.
870. Rakowski H. W sprawie studiów uniwersyteckich dla kobiet. *Nowa Reforma*. 1894. № 224, S. 2.
871. Raut Towarzystwa Św. Salomii. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1908. 20 listopada. S. 2.
872. Roczne Z.P.O.K. pracy w Stanisławowie. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 30 kwiecień. S.9.
873. Rola kobiet w życiu narodowym. *Wiek nowy*. 1936. 23 sierpnia. S. 5.
874. Rola kobiety polskiej we współczesnej fali. *Echo Karpatkie*. 1927. 22 maja. S. 1.
875. Rola Wydziału P.O.W. kobiet we Lwowie. *Słowo Polskie*. 1933. 12 listopada. S. 3–4.
876. Rydygier L. O dopuszczeniu kobiet do studiów lekarskich. *Przegląd Lekarski*. 1895. S. 99–102.
877. S. R. K. *Kurjer Lwowski*. 1918. 12 grudzień. S. 2–3.
878. Secretana K. O prawach kobiet. *Ruch*. 1888. № 6. S. 17–19.
879. Sejmowa reforma wyborcza. *Głos kobiet*. 1912. 15 września. S. 5.

880. Soblówna E. Inauguracja "Polskiego zjednoczenia studentek wszechnicy lwowskiej". *Ster.* 1912. №1. S. 25–29.
881. Sodalitcja Pań Marian. *Kurjer Stanisławowski.* 1936. 4 października. S. 5.
882. Sodalitcja Pań Marian. *Kurjer Stanisławowski.* 1936. 5 grudnia. S. 5.
883. Sprawozdania pań Salezjanek. *Kurjer Lwowski.* 1917. 6 lutego. S. 3.
884. Sprawozdanie kasowe Ligi Kobiet we Lwowie za r. 1916. *Na Posterunku.* 1917. 20 maja. №21. S. 7.
885. Sprawozdanie Koła Ligi Kobiet w Przemyślanach. *Na Posterunku.* 1918. 10 marca. №10. S. 6.
886. Sprawozdanie kółek. *Ziemiańska.* 1918. marzec. S. 59–60.
887. Sprawozdanie Ligi kobiet N.K.N. *Na Posterunku.* 1917. 1 września. № 5. S. 6.
888. Sprawozdanie Ligi kobiet N.K.N. *Na Posterunku.* 1917. 10 Październik. S. 6.
889. Sprawozdanie Seksyi książkowej Ligi Kobiet N.K.N. *Na Posterunku.* 1917. 25 lutego. № 9. S. 7.
890. Sprawozdanie z działalności Ligi Kobiet wiejskich w Lipniku. *Na Posterunku.* 1918. 3 lutego. №5. S. 6–9 .
891. Sprawozdanie z działalności Stowarzyszenia nauczycielek. *Szkolnictwo.* 1897. 1 sierpnia. S. 173–175.
892. Sprawozdanie ze zjazdu Ligi Kobiet Królestwa, Galicyi Śląska. *Na Posterunku.* 1918. 1 grudnia. №34. S. 1–5.
893. Starzyński S. Prawo wyborcze kobiet. *Gazeta Lwowska.* 15 wrzesień 1911. S. 4.
894. Stosunek Drużyny Kniahini Olgi do Sojuszu Ukrainok. *Nurt.* 1939. 14–21 stycznia. №. 1–2. S.18–19.
895. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1896. 15 lipnia. S. 1.
896. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1901. 25 czerwca. S. 5.
897. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1903. 24 czerwca. S. 4.
898. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1892. 22 kwietnia. S. 2–3.
899. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1896. 15 kwietnia. S. 2.
900. Stowarzyszenia nauczycielek. *Kurjer Lwowski.* 1896. 20 kwietnia. S. 2.

901. Stowarzyszenia nauczycielek we Lwowie. *Kurjer Lwowski*. 1896. 1 września. S. 3.
902. Stowarzyszenie Praci kobiet w Kolomyi. *Gazeta Kolomyiska*. 1894. 14 marca. S. 1–2.
903. Straż kobieca. *Kronika powszechna. Głos kobiet polskich*. 1910. 1 października. № 1. S. 5–7.
904. Studentki – Orzeszkowej. *Ster*. 1910. № 7 i 8. S. 292.
905. Stypendium dla kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1910. 25 lutego. S. 2.
906. Stypendium gimnazystek. *Kurjer Lwowski*. 1898. 25 września. S. 2.
907. Święto patronalne w Stowarzyszeniu lwowskim. *Głos dziewcząt polskich*. 1931. № 3. S. 88–89.
908. Tatarowna S. Najważniejsze zadania kobiet wobec państwa polskiego. *Placówka*. 1918. 3 grudzień. №. 5255. S. 2.
909. Tomicka J. Kobieta a wojna. *Kurjer Lwowski*. 1917. 4 kwiecień. № 163. S. 4.
910. Towarzystwa oszczędności kobiet we Lwowie. *Dom Polski*. 1890. 16 lutego. S. 34.
911. Towarzystwa oszczędności kobiet we Lwowie. *Kurjer Polski w Paryżu*. 1887. 15 maja. S. 3.
912. Towarzystwo kobiet Pomoc przemysłowa we Lwowie. *Świat kobiet*. 1905. 26 lutego. S. 3.
913. Towarzystwo kobiet im. Viktoriyi Nedzjalkovetskoyi żeńskie liceum we Lwowie. *Słowo Polskie*. 1905. 23 grudnia. S. 14.
914. Towarzystwo opieki młodych kobiet. *Słowo Polskie*. 1933. 18 listopad. S. 6.
915. Towarzystwo oszczędności kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1892. 20 wrzesień. S. 4.
916. Towarzystwo Polek. *Kurjer Polski w Paryżu*. 1886. №30. S. 2.
917. Towarzystwo Praca kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1887. 21 marca. S. 2.
918. Towarzystwo św. Salomii. *Słowo Polskie*. 1905. 11 grudnia. S. 3.
919. Turchin M. Protesty przeciwko kobietom wojna włosko–turecka. *Głos kobiet*. 1911. 26 października. S. 5.
920. Turchin M. Akcja ratunkowa. *Głos kobiet*. 1913. 11 maja. S. 6.

921. Ukrainian Women's Congress. *Manchester Guardian*. 1934. 13 july. S. 3.
922. Ukraińskie Towarzystwo Kolonii wakacyjnych. *Nurt*. 1938 . 3 grudnia. №. 17. S. 458.
923. Uroczystości. *Kurjer Lwowski*. 1896. 17 grudnia. S. 4.
924. Veche kobiety. *Kurjer Lwowski*. 1914. 13 maja. S. 2.
925. Veche studentek. *Kurjer Lwowski*. 1909. 11 lipca. S. 3.
926. W przypadku szkolnictwa wyższego dla kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1911. 25 lipca. S. 2.
927. W przypadku szkół dla dziewcząt. *Kurjer Lwowski*. 1904. 11 stycznia. S. 3.
928. Walne Zgromadzenie Komitetu Równouprawnienia Kobiet. *Ster*. 1909. № 6. S. 241–242.
929. Walny Zjazd Koło żeńskiego L.O.P.P. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 16 lutego. S. 7.
930. Walny Zjazd Zw. Pr. Obyw. Kob. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 25 października. S. 4.
931. Warnkówna J. Kobiety Komitet ratunkowy miasta Lwowa na ziemię Warszawską. Jadwiga Warnkówna. *Przegląd Kobiety*. 1919. 31 czerwca. № 7. S. 6–7.
932. We Lwowie. *Kurjer Lwowski*. 1902. 23 października. S. 2.
933. We wtorek. *Kurjer Stanisławowski*. 1927. 13 listopada. S. 6.
934. Wejście kobiet do rad gminnych wiec kobiet lwowskich. *Na Posterunku*. 1918. 1 sierpnia. №4. S. 2.
935. Wiece. *Ster*. 1910. luty. № 2. S. 84–86.
936. Wiece kobiet we Lwowie. *Na Posterunku*. 1918. 3 marca. №9. S. 7 .
937. Wiece Studentek we Lwowie. *Ster*. 1912. № 7–8. S. 297.
938. Wieczorne dyskusje w dziale Lwowa Z.P.O.K. *Słowo Polskie*. 1933. 14 październik. S. 9.
939. Wieczór różnorodności. *Kurjer Lwowski*. 1911. 21 maja. S. 2.
940. Wieczór Uroczysty. *Kurjer Lwowski*. 1916. 10 listopada. S. 4.
941. Wielki zbiór. *Kurjer Lwowski*. 1897. 1 czerwca. S. 3.

942. Wielki zbiór. *Kurjer Lwowski*. 1899. 22 czerwca. S. 2.
943. Wielki zbiór TOK. *Kurjer Lwowski*. 1899. 12 luty. S. 1.
944. Wielki zgromadzenie. *Kurjer Stryjskyj*. 1895. 5 kwiecień. S. 2.
945. Wielki zgromadzenie "Pomoci przemysłowoi". *Kurjer Lwowski*. 1909. 1 lipca. S. 3.
946. Wieści ze Lwowa. *Ster*. 1913. 10–25 kwiecień. № 7–8. S. 47–48.
947. Więc kobiety. *Kurjer Stanisławowski*. 1928. 16 grudnia. S. 3.
948. Więcej o vidczyty "P.Z.N.K.". *Kurier Lwowski*. 1917. 6 lutego. S. 3.
949. Wyborcze wiecze lwowskich kobiet. *Wiek nowy*. 1928. 8 stycznia. S. 3.
950. Wychowywać młodzież na terytorium cywilnej koloniach. *Gazeta Lwowska*. 1933. 23 lipiec. S. 8.
951. Wydział kobiety miłosierdzie straż pożarna. *Słowo Polskie*. 1934. 26 styczeń. S. 6.
952. Wykład w L.O.P.P. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 29 marca. S. 6.
953. Wysłouch M. Ruch kobiecy. *Ruch*. 1887. 1 lipca. S. 25–27.
954. Wystawka prac kobiet. *Wiek nowy*. 1928. 14 grudnia. S. 12.
955. Wznowienie wydawnictwa "Żinki". *Nurt*. 1939. 14–21 stycznia. №. 1–2. S. 7.
956. Wieche kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1910. 19 czerwca. S. 1.
957. Wieche w przypadkach reformy wyborczej. *Kurjer Lwowski*. 1913. 13 marca. S. 3.
958. Z życia Drużyny kniahini Ołgi. *Nurt*. 1938. Nr. 19. 17 grudnia. S. 58.
959. Z działalności dział Z.P.O.K w Ternopoli. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1934. 13 styczeń. S. 9.
960. Z działalności sekcj pań w Orhanizotsiya lehionistiw we Lwowie. *Słowo Polskie*. 1933. 1 styczeń. S. 8.
961. Z działalności Stowarzyszenia wojewodstw Z.P.O.K w Ternopoli. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 2 wrzesień. S. 9.
962. Z działalności Towarzystwa św. Salomii. *Gazeta Lwowska*. 1911. 8 lutego. S. 3.
963. Z działalności Towarzystwa św. Salomii. *Gazeta Lwowska*. 1920. 10 grudnia.

S. 4.

964. Z działalności wiejski Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 5 lipca. S. 3–4.
965. Z działalności Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 10 maja. S. 2.
966. Z działalności Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 20 września. S. 5.
967. Z działalności Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1937. 19 maja. S. 4.
968. Z działalności Z. P. O. K. w Stanisławowie. *Kurjer Stanisławowski*. 1937. 10 stycznia. S. 3.
969. Z działalności Związku Obywatelskiej Pracy Kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1935. 21 kwietnia. S. 3.
970. Z historii i życia dziewcząt w Stow. św. Zyty w Kołomyi. *Głos dziewcząt polskich*. 1930. №2. S. 54–56.
971. Z karnawału. *Kurjer Lwowski*. 1910. 21 stycznia. S. 4.
972. Z koła żeńskiego L.O.P.P. *Kurjer Stanisławowski*. 1937. 7 marca. S. 2–3.
973. Z praca socjalna kobiety. *Kurjer Lwowski*. 1917. 22 marca. S. 3.
974. Z regionalnego przemysłu. *Kurjer Lwowski*. 1906. 25 listopada. S. 11.
975. Z ruchu kobiecym. *Kurjer Stanisławowski*. 1928. 15 kwietnia. S. 6.
976. Z ruchu kobiecym. *Kurjer Stanisławowski*. 1928. 26 kwiecień. S. 5.
977. Z Towarzystwo Edukacji Gospodarczej Kobiet. *Gazeta Lwowska*. 1934. 17 luty. S. 9.
978. Z Wojewódzkiego Komitetu zjednoczonych organizacji kobiecych. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 25 listopad. S. 4.
979. Z Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 26 stycznia. S. 3.
980. Z Związek Obywatelskiej Pracy Kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 26 stycznia. S. 6.
981. Z życia orhanizvtsiyniego w ziemi. *Słowo Polskie. Gazeta Lwowska*. 1933. 24 czerwiec. S.9.
982. Z Życia Strzelacznego. *Kurjer Stanisławowski*. 1936. 29 marca. S. 3.
983. Z. P. O. K. *Kurjer Stanisławowski*. 1937. 4 stycznia. S. 5.
984. Z. Paula. Ruch kobiecy. *Ruch*. 1887. 15 marca. S. 187–188.
985. Zagorska A. Ochotnicza Legia Kobiet. *Kurjer Lwowski*. 1919. 27 lutego. №58.

- S. 1–2.
986. Zasiadana miaskiego Koło ženskiego L.O.P.P. *Kurjer Stanisławowski*. 1935. 12 maja. S. 7.
987. Zbierane dla abiturientok. *Kurjer Lwowski*. 1910. 30 czerwca. S. 4.
988. Ze Lwowa. *Tygodnik mód i powieści: pismo illjstrowane dla kobiet*. 1912. 13 kwiecień. № 15. S. 2–3.
989. Ze Stowarzyszenia św. Zyty w Lwowie. *Głos dziewczat polskich*. 1933. №4. S. 62.
990. Zebrania Pomocy Przemysłowoy. *Kurjer Lwowski*. 1 lipiec 1909. S. 3.
991. Zjazd przewodniczących oddziałów Sojuzu Ukrainok. *Nurt*. 1938 . 17 grudnia. Nr. 19. S. 508.
992. Zjednoczenie. *Kronika powszechna. Głos kobiet polskich*. 1914. 7 lutego. Nr 1–3. S. 3– 6.
993. Zjednoczenie polskich towarzystw kobiecych. *Ster* . 1912. №2. S. 25–27.
994. Zjednoczenie studentek. *Kurjer Lwowski*. 1909. 15 lipca. S. 4.
995. Zjednoczenie studentek. *Kurjer Lwowski*. 1909. 26 listopada. S. 3.
996. Zjednoczenie studentek. *Nowa reforma*. 25 listopada 1909. S. 4.
997. Zmiana czasu. *Głos kobiet*. 1911. 30 kwiecień. S. 5.
998. Związek Obywatelskoj Praci Kobiet. *Kurjer Stanisławowski*. 1935. 31 marca. S. 5.
999. Związek Równoprawie Polskich Kobiet. *Ster*. 1907. № 1–2. S. 1–2.
1000. Zyzd organizacji “Snopkoviyanka”. *Słowo Polskie*. 1920. 6 styczeń. S. 5.
1001. Zyzd Z.P.O.K. *Słowo Polskie*. 1933. 4 grudnia. S. 7.
1002. Żytka ze Lwowa. List z lwowskiego Stow. św. Zyty. *Głos dziewczat polskich*. 1933. № 2. S. 31.

Монографії і статті

1003. Акопов А. И. Методика типологического исследования периодический изданий (на примере специальных журналов). Иркутск : Изд-во Иркутского

- ун–та, 1985. 95 с.
1004. Богачевська–Хом’як М. Біле по білому. Жінки в громадському житті України 1884–1939. Київ : Либідь, 1995. 434 с.
1005. Варшавчик М. Я. О структуре источниковедческой критики. Источниковедение отечественной истории. Москва : Наука, 1980. С. 23–38.
1006. Васильчук М. Українська видавнича справа в Коломиї (друга половина XIX – XX ст.). *Коломийська бібліотека*. Випуск 12. Коломия, 2012. 127 с.
1007. Великочий В. С., Дерев’янка С. М., Вичівський П. П. До 80–річчя професора Я. С. Калакури та 55–річчя його науково–педагогічної діяльності. *Карпатський край*. № 1–2 (11–12). Івано–Франківськ, 2018. С. 276–285.
1008. Вибрані твори. Кобринська Н. Київ: Державне виробництво художньої літератури, 1958. 420 с.
1009. Возняк М. З зарання української преси в Галичині. *Записки товариства імені Шевченка : вид– во, присвяч. науці і письменству укр. рус. народу*. Львів : Накладом Т–ва імені Шевченка. Т. 111, кн. 5, 1912. С. 140–159.
1010. Волинець Л. Українська жіноча преса в минулому. *Сучасність*. 1974. № 7/8. С. 113–127.
1011. Глаголюк В. Українська преса Покуття як джерело дослідження економічного та суспільно–політичного життя краю 20–30–х рр. XX ст.: до історіографія проблеми. *Збірник праць Науково–дослідного центру періодики*. Львів, 2000. Вип. 7. С. 572–579.
1012. Гнатюк В. Рукописні гумористичні часописи. *ЗНТШ*. СХХХ. Львів, 1920. С. 133–167.
1013. Грушевський М. Рецензія. *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. 1897 : І Н. Т. III. Т. XVII. С. 489.
1014. Давидович М. Історичний нарис української жіночої преси. *Жіночий світ*. 1970. Ч. 10. С. 2–4.
1015. Дашкевич Я. Р. Історія журналістики та завдання пресографії. *Українська періодика: Історія і сучасність* : доп. та повідомл. сьомої Всеукр. наук. теорет. конф. (Львів, 17–18 трав. 2002 р.). Львів, 2002. С. 24–30.

1016. Дашкевич Я. Р. Комуністична та радянська преса в Західній Україні у 1919–1920 рр. *Український історичний журнал*. 1958. № 1. С. 117–124.
1017. Дей О. І. Історія української дожовтневої журналістики : навч. посібник для студ. вузів із спец. “Журналістика”. Львів : Вища школа, 1983. 511 с.
1018. Дей О. І. Словник українських псевдонімів і криптонімів XV–XX ст. К. : Наукова думка, 1969. 556 с.
1019. Дерев’яно С. М. Історіографічні джерела в новітній українській періодиці. *Українська періодика: історія і сучасність : доп. та повідом. другої Всеукр. наук.–теорет. конф. (м. Львів, Житомир 21–22 грудня 1994 р.)*. Львів, Житомир, 1994. 212 с.
1020. Дутчак П. Становлення і розвиток жіночої преси в Західній Україні (20–30-ті роки XX ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2002. Вип. 123–134.
1021. Дучимінська О. Вибрані твори / упор. Є. Баран, В. Смирнов. Івано–Франківськ : Супрун В. П., 2014. 480 с.
1022. Дядюк М. О. Назарук – редактор реорганізованого часопису “Нова зоря” (1928 – 1939 рр.). *Збірник праць Науково–дослідного центру періодики*. Львів, 2003. Вип. 11. С. 763–779.
1023. Дядюк М. С. Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю / наук. ред.: Л. Сніцарчук. НАН України. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Львів: Астролябія, 2011. 368 с.
1024. Жерноклеєв О. С. Українська соціал–демократія в Галичині: нарис історії (1899–1918). Київ : Основні цінності, 2000. 168 с.
1025. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство / наук. консультант В. І. Шкляр. Львів : Простір–М, 2008. 416 с.
1026. Жовтобрюх М. А. Мова української преси (до середини дев’яностих років XIX ст.). Київ : Видавництво Академії наук Української РСР, 1963. 415 с.
1027. Залеська–Онишкевич Л. Як сплетено вінок... *Перший вінок*. Львів : друкарня ім. Т. Шевченка, 1887. Нью–Йорк : СУА, 1984. С. 7–19.

1028. Зуляк І. Становище україномовних часописів у міжвоєнній Польщі *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія*. 2016. Випуск 1. Частина 4. С.56–63.
1029. Івах С. Внесок українського жіноцтва у розвиток національної школи Галичини в межах Австро–Угорської імперії. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. Вип. 21. 2010. С. 98–116.
1030. Ігнатієнко В. Українська преса (1816–1923 рр.) : (іст.–бібліогр. етюд). Київ : Держ. вид–во України, 1926. 76 с.
1031. Історичне джерелознавство : підручник / авт.: Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко, Б. І. Корольов, М. Г. Палієнко. Київ : Либідь, 2002. 488 с.
1032. Історія української преси: ХХ століття : хрестоматія: навчальний посібник для вузів / упоряд. О. Г. Мукомела. Київ : Наша культура і наука, 2001. 350 с.
1033. Качкан В. Українська журналістика в іменах: Історичний досвід, майстерність : у 2 ч. Київ : Варта, 1995. Ч. 1. 40 с.
1034. Качкан В. Українська журналістика в іменах: Історичний досвід, майстерність : у 2 ч. Київ : Варта, 1995. Ч. 2. 53 с.
1035. Качкан В. Хай святиться ім'я твоє: українознавство та пресологія (XIX – перша половина ХХ ст.) : у 3 кн. / наук. ред. М. Романюк. Кн. 3. Львів : Фенікс, 1998. 368 с.
1036. Книш І. Жіночий рух і література: З приводу 70–ліття “Першого вінка”. *Календар–альманах “Нового шляху” на 1958 рік*. Вінніпег. С. 73–77;
1037. Книш І. Смолоскип у темряві. Наталія Кобринська і український жіночий рух. Вінніпег, 1957. 302 с.
1038. Кобринська Н. Руське жіноцтво в Галичині в наших часах. Вибрані твори. Київ : Державне виробництво художньої літератури, 1958. 420 с.
1039. Ковальчук О., Потапюк Л. Причини та передумови виникнення жіночого руху в Україні на прикладі жіночих товариств (друга половина ХІХ – початок

- XX століття). *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. Випуск 5/37. 2017. С. 60–70.
1040. Комариця М. Галицька релігійна періодика про “жіноче питання” (початок XX ст.). *Українська періодика : Історія і сучасність : доп. і повід. сьомої Всеукр. наук. теор. конф. (м. Львів, 17–18 травня 2002 р.)*. Львів, 2002. С. 265–271.
1041. Комариця М. Жіноче діло: Безплатний додаток до “Діла”. *Періодика Західної України 20–30-х рр. XX ст. : матеріали до бібліографії*. Львів, 2001. Т. 4. С. 156.
1042. Костенко Н., Іванов В. Досвід контент-аналізу : моделі та практики. Київ : Центр вільної преси, 2003. 200 с.
1043. Костякова Ю. Б. О типовой и видовой принадлежности прессы и ее материалов. *Документ. Архив. История. Современность : материалы V Международной научно-практической конференции. (Екатеринбург, 5–6 декабря 2014 г.)*. Екатеринбург : Издательство Уральского университета, 2014. С. 247–251.
1044. Кость С. А. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини XX ст.: ідейно-концептуальні засади, періодизація. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2008. 272 с.
1045. Кость С. Дослідження історії західноукраїнської преси: методологічні проблеми. *Вісник Львів. ун-ту. Серія журналістики*. Львів. 2006. Вип. 28. С. 184–192.
1046. Кость С. Жіноча преса. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Львів. 2007. Вип. 30. С. 123–141.
1047. Кочкодан В. Газета “Діло” про діяльність українських жіночих товариств Східної Галичини у міжвоєнний період. *Галичина*. Івано-Франківськ. Вип. 27. 2015. С. 321–329.
1048. Кочкодан В. Жіночі товариства Східної Галичини на сторінках польської преси (1900 р. – 1939 р.). *Гілея*. Київ. Вип. 107. 2016. С. 40–44.

1049. Кочкодан В. Організація жіночих товариств Східної Галичини на сторінках їхньої періодики (кін. XIX ст. – 1939 р.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Серія: Історія*. Вінниця. Вип. 25. 2017. С. 381–388.
1050. Кривецький І. Українська преса в Галичині в 1918–1919 рр. Станиславів, 1919. 32 с.
1051. Кугутяк М. В. Історія української націонал–демократії. 1918–1929. Київ–Івано–Франківськ : Нова зоря, 2004. Т.2. 706 с.
1052. Куридирик А. “Друковане слово в Коломиї”. *Коломия і Коломийщина: Збірник спогадів і статей про недавнє минуле*. Філадельфія: Видання комітету коломиян, 1988. С. 315–320.
1053. Курилишин К. Часопис “Діло” (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до біобібліографістики. Дрогобич : Коло, 2015. Т. 1: 1880–1889. 640 с.
1054. Лукасевич Л. Нарис історії української преси 1816–1930 рр. Варшава, 1938. 270 с.
1055. Лукач У. Р. Аналіз феміністичних ідей у суспільно–політичній публіцистиці Н. Кобринської. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Політологія*. Дніпро, 2013. Вип. 23. С. 130–135.
1056. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України : курс лекцій. Львів : Світ, 1999. 352 с.
1057. Маланчук–Рибак О. Жіночий рух на західноукраїнських землях (кінець XIX – 30– і роки XX ст.). *Жіночі студії в Україні: жінка в історії та сьогодні / за ред. Л.Смоляр*. Одеса : Астропринт, 1999. С. 110–128.
1058. Маланчук–Рибак О. Ідеологія і суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно–історичний контекст. Чернівці : Книги – XXI, 2006. 500 с.
1059. Мацежинський В. Розвиток преси у Галичині в другій половині XIX – поч. XX ст. *Галичина*, 2004. №10. С. 93–102.
1060. Методика изучения периодической печати: сборник научных статей / под.

- ред. Б. И. Есина. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1977. 321 с.
1061. Методика типологического анализа периодической печати / под. ред. О. А. Вороновой, Л. Л. Реснянской, И. А. Руденко. Москва : Факультет журналистики МГУ, 1995. 236 с.
1062. Методологические проблемы изучения средств массовой коммуникации: сборник научных статей / под ред. В. И. Михалковича, В. Т. Стигнеева. Москва : Наука, 1985. 197с.
1063. Михайлин І. Л. Історія української журналістики ХІХ століття. Київ : ЦНУ, 2003. 720 с.
1064. Михайлин І. Методологічні проблеми історії української журналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ. 2002. Т. 8: липень–вересень. С. 22–34.
1065. Монолатій І. Коломиєзнавство: нариси з історії Коломиї : з нагоди 25–ліття Незалежності України, 775–ліття першої літопис. згадки про Коломию. Вид. 2–ге, випр. та доповн. *Серія Коломиїська бібліотека Коломия* : Вік, 2016. Вип. 22. 325 с.
1066. Монолатій І. Цісарська Коломия, 1772–1918 : драма на 3 дії з життя другого міста Галичини габсбурзької доби. Івано–Франківськ : Лілея–НВ, 2010. 311 с.
1067. Монолатій І. Часопис “Жіноча доля” (1925–1939) і його роль у розвитку національного жіночого руху в Галичині. *Українська періодика: історія і сучасність* : доповіді і повідомлення Другої Всеукраїнської науково–теоретичної конференції (Львів–Житомир, 21–22 грудня 1994 р.). 1994. С. 56–58.
1068. Нагачевська З.І. Педагогічна думка і просвітництво в жіночому русі Західної України (друга половина ХІХ ст. 1939 р.). Івано–Франківськ : ПП І.Я.Третяк, 2007. 846 с.
1069. Наріжний С. Українська преса. Подебради : Українська господарська академія, 1934. 80 с.
1070. Нечиталюк М. Ф. Методологічні проблеми історико–журналістських

- досліджень. *Українська періодика: історія і сучасність* : тези доп. і повідомл. Всеукр. наук. теор. конф. (м. Львів, 9–10 груд. 1993 р.). 1993. 675 с.
1071. Нечиталюк М. На шляху до багатотомної історії української періодики. *Українська періодика : історія і сучасність* : тези доп. і повід. Четвертої Всеукр. наук. теорет. конф. (м. Львів, 19–20 грудня, 1997). 1997. С. 12–20.
1072. Ніколаєнко О. Жіночий рух у Польщі на початку ХХ ст. *Збірник наукових праць Україна–Європа–Світ*. Вип. 11, 2013, Тернопіль. С. 143–149
1073. Озеран А. Жіноча преса: історія та сучасність. Лінія найбільшого опору (роль жіноцтва у національно–визвольних змаганнях українського народу кінця ХІХ–ХХ ст.). К. : Українська видавнича спілка, 2008. 108 с.
1074. Олійник Н. Жіноча преса в Україні: минуле і сучасність. *Незалежний культурологічний часопис “Ї”*. 2003. № 27. С. 97–109.
1075. Орлова Т. Українська жіноча преса від минулого до сучасності у світлі історіографії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. Київ. 2009. Вип. 97. С. 48–53.
1076. Павликовська І. На громадський шлях. (З нагоди 70–ліття українського жіночого руху). Філадельфія : накладом Світової федерації укр. жін. орг., 1956. 81 с.
1077. Павлюх М. Зародження польської жіночої преси у Львові та Галичині: політичні економічні суспільні умови та історіографічні особливості польського пресознавства (1840–1939). *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Львів. 2011. Вип. 34. С. 168–180.
1078. Передирій В. А. Бібліографічна інформація на сторінках журналу” Нова хата” (1925– 1939). *Українська книга і періодика* : матеріали міжнар. наук. конф. (м. Львів, 25–26 серп. 1995 р.). 1996. С. 78–90.
1079. Передирій В. Альманахи “Жіночої долі” (1926–1930). *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Львів. Вип. 3. Київ : Наукова думка, 1995. С. 91–97.
1080. Передирій В. Журнал “Нова хата” як тип видання (1925–1939). *Збірник праць Науково–дослідного центру періодики*. Вип. 1. Львів, 1994. С. 79–84.

1081. Передирій В. Часопис “Жіноча доля” як джерело розвитку жіночого громадського руху в Галичині. *Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника*. Львів, 1993. Вип. 1. С. 63–68.
1082. Передирій В. Часопис “Нова зоря” (1926 – 1939 рр.): до проблеми визначення типу видання. *Збірник праць Науково–дослідного центру періодики*. 2005. Вип. 13. С. 44–54.
1083. Передирій В. А., Сидоренко Н. М., Старченко Т. В. Жіноча доля на тлі доби: (Літопис жіночого руху у світлі українських видань). Київ : Дослідницький центр історії української преси, 1998. 120 с.
1084. Пода О. Гендерні концепти в публіцистиці Мілени Рудницької *Українська періодика: історія і сучасність*. Дванадцята всеукраїнська науково–теоретична конференція, Львів, 30 листопада – 1 грудня 2018 р. С. 23–28.
1085. Різун В. В., Скотникова Т. В. *Методи наукових досліджень у журналістикознавстві : навч. пос.* Київ : Преса України, 2008. 144 с.
1086. Романенчук Б. Українські видавництва і періодичні видання в Коломії 1865–1939 рр. “*Коломия і Коломийщина*”: *Збірник спогадів і статей про недавнє минуле*. Філадельфія: Видання комітету коломиян, 1988. С. 325–334 .
1087. Романюк М. М. Українське пресознавство як спеціальна історична дисципліна: до постановки проблеми. *Видавнича справа і редагування. Поліграфія і видавнича справа*. №39. 2002. С. 9–19.
1088. Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття. Львів : НДЦ періодики, 2000. 110 с.
1089. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. – 1939 р.). Івано–Франківськ : Лілея–НВ, 1998. 280 с.
1090. Савчук М. Часописи Коломії (1865–1939). Івано–Франківськ : Галичина, 1991. 12 с.
1091. Сидоренко Н. М. Історія української журналістики. Особистості ХІХ–ХХ століть : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Н. М. Сидоренко. Київ : Київський університет, 2012. 159 с.
1092. Смоляр Л. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської

- України другої половини XIX – початку XX ст. Сторінки історії. Одеса : Астропринт, 1998. 408 с.
1093. Сушкова О. М. Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості: Навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДУ, 2009. 144 с.
1094. Тернопільський Ю. Українська преса з перспективи 150–ліття. Джерсі–Сіті, 1974. 175 с.
1095. Українська періодика: історія і сучасність : доповіді та повідомлення дев'ятої Всеукраїнської науково–теоретичної конференції (Львів, 28–29 жовтня 2005 р.). / за ред. М. М. Романюка. Львів : Науково–дослідний центр періодики, 2005. 676 с.
1096. Українська періодика: історія і сучасність : доповіді та повідомлення десятої Всеукраїнської науково–теоретичної конференції (м. Львів, 31 жовтня–1 листопада 2008 р.) / за ред. М. М. Романюка; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів : Науково–дослідний центр періодики, 2008. 776 с.
1097. Фомичева И. Д. Группы научных методов изучения СМИ. *Исследования СМИ: методология, подходы, методы. Материалы лекций для аспирантов факультета журналистики МГУ имени*. Москва. Вып 1. 2011. С. 7–12
1098. Фомичева И. Основные дисциплинарные и междисциплинарные подходы к изучению СМИ. *Исследования СМИ: методология, подходы, методы*. Москва. Вып. 1. 2011. С. 13–22.
1099. Футала В. Історіографія жіночого руху Західної України 20–30–х рр. XX ст. *Історичні студії Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2012. Вип. 7. С. 53–59.
1100. Франко І. Нарис українсько–руської літератури до 1890 р. Львів : Укр. рус. вид. спілки, 1910. Т. 1. 444 с.
1101. Франко І. Твори. Літературно–критичні статті. Т. XVI. Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1955. 468 с.
1102. Фролова Т. И. Газетно–журнальная периодика в научно–исследовательском ракурсе. *Исследования СМИ: методология, подходы,*

- методи. *Матеріали лекцій для аспірантів факультета журналістики МГУ імені М. В. Ломоносова*. Вып. 1. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2011. С. 167–180.
1103. Хилько М. Особливості застосування філософських, загальнологічних, теоретичних методів дослідження у журналістикознавстві. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія. Журналістика*. Київ, 2013. № 20. С. 8–14.
1104. Цьох Й. Т. Комуністична преса Західної України (Роль друкованої пропаганди в ідеологічній діяльності КПЗУ) 1919–1939 рр. Львів : Видавництво Львівського університету, 1986. 269 с.
1105. Шаповал Ю. Г. “Діло” (1880–1939) – перша українська щоденна газета : навч. посіб. Рівне : М. Дятлик, 2007. 68 с.
1106. Шевченко В. Е. До питання термінології: вид і тип періодичного видання. *Українське журналістикознавство*. Київ, 2010. Вип. 11. С. 29–37.
1107. Шкраб'юк П. В. Ми, українські радикали. (Михайло Павлик і Радикальна партія). Львів : НАН України Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича, 2012. 192 с.
1108. Шологон Л. Національно–культурне життя українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. на сторінках часопису “Діло” (1922–1939 рр.). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія : Історія*. Вип. 13. Вінниця, 2008. С. 357–360.
1109. Шологон Л. Періодичні видання товариства “Просвіта” як джерело з історії національно–культурного руху українців Галичини другої половини ХІХ початку ХХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Серія : Історія*. Запоріжжя, 2012. Вип. 34. С. 288–291.
1110. Шологон Л. Періодичні видання для українського жіноцтва Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. як джерело з історії національно–культурного руху краю. *Схід*. Донецьк, 2013. № 5. С. 171–173.
1111. Шологон Л. Джерела про громадську та літературну діяльність Наталії

- Кобринської. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія*. Вінниця, 2008. Вип. 14. С. 38–43.
1112. Щурат В. Львівський тижневик з 1749 р. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*, Львів. 1907. Т. ІХХVII. Кн. II. С. 177–182.
1113. Юрків Ю. Громадські об'єднання жінок в Україні на зламі ХІХ–ХХ століть. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2005. Вип. 3. С. 36–40.
1114. Bornsteinowa J. Czasopisma w Polsce (1925–1927). *Kwartalnik Statystyczny*, 1928. Z. 4. S. 1591–1615.
1115. Chmielowski P. Historia literatury polskiej. Т. 1–6, Warszawa 1899–1900.
1116. Czarnowski S. J. Literatura perjodyczna i jej rozwój. Т. 1. Kraków 1892. 152 s.
1117. Czarnowski S. J. Literatura perjodyczna i jej rozwój. Т. 2. Kraków, 1895. 486 s.
1118. Domarańczyk D. A. “Ster”–pierwsze w Polsce radykalne czasopismo feministyczne przełomu ХІХ і ХХ wieku. *Acta Universitatis Lodzensis Folia Litteraria Polonica*. Łódź, 2014. 1 (23). S. 187–209.
1119. Dormus K. Galicyjskie stowarzyszenia i organizacje kobiece doby autonomicznej jako wyraz kobiecych dążeń do samoorganizacji. *Działaczki społeczne, feministki, obywatelki... Samoorganizowanie się kobiet na ziemiach polskich do 1918 roku (na tle porównawczym)* / pod. red. Andrzej Szwarc, Agnieszka Janiak i inni. Warszawa, 2008. S. 323–348.
1120. Dubiel P., Metody analizy zawartości prasy i jej praktyczne zastosowanie. *Wstęp do prasoznawstwa* / pod red. J. Mądrego. Katowice, 1982. S. 165–172 s.
1121. Feliński M. Prasa ukraińska w Polsce (stan na początku 1930 roku). *Sprawy Narodowościowe*, 1930. № 1. S. 27–43.
1122. Fiut I. S. Analiza zawartości w świetle ewolucyjnej teorii poznania. *Zeszyty Prasoznawcze*. Kraków, 1992. № 1–2. S. 5–15.
1123. Franke J. Polska prasa kobieca w latach 1820–1918. W kręgu ofiary i

- poświęcenia. Warszawa : Annapurna, 1999. 192 s.
1124. Garlicka A. Rozwój badań nad historią prasy w Polsce (część 1: do 1939 roku). *Rocznik historii czasopiśmiennictwa polskiego*, 1962. № 1. S. 7–48.
1125. Gorny M., Borodziej W. Nasza wojna. Europa Środkowo–Wschodnia 1912–1916. Tom I. Imperia. Wydawnictwo :W. A. B., 2014. 480 s.
1126. Historia prasy polskiej. Prasa polska w latach 1864–1918 / pod red. J. Łojka. Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe. 1976. Cz. 2. 360 s.
1127. Jarowiecki J. Studia nad prasą polską XIX i XX wieku. Kraków : Wydaw. Naukowe WSP, 1997. 308 s.
1128. Jarowiecki J. Prasa ukraińskie Lwowie w okresie autonomii Galicji (1867–1918). *Gospodarka rynek edukacja*. Wrocław, 2012. T. 13. № 2. S. 5–16.
1129. Jarowiecki J. Prasa we Lwowie w okresie dwudziestolecia międzywojennego: (wprowadzenie do tematu). *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*. Kraków, 1993. № 32(4). S. 41–56.
1130. Kałwa D. Model kobiety aktywnej na tle sporów światopoglądowych. Ruch feministyczny w dwudziestoleciu międzywojennym. *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*. Warszawa, 2000. S. 135–154.
1131. Kolasa W. M. Kierunki badań nad historią prasy polskiej 1918– 1939. Cz.1. Tendencje rozwojowe, typologia. *Rocznik Historii Prasy Polskiej*. Krakow, 2011. № 1/2. S. 125–164.
1132. Kolasa W. M. Statystyka i geografia prasy polskiej 1832–1918. *Zeszyty Prasoznawcze*. Kraków, 2015. №4 (224). S. 860–882.
1133. Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w. / red. Jerzy Jarowiecki. Kraków : Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej, 1997. T. 4. 463 s.
1134. Kupidura J. Ukraińska prasa kobieca w galicji wschodniej w latach 1884–1939. *Studia ukrainica posnaniensia*. Poznań, 2013. T. 1. S. 265–270.
1135. Kusiak K. Sytuacja kobiety w okresie międzywojennym w świetle publikacji tygodnika “Kobieta Współczesna”. *Czytelnik*, 2001. 199 s.

1136. Leszczawski–Schwerk A. Żydzi i żydówki jako podmioty postkolonialne w świetle dążeń emancypacyjnych kobiet w Galicji (1890–1914). *Historyka : studia metodologiczne*. Krakow, 2012. T. XLII. S. 159–170.
1137. Leszczawski–Schwerk A. Die umkämpften Tore zur Gleichberechtigung' – Frauenbewegungen in Galizien (1867–1918). Dresden : LIT Verlag Münster, 2014. 369 s.
1138. Łojek J., Myśliński J., Władyka W. Dzieje prasy polskiej. Warszawa : Interpress. 643 s.
1139. Łozowska–Marcinkowska K. Sprawy niewieście. Problematyka czasopism kobiecych Drugiej Rzeczypospolitej. Poznan : Wydawnictwo Poznańskie, 2010. 296 s.
1140. Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie / red. Mieczysław Kafel. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1969. T. 1. 293 s.
1141. Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie / red. Mieczysław Kafel. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1970. T. 2. 297 s.
1142. Metody i techniki badawcze w prasoznawstwie / red. Mieczysław Kafel. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1971. T. 3. 321 s.
1143. Myśliński J. Nakłady prasy społeczno–politycznej w Galicji w latach 1891–1913. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*. Wrocław, 1965. T. 4. Z. II. S. 87–99.
1144. Orecka K. Prasa dla kobiet jako odzwierciedlenie zmiany roli i pozycji kobiety w dziewiętnastowiecznym społeczeństwie. *Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość. Problemy badawcze młodych politologów*. Kraków, 2010. S. 23–35 .
1145. Paczkowski A. Prasa polska w latach 1918–1939. Historia Prasy Polskiej / pod red. J. Łojka. Warszawa : Państwowe wydawnictwo naukowe, 1980. 536 s.
1146. Pisarek W. Analiza zawartości prasy. Kraków : Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1983. 203 s.
1147. Sokół Z. Krakowska prasa kobieca w latach 1918–1994. *Kraków–Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.* / pod redakcją J. Jarowieckiego. Wydawnictwo Naukowe WSP. Kraków, 1996. №199. S. 127–136.

1148. Sokół Z. Pierwsze polskie czasopisma feministyczne we Lwowie w końcu XIX wieku. *Kraków–Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.* / pod. red. H. Kosętki. T. 7. Kraków, 2005, s. 397–412 .
1149. Sokół Z. Walka kobiet o wstęp na uniwersytety na łamach czasopism galicyjskich w latach 1840–1918. *Kraków – Lwów książki – czasopisma – biblioteki XIX i XX wieku* / pod redakcją Haliny Cosętki, Barbary Góry, Ewy Wójcik. Tom IX. Część 2. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. Kraków, 2009. S. 97–110.
1150. Studia nad prasą polską XIX i XX wieku / pod. red. J. Jarowiecki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP, 1997. T. 2. 308 s.
1151. Stulecie Gazety Lwowskiej 1811–1911 / pod red. Wilhelma Bruchnalskiego. Lwów : Drukarnia Wł. Łozińskiego, 1912 .T. 1, cz. 1–2. 986 s.
1152. Szczepaniak K. Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych – refleksje metodologiczne. *Acta Universitatis Lodzensis.Folia Sociologica*. Łódź, 2012. №. 42. S. 85–112.
1153. Szrenica M. Studia nad prasą poską XIX i XX wieku. *Rocznik historii prasy polskiej*. Kraków, 1998. T. 1. Z. 1–2. S. 252–259.
1154. Turowska–Bar I. Polskie czasopisma o wsi i dla wsi od XVIII w. do 1960 r. Warszawa: Ludowa Spółdzielnia, 1963. 188 s.
1155. Zaleska Z. Czasopisma kobiece w Polsce: (materiały do historii czasopism) : rok 1818–1937. Warszawa : Wyższa Szkoła Dziennikarska Druk. Jan Świątoński i S–ka, 1938. 263 s.

Мемуари

1156. Рубель А. Хроніка філії Союзу Українок у Станіславові. Івано–Франківськ : Лілея – НВ, 2009. 128 с.

Науково–довідкові видання

1157. Вистава Українського жіночого конгресу. *Каталог*. Станіслав : Союзна Друкарня, 1934. С. 10–11, 24–26.
1158. Галушко М. Українські часописи Станіслава (1879–1944 рр.) : іст. бібліогр. дослідж. Львів : Львів. наук. б–ка ім. В.Стефаника, Н. д. центр

- періодики, 2001. 304 с.
1159. Галушко М. Українські часописи Тернополя і Тернопільщини : історико–бібліографічне дослідження / відп. ред. Л. В. Сніцарчук. Львів : Львів. наук. б–ка ім. В. Стефаника, Відділення “Науково–дослідний центр періодики”, 2008. 352 с.
1160. Дроздовська О. Українські часописи повітових міст Галичини (1865–1939 рр.) : іст–бібліогр. дослідж. Львів, 2001. 364 с.
1161. Залізняка О. Жіноча преса. *Енциклопедія Українознавства* : словникова частина. Перевидання в Україні / за ред. В. Кубійовича. Львів : НТШ, 1993. Ч. 2. С. 691–693.
1162. Ігнатієнко В. Бібліографія української преси (1816–1916). Харків, Київ : Держвидав України, 1930. 288 с.
1163. Лепісевич П.М., Терлюк І.Я. Державно–правовий устрій України в імперську добу. Навчальний посібник з історії держави і права України. Львів : Априорі, 2005. 125 с.
1164. Мартинюк М. Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914 – 1939 рр.) : матеріали до бібліографії. М. Мартинюк / упоряд. Н. В. Антонюк та ін. Львів : НДЦ періодики, 1998. 297 с.
1165. Місило Є. Бібліографія української преси в Польщі (1918–1939) і Західноукраїнській Народній Республіці (1918– 1919) : бібліогр. покажч. Едмонтон–Альберта : Видавництво Канадського інституту українських студій, 1991. 328 с.
1166. Пастушенко О. В. Бібліографічні покажчики з історії преси та наукової періодики в Україні (1990–2011 рр.) як джерельна база історико–бібліографічних досліджень. Рукоп. та книжк. Спадщина України : археогр. дослідж. унік. архів. та бібл. фондів. Київ, 2012. Вип. 16. С. 498–514.
1167. Періодика Західної України 20–30–х рр. ХХ ст. : матеріали до бібліогр. / за ред. М. М. Романюк, Н. В. Антонюк. Львів : Видавничий центр “Фенікс” . Т. 1. 1998. 319 с.

1168. Періодика Західної України 20–30–х рр. ХХ ст. : матеріали до бібліогр. / за ред. М. М. Романюк, Н. В. Антонюк. Львів : Видавничий центр “Фенікс”. Т. 2. 1999. 360 с.
1169. Періодика Західної України 20–30–х рр. ХХ ст. : матеріали до бібліогр. / за ред. М. М. Романюк, Н. В. Антонюк. Львів : Видавничий центр “Фенікс” . Т. 3. 2000. 110 с.
1170. Репертуар української періодики ХІХ–ХХст. : матеріали до бібліогр. Т. 1.: Західно–українська періодика 20–30–х рр. ХХст. / за ред. М. М.Романюка. Львів : НАН України, Львів. наук. б–ка ім. В.Стефаника, 1997. 280 с.
1171. Романюк М. М., Галушко М. В. Українські часописи Коломиї (1865–1994рр.) : історико–бібліографічне дослідження. Львів : Видавництво Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника, 1996 . 238 с.
1172. Українська журналістика в іменах: матеріали до енцикл. словника. Вип. 1–20 / за ред. М. М. Романюк. Львів : Н.–д. центр періодики Львівської наук. б–ки ім. В. Стефаника НАН України, 1994–2013.
1173. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліографічний покажчик. / уклад.: Л. І. Ільницька (кер. проекту) та ін. Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2010. Т. 1 : 1914–1919. 472 с.
1174. Українська книга в Галичині, на Буковині, Закарпатті, Волині та в еміграції, 1914–1939 : бібліографічний покажчик. / уклад. : Л. І. Ільницька (кер. проекту) та ін. Львів : ЛННБУ ім. В. Стефаника, 2012. Т. 2 : 1920–1923. 804 с.
1175. Українська преса в Україні та світі ХІХ– ХХ ст. : іст.–бібліогр. дослідж. / уклад.: М. В. Галушко, М. М. Романюк (кер. проекту), Л. В. Сніцарчук. Львів, 2007. Т. 1: 1812–1890 рр.; Т. 2 : 1891– 1905 рр., 2009; Т. 3 : 1905– 1910 рр., 2011. 580 с.
1176. Українська преса в Україні та світі ХІХ–ХХ ст. : історико–бібліографічне дослідження / уклад.: М. М. Романюк (кер. проекту), М. В. Галушко, Л. В. Сніцарчук. Львів, 2014. Т. 4: 1911–1916. 568 с.
1177. Українська преса : хрестоматія / за ред., упорядкування, примітки та коментарі проф. М.Нечиталюка. Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка,

2008. Т.ІІІ : Преса Галичини 70–90–х рр. 709 с.
1178. Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.) : анот. каталог / уклад. В. А. Передирій. Львів : Наук. видав. підприємство “Мета”, 1996. 191 с.
1179. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико–бібліографічне дослідження: У 3 т. / уряд. М. М. Романюк, М. В. Галушко. Т. 1. 1848–1900 рр. Львів : Світ, 2001. 744 с.
1180. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : історико–бібліографічне дослідження : у 3 т. / уряд. М. М. Романюк, М. В. Галушко. Т. 2. 1901–1919 рр. Львів : Світ, 2002. 692 с.
1181. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : історико–бібліографічне дослідження : у 3 т. / уряд. М. М. Романюк, М. В. Галушко. Т. 3. Кн. 1. 1920–1928 рр. Львів : Світ, 2003. 912 с.
1182. Українські часописи Львова 1848–1939 рр. : історико–бібліографічне дослідження : у 3 т. / уряд. М. М. Романюк, М. В. Галушко. Т. 3. Кн. 2. 1929–1939 рр. Львів : Світ, 2003. 928 с.
1183. Чужомовне письменство на сторінках західноукраїнської періодики (1914–1939) : бібліографічний покажчик / наук. ред. Р. Зорівчак. Львів, 2003. 194 с.
1184. Bibliografia historii Polski XIX i XX wieku 1865–1918 / pod kierunkiem Danuty Urszuli Ściegosz–Karpínskiej. Warszawa : Instytut Historii PAN, 2017. Т. 3. 1742 s.
1185. Bibliografia polska XIX stulecia. Т. 2 lata 1881–1900 / pod red. Karola Estreicher. Warszawa : Polska Akademia Nauk. 223 s.
1186. Gajkowska C. Bibliografia opracowań historii prasy polskie. Warszawa, 2013. 567 s.
1187. Jarowiecki J. Prasa lwowska w latach 1864–1918 : bibliografia. Kraków : Wydaw. Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002. 541 s.
1188. Spis tytułów prasy polskiej 1865–1918. / oprac. Aleksandra Garlicka. Warszawa : Inst. Badań Literackich PAN, 1978. 486 s.

Збірники документів

1189. Мілена Рудницька. Статті, листи, документи. Збірник документів і матеріалів про життя, суспільно–політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької. / упор. М. Дядюк. Львів, 1998. 844 с.

Автореферати дисертацій і дисертації

1190. Кліщ Л. І. Коломийський журнал “Жіноча доля” (1925–1939) в літературному процесі Галичини початку ХХ ст. : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Київ, 2006. 183 с.
1191. Левчук І. С. Діяльність польських, українських та єврейських жіночих організацій в Другій Речі Посполитій : компаративний аналіз : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02. Чернівці, 2018. 257 с.
1192. Лещишин Р. С. Розвиток української преси Станиславівського воєводства (1921–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Ужгород, 2011. 20 с.
1193. Передирій В. А. Періодика для жінок як джерело досліджень національно–культурного життя Галичини 20–30–х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Київ, 1996. 20 с.
1194. Сніцарчук Л. В. Українська сатирично–гумористична преса Галичини 20–30–х рр. ХХ ст.: історико–функціональний аспект та інтерпретаційні особливості : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08. Львів, 2001. 253 с.

Електронні ресурси

1195. Архів української періодики онлайн: URL: <https://libraria.ua>
1196. Газети України 1816–1975. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_vgf/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=GAZU&P21DBN=GAZU&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=
1197. Е–бібліотека “Чтиво”. URL: <http://chtyvo.org.ua/help/biblioteka>
1198. Електронна колекція газет України. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?S21CNR=20&S21REF=10&S21STN=1&C21COM=S&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21All=%3C.%3ETPD=01

1199. Животко А. П. Історія української преси / упоряд. М. С. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 1999. 368 с. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/201-storya-ukranksko-presi-jivotko-ap.html>
1200. Курилишин К. Галичина очима “Діла”. URL: <https://zbruc.eu/node/80903>
1201. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника URL: <http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/dostup/>
1202. Періодика. URL: http://periodic.franko.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=5
1203. Романюк М. Здобутки і прорахунки дослідників української преси: погляд у XXI ст. URL: <http://ukrein.0pk.ru/viewtopic.php?i>
1204. Трачук Т. Розвиток історії української преси у працях науковців початку ХХ століття. URL: http://expresstext.at.ua/publ/rozvitok_istoriji_ukrajinskoji_presi_u_pracjakh_naukovciv_pochatku_xx_stolittja/1-1-0-2
1205. Українські жінки у горнилі модернізації / під. заг. ред. Оксани Кісь. Харків : Книжковий Клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2017. 304 с. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=i7UrDwAAQBAJ&pg=PT119&lpg=PT119&dq=жіночі+українські+військові+організації+під+час+світової+війни>
1206. ANNO – Austrian Newspapers Online. URL: <http://anno.onb.ac.at>
1207. Digital Library of Catholic University of Lublin. URL: <http://dlibra.kul.pl/dlibra>
1208. Digital Library of Wielkopolska. URL: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/text?id=journals>
1209. E-biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego. URL: ebuw.uw.edu.pl/dlibra
1210. Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC). URL: <https://fbc.pionier.net.pl/>
1211. Feminizm w Polsce#Piąta fala (1920–1939). URL: <https://pl.wikipedia.org/wiki/>
1212. Jagiellonian Digital Library. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/>
1213. Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki. XII Międzynarodowa

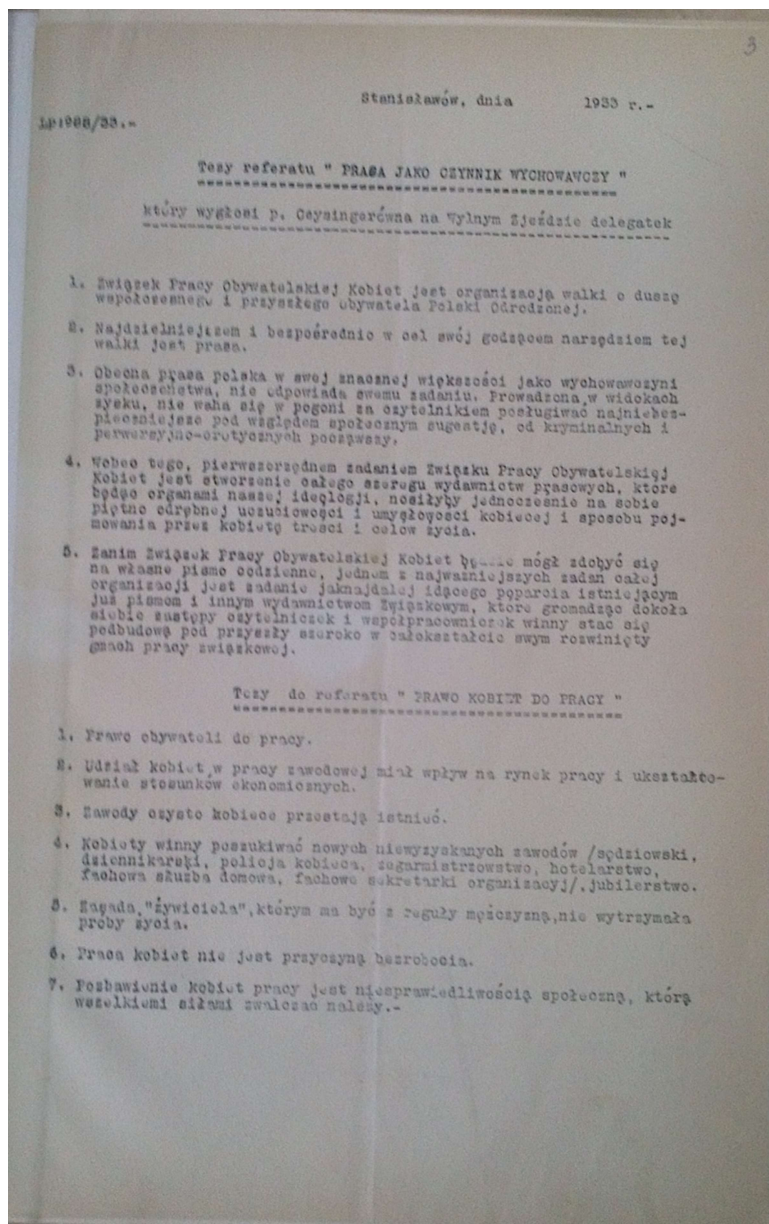
- Konferencja Naukowa XIX–XX wieku 13–14 listopada 2014. URL:
<https://inoi.up.krakow.pl/wp-content/uploads/2018/03/krakow-lwow-xii-2014-profram.pdf>
1214. Mazowian Digital Library. URL: <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra>
1215. Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa. URL: <http://www.pbc.rzeszow.pl/dlibra>
1216. Radziejwicz J. Rola prasy w życiu kobiet w XIX i na początku XX wieku.
 URL: <https://rme.cbr.net.pl/index.php/kobiety-polskiej-wsi-portrety/947-rola-prasy-w-zyciu-kobiet>
1217. Słownik pseudonimów pisarzy polskich XV w.–1970 r. Tom II J–Q opracował zespół / pod redakcją Edmunda Jankowskiego. URL:
http://rcin.org.pl/Content/61601/WA248_80316_III-19-967_slownik-pseud-2_o.pdf
1218. Ziemiańska Polska URL:
<https://dlibra.kul.pl/dlibra/publication/15136/edition/13158/content?>

ДОДАТКИ

Додаток А.

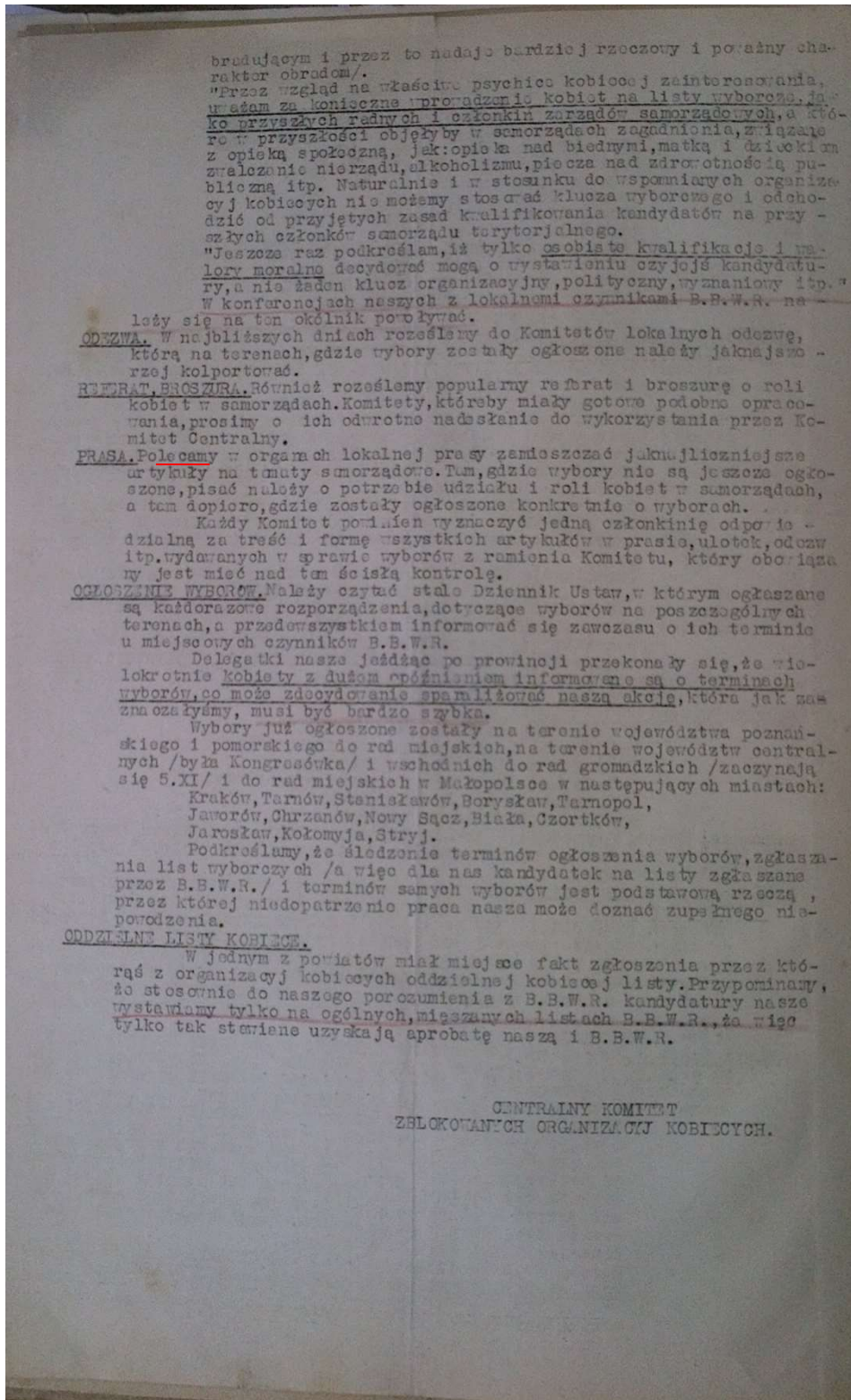
Tezy referatu "Prasa jak czynnik wychowawczy". – ДАІФО, ф. 361, оп. 1, спр. 2, арк. 3.

Tezy referatu "Prawa kobiet do pracy" za 1933 rok. – ДАІФО, ф. 361, оп. 1, спр. 2, арк. 3.

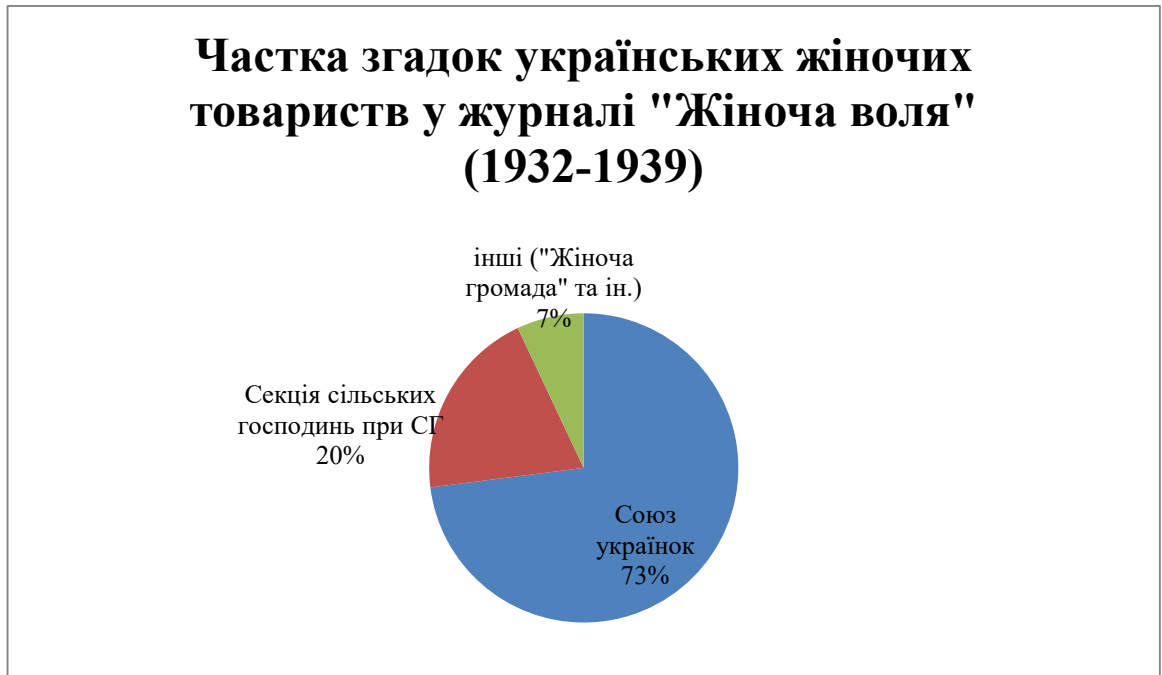

Додаток Б.

Okólniki Ustawy Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet z 1933 r. Циркуляри розпоряджень Варшавського об'єднання союзу громадянської праці жінок за 1933 рік. – ДАІФО, ф. 361, оп. 1, спр.1, арк. 6.

Додаток В

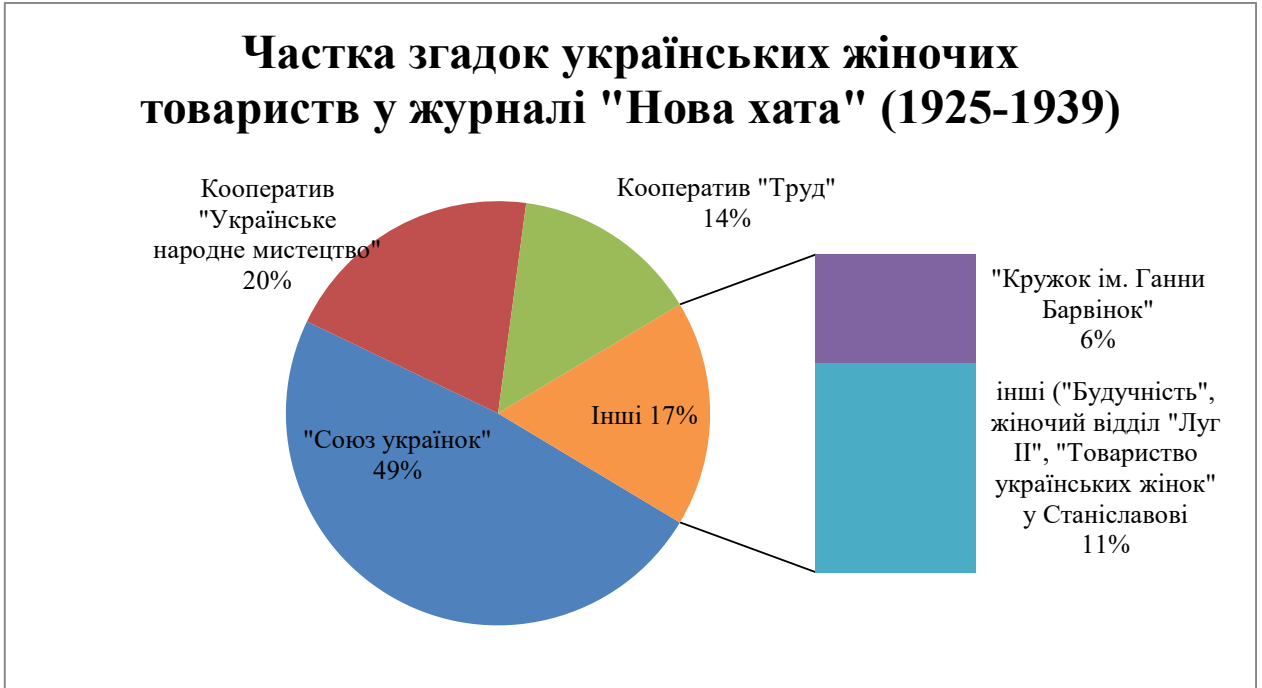

Додаток Г

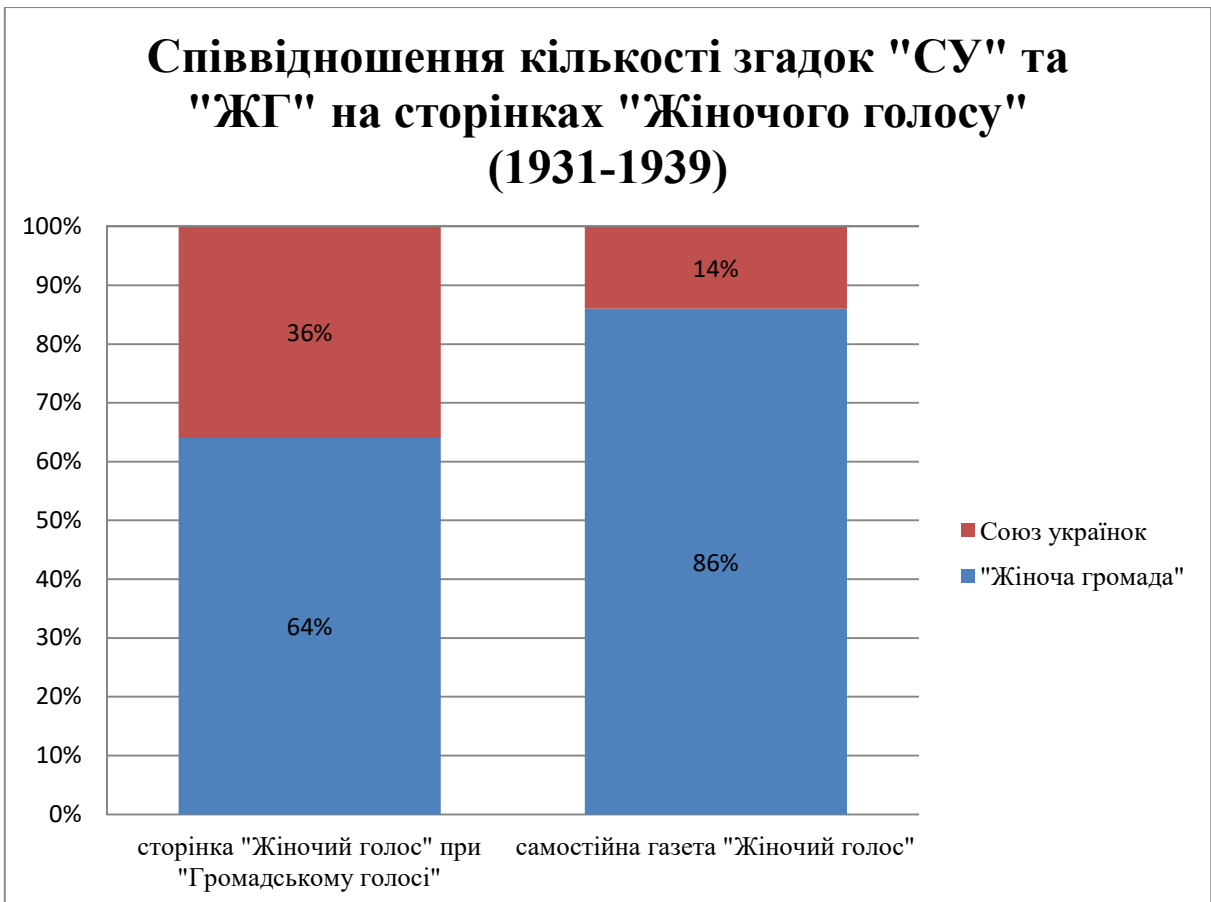

Додаток Д

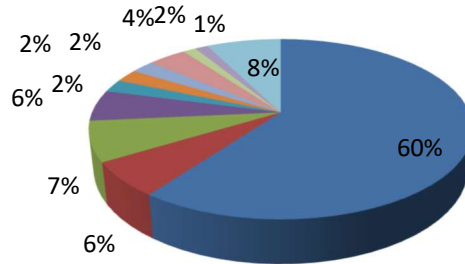
Додаток Е

Додаток Є

Частка згадок про українські жіночі товариства у газеті "Діло" (у %)

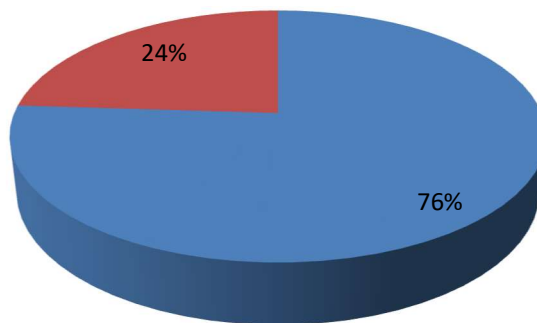
- "Союз українок"
- "Товариство руських женщин"
- Кооператив "Труд"
- Секція господинь при "СГ"
- "Дружина княгині Ольги"
- інші
- "Українська захоронка"
- "Товариство руських дам"
- "Клуб русинок" (з 1909 р .- "Жіноча громада")
- "Марійське товариство"
- "Гурток ім. Ганни Барвінок"

Додаток Ж

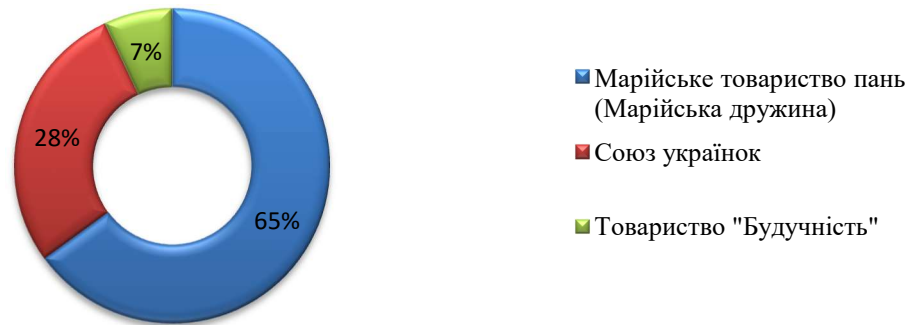
Частка згадок українських жіночих товариств у газеті "Новий час"

- "Союз українок"
- СПУЖ "Жіноча громада", Українська захоронка, Секція сільських господинь при СГ

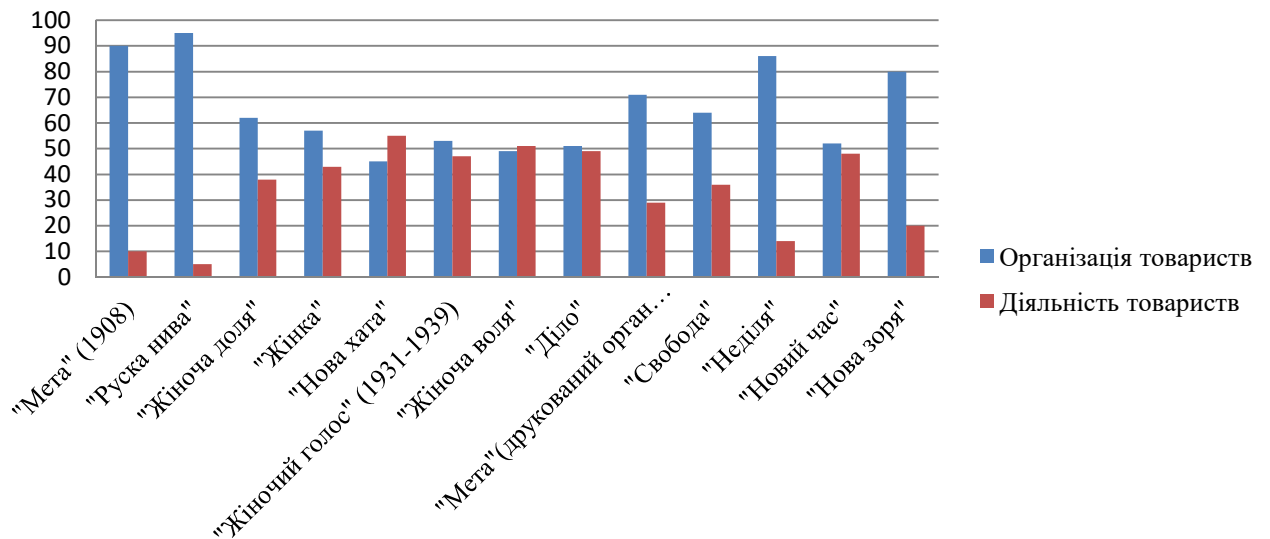
Додаток 3

Частка згадок українських жіночих товариств у газеті "Мета" (католицький друкований орган)

Додаток И

Частка згадок організації та діяльності українських жіночих товариств у пресі м.Львова (%)

Додаток І

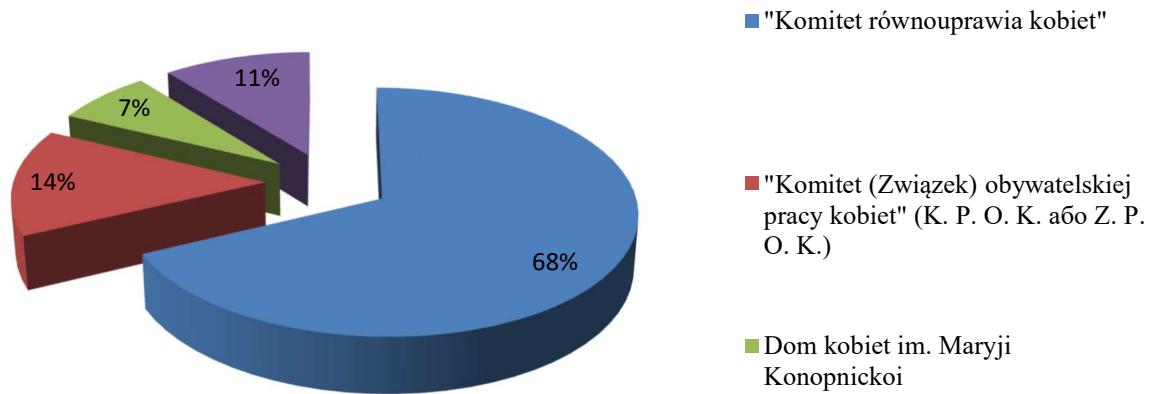

Додаток І

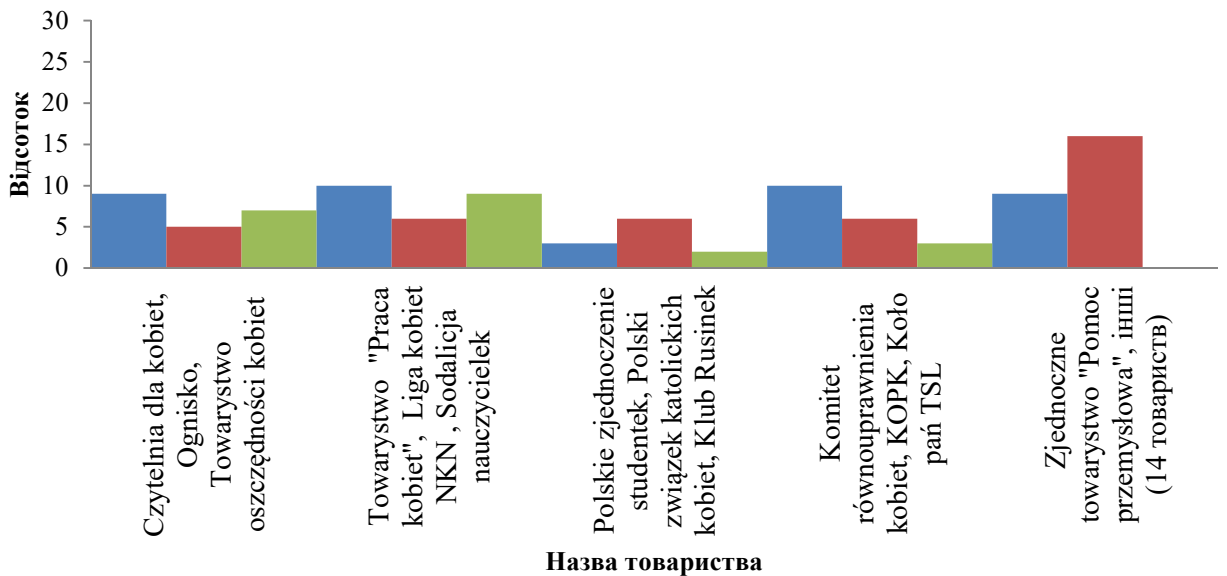
Додаток Й

Частка згадок польських жіночих товариств у "Głos kobiet" (додаток до "Kurier Lwowski")

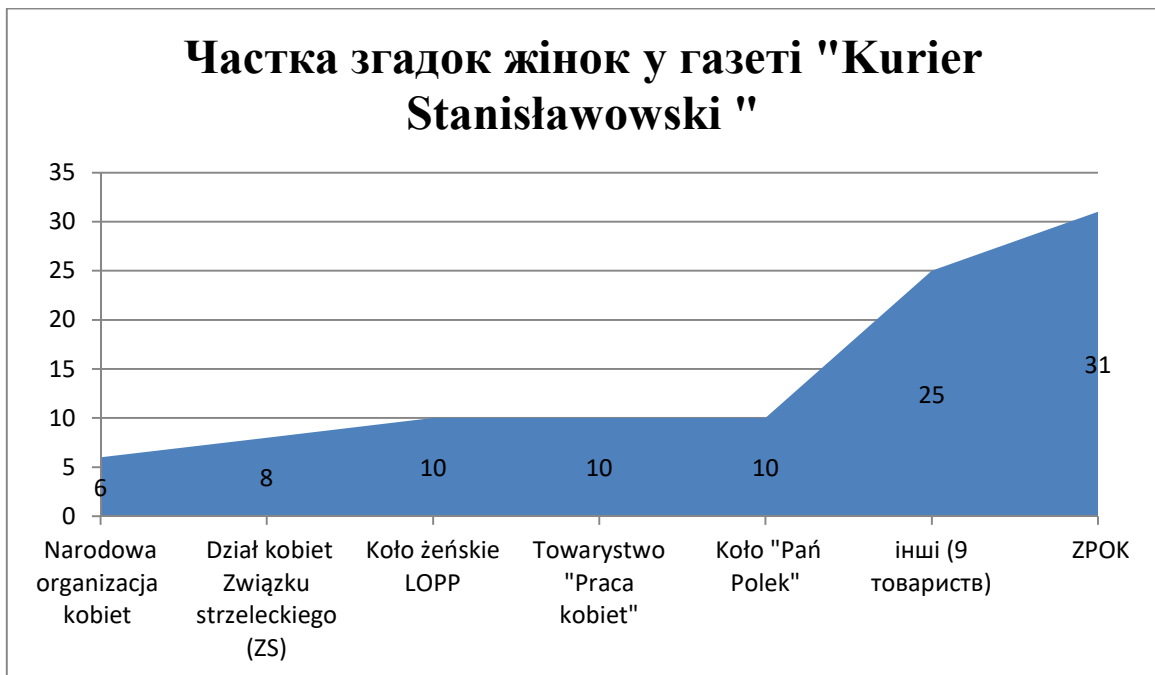

Додаток К

Частка згадок жіночих товариств у газеті "Kurier Lwowski"

Додаток Л

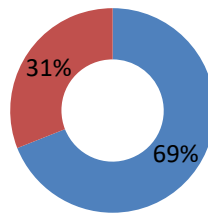
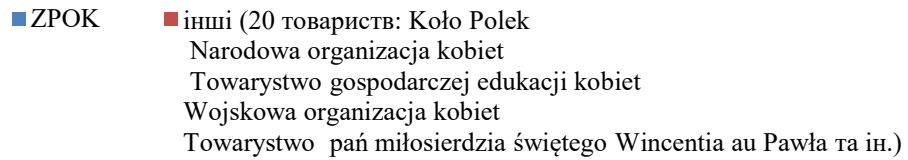

Додаток М

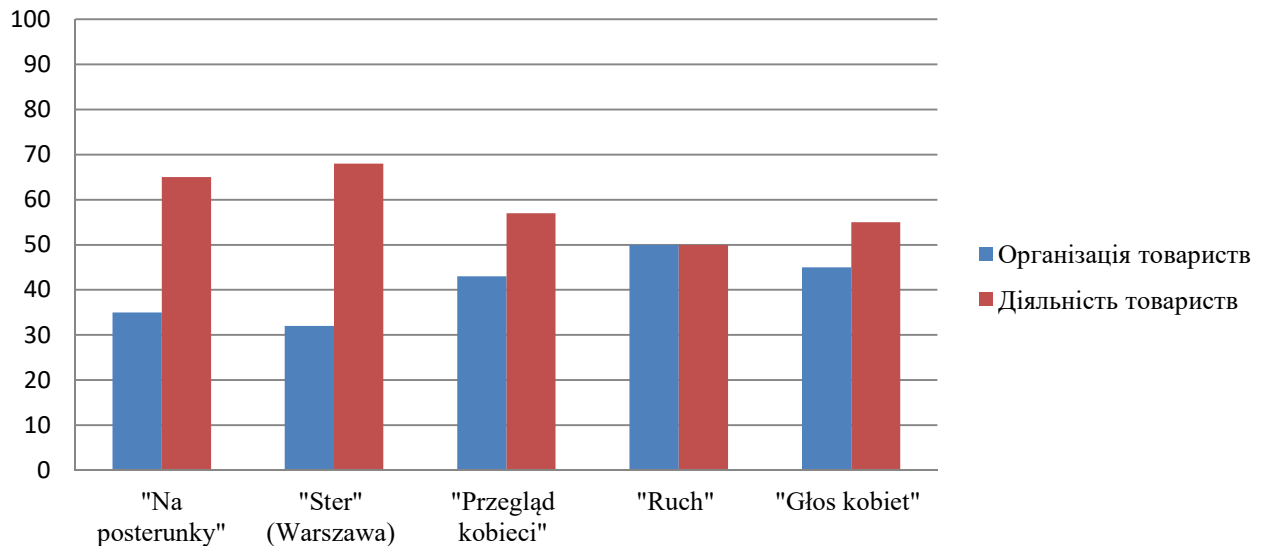
Додаток Н

Частка згадок жіночих товариств у газеті "Słowo Polskie"

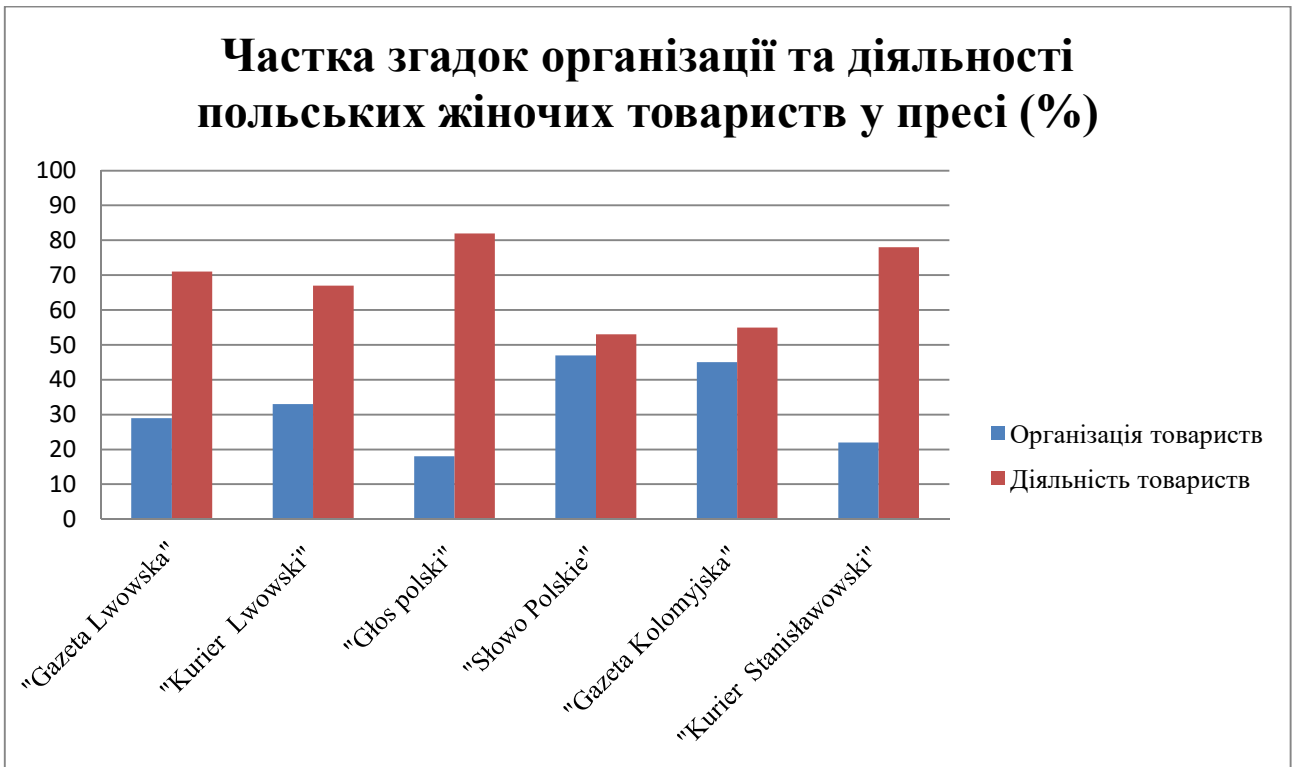

Додаток О

Частка згадок організації та діяльності польських жіночих товариств у жіночій пресі (%)

Додаток П

Додаток Р

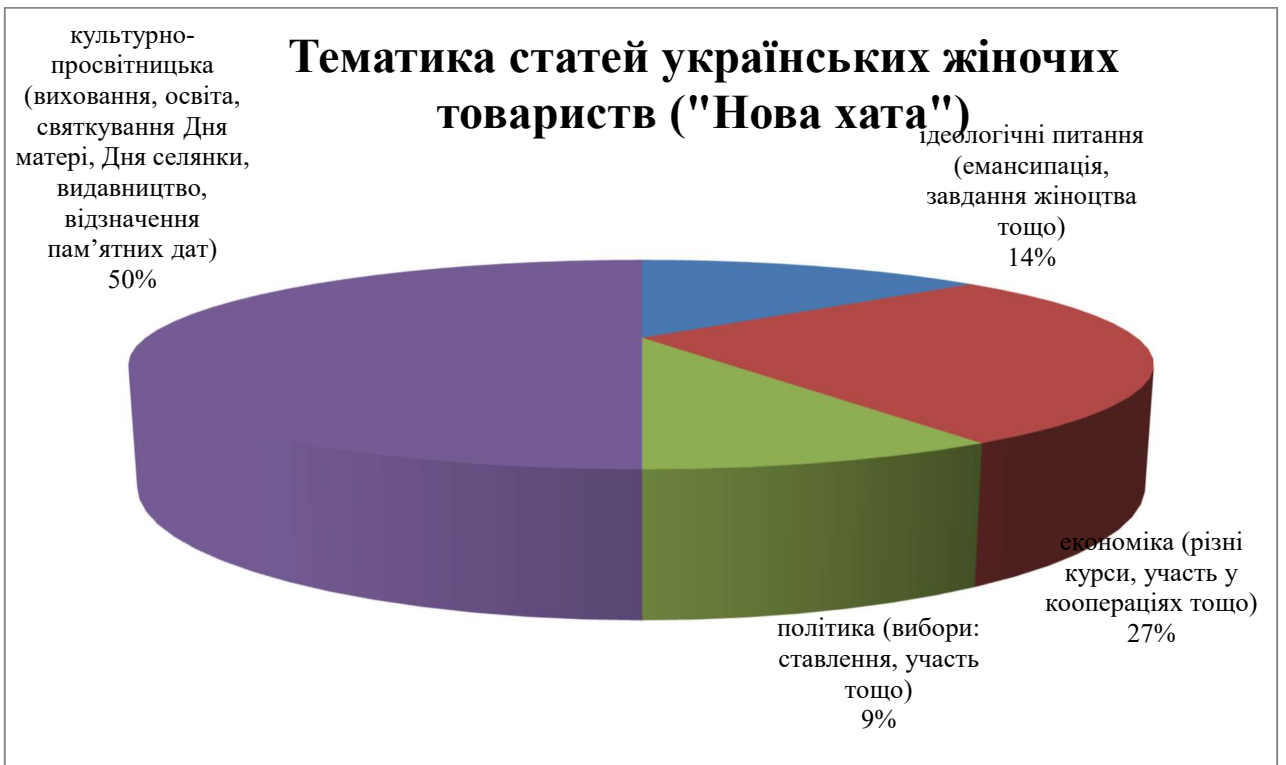

Додаток С

Додаток Т

Додаток У

Додаток Ф

Додаток X

Додаток Ц

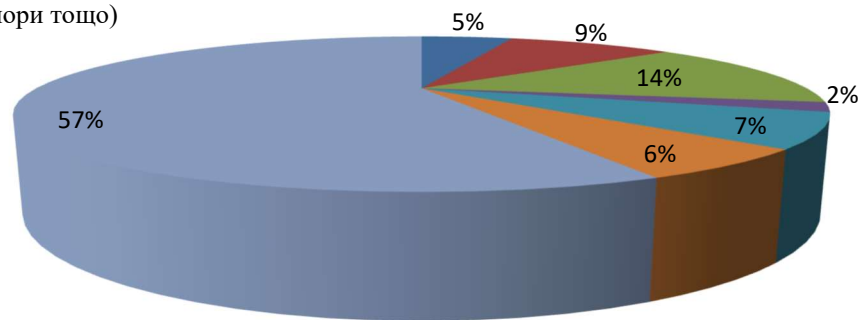
Додаток Ч

Додаток Ш

Тематика статей українських жіночих товариств ("Діло")

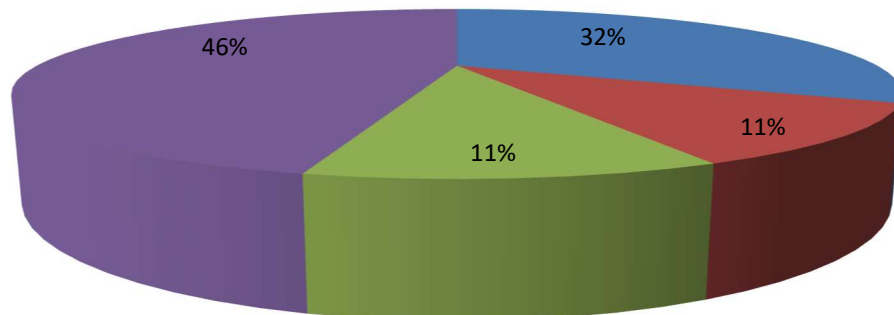
- ідеологічні питання (емансипація, завдання жіноцтва тощо)
- економіка (різні курси, участь у коопераціях, питання безробіття, праці, ощадності жінок тощо)
- політика а) вибори: ставлення, участь, реакція на голод, радянського жіночого руху, проголошення незалежності Карпатської України, розв'язання "СУ" у 1938 р.;
- б) участь укр. жін. орг. у ПСВ.
- в) справа Ольги Басараб;
- г) участь у міжнародному жіночому русі;
- культурно-просвітницька (виховання, освіта, святкування Дня матері, Дня селянки, виставки, здоров'я, відзначення пам'ятних дат, лекції, видавнича діяльність, подружнє життя, благодійні вечори тощо)

Додаток Щ

Тематика статей українських жіночих товариств ("Мета", католицька газета)

- ідеологічні питання (емансипація, завдання жіноцтва тощо)
- економіка (різні курси, участь у коопераціях тощо)
- політика (вибори: ставлення, участь тощо)
- культурно-просвітницька (виховання, освіта дітей і молоді)

Додаток Ю

Тематика статей українських жіночих товариств ("Новий Час")

Додаток Я

Додаток 1

Додаток 2

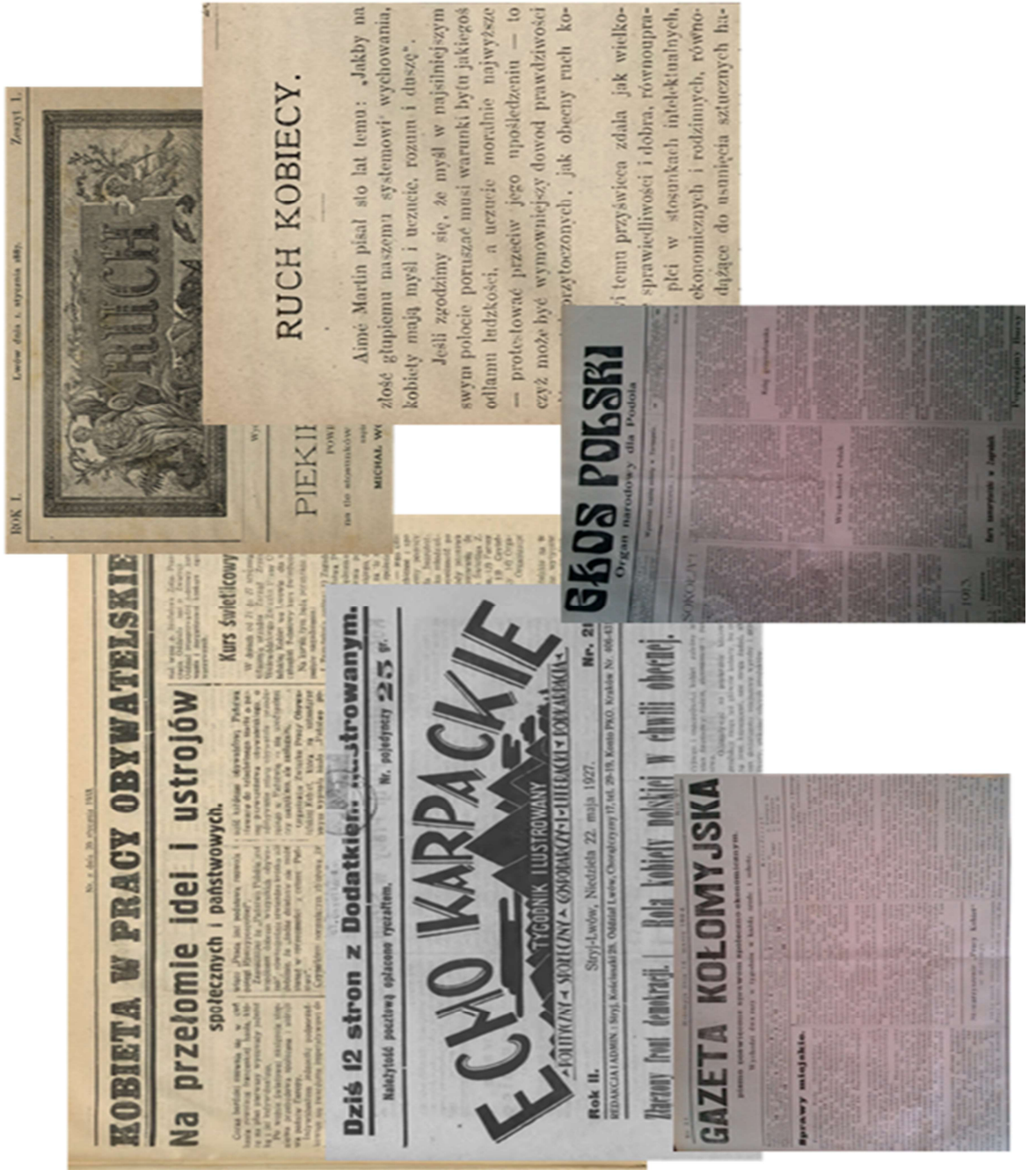
Екземпляри титульних сторінок та рубрик українських жіночих видань

Додаток 3

Титульні сторінки польської періодики про жіночі товариства

Додаток 4

Екземпляри польських жіночих видань

Додаток 5

Жіночі рубрики та сторінки в українській періодиці

Додаток 6

Українська періодика про Український жіночий конгрес

Таблиця 1. УЖК– заклик до участі, підготовка

Назва газети	Цитати
“Діло”	<p>... важна подія в нашому громадському житті. Це має бути конгрес цілого українського зорганізованого жіноцтва, що живе поза межами совітів. Конгрес продуманий не лиш як святочна маніфестація для підйому духа учасниць і не тільки як ювілейно-ретроспективний конгрес... конгрес має намітити шлях на майбутнє, вказати українській жінці її роль і завдання на тлі змагань Нації. .. Конгрес продуманий як конгрес провідниць, себто призначений у головній мірі для інтелігентського міщанства. Одначе в рямцях конгресу передбачений в один день (неділя 24. червня) для масової участі селянського жіноцтва, членів сільських Кружків Союзу Українок.... Взагалі Український Жін. Конгрес може стати важчим підготовчим кроком до Всеукраїнського Національного Конгресу. 4 січня 1934 Нема сумніву, що Конгрес спричинить активізацію нашого жіноцтва та інтенсифікацію праці в жіночих організаціях, які з кращим успіхом зможуть працювати над вихованням української жінки на свідому своїх завдань громадянку. З другого боку У. Ж. Конгрес буде поважнішим кроком вперед до скріплення зв'язків між різними українськими територіями... ...в Конгресовому Комітеті: Комісіях засідають жінки, відомі громадські діячки, які самим своїм іменем ручать, що з У. Ж. Конгресу не може вийти ніяка шкода для громадянства”.4 квітня 1934 Нас усіх жінок єднає ідея національного ідеалу й ідея жіночого руху. 7 квітня 1934 Український Жіночий Конгрес буде мірилом національної свідомости, громадянської зрілости й організованості українського жіноцтва. У глибокому переконанні, що задумане діло випаде якнайкраще, кличемо все зорганізовано українське жіноцтво взяти участь в Конгресі. 18 квітня 1934 ...справа рефератів, яких допущення на Жіночий Конгрес домагалися католицькі жіночі організації. Прохання цих організацій остало два місяці без відповіді... Чому? Бо “може виникнути дразлива дискусія (справа celibату, священства, унійна акція на Волині, справа православія на Лемківщині і т. п.)”. Невже ж можна брати ці мотиви поважно? Невже ж це справжня “небезпека”? ...Чому пані голова мовчить про справжні небезпеки, як дискусію про розводи,</p>

	<p>свідоме материнство і т. д.? Бо саме те роз'єднює, ставить непоборимі перешкоди, не до пускає спільної мови між прихильниками “ліберального” і “християнського” погляду на жінку.</p> <p>...справи, про які досі стидливо мовчаться, не можуть бути прилюдно дискутовані на Жіночому Конгресі, бо для них немає ще в українському громадянстві достаточного розуміння. Тоді їх слід би взагалі з Конгресу вилінувати, щоб його не розбивати, чи не ослаблювати. ...Сьогодні начальною засадою є конечність скликання і гідного та поважного переведення Жіночого Конгресу. Він мусить бути виявом не лише громадських досягнень українського жіноцтва, але також і виявом національної сили українства взагалі. <i>19 квітня 1934</i></p> <p>Український Жіночий Конгрес буде мірилом національної свідомости, громадянської зрілості й організованості українського жіноцтва <i>22 квітня 1934</i></p> <p>Програма Конгресу остаточно випрацьована. Вся енергія конгресових комісій звернена тепер на реалізацію цілої програми до найменших подробиць, що їх передбачила програмова комісія. <i>18 травня 1934</i></p> <p>Український Жіночий Конгрес наближається. Наближається подія така незвичайна в нашому бідному на події національному житті... Це три тижні і наш Станиславів стане осередком уваги цілого українського громадянства. Там збереться перший Український Жіночий Конгрес. Не дивно, що ця подія викликає зацікавлення широких верств громадянства <i>3 червня 1934</i></p> <p>Все ж таки стільки українського жіноцтва вкупі не оглядав не тільки Станиславів, не тільки Галичина, але ціла наша земля. Уявляю собі: йдуть і йдуть, може явірками, може вісімками, таблиці в гаслами несуть, пісень співають, а народ дивиться на густі ряди і кінця не бачить. Кажу “народ”, а маю на увазі жіноцтво, яке не бере участі, бо про мужчин хіба цього сказати не можна. Вони десь у мишачих дірах і тільки надслухують, як вулиця гуде. А потім паради, наради, реферати, реферати на різні актуальні теми жіночого питання. Читав я програму Конгресі, на правду можна радіти і програмою і самим конгресом. Так і чується серйозність, діловитість і організаційну дозрілість.... Мені здається, що друкована програма конгресу менш–більш вичерпує всі актуальні питання... <i>22 червня 1934</i></p>
“Мета”	<p>1884 р. – це вугільний камінь під будову нинішнього С. У. <i>28 січня 1934</i></p> <p>УЖК організує Союз Українок, який репрезентує, “фемінізм</p>

	ліберальний, протикатолицький, навіть протирелігійний. <i>11 квітень 1934</i>
“Громадський голос”	Організатори Конгресу “мають буржуазну назадницьку ідеологію” <i>10 квітня 1934</i>
“Вісті”	...бо його (УЖК – В. К.) завданням є “завести українське жіноцтво до цілей унівсально-католицько-радикальної верхівки” <i>9 квітня 1934</i>
“Народня справа”	Європа їде на конгрес... Організація жінок-селянок найважливіша справа... <i>17 червня 1934</i>
“Неділя”	Конгрес має дати образ розвою і здобутків української жінки на усіх ділянках суспільного життя, виказати в якому відношенні стоїть сьогодні жінка у цьому житті та дати підсумки жіночої праці за цих 50 років... “Цей Конгрес зближить жіноцтво українських земель і еміграцій та колоній у майбутній співпраці”. Водночас буде це свято вшанування пам'яті першої піонерки й апостолки жіночого руху – Наталії Кобринської. До Конгресу йде поважна підготовка. До життя покликано комісії, яких провід спочиває в руках визначних громадян. <i>18 березня 1934</i>
“Стяг”	... Жіночий Конгрес мимо засилення його значною кількістю попадів та марійських дружин, учинив якраз навпаки, ухвалюючи релігійну толеранцію, т. є. рівно рядне трактування всіх релігійних переконань, заявляючи тим самим, що українська жінка не має найменшого заміру повертати до середньовіччя та його дикунських методів поборювати свободу сумління. <i>6 травня 1934</i>
“Канадійський фермер”	УЖК “...має велике значення для дальшого розвитку жіноцтва... підтримує ідею консолідації національних сил” <i>21 травня 1934</i>

Таблиця 2. УЖК – перебіг подій

Назва газети	Цитати
“Діло”	Сам факт, що наше жіноцтво зорганізувало свій конгрес і відгукнулося на нього так живе перший доказ, що воно відчуває потребу з'ясувати свої інтереси власними силами. Реферати, наради та дискусії, що відбудуться під час конгресу, без сумніву зарисують перед нами головні напрямні, що дозволять говорити про характер українського жіночого руху в наших нинішніх обставинах. Коли наше зорганізоване жіноцтво зуміє відокремити з усього нашого суспільного життя такі ділянки й такі справи, якими

воно може справитись краще, ніж інші, саме тому, що має до діла з тими, які найкраще розуміють одна одну, то це вже буде великий успіх Українського Жіночого Конгресу.

Жіночий Конгрес буде займатися всіми жіночими питаннями. Нехай ж він займеться в цілій повноті жінкою як виховницею нашого молодого покоління. Нехай намітить шляхи на майбутнє і дорогу до поправи. Українська нація жадає від української жінки, щоб вона твердіше виховувала як це було досі. *24 червня 1934*

Після Служби Божої відправлено ще панахиду за померших членок. На Конгрес зголосило свою участь 895 делегаток від 101 філій “Союзу Українок”, 44 та жіночих організацій за кордоном і 200 кружків “Союзу Українок”. До полудня приїхало до Станиславова вже 650 делегаток. Із закордону приїхали: 4 делегатки з Праги, 8 делегаток з Ужгороду, 3 делегатки з Будапешту і 3 делегатки з Буковини, 4 делегатки зі Злучених Держав і Канади. З північно–західних земель, себто з Волині, Полісся і Холмщини приїхало 12 делегаток, з Варшави 9 делегаток. Крім цього приїхало вже 150 гостей. *25 червня*

По вулицях Станіславова, що вели до салі “Сокола”, плила хвиля святочно прибраного жіноцтва. Не тільки ці вулиці, але все місто мало святочний вигляд; усе воно стояло під знаком українського жіночого свята. Саля “Сокола” прибрана вінками у зелені і майже точно в год. 3–ї й заповнюється публікою.

...Після цього виголосила голова “Союзу Українок” ... реферат про сучасне міжнародне становище і завдання українського жіноцтва. ..

Після цього прийшли привіти. Їх було так багато, всі вони були такі живі й цікаві, що нелегко записати їх усіх і помістити у тому першому справозданні, що попаде до часопису безпосередньо перед його виходом...

На вечірній концерт усі білети були вже заздалегідь продано. Концерт вийшов якнайкраще. *26 червня 1934*

Другий день Конгресу, неділя, був присвячений українській селянці. У програму свята входила популярна академія з кількома іншими імпрезами. Здивувалось чимало неукраїнське населення Станиславова, коли побачило рано–вранці таку масу святочно зодягнених жінок, що за повнили вулиці Липову і Голуховського та прямували четвірками або окремими гуртами на майдан, за міським парком. Це йшли організовані кружки “Союзу Українок” у національній ноші. Деякі несли перед собою таблицю з назвою осідку кружка, іншим таблиці по дорозі відобрали. На майдані зразковий порядок... Репрезентаційний Концерт Жіночого Конгресу. Перший та

	<p>одинокий репрезентаційний концерт, улаштований жіночими силами, вийшов прегарно. Жіноцтво доказало, що вмiє своїми власними силами дати концерт на дійсно високому мистецькому рівні.</p> <p>Представниці українських жіночих організацій... зібрані на Українському Жіночому Конгресі в Станиславові в днях 23–27. червня 1934 р., вірні Найвищому Національному Ідеалові та глибоко переконані в тому, що його здійснення можливе тільки при активній участі жіноцтва у національному житті з радістю стверджують великий поступ українського жіноцтва за час останніх 50–ти літ, що завдяки українському жіночому рухові перетворилося у важний чинник національного відродження.</p> <p><i>27 червня 1934</i></p> <p>Конгрес у цифрах. Як виходить з цього звіту Комісії, зголошено умандатованих делегаток 959... Назагал Конгрес проходить під проводом Ділового Комітету, що працює без упину і справді з посвятою, дисципліновано, зразково й удачно. Повна на всіх рефератах саля, незвичайний лад, інформативне бюро, добрі впорядниці роблять з нього гідну всенародну й на європейську рівні імпрезу, що приносить честь його організаторкам. <i>28 червня 1934</i></p> <p>Бурхливіша дискусія починається, коли пані Конрадова, Львів, кидає тезу, що Україна зникне, бо релігійних жінок нема. Саля гулом і окликами протестує, передсідниця дзвонить і відбирає голос делегатці, хоча та впираються дальше говорити. П–і Ісаєва, Львів, каже, що дискусія зійшла на манівці, бо “дійсності має вона вирішити, що ляже в основу ідеології жінки: релігія чи атеїзм. П–і Баранова, Львів: “Для нас, поневоленого народу, всі релігії однакові й кожна їх боротьба шкідлива. Перша нація, потім релігія!” Бурхливі оплески. П–і Марія Конрадівна кричить: “Це не конгрес, це большевизм!” Предсідниця серед руху на салі дає їй догану з президії, і Предс. пос. Рудницька: “Прошу вас, пані, не переносити цього інциденту і його атмосфери на місцеві організації”...</p> <p>УЖК має вирішити виключно найкориснішу працю українки для Батьківщини і це його мета й напрями. <i>29 червня 1934</i></p> <p>Ці три реферати творили замкнений собою цикл економічних рефератів під гаслом “Будуймо народне господарство” <i>30 червня 1934</i></p>
“Громадський голос”	<p>В минувшу суботу почався в Станиславові так званий Жіночий Конгрес. У дійсності це тільки конгрес ундівського, клерикального і взагалі реакційного жіноцтва, бо все українське, поступове жіноцтво не взяло в ньому участі</p>

	<p>тому, що організаторки конгресу відразу рішили його поставити під клерикальну опіку. Очевидно, що крім того на конгрес прибули деякі такі жінки, яким організаторки представили конгрес у фальшивім світлі. З'їхалося на цей конгрес біля 500 пань і селянок, які раптом мали заступати біля триста товариств.</p> <p>Цей же торжественний поклін перед єп. Хомишином має своє значіння; крім того, що організаторки в такий спосіб погодилися з політикою єп. Хомишина, вони ще символічно відреклися ідеї жіночого руху до правдивої рівноправності жінки як людини і громадянки. Відома річ. що єп. Хомишин є противником рівноправності жінок, яких, свого часу, прилюдно порівнював жінку до сплювачок. Отож, складаючи поклін людині з такими поглядами, тим самим конгрес признав пі погляди на жінку. <i>30 червня 1934</i></p>
--	--

Таблиця 3. УЖК – після Конгресу

Газета	Цитати
“Діло”	<p>Думаю, що всі представники преси і зокрема всі приявні на Конгресі згодяться зі мною, що ми пережили велике свято. Такі свята бувають раз на кідькадесять літ. Проти нього блідне щорічне Свято Молоді Р. Ш., Свято Кооперації і його можна порівняти хіба з величним всенароднім святом відслонення пам'ятника І. Франка, яке ми пережили два роки тому. Не день–два згадуватимуть його люди: настрої його і спогади тягнутимуться довго, тижнями, місяцями, а думаю, що й за кілька літ, хто з нас буде у Станиславові і про ходитиме повз масивну будівлю українського “Сокола” при Третьомайській вулиці, не буде міг без зворушення...</p> <p>І виставки і домівка конгресового бюро і кімнати комісій, усе це було незвичайне. Маю вражіння. що так виглядають й департаменти великих державних будівель, у яких вирішуються важкі та важні справи. А Станиславів? ...Не тільки гучніше, як коли, гомоніла у країнська мова на його вулицях, пересувалися швидше фіякри, придивлялися й говорили тільки про Конгрес мешканці Станиславова та купці того міста. Над усім містом стояла українська атмосфера, можливе від тих жовто–блакитних прапорів, що лопотали на Третьомайську вулицю з даху “Сокола” та великого напису на будівлі “Український Жіночий Конгрес 1884–1934” <i>2 липня 1934</i></p> <p>Так виглядають у підсумках вистави У. Ж. К. Коли додати до них ще й незвичайно цікаву та багату етнографічну виставу, мусимо знову відмітити працю Ділового Комітету, що й у цій</p>

	<p>матерії поставив усе гідно, достойно до високого організаційного рівня Конгресу.</p> <p>До високого рівня можна віднести організаційну сторінку Конгресу. Реферати були виголошені різкішим чи слабшим голосом, були зразкові й менше річеві, були на цікаві й відомі вже теми. А проте їх слухала саля з неслабнучим зацікавленням, всупереч гарячі на салі й ніхто не перебивав їх навіть виходом з неї. Так само йшла й дискусія. Рівно, легко, цікаво, а хоч тут і там кинемо гостріші завваги і слова, то реакція на них була зовсім інша, ніж на мужеських зборах. Жіночість вміла всунутись навіть у дуже сухі та річеві форми дискусії чи суперечності; і ці різкі моменти тонули у загальному ясному вражінні цілоти, задивленої у завтра і краще на ладнання праці до нього. А імпрези? У них теж було видно солідну підготовку і святочний настрій. <i>5 липня 1934</i></p>
“Нова зоря”	<p>Підготований величезним вкладом праці та розумно проведений і тим взірцевий конгрес наших жінок у Станиславові скінчився в середу вечором. Так добре улаженого конгресу українці ще не мали. Від часу нашої державної катастрофи це безперечно найприємніша і при тім найбільше хосенна поява, яку ми бачили. Знамениті були реферати, навіть ті, що з їх тезами не все можна було погодитися. Диспутанти виступали майже всі підготовані до дискусії, при тім говорили коротко, саля була до само го кінця повна, впорядниці працювали так точно, енергійно і справно як добра військова сторожа. Імпреза, улажена по Богослуженні в неділю за містом, була така гарна і справна, що чужі, які обсервували відділ селянок–спілок, учасниць тої імпрези раз–у раз питали, чи це не перебрані інтелігентки. ... Словом, жіночий конгрес доказ того, що наше жіноцтво має далеко більші та лучші умові й організаційні сили, ніж ми всі думали. Відповідно до того мусить зрости вплив нашого жіноцтва в нашім ближчім життю. <i>3 липня 1934</i></p>
“Манчестер Гардіян”	<p>Все–ж таки зїзд відбувся і то з надзвичайним успіхом. На Конгресі деякі елементні почали опозицію: молодь крайне націоналістична група, католицьких жінок; із цими елементами конгрес дав собі дуже успішно раду,..</p> <p>Уперше в історії зібрались українські жінки разом, щоб обмінятись думками про свої проблеми. Конгрес був зорганізований “Союзом Українок”, що на меті мав пробуджувати діяльність українського жіноцтва для добра українського народу... Сильні зв’язки спільної мови, релігії і культури ввели разом усе це жіноцтво....</p>

	<p>Найцікавішим здається моментом усього конгресу була участь селянського жіноцтва. Вони прибували тисячами з сіл дальших і ближчих, у барвистих одягах із різних сіл. Зібрались вони на великому спортовому майдані і свято там почалось богослужінням, яке відправили оба єпископи. Селянки приходили пішки, кожне село зі своїм прапором... 30 червня 1934</p>
--	---